

การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์
สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

โดย

นางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนากุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์
วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์
สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

โดย

นางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนากุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์
วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

INTELLECTUAL KNOWLEDGE MANAGEMENT FOR DURIAN CULTIVATION
AT THE CONSERVATION PROJECT OF NONTHABURI DURIAN
FARMING (SUAN DURIAN NON) AT SRI NAGARINDRA PARK

BY

MISS NATTANITCH KUPGANJANAKUL

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
MANAGEMENT OF CULTURAL HERITAGE AND CREATIVE INDUSTRIES
COLLEGE OF INNOVATION
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2020
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิทยาลัยนวัตกรรม

วิทยานิพนธ์

ของ

นางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนากุล

เรื่อง

การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์

สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

เมื่อ วันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2564

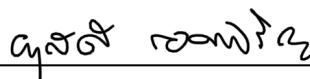
ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชนิกร แซ่วัง)

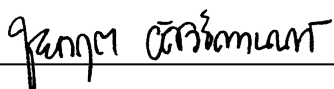
กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกียรติเกร วัฒนาศาสตร์)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ดร. ดุสิต รอดเจริญ)

คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชยกฤต อัสวิตานนท์)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี
ชื่อผู้เขียน	นางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนากุล
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	การจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์
ปีการศึกษา	2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดนนทบุรี และเสนอแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการ ฯ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ 2) เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และ 3) ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้เป็นกระบวนการที่โดดเด่นของโครงการ ฯ เนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการความรู้ซึ่งเน้นกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ในพื้นที่ จากนั้นจึงนำความรู้ที่ได้มาจัดระบบ จัดเก็บ แบ่งปัน แลกเปลี่ยน รวมทั้งนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ ส่วนกระบวนการจัดการความรู้ที่เด่นชัดอีกกระบวนการหนึ่ง คือ กระบวนการจัดเก็บความรู้ได้รวบรวมองค์ความรู้ทั้งหมดของโครงการ ฯ มาจัดเก็บให้ง่ายต่อการศึกษาและเผยแพร่องค์ความรู้ ส่วนกระบวนการจัดการความรู้ที่ด้อยที่สุดของโครงการ ฯ คือ กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้เนื่องจากข้อจำกัดของกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่ จึงนำไปสู่การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่ขาดประสิทธิภาพ

ผลการวิจัยยังได้ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนของโครงการ ฯ พบว่า ยังมีจุดอ่อนที่ต้องแก้ไขในประเด็นของบุคลากร เทคโนโลยี และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ในแต่ละกระบวนการมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตลอดจนทำให้โครงการ ฯ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีและอนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรีให้ยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม, การจัดการองค์ความรู้, ทุเรียนนนท์

Thesis Title	INTELLECTUAL KNOWLEDGE MANAGEMENT FOR DURIAN CULTIVATION AT THE CONSERVATION PROJECT OF NONTHABURI DURIAN FARMING (SUAN DURIAN NON) AT SRI NAGARINDRA PARK
Author	Miss Nattanitch Kupganjanakul
Degree	Master of Arts
Major Field/Faculty/University	Management of Cultural Heritage and Creative Industries College of Innovation Thammasat University
Thesis Advisor	Assistant Professor Kriengkrai Watanasawad, Ph.D.
Academic Year	2020

ABSTRACT

This research studies the managing processes of intellectual knowledge for durian cultivation at the Conservation Project of Nonthaburi Durian Farming (Suan Durian Non) at Sri Nagarindra Park in Nonthaburi Province, and proposes the guidelines on intellectual knowledge management of durian cultivation. The qualitative research was conducted by interviewing the three groups of stakeholders from the Conservation Project of Nonthaburi Durian Farming: project administrators, durian cultivators, and visitors.

The results revealed that the knowledge creation and acquisition processes were the most prominent parts of this project as the starting points for knowledge management. It focuses on the dissemination of knowledge activities in this area. Then, the knowledge gained from creation and acquisition was used for organizing, collecting, sharing, and exchanging, as well as applying for. Another prominent process of knowledge management is the knowledge collection. The knowledge process has been collecting all knowledge in this project for easy study and dissemination. Whereas, the defect process of knowledge management is knowledge application due to the limited activities of knowledge dissemination outside the project. This leads to the implementation of ineffective knowledge.

The findings also suggest the guidelines for managing intellectual knowledge processes for durian cultivation at the Suan Durian Non Conservation Project. The weaknesses must be solved in the terms of person, technology and culture in order to make each process of knowledge management more effective, and retain as the sustainable project of learning centre in preserving durian cultivation of Nonthaburi Province.

Keywords: Intangible cultural heritage, Knowledge management, Durian Nonthaburi

กิตติกรรมประกาศ

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีพระราชดำริเรื่องการอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนของจังหวัดนนทบุรี ให้ส่วนราชการศึกษาวิจัยพันธุ์ทุเรียน รวมทั้งดำเนินการฟื้นฟูสวนทุเรียนที่ถูกน้ำท่วม เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนนนท์ไม่ให้สูญหาย เป็นการช่วยเหลือเกษตรกรและเผยแพร่ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนให้คงอยู่สืบต่อไป นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

วิทยานิพนธ์เรื่องการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี เกิดจากความพยายามและมุ่งมั่นที่จะศึกษาวิจัย เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดนนทบุรี เทศบาลนครปากเกร็ด ประชาชนทุเรียน เกษตรกร และภาคส่วนต่าง ๆ น้อมนำพระราชดำริมาดำเนินการโครงการ

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกรียงไกร วัฒนาสวัสดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง และกรุณาแนะนำหัวข้อวิจัย ให้คำปรึกษา ตรวจสอบแก้ข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชนิกร แซ่วัง ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร. ผุสดี รอดเจริญ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้ความรู้และคำแนะนำต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต และศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรมการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ทุกท่าน ที่กรุณาให้ความรู้ด้านการจัดการมรดกวัฒนธรรมให้กับผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ คุณสุชาติ ศรีจิตร นักวิชาการสวนสาธารณะชำนาญการ และคุณเนตรนภี ศรีวิริยไชย นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ เทศบาลนครปากเกร็ด รวมถึงประชาชนทุเรียน เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และผู้ที่เข้าเยี่ยมชมโครงการฯ ทุกท่าน ที่สละเวลาอันมีค่าให้ความเมตตา ช่วยเหลือ และเอื้อเฟื้อความรู้และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณเพื่อนนักศึกษาปริญญาโท MCI 3 และเพื่อนสนิททุกท่านโดยเฉพาะ
คุณกนกวรรณ ปิ่นสีรานนท์ คุณกมลชนก สมนิยาม และคุณกฤติพงศ์ ใจแสน ที่คอยให้กำลังใจ
รับฟังปัญหา แลกเปลี่ยนความรู้ และสนับสนุนผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

เหนือสิ่งอื่นใด ขอกราบขอบพระคุณบิดามารดา ผู้มีพระคุณและมีส่วนสำคัญที่สุดในการ
ส่งเสริมสนับสนุนผู้วิจัยให้ศึกษาหาความรู้ ด้วยความรักความปรารถนาดีต่อผู้วิจัย เป็นแรงผลักดัน
ที่สำคัญในการทำวิทยานิพนธ์ รวมถึงคุณยาย คุณลุง คุณป้า คุณน้า คุณอา ญาติพี่น้องในบ้านของ
ผู้วิจัยทุกท่านที่กรุณาให้กำลังใจและเฝ้าคอยความสำเร็จของผู้วิจัยในครั้งนี้

นางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนากุล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 ข้อจำกัดของการวิจัย	4
1.5 นิยามคำศัพท์เฉพาะ	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 ปรัชญาและทฤษฎีการวิจัย	6
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้	7
2.1.1 ความหมายของการจัดการความรู้	7
2.1.2 ประเภทของความรู้	12
2.1.3 กระบวนการจัดการความรู้	16
2.1.4 องค์ประกอบของการจัดการความรู้	29
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม	35

2.2.1 ความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	36
2.2.2 ประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	37
2.2.3 ความหมายและประเภทของความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	42
2.2.3.1 ความหมายของความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	42
2.2.3.2 ประเภทของความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	43
(1) อาหารและโภชนาการ	43
(2) การแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน	43
(3) โหราศาสตร์และดาราศาสตร์	43
(4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ	44
(5) ชัยภูมิและการตั้งถิ่นฐาน	44
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทุเรียนนนทบุรี	45
2.3.1 ประวัติความเป็นมาของทุเรียน	45
2.3.2 การจำแนกกลุ่มพันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	49
2.3.3 ภูมิปัญญาการทำสวนทุเรียนนนทบุรี	58
2.3.4 คุณค่าทางโภชนาการของทุเรียนนนทบุรี	64
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	67
2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี	67
2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	69
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	72
3.1 พื้นที่ศึกษา	72
3.2 กลุ่มตัวอย่าง	73
3.2.1 ผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	73
3.2.2 เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์	73
3.2.3 ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	74
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	74

3.3.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	74
3.3.2 เครื่องบันทึกข้อมูล	76
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	76
3.4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ	77
3.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ	77
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	77
บทที่ 4 ผลการวิจัย	78
4.1 ข้อมูลทั่วไปและประวัติความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา	78
4.1.1 ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดนนทบุรี	78
4.1.2 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดนนทบุรี	80
4.1.3 ลักษณะทางกายภาพของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	82
4.1.4 ประวัติความเป็นมาของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	86
4.2 การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี	92
4.2.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี	92
4.2.1.1 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก	92
(1) กลุ่มชุมชนท้องถิ่น	93
(2) หน่วยงานภาครัฐ	93
4.2.1.2 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง	93
(1) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ	93
(2) กลุ่มสถาบันการศึกษา	93
(3) กลุ่มคณะบุคคลที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	93
4.2.2 องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี	95
4.2.2.1 องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์	95
(1) องค์ความรู้ประวัติความเป็นมาและสถานการณ์ทุเรียนนนท์	95

(2) องค์ความรู้การปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์	95
(3) องค์ความรู้สายพันธุ์ทุเรียนนนท์	95
(4) องค์ความรู้การขยายพันธุ์ทุเรียน	95
(5) องค์ความรู้การบริหารจัดการน้ำในสวนทุเรียน	96
(6) องค์ความรู้การพัฒนาดินด้วยปุ๋ยชีวภาพแลพปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน	96
4.2.2.2 องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์	98
(1) การยกร่องสวน	98
(2) การยกโคก	100
(3) การปลูกพืชไม้แซม	101
4.3 กระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี	103
4.3.1 ร่องสวนทุเรียนนนท์	104
4.3.2 สถานที่การเรียนรู้	108
4.3.3 พิพิธภัณฑ	110
4.3.4 ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานี	112
4.3.5 หนังสือคู่มือองค์ความรู้	115
4.3.6 นิทรรศการ	117
4.3.7 วิกิทัศน์และเว็บไซต์	119
4.4 แนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี	123
4.4.1 กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้	123
4.4.2 กระบวนการจัดระบบความรู้	126
4.4.3 กระบวนการจัดเก็บความรู้	129
4.4.4 กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้	131
4.4.5 กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้	136
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	140
5.1 สรุปผลการวิจัย	140

5.1.1 กระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการ อนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี	141
5.1.2 แนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนใน โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี	143
5.1.2.1 บุคลากร	143
5.1.2.2 เทคโนโลยี	144
5.1.2.3 วัฒนธรรม	144
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	145
5.3 ข้อเสนอแนะ	147
5.3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย	148
5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	149
รายการอ้างอิง	150
ภาคผนวก	158
ภาคผนวก ก	159
ภาคผนวก ข	160
ภาคผนวก ค	173
ภาคผนวก ง	174
ประวัติผู้เขียน	177

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 ความหมายของการจัดการความรู้	9
2.2 ประเภทของความรู้	12
2.3 เปรียบเทียบความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง	14
2.4 กระบวนการจัดการความรู้จำแนกตามแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงาน	25
2.5 องค์ประกอบการจัดการความรู้จำแนกแนวความคิดของนักวิชาการและ หน่วยงาน	33
2.6 สรุปประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม	41
2.7 เกณฑ์การจำแนกกลุ่มพันธุ์ทุเรียน	56
2.8 สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูกทุเรียน	59
2.9 ขั้นตอนการปลูกทุเรียนนนท์	60
3.1 แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง	75
4.1 องค์ความรู้ภายในโครงการ ฯ	96
4.2 กระบวนการจัดการความรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	122
4.3 แนวทางการจัดการความรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	138
ก.1 พันธุ์ทุเรียนที่ปลูกในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี	159
ข.1 พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี	160

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ลำดับชั้นความเกี่ยวข้องของข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ และภูมิปัญญา	8
2.2 ประเภทของความรู้เปรียบกับภูเขาน้ำแข็ง	15
2.3 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของอิกุจิโร โนนากะ	17
2.4 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของมาร์ควอร์ด	18
2.5 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของมีเยอร์และแซค	19
2.6 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของกูซา	20
2.7 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของเจนเนตร มณีนาค และคณะ	21
2.8 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของบดินทร์ วิจารณ์	22
2.9 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของสำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่ม ผลผลิตแห่งชาติ	24
2.10 สัดส่วนกระบวนการจัดการความรู้	28
2.11 องค์ประกอบของการจัดการความรู้ตามแนวคิดของภราดร จินดาวงศ์	32
2.12 สัดส่วนองค์ประกอบของการจัดการความรู้	34
2.13 การจำแนกมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขององค์การยูเนสโก	38
2.14 ประเภทของความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	44
2.15 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์กบ	50
2.16 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์ลวง	51
2.17 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์ก้านยาว	52
2.18 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์กำป่น	53
2.19 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์ทองย้อย	54
2.20 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์เบ็ดเตล็ด	55
2.21 กลุ่มพันธุ์ทุเรียน	57
2.22 ชงโลง แครง และขนาด อุปกรณ์ที่ใช้ในการรดน้ำ	62
2.23 ระยะทางแย้	63
4.1 แผนที่แสดงอำเภอในจังหวัดนนทบุรี	79
4.2 โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ตั้งอยู่ภายในบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี	83

4.3	สวนสมเด็จพระเจ้า ฯ บริเวณทิศเหนือติดหมู่บ้านจัดสรร	84
4.4	สวนสมเด็จพระเจ้า ฯ บริเวณทิศใต้ ติดที่ดินว่างเปล่า และวัดเรืองเวชมงคล	84
4.5	สวนสมเด็จพระเจ้า ฯ บริเวณทิศตะวันออก ติดที่พักอาศัยของประชาชน และทางด่วน สายปากเกร็ด-บางปะอิน	85
4.6	สวนสมเด็จพระเจ้า ฯ บริเวณทิศตะวันตก ติดกับหมู่บ้านมิตรประชา	85
4.7	ที่ตั้งโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ของวัด เรืองเวชมงคล	86
4.8	สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราช กุมารี ทรงเปิดโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	88
4.9	คณะกรรมการรับผิดชอบหน้าที่กำหนดแนวทางพัฒนาโครงการอนุรักษ์ สวนทุเรียนนนท์	89
4.10	โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์บนพื้นที่ 7 ไร่ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน	90
4.11	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน	94
4.12	องค์ความรู้ภายในโครงการ ฯ	97
4.13	องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์	102
4.14	ชุดร่องสวนจำนวน 6 ร่อง และทุเรียนนนท์จำนวน 60 สายพันธุ์ในปัจจุบัน	105
4.15	พื้นที่ของร่องสวน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ จำนวน 6 ร่อง 6 อำเภอ	105
4.16	สถานการเรียนรู้ต่าง ๆ ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	108
4.17	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสวนไม้เมืองนนท์	111
4.18	ป้ายประชาสัมพันธ์แสดงข้อมูลประจำสถานการเรียนรู้ต่าง ๆ	113
4.19	ป้ายประชาสัมพันธ์แสดงคิวอาร์โค้ดด้านหน้าพื้นที่ร่องสวน แสดงสายพันธุ์ ตามลำดับร่องในแต่ละอำเภอ	114
4.20	ป้ายประชาสัมพันธ์แสดงคิวอาร์โค้ดในพื้นที่ร่องสวน ตั้งประจำสายพันธุ์ทุเรียน จำนวน 60 สายพันธุ์	114
4.21	หนังสือคู่มือองค์ความรู้สวนทุเรียนนนท์	116
4.22	นิทรรศการโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	118
4.23	วิทัศน์ทัศน์จัดเก็บความรู้ของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	120
4.24	เว็บไซต์โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	120
4.25	จุดติดต่อขอเข้าชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์	128
5.1	กระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์ สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี	141

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) หรือองค์การยูเนสโก (UNESCO) แบ่งประเภทของมรดกวัฒนธรรมไว้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) และ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ซึ่งในช่วงแรกการจัดการมรดกวัฒนธรรมต่าง ๆ มุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2546 องค์การยูเนสโกได้ออกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) เนื่องด้วยเล็งเห็นถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ว่าเป็นบ่อเกิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่ได้รับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์เข้ามาคุกคามและทำลาย จนทำให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมสูญหายไป (UNESCO, 2003) ในหลาย ๆ ประเทศต่างได้ให้ความสำคัญและตระหนักถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ว่าสามารถสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศตนเอง (Aikawa, 2004) โดยอนุรักษ์และสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เหล่านี้ ในฐานะที่เป็นสิ่งล้ำค่าอันได้มีการสร้างสรรค์ สัมผัส ปลูกฝัง และสืบทอดในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งในประเทศไทยใช้ศัพท์บัญญัติคำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” แทนคำว่า “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” โดยลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือ การเป็นวัฒนธรรมที่ฝังอยู่ในตัวคน เป็นวัฒนธรรมที่สามารถเคลื่อนที่ได้และมักแพร่กระจายไปในวงกว้าง แต่มีโอกาสที่จะสูญหายไปเหลือเฉพาะในบางพื้นที่บางบริเวณเพียงเท่านั้น ซึ่งการจะสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ต้องไม่ใช่แค่เพียงจัดทำเอกสารหรือขึ้นทะเบียนเพียงเท่านั้น แต่ต้องทำให้มรดกทางวัฒนธรรมคงอยู่โดยการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

ปัจจุบันประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติครั้งแรกในปี พ.ศ. 2552 ซึ่งสาขาความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ถือเป็นหนึ่งใน

ประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ประกาศขึ้นทะเบียนตั้งแต่ปีพ.ศ. 2554 เป็นต้นมา (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559) กรมส่งเสริมวัฒนธรรมประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ “ทุเรียนนนท์” ขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สาขาความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ที่ต้องได้รับการส่งเสริมและรักษาอย่างเร่งด่วน เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2562 (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2562) เนื่องจากทุเรียนนนท์นับเป็นทุเรียนดั้งเดิมที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมาตั้งแต่อดีต ภูมิปัญญาในการปลูกและการสร้างสวนทุเรียนของชาวสวนจังหวัดนนทบุรี มีเอกลักษณ์โดดเด่นไม่เหมือนสวนทุเรียนของจังหวัดอื่น ๆ ทำให้ทุเรียนนนท์มีคุณภาพดีและมีชื่อเสียงที่โด่งดัง

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนนทบุรีกลับเหลือพันธุ์ทุเรียนและสวนทุเรียนอยู่ไม่มากนัก เนื่องจากในปลายปี พ.ศ. 2554 ประเทศไทยประสบปัญหาอุทกภัยครั้งรุนแรง ที่ส่งผลกระทบไปทั่วทุกภาคของประเทศโดยเฉพาะในภาคกลาง ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ชาวสวนนนทบุรีเป็นอย่างมาก เนื่องจากสวนทุเรียนและสวนผลไม้ต่าง ๆ จมน้ำตายแทบทั้งจังหวัด ต้นทุเรียนโดยเฉพาะพันธุ์โบราณ พันธุ์พื้นเมือง หรือพันธุ์หายากตายและสูญพันธุ์เกือบหมด

นอกจากนี้ จังหวัดนนบุรียังมีปัญหาประชากรหนาแน่นเป็นลำดับที่ 2 ของประเทศ ซึ่งเป็นจังหวัดที่ออกแบบให้รองรับการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร จึงมีอัตราการขยายตัวของอาคารบ้านเรือนมากขึ้น (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2561) เมื่อความเจริญได้เข้ามาสู่พื้นที่ของจังหวัดนนทบุรีที่ดินต่าง ๆ จึงมีราคาสูงขึ้น ชาวสวนนนท์จึงขายพื้นที่สวนเดิมให้นายทุนเพื่อทำบ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์ และย้ายฐานการผลิตออกไปยังจังหวัดอื่นที่มีสภาพภูมิอากาศและสภาพพื้นที่เหมาะสม (กรมวิชาการเกษตร, 2547, น. 1) ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดนนทบุรี กลายเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของประชากร ที่ดินสีเขียวอันเป็นสวนผลไม้ต่าง ๆ จึงถูกแทนที่ด้วยหมู่บ้านจัดสรร คอนโดมิเนียม และธุรกิจอุตสาหกรรม จนทำให้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวสวนทุเรียนนนท์แบบดั้งเดิมจางหายไป และแม้ว่าจะมีสวนทุเรียนนนท์ที่รอดพ้นจากปัญหาอุทกภัยครั้งรุนแรง แต่ก็มีจำนวนไม่มาก และสวนทุเรียนนนท์เหล่านี้ก็ย่อมได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง ที่ทำให้ระบบนิเวศน์และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ รอบสวนทุเรียนเปลี่ยนแปลงไป

สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงห่วงใยในสถานการณ์ทุเรียนนนท์ และทรงดำริให้สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ควรปลูกทุเรียนนนท์ด้วย ทางจังหวัดนนทบุรีจึงมอบหมายให้เทศบาลนครปากเกร็ดจัดหาพื้นที่ในการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์และวิถีชาวสวนนนท์ไว้ภายในสวนสมเด็จพระฯฯ จึงเกิดเป็นโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ที่ได้รับความร่วมมือจากทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาชน (สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์

นนทบุรี, 2563, น. 24) ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ซึ่งโครงการนี้ได้มีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ เพื่ออนุรักษ์ทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองจำนวน 60 สายพันธุ์ ไว้ภายใต้วิถีชาวสวนของจังหวัดนนทบุรี โดยจัดทำในลักษณะเป็นการจัดแสดง เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ของชาวสวนนนท์และองค์ความรู้ในเรื่องของสวนทุเรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วิถีชาวสวนนนท์ เพื่อให้โครงการ ฯ เป็นศูนย์เรียนรู้วิถีชาวสวนของจังหวัดนนทบุรี ในฐานะที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการมรดกวัฒนธรรม จึงมีความสนใจนำแนวคิดการจัดการองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เนื่องจากการรวบรวมและจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ที่ทางโครงการได้จัดทำขึ้นนั้น สามารถขับเคลื่อนการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ที่กำลังจะสูญหายไป ให้เยาวชนและประชาชนที่สนใจ สามารถเข้าไปศึกษาหาความรู้ ถือเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์ อันเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ที่ต้องได้รับการส่งเสริมและรักษาอย่างเร่งด่วนให้คงอยู่สืบต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี
2. เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ ดังนี้

1.3.1 ด้านพื้นที่

การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ผู้วิจัยเลือก โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ถนนศรีสมาน ตำบลบ้านใหม่ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี รหัสไปรษณีย์ 11120 เป็นพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา

1.3.2 ด้านกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ กำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

1.3.3 ด้านเนื้อหา

ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี โดยศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ กระบวนการขั้นตอน และองค์ประกอบของการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์ โดยศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารหลักฐาน การสังเกต การจดบันทึก และการสัมภาษณ์

1.4 ข้อยกเว้นของการวิจัย

ข้อยกเว้นของการวิจัยที่เป็นอุปสรรคในการศึกษาครั้งนี้ คือ เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด 19 และมีมาตรการต่าง ๆ ของรัฐที่กำหนดขึ้นเพื่อป้องกันควบคุมยับยั้งการแพร่ระบาด ทำให้โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ไม่มีกลุ่มคณะบุคคลที่เข้าเยี่ยมชมโครงการ ฯ ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลจากผู้เข้าเยี่ยมชมโครงการ ฯ ได้ในจำนวนไม่มาก อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการ ฯ ทางโทรศัพท์ ซึ่งเป็นรายบุคคลที่สัมผัสกับโครงการ ฯ อย่างแท้จริง ทำให้ได้ข้อมูลทดแทนพอสมควร

1.5 นิยามคำศัพท์เฉพาะ

มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม หมายถึง องค์ความรู้การปลูกทุเรียนของชาวสวนทุเรียน จังหวัดนนทบุรี ที่เกิดจากการสั่งสมทักษะ ประสบการณ์ และความชำนาญ จนสามารถถ่ายทอด องค์ความรู้เหล่านี้สืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งกลุ่มคนให้การยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดก วัฒนธรรมของจังหวัด

การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน หมายถึง กระบวนการจัดการองค์ ความรู้ ซึ่งประกอบไปด้วย การสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการนำความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนทไปประยุกต์ปรับใช้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อทราบถึงกระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการ อนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี
2. เพื่อทราบถึงแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการ อนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

บทที่ 2

ปรัทัศน์วรรณกรรม

การศึกษาเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยด้วยเหตุนี้ ในบทนี้ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวคิด ทฤษฎีพื้นฐานสำหรับงานวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

- 2.1.1 ความหมายของการจัดการความรู้
- 2.1.2 ประเภทของความรู้
- 2.1.3 กระบวนการจัดการความรู้
- 2.1.4 องค์ประกอบของการจัดการความรู้

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม

- 2.2.1 ความหมายของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม
- 2.2.2 ประเภทของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม
- 2.2.3 ความหมายและประเภทของความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทุเรียนนนท์

- 2.3.1 ประวัติความเป็นมาของทุเรียน
- 2.3.2 การจำแนกกลุ่มพันธุ์ทุเรียนนนท์
- 2.3.3 ภูมิปัญญาการทำสวนทุเรียนนนท์
- 2.3.4 คุณค่าทางโภชนาการของทุเรียนนนท์

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

ความรู้เป็นสินทรัพย์ที่มีค่าอย่างหนึ่ง ทรัพย์สินโดยทั่วไปเมื่อนำไปใช้ย่อมมีวันหมดไปในที่สุด แต่ทรัพย์สินที่เป็นความรู้ยิ่งใช้มากเท่าไรก็ยิ่งมีค่ามากขึ้นเท่านั้นตามประสบการณ์ที่สั่งสมลงไป ดังนั้นการจัดการความรู้ (Knowledge Management) จึงถือเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ช่วยให้ความรู้ที่กระจุกกระจายอยู่ทั้งในตัวบุคคลหรือในเอกสาร ได้มีการถูกค้นพบ จัดระเบียบ และนำไปเผยแพร่ เพื่อนำความรู้นั้นไปพัฒนาและใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและมีคุณค่ามากที่สุด

2.1.1 ความหมายของการจัดการความรู้

ปีเตอร์ เซงเก้ (Peter Senge, 1990) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความรู้” ไว้ว่าเป็นความสามารถในการปฏิบัติการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ

ดรักเกอร์ (Drucker, 1995) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความรู้” ไว้ว่าเป็นสารสนเทศที่เปลี่ยนแปลงบางสิ่งไปสู่การปฏิบัติ หรือการทำให้คนหรือองค์กรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

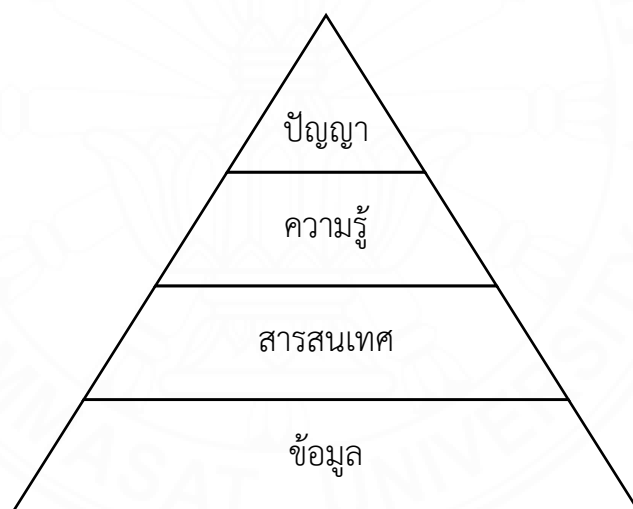
ดาเวนพอร์ท และ พรูซัค (Davenport and Prusak, 1998) ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “ความรู้” ไว้ว่าเป็นการใช้ประสบการณ์ คุณค่า สารสนเทศ ความชำนาญ และสัญชาตญาณ เพื่อกำหนดสภาพแวดล้อมและกรอบการทำงานสำหรับการประเมิน เพื่อให้ได้ประสบการณ์และสารสนเทศใหม่ อันมีวิธีการที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล ซึ่งความรู้ไม่ได้อยู่เพียงในรูปของเอกสาร แต่อยู่ในประสบการณ์การทำงานประจำ กระบวนการ วิธีปฏิบัติ และความเชื่อในองค์กรนั้น

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546, น. 232) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความรู้” ไว้ว่าเป็นสิ่งสะสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน การค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมถึงความสามารถเชิงปฏิบัติการและทักษะ อีกทั้งความรู้ยังเป็นการเข้าใจหรือสารสนเทศที่ได้รับมาจากประสบการณ์ โดยความรู้อาจเป็นสิ่งที่ได้รับมาจากการได้ยิน ได้ฟัง การคิด หรือการปฏิบัติ

ทามาซากิ (Hideo Tamazaki อ้างถึงใน สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547, น. 13) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ความรู้” ไว้ว่าเป็นสารสนเทศที่ผ่านกระบวนการคิด เปรียบเทียบ

และเชื่อมโยงกับความรู้อื่น ๆ จนเกิดเป็นความเข้าใจและนำไปใช้ประโยชน์ในการสรุปและตัดสินใจ ต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้โดยไม่จำกัดช่วงเวลา

จากนิยามการให้ความหมายของคำว่าความรู้ในข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ความรู้ เป็นการผสมผสานระหว่างประสบการณ์และสารสนเทศที่ได้รับ อีกทั้งความรู้ยังเป็นสิ่งเกี่ยวข้องกับ ข้อมูล สารสนเทศ และปัญญา ตามลำดับ โดยความรู้เป็นสิ่งที่เริ่มมาจากข้อมูลใดข้อมูลหนึ่ง อันเป็น ข้อมูลดิบหรือข้อเท็จจริง โดยเมื่อข้อมูลเหล่านั้นผ่านกระบวนการตีความและประมวลผล จึงออกมา อยู่ในรูปแบบสารสนเทศ ซึ่งสารสนเทศนี้คือข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยเมื่อนำ สารสนเทศมาเข้าสู่กระบวนการคิด เปรียบเทียบ เชื่อมโยงกับประสบการณ์และความรู้อื่น ๆ สารสนเทศ จึงกลายเป็นความรู้ในที่สุด และความรู้สามารถพัฒนาต่อยอดไปเป็นปัญญา โดยปัญญา เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล เป็นการรู้ถึงเหตุและผลจนก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ ซึ่งสรุปได้เป็นลำดับขั้นตามภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 ลำดับขั้นความเกี่ยวข้องของข้อมูล สารสนเทศ ความรู้ และภูมิปัญญา. จาก การจัดการ ความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ (น. 14), โดย สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2547, กรุงเทพฯ: บริษัท จีรวัฒน์ เอ็กซเพรส จำกัด.

นอกจากนี้ จากการศึกษายังพบว่ามีนักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามความหมาย ของคำว่า “การจัดการความรู้” ไว้อย่างหลากหลายซึ่งแต่ละความหมายมีลักษณะที่เหมือนและ แตกต่างกันไป ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1

ความหมายของการจัดการความรู้

นักวิชาการ	ความหมายของการจัดการความรู้
Newman Brain (1991)	เป็นกระบวนการสร้าง เผยแพร่ และนำเอาองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ โดยการจัดการความรู้ต้องใช้ระยะเวลาและมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องมากมายในการจัดการความรู้ ประกอบด้วยพระ นักปราชญ์ อาจารย์ นักการเมือง นักเขียน บรรณารักษ์ และบุคคลอื่น ๆ
Wiig (1993)	การจัดการความรู้ภายในองค์กรและการจัดการสินทรัพย์ทางปัญญา เพื่อที่จะนำความรู้ไปช่วยพัฒนาผลการดำเนินงานขององค์กรให้ได้รับผลตอบแทนสูงสุด
Choo (1998)	เป็นการทำความเข้าใจกับความรู้ สร้างความรู้ และตัดสินใจ โดยจะต้องมั่นใจว่าองค์ประกอบของข่าวสารจะถูกเลือกและนำเข้าสู่องค์กร
O'Dell and Grayson (1998)	การได้มาซึ่งความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม เพื่อบุคคลที่เหมาะสม ในเวลาที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้บุคคลเกิดการแลกเปลี่ยนและนำความรู้ไปปฏิบัติเพื่อเป็นการยกระดับและปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กร
Anderson, David, et al. (2000)	การสนับสนุนให้พนักงานในองค์กรรวบรวม ค้นหา แลกเปลี่ยนความรู้ และนำมาใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ทางธุรกิจขององค์กร
Kucza (2001)	เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการของการสร้างความรู้ การจัดเก็บ และการแบ่งปันความรู้ กล่าวโดยทั่วไปจะรวมถึงการระบุสภาพปัจจุบัน การกำหนดความต้องการและการแก้ไขปรับปรุงกระบวนการที่จะส่งผลกระทบต่อการจัดการความรู้ให้ดีขึ้นเพื่อบรรลุถึงความต้องการ
Horwitch & Armacost (2002)	เป็นการสร้าง กำหนด รวบรวม ถ่ายโอน และเข้าถึงความรู้รวมทั้งสารสนเทศ เพื่อช่วยในการตัดสินใจได้ดีขึ้นในการกระทำใด ๆ ที่จะส่งผลต่อกลยุทธ์ธุรกิจ
Bennet & Bennet (2004)	มองการจัดการความรู้เป็นการสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน เป็นระบบในการสร้าง รักษา และสนับสนุนให้องค์กรใช้ความรู้ของคนและความรู้ของส่วนรวมในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุพันธกิจขององค์กร

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ความหมายของการจัดการความรู้

นักวิชาการ	ความหมายของการจัดการความรู้
Nonaka and Takeuchi (2004)	กระบวนการในการสร้างความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง เผยแพร่ความรู้ทั่วองค์กร และนำไปเป็นส่วนประกอบสำคัญของผลิตภัณฑ์ การบริการ เทคโนโลยี และระบบใหม่ ๆ
Turban and et al. (2004)	กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการระบุ คัดเลือก จัดระบบ เผยแพร่ และถ่ายโอนข้อมูลสารสนเทศและความเชี่ยวชาญที่สำคัญ
ปณิศา พันภัย (2544)	การรวบรวมความรู้ จัดระเบียบความรู้ จัดเก็บความรู้ แบ่งปันความรู้ โดยอาศัยบุคคลที่มีความรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร ให้ประสบความสำเร็จ
เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2547)	การจัดการความรู้ คือ การประมวล สังเคราะห์ และจำแนกแยกแยะสารสนเทศ เพื่อนำไปตีความและทำความเข้าใจสารสนเทศเหล่านั้น จนกลายเป็นความรู้ ซึ่งความรู้นี้ครอบคลุมทั้งความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) ที่ซ่อนอยู่ในความคิดของพนักงานและที่ฝังอยู่ในตัวองค์กร และยังครอบคลุมถึงความรู้แจ้งชัด (Explicit Knowledge) ที่มีอยู่ในเอกสาร รายงานต่าง ๆ ขององค์กร โดยการจัดการความรู้ทั้งสองประเภทนี้ให้เป็นระบบระเบียบก็เพื่อให้คนที่ต้องการสามารถเข้าถึงและดึงออกมาใช้งานได้ง่าย
พรธิดา วิเชียรปัญญา (2547)	กระบวนการอย่างเป็นระบบที่เกี่ยวกับการประมวลข้อมูลสารสนเทศ ความคิด การกระทำ ตลอดจนประสบการณ์ของบุคคล เพื่อสร้างเป็นความรู้หรือนวัตกรรม และจัดเก็บในลักษณะของแหล่งข้อมูลที่บุคคลสามารถเข้าถึงได้โดยอาศัยช่องทางต่าง ๆ ที่องค์กรจัดเตรียมไว้ เพื่อนำความรู้ที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานซึ่งก่อให้เกิดการแบ่งปันและถ่ายโอนความรู้ จนในที่สุดความรู้ที่มีอยู่จะแพร่กระจายไหลเวียนทั่วองค์กรอย่างสมดุล

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

ความหมายของการจัดการความรู้

นักวิชาการ	ความหมายของการจัดการความรู้
ศุภามนต์ ศุภกานต์ (2547)	การจัดการความรู้เป็นเรื่องขององค์กรที่จะสกัดคุณค่าจากทรัพย์สินทางปัญญาของคนออกมาเพื่อใช้ประโยชน์อย่างสูงสุดได้อย่างไร โดยสิ่งสำคัญสำหรับการจัดการความรู้ คือ ความรู้ที่มีค่ามักจะเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ ทักษะ และพฤติกรรมของบุคคล
สำนักงานคณะกรรมการ การพัฒนาข้าราชการ และ สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548)	เป็นการรวบรวมความรู้ขององค์กร ที่กระจายอยู่ในทั้งตัวคนและในเอกสารมาพัฒนาให้เป็นระบบระเบียบ เพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้ พัฒนาตนให้เป็นผู้รู้ และปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้องค์กรมีความสามารถและข้อได้เปรียบในการแข่งขัน
ภราดร จินดาวงศ์ (2549)	กระบวนการที่มีความซับซ้อนในการที่จะนำความรู้ที่มีอยู่มาสร้างขยายผล แบ่งปัน จัดเก็บ และใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งการทำให้ความรู้เกิดขึ้นต้องทำแบบเชิงรุกถึงจะเห็นผล และด้วยโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ข้อมูล ข่าวสาร และสารสนเทศมีอยู่อย่างมหาศาล หากมีการจัดการความรู้ที่เหมาะสมก็จะทำให้องค์กรมีความได้เปรียบในการแข่งขัน
วิจารณ์ พานิช (2559)	ความรู้ คือ สารสนเทศในภาคปฏิบัติ หากยังไม่มีผู้ใดนำสารสนเทศไปใช้งานก็ยังไม่ถือว่าเป็นความรู้ ดังนั้นความรู้จึงเป็นสิ่งที่ผูกพันกับคนและการใช้ประโยชน์ ดังนั้น KM (Knowledge Management) จึงเป็นเครื่องมือ เป็นการสร้างและจัดการกระบวนการเพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมได้ไหลไปยังบุคคลที่ต้องการ ณ เวลาที่เหมาะสม เพื่อให้บุคคลได้เกิดการแลกเปลี่ยนสารสนเทศ แล้วนำไปใช้เพื่อเพิ่มการบรรลุผลสำเร็จขององค์กร

จากคำนิยามและอธิบายความหมายของคำว่า การจัดการความรู้ โดยนักวิชาการหลากหลายท่านข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า ความรู้ เป็นสิ่งที่ต้องเกิดจากการสังสม โดยครอบคลุมทั้งความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง ซึ่งการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง รวบรวม จัดระบบ จัดเก็บ เผยแพร่ และแลกเปลี่ยนความรู้อันเป็นต้นทุนทางปัญญาที่มี

ประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ พัฒนา แก้ไขปัญหา วางแผน และตัดสินใจ หรือดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ตัวอย่างเช่น ศูนย์การเรียนรู้หรือแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ จะต้องมีการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อนำเอาองค์ความรู้ที่องค์กรของตนมีอยู่และได้เก็บรวบรวมเอาไว้ ออกมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการศึกษา

2.1.2 ประเภทของความรู้

ประเภทของความรู้ มีนักวิชาการจำแนกออกเป็นหลายลักษณะตามกรอบแนวคิดของนักวิชาการ สรุปได้ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2

ประเภทของความรู้

นักวิชาการ	ประเภทของความรู้
Camp Da (1976)	แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้ทางสังคม (Social Knowledge) และความรู้ส่วนบุคคล (Personal Knowledge) โดยความรู้ทางสังคม เป็นความรู้ที่รวบรวมโดยระบบสังคม สมาชิกที่อยู่ในสังคมนั้นสามารถเข้าถึงได้อย่างอิสระและเท่าเทียมกันผ่านการเก็บบันทึกและรวบรวม ในขณะที่ความรู้ส่วนบุคคล คือความรู้ที่อยู่ในจิตใจของบุคคล สามารถรับรู้และเข้าใจได้เพียงบุคคลนั้นหรือรับรู้และเข้าใจได้จากการถามบุคคลนั้นโดยตรง
Leif Edvinsson (อ้างถึงในสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ 2547, น.18)	แบ่งความรู้ออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความรู้เฉพาะบุคคล (Individual Knowledge) ความรู้ขององค์การ (Organizational Knowledge) และความรู้ที่เป็นโครงสร้าง (Structural Knowledge) ความรู้เฉพาะบุคคลเป็นความรู้ที่อยู่ในตัวพนักงานแต่ละคน ความรู้ขององค์การเป็นความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพนักงานที่อยู่ในฝ่ายต่าง ๆ ในองค์การ จนได้มาซึ่งความรู้โดยรวมขององค์การที่นำไปใช้ประโยชน์ต่อการทำงานโดยรวมขององค์การมากขึ้น และความรู้ที่เป็นโครงสร้าง เป็นความรู้ที่เกิดจากการสร้างหรือการต่อยอดองค์ความรู้ผ่านกระบวนการ คู่มือ และจรรยาบรรณต่าง ๆ ในองค์การ

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

ประเภทของความรู้

นักวิชาการ	ประเภทของความรู้
Jenson and Meckling (2001)	แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้เฉพาะ (Specific Knowledge) และความรู้ทั่วไป (General Knowledge) โดยความรู้เฉพาะทาง เป็นความรู้ที่มีค่าใช้จ่ายมีราคาสูงในการถ่ายโอนไปยังบุคคลอื่น และความรู้ทั่วไปเป็นความรู้ที่มีราคาไม่แพงมีค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงในการถ่ายโอนไปยังบุคคลอื่น

นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญและนักวิชาการที่มีชื่อเสียงต่อแนวคิดการจัดการความรู้ คือ มิเชล โพลันยี (Michael Polanyi, 1966) และ อิคุจิโร โนนากะ และ ฮิโรทากะ ทาเคอุจิ (Ikujiro Nonaka and Hirotake Takeuchi, 1995) ได้จำแนกความรู้ที่มีอยู่ ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้ฝังลึก และความรู้ชัดแจ้ง โดยได้ให้คำอธิบายไว้ดังนี้

1. ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล ไม่ง่ายที่จะถ่ายทอดออกมาในรูปแบบตัวอักษร เนื่องจากเป็นความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ทักษะ พรสวรรค์ต่าง ๆ แต่ความรู้ฝังลึกนี้ก็สามารถพัฒนาและแบ่งปันได้จากการพูดคุย สังเกต หรือ การเล่าเรื่อง โดยจะต้องมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันจึงจะเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ และความรู้ฝังลึกนี้ยังเป็นความรู้ที่ทำให้เกิดการได้เปรียบในการแข่งขัน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สูตรอาหาร

2. ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่มีเหตุมีผล และมีการรวบรวมไว้ในรูปแบบตัวอักษร ง่ายต่อการศึกษาเนื่องจากนำมาจัดระบบและถ่ายทอดได้ง่าย ทำให้ผู้เรียนรู้จากความรู้ชัดแจ้ง มีโอกาสเรียนรู้ได้ครบถ้วน อาจเท่าเทียมกับเจ้าของความรู้นั้น ๆ เช่น หนังสือ ตำรา เอกสาร ผลการวิจัย

การจำแนกประเภทของความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้งที่กล่าวในข้างต้น สามารถสรุปความแตกต่างของความรู้ทั้งสองประเภทได้ตามตารางที่ 2.3 ดังนี้

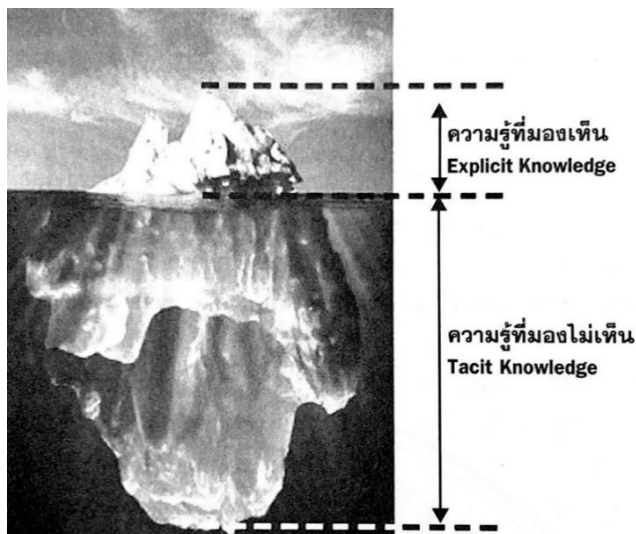
ตารางที่ 2.3

เปรียบเทียบความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง

ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge)	ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge)
1. เป็นเคล็ดลับหรือภูมิปัญญา	1. เป็นหลักวิชาหรือวิชาการ
2. เป็นการปฏิบัติหรือประสบการณ์	2. เป็นทฤษฎีหรือปริยัติ
3. ได้มาจากการใช้วิจารณ์ญาณ ใช้ปัญญา	3. ได้มาจากการสังเคราะห์ การวิจัย
4. เป็นเทคนิคเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล	4. มีแบบแผนและมีวิธีการในการพิสูจน์

หมายเหตุ. จาก การจัดการความรู้ (KM) ฉบับฉบับเคลื่อน LO (น. 22), โดย ประพนธ์ ผาสุยยืด, 2549, กรุงเทพฯ: ไยไหม

จะเห็นได้ว่า โดยปกติแล้วความรู้ฝังลึกจะมีมากกว่าความรู้ชัดแจ้ง ในสัดส่วนประมาณ 80 : 20 เนื่องจากความรู้ส่วนใหญ่จะฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล อันมาจากประสบการณ์และความชำนาญ ที่สั่งสมอยู่ภายในแต่ละคน ซึ่งความยากของการจัดการความรู้จึงอยู่ที่การเปลี่ยนจากความรู้ฝังลึกไปเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง เพราะต้องมีผู้ถอดรหัสความรู้ออกมาให้อยู่ในรูปแบบของตัวอักษรเพื่อให้ถ่ายทอดการศึกษา ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้มีการนำความรู้ไปเปรียบเทียบกับภูเขาน้ำแข็ง โดยกล่าวว่าน้ำแข็งที่โผล่ขึ้นมาเหนือน้ำจะเป็นส่วนที่มองเห็นได้ชัด เปรียบเสมือนกับความรู้ชัดแจ้ง และน้ำแข็งที่อยู่ใต้น้ำจะเป็นส่วนที่มองเห็นได้ยากและมีขนาดใหญ่กว่าหลายเท่า ซึ่งเปรียบเสมือนกับความรู้ฝังลึก (ภาพที่ 2.2)

ภาพที่ 2.2 ประเภทของความรู้เปรียบกับภูเขาน้ำแข็ง. ดัดแปลงจาก *การจัดการความรู้ Knowledge Management: The Experience*. (น. 17), โดย ภราดร จินดาวงศ์, 2549, ปทุมธานี: ซีดับบลิวซีปริตติ้ง.

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าประเภทของความรู้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง โดยความรู้ฝังลึก สามารถเป็นได้ทั้งความรู้ทางสังคม ความรู้ส่วนบุคคล ความรู้ขององค์กร หรือความรู้ทั่วไป ที่มีลักษณะเป็นความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ทักษะ พรสวรรค์ต่าง ๆ ในขณะที่ความรู้ชัดแจ้ง ก็สามารถเป็นได้ทั้งความรู้ทางสังคม ความรู้ส่วนบุคคล ความรู้ขององค์กร หรือความรู้ทั่วไป อันมีลักษณะของความรู้ที่มีเหตุผล สามารถถ่ายทอดออกมาในรูปแบบที่เห็นได้ชัด เช่น หนังสือ ตำรา เอกสาร ได้เช่นกัน โดยความรู้ทั้ง 2 ประเภท คือ ความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง สามารถเปลี่ยนสถานะกันได้ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ โดยจะก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ ที่ผ่านกระบวนการเกลียวความรู้ (Knowledge Spiral) นอกจากนี้ ประเภทของความรู้ทั้งความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง สามารถนำไปพิจารณากับภูมิปัญญาทางด้านเกษตรกรรมของชาวสวนจังหวัดนนทบุรีได้ว่า ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนของชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี มีความสอดคล้องกับความรู้ฝังลึกมากกว่าความรู้ชัดแจ้ง โดยส่วนใหญ่องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์ มักจะอยู่ในรูปแบบความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวบุคคล อันเป็นความรู้ที่ฝังลึกที่อยู่ในชาวสวน ซึ่งต้องมีการสั่งสมประสบการณ์และความชำนาญ จนสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านี้จากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ได้มีการรวบรวมองค์ความรู้ฝังลึก อันเป็นทักษะความรู้ความชำนาญที่เกิดจาก

การสังสมประสบการณ์ของชาวสวนนนทึให้มาอยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง ที่สามารถรวบรวมและถ่ายทอดออกมาได้อย่างชัดเจน เป็นคู่มือ เอกสาร แผ่นพับ ที่ทำให้คนสามารถเข้าถึงได้ง่าย

2.1.3 กระบวนการจัดการความรู้

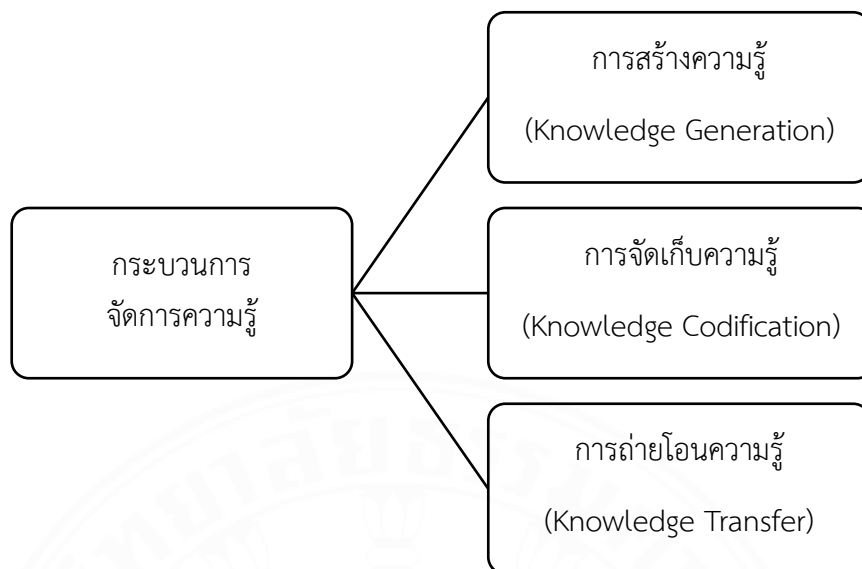
กระบวนการจัดการความรู้ (Knowledge Management Process) เป็นกระบวนการที่แสดงขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดของการจัดการความรู้ โดยมีนักวิชาการหลายท่าน ได้จำแนกกระบวนการจัดการความรู้ออกไปอย่างหลากหลาย ซึ่งอาจมีความเหมือนและแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละองค์กร โดยมีนักวิชาการได้อธิบายถึงกระบวนการจัดการความรู้ไว้ดังนี้

อิจิโร โนนากะ (Nonaka, 1994) นักจัดการความรู้ที่มีชื่อเสียงระดับโลก ผู้เป็นตัวแทนของแนวคิดการจัดการความรู้ของประเทศญี่ปุ่น ได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ (ภาพที่ 2.3) ว่ามีกระบวนการ 3 ขั้นตอนหลัก คือ

1. การสร้างความรู้ (Knowledge Generation) เป็นการสร้างความรู้ใหม่หรือทดแทนความรู้เดิมที่มีอยู่ภายในองค์กร โดยเริ่มต้นจากการเรียนรู้ระดับบุคคลแล้วแพร่ขยายไปทั้งองค์กรด้วยการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งให้ความสำคัญกับการแยกประเภทความรู้ว่าเป็นความรู้ฝังลึกและรู้ชัดแจ้ง และสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทั้งสองประเภทนั้น

2. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Codification) เป็นการค้นคว้าความรู้แล้วนำมาจัดระบบ และจัดเก็บความรู้ ซึ่งหมายรวมถึงการแพร่ขยายความรู้ ซึ่งองค์กรจะต้องเปลี่ยนความรู้ฝังลึกให้กลายเป็นความรู้ชัดแจ้ง และการจัดเก็บนั้นจะต้องวางระบบให้ดี

3. การถ่ายโอนความรู้ (Knowledge Transfer) เป็นการที่บุคคล ฝ่าย หรือแผนกต่าง ๆ ได้รับความรู้จากประสบการณ์ของอีกฝ่ายด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยเฉพาะการสร้างชุมชนปฏิบัติที่เป็นการพบปะพูดคุยกันแบบซึ่งหน้า มีการจัดสถานที่และบรรยากาศที่เป็นกันเองเพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ภาพที่ 2.3 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของอิกุจิโร โนนากะ. จาก *A dynamic theory of organizational knowledge creation*, โดย Ikujiro Nonaka, 1994.

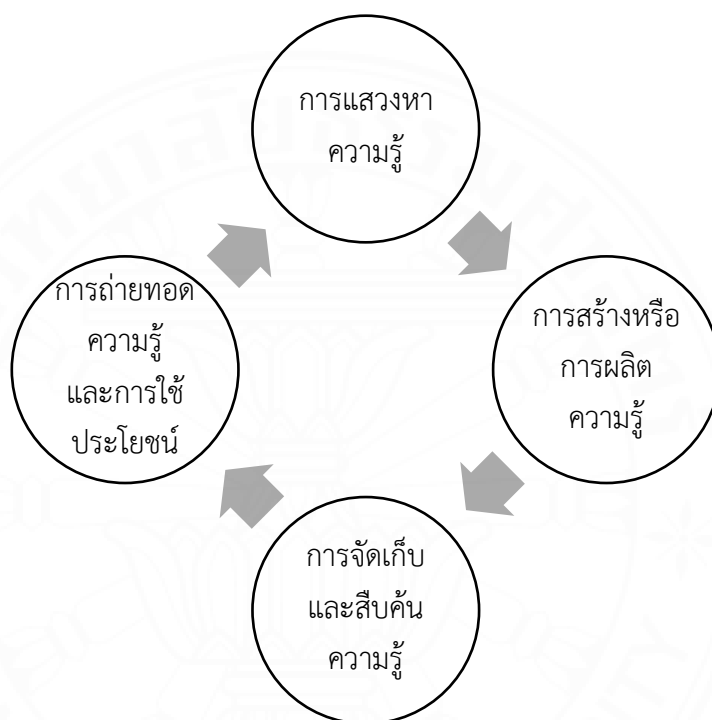
ในขณะที่ มาร์ควอร์ด (Marquardt, 1994) ได้เสนอเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ (ภาพที่ 2.4) ว่ามี 4 ขั้นตอน คือ

1. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) เป็นการแสวงหาและรวบรวมความรู้ที่มีประโยชน์จากแหล่งความรู้ภายในและภายนอกองค์กรด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การอ่านสื่อสิ่งพิมพ์ หรือบทความต่าง ๆ เป็นต้น

2. การสร้างหรือการผลิตความรู้ (Knowledge Creation) เป็นการสร้างความรู้ขึ้นใหม่ โดยคนในองค์กรเป็นผู้สร้างความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทำงานอย่างใกล้ชิด การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ การรวบรวมองค์ความรู้ที่องค์การมีอยู่เข้ากับความรู้ของแต่ละบุคคลจนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่

3. การจัดเก็บและสืบค้นความรู้ (Knowledge Storage and Retrieval) เป็นการกำหนดองค์ความรู้สำคัญที่องค์การจะเก็บรักษา โดยให้ความสำคัญกับโครงสร้างที่เป็นระบบสามารถค้นหาและส่งมอบให้กับผู้ใช้งานได้อย่างถูกต้อง ทันเวลา โดยมีวิธีการสืบค้นความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่องค์การได้จัดหมวดหมู่ไว้ เช่น คู่มือ การฝึกอบรม หรือการประชุม เพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดองค์ความรู้ในองค์กรต่อไป

4. การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization) องค์กรที่มีความสามารถในการเรียนรู้จะต้องกระจายและถ่ายทอดความรู้ไปอย่างรวดเร็วและเหมาะสมทั่วทั้งองค์กร โดยการถ่ายทอดความรู้แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ การถ่ายทอดความรู้โดยตั้งใจ เช่น การสื่อสารด้วยการเขียน การประชุมภายใน การสรุปข่าวสาร ในขณะที่การถ่ายทอดความรู้โดยไม่ตั้งใจ เช่น การหมุนเวียนงาน ประสบการณ์เรื่องต่าง ๆ ที่เล่าต่อกันมา

ภาพที่ 2.4 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของมาร์ควอร์ด. จาก *The Global Learning Organization*, โดย Marquardt, M. J., & Reynolds, A., 1994, New York: IRWIN.

มีเยอร์ และแซค (Meyer and Zack, 1996) ได้เสนอว่ากระบวนการจัดการความรู้ (ภาพที่ 2.5) มักประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ

1. การแสวงหาความรู้ (Acquisition) เป็นการจัดหาความรู้โดยคำนึงถึงคุณภาพของแหล่งข้อมูล โดยจะต้องศึกษาถึงขอบเขต ความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง ระยะเวลา ซึ่งข้อมูลจะต้องมีคุณภาพสูงเพื่อส่งผลกระทบต่อผลผลิต

2. การคัดกรอง (Refinement) เป็นการเพิ่มคุณค่าของข้อมูลให้สมบูรณ์ โดยสร้างความรู้ให้พร้อมใช้งานและเก็บรักษาเนื้อหาสำหรับใช้ในอนาคต

3. การจัดเก็บและค้นคืน (Store or Retrieve) เป็นขั้นตอนที่เชื่อมระหว่างการจัดหาและปรับเนื้อหาให้สมบูรณ์ เป็นการเก็บรักษาทางกายภาพ เช่น จัดเก็บในแฟ้มในรูปเอกสารสิ่งพิมพ์ หรือในรูปดิจิทัล

4. การแจกจ่ายหรือเผยแพร่ (Distribution) เป็นวิธีอธิบายการนำส่งผลผลิตไปสู่ผู้ใช้ โดยให้ความสำคัญกับช่องทางการเผยแพร่ ระยะเวลา ความถี่ รูปแบบ ภาษา และอื่น ๆ

5. การนำเสนอ (Presentation) เป็นการประเมินการทำงานในขั้นตอนต่าง ๆ ที่ผ่านมา โดยการจัดการความรู้จะสำเร็จก็ต่อเมื่อผู้ใช้ได้ประโยชน์จากเนื้อหา ในขั้นตอนนี้ต้องกำหนดว่าเนื้อหาจะถูกเผยแพร่และนำไปใช้อย่างไร มีการกำหนดเรื่องลิขสิทธิ์และข้อจำกัดต่าง ๆ

ภาพที่ 2.5 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของ มีเยอร์ และแซค. จาก The Design and Implementation of Information Products, *Sloan Management Review*, โดย Meyer, M., & Zack, M., 1996.

กูซา (Kucza, 2001) ได้เสนอเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ (ภาพที่ 2.6) ว่าประกอบไปด้วย 6 ขั้นตอน คือ

1. การระบุความต้องการความรู้ เป็นขั้นตอนแรกของการจัดการความรู้ โดยจะต้องระบุความต้องการ และกำหนดความต้องการความรู้

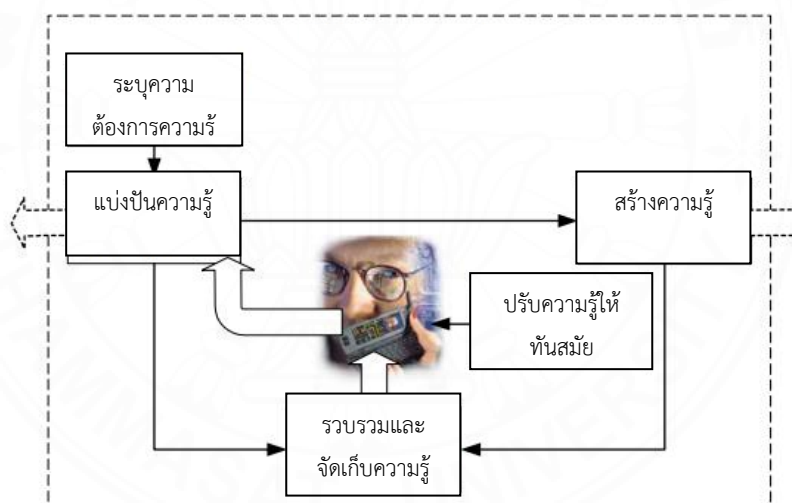
2. การแบ่งปันความรู้ เป็นการแบ่งปันถ่ายทอดความรู้ โดยสร้างเกณฑ์ในการสืบค้น ค้นหาบุคคลที่มีลักษณะตามเกณฑ์ ประเมินบุคคลที่ผ่านการเลือก เลือกบุคคลที่มีลักษณะเหมาะสม และการปรับตัวของบุคคลที่ถูกเลือก

3. การส่งมอบความรู้ให้แก่ผู้ที่ต้องการ เป็นการแจ้งหรือประกาศให้ทราบถึงความรู้ และแบ่งปันความรู้ในโอกาสต่าง ๆ

4. การสร้างความรู้ เป็นกระบวนการที่ประกอบไปด้วยการระบุถึงความคิดใหม่ ๆ ประเมินความคิดใหม่ ๆ รวบรวมบุคคลที่มีความคิดใหม่ ๆ คัดเลือกบุคคลที่มีความคิดใหม่ ๆ และสร้างความรู้

5. การรวบรวมและจัดเก็บความรู้ เป็นการประเมินผล ประมวลผล และจัดเก็บความรู้ โดยประกอบไปด้วยการระบุความรู้ ประเมินความรู้ ออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ จัดความรู้ให้เป็นระบบ บูรณาการความรู้ และปรับปรุงแผนที่ความรู้ให้ทันสมัย

6. การปรับความรู้ให้ทันสมัย เป็นการปรับความรู้ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและความต้องการที่ไม่หยุดนิ่ง โดยประกอบไปด้วยการระบุถึงความเปลี่ยนแปลง การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง และการปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัย

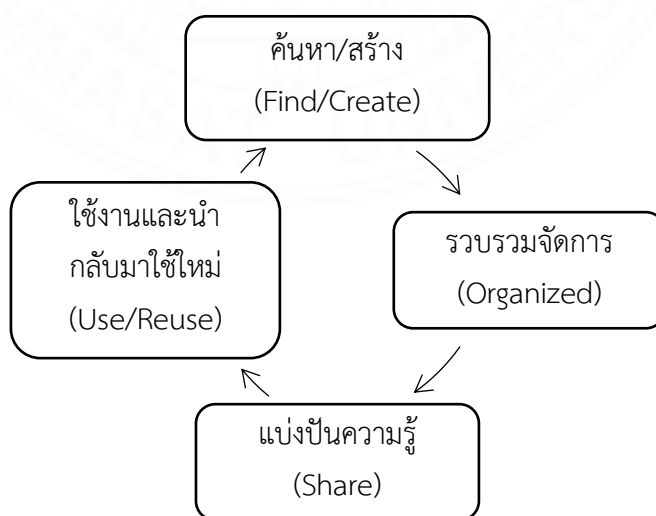

ภาพที่ 2.6 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของกูซา. จาก *Knowledge management process model*, โดย Kucza, T., 2001.

นอกจากนี้นักวิชาการชาวไทยหลายท่าน เช่น เจนเนตร มณีนาค และคณะ, บดินทร์ วิจารณ์, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.), และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ ได้นำเสนอกระบวนการจัดการความรู้ออกไปอย่างหลากหลาย ซึ่งอาจมีความเหมือนและแตกต่างกันไปเช่นกัน ดังนี้

เจนเนตร มณีนาค และคณะ (2546, น.96-98) ได้กล่าวว่าความรู้ทั่วไปมักจะถ่ายทอดจากด้านบนลงด้านล่าง แต่สำหรับองค์กรที่มีการจัดการความรู้ ข้อมูลจะถ่ายทอดไปทั่วองค์กร โดยไหลเวียนทั้งในแนวนราบและแนวตั้ง ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (ภาพที่ 2.7) คือ

1. การค้นหาและการสร้างขึ้นใหม่ (Find/Create) สามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธีจากสื่อต่าง ๆ หรือเกิดจากการพบปะ การประชุม ประสพการณ์ด้านโครงการวิจัย เป็นต้น
2. การรวบรวมจัดการ (Organized) เป็นการจัดการกับความรู้ด้วยการกรองความรู้และจัดวางความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ จากนั้นจึงเชื่อมโยงไปสู่ภายนอก
3. การแบ่งปัน แลกเปลี่ยนความรู้ (Share) เป็นการที่ความรู้จะถูกแบ่งปันและกระจายออกไปให้ผู้อื่นได้ใช้ประโยชน์ ผ่านการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ และการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย โดยจะต้องมีการจัดทำข้อมูลให้เป็นระบบ เก็บความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ และมีผู้จัดการความรู้ (Knowledge Manager) เข้ามาเป็นตัวกลางในการกระจายข้อมูล
4. การใช้งานและการนำกลับมาใช้ใหม่ (Use/Reuse) เป็นการใช้งานที่เกี่ยวข้องกับการติดต่อสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการ และการติดต่อสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รายงาน นิทรรศการ หรือการฝึกอบรม โดยความรู้เหล่านี้สามารถนำไปแพร่กระจายในอินเทอร์เน็ตและนำกลับมาใช้ใหม่ได้

ภาพที่ 2.7 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของเจนเนตร มณีนาค และคณะ. จาก สร้างองค์กรอัจฉริยะในยุคโลกาภิวัตน์, โดย เจนเนตร มณีนาค และคณะ, 2546, กรุงเทพฯ: ส.เสริมมิตรการพิมพ์.

บดินทร์ วิจารณ์ (2547, น.45) ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ไว้ว่า ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน (ภาพที่ 2.8) คือ การกำหนดทุนทางปัญญา การสร้างหรือค้นหาทุนทางปัญญา การแสวงหาและจัดเก็บองค์ความรู้ การแบ่งปัน แลกเปลี่ยน เผยแพร่ และการใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. การกำหนดทุนทางปัญญา หรือองค์ความรู้ที่ต้องการเพื่อตอบสนองกลยุทธ์ขององค์กร โดยเป็นการค้นหาองค์ความรู้หลักขององค์กรว่าคืออะไร โดยองค์ความรู้นี้จะสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กรได้อย่างเด่นชัด

2. การสร้างทุนทางปัญญา หรือค้นหาและใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้ว โดยการส่งไปศึกษาเพิ่มเติม สอนงาน หรือเรียนรู้จากประสบการณ์ จากความสำเร็จของผู้อื่น และการเทียบเคียง

3. การแสวงหาและจัดเก็บองค์ความรู้ เป็นการเสาะหาและจัดเก็บองค์ความรู้ในองค์กรให้เป็นระบบทั้งองค์ความรู้ชัดแจ้งที่อยู่ในรูปแบบของสื่อต่าง ๆ และองค์ความรู้โดยนัยอันเป็นความรู้ฝังลึก ที่อยู่ในรูปแบบของประสบการณ์ต่าง ให้มาเป็นทุนความรู้ขององค์กร

4. การแบ่งปัน แลกเปลี่ยน เผยแพร่ กระจาย และถ่ายโอนความรู้ที่มีอยู่อย่างหลากหลายรูปแบบ เช่น การสอนงาน การสัมมนาแลกเปลี่ยน หรือถ่ายโอนความรู้ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

5. การใช้ประโยชน์ เป็นการนำไปประยุกต์ใช้งาน จนก่อให้เกิดประโยชน์และผลสัมฤทธิ์ ขยายผลให้เห็นความสามารถขององค์กรมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 2.8 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของบดินทร์ วิจารณ์. จาก *การจัดการความรู้สู่ปัญหาปฏิบัติ* (น. 45), โดย บดินทร์ วิจารณ์, 2547, กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เน็ท.

นอกจากนี้รูปแบบกระบวนการจัดการความรู้ที่แพร่หลายและได้รับความนิยมในประเทศไทย มีที่มาจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ เนื่องจาก ก.พ.ร. ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่หลักในการส่งเสริมและสนับสนุน

การพัฒนาระบบราชการให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ได้จัดทำโครงการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อเสนอเครื่องมือที่ใช้ส่งเสริมองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อข้าราชการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 อีกทั้งสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการเผยแพร่องค์ความรู้ในการบริหารจัดการต่าง ๆ ให้แก่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ก็ได้จัดทำโครงการที่เสนอเกี่ยวกับวิธีการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการและวัฒนธรรมองค์กรแบบไทย ๆ เช่นกัน ดังนั้น ทั้งสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ จึงได้จัดทำ “คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้” เพื่อสร้างความเข้าใจและให้แนวทางในการจัดทำแผนการจัดการความรู้ ซึ่งภายในคู่มือได้มีการอธิบายถึงกระบวนการจัดการความรู้ไว้ว่าประกอบไปด้วย 7 ขั้นตอน (ภาพที่ 2.9) โดยขั้นตอนที่ 1 – 6 เป็นขั้นตอนการจัดการความรู้ และขั้นตอนที่ 7 เป็นการเรียนรู้ ดังนี้ (สำนักงานก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2548)

1. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการกำหนดความรู้ที่องค์กรต้องการและจำเป็นต้องมี โดยวิเคราะห์รูปแบบของความรู้และดูว่าความรู้นั้นอยู่แหล่งใด ทำให้เห็นขอบเขตและภาพรวมของคลังความรู้ในองค์กร เช่น พิจารณาว่าองค์กรมีเป้าหมายคืออะไร และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายจำเป็นจะต้องรู้อะไร แล้วในตอนนี้องค์กรมีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใด และอยู่ที่ใคร เป็นต้น

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and acquisition) เมื่อองค์กรทราบว่ามีความรู้ที่ต้องการอยู่หรือไม่ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการค้นหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่กระจัดกระจาย มาจัดทำเนื้อหาให้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของผู้เรียนใช้ เช่น การสร้างความรู้ใหม่ รักษาความรู้เก่า แสวงหาความรู้จากภายนอก หรือกำจัดความรู้ที่ไม่ใช้แล้ว เป็นต้น

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เมื่อองค์กรมีความรู้ที่ต้องการแล้ว องค์กรจะต้องจัดความรู้ให้เป็นระบบ เพื่อเตรียมพร้อมให้ผู้ใช้สามารถค้นหาและนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ โดยเป็นการแบ่งประเภทและชนิดของความรู้ จัดทำสารบัญเพื่อให้ง่ายและสะดวกต่อการจัดเก็บ รวบรวม ค้นหา และใช้งาน

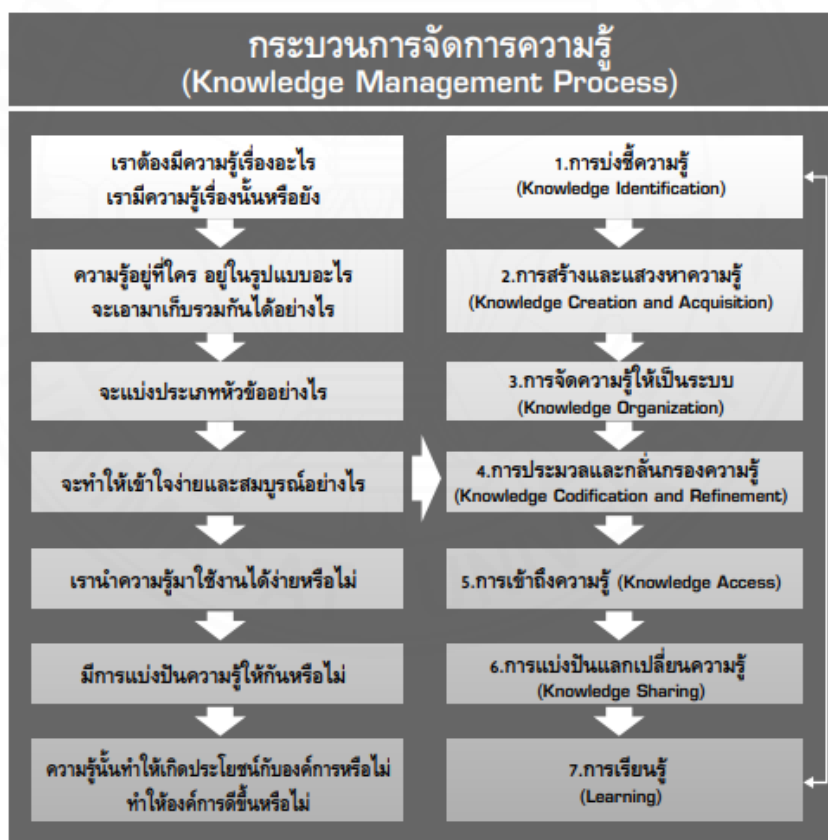
4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) นอกเหนือไปจากการทำสารบัญความรู้ให้เป็นระบบ องค์กรจะต้องประมวลความรู้ให้นำไปใช้งานได้ง่าย โดยเป็นการจัดทำรูปแบบและภาษาของความรู้ให้เป็นมาตรฐาน และปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยและมีคุณภาพอยู่เสมอ

5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) ความรู้ที่มีจะไร้ค่าหากองค์กรไม่นำไปเผยแพร่เพื่อให้ผู้อื่นได้ใช้ประโยชน์ ดังนั้น การเข้าถึงความรู้จึงเป็นความสามารถขององค์กร

ในการกระจายความรู้ให้ผู้ใช้ได้เข้าถึงความรู้อย่างสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ หนังสือเวียนแจ้ง หรือบอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ทั้งความรู้ประเภทฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง โดยความรู้ฝังลึกอาจจัดทำเป็นพบปะตัวต่อตัว ระบบพี่เลี้ยง ทีมข้ามสายงาน การสับเปลี่ยนงาน หรือการยืมตัว ในขณะที่ความรู้ชัดแจ้งอาจจัดทำในรูปแบบเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

7. การเรียนรู้ (Learn) วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดของการจัดการความรู้ คือ การที่บุคลากรได้เรียนรู้และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการตัดสินใจ แก้ไขปัญหา หรือปรับปรุงเพื่อพัฒนาองค์กรให้ดีขึ้น ซึ่งควรให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงานและทำให้กระบวนการจัดการความรู้หมุนเวียนไปอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 2.9 กระบวนการจัดการความรู้ตามแนวคิดของสำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. จาก คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้, โดย สำนักงาน ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ, 2548, กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

จากการที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมข้างต้นพบว่า กระบวนการจัดการความรู้ แม้จะมีขั้นตอนที่แตกต่างหลากหลายตามแนวคิดของนักวิชาการแต่ละท่าน แต่แนวคิดเหล่านี้ส่วนใหญ่ล้วนมีความสอดคล้องกัน คือ เพื่อต้องการบ่งชี้ความรู้ สร้างและแสวงหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ แล้วนำไปจัดรวบรวมให้เป็นระบบ เพื่อนำไปเผยแพร่ แลกเปลี่ยน แบ่งปันซึ่งกันและกัน จนสามารถนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน ซึ่งกล่าวได้ว่าการจัดการความรู้ ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างมากในการช่วยให้องค์กรเกิดการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน และที่สำคัญยังเป็นการป้องกันความรู้ไม่ให้สูญหายไป โดยเฉพาะความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล ที่จะสามารถนำมาพัฒนาต่อยอด จัดเก็บ และเผยแพร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งนอกจากกระบวนการจัดการความรู้ที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ยังพบว่ามือนักวิชาการอีกจำนวนมากที่ได้กล่าวถึงกระบวนการจัดการความรู้ ดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4

กระบวนการจัดการความรู้จำแนกตามแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงาน

ลำดับ	นักวิชาการ และหน่วยงาน	กระบวนการจัดการความรู้											
		การบ่งชี้	การแสวงหา	การสร้าง	การรวบรวม	การจัดระบบ	การประมวลผล/วิเคราะห์	การเข้าถึง	การแบ่งปันแลกเปลี่ยน	การเรียนรู้	การนำไปประยุกต์ปรับใช้	การจัดเก็บ	การกระจาย/เผยแพร่
1	Holsapple and Whinston (1987)		*			*	*				*	*	
2	Nonaka (1994)		*	*		*			*			*	*
3	Marquardt (1994)		*	*		*			*		*		
4	Meyer and Zack (1996)		*			*	*				*	*	*
5	Alavi (1997)		*	*		*	*				*		*
6	Liebowitz (1999)	*	*	*	*		*		*		*	*	*

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

กระบวนการจัดการความรู้จำแนกตามแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงาน

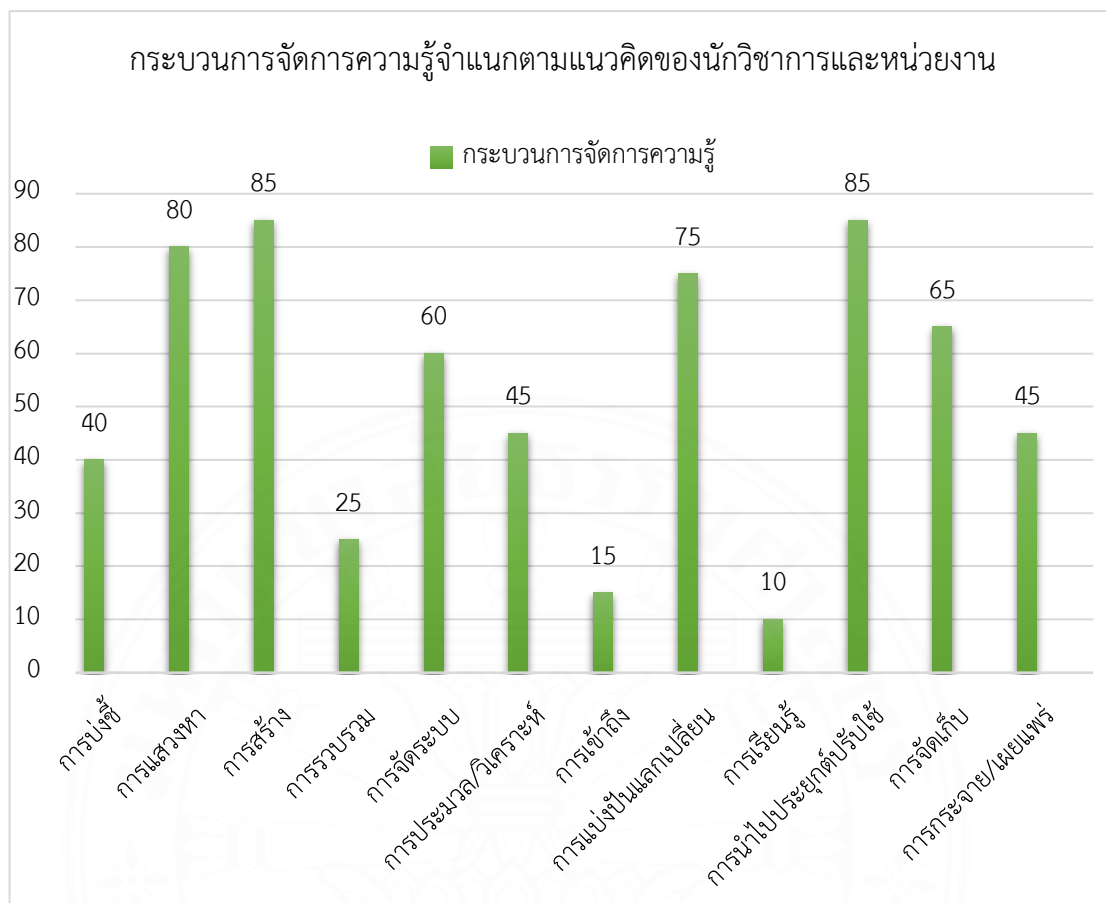
ลำดับ	นักวิชาการ และหน่วยงาน	กระบวนการจัดการความรู้											
		การบัญชี	การแสวงหา	การสร้าง	การรวบรวม	การจัดระบบ	การประมวล/วิเคราะห์	การเข้าถึง	การแบ่งปันแลกเปลี่ยน	การเรียนรู้	การนำไปประยุกต์ใช้	การจัดเก็บ	การกระจาย/เผยแพร่
7	Trapp (1999)	*	*	*					*		*	*	
8	Wijig (1999)			*	*	*			*		*		
9	Probst, Raub and Romhardt (2000)	*	*	*					*		*	*	
10	Bukowitz and Williams (2000)		*	*					*	*	*	*	
11	Kucza (2001)	*		*	*	*			*			*	*
12	Turban and et al. (2001)			*			*		*		*	*	*
13	กานต์สุตา มาชะศิริ- นนท์ (2546)	*	*	*	*		*		*		*	*	
14	โกศล ดีศีลธรรม (2546)		*	*		*					*	*	*
15	เจนเนตร มณีนาค และ คณะ (2546)		*	*	*				*		*		
16	บดีรินทร์ วิจารณ์ (2547)	*	*	*		*			*		*		
17	ทิพวรรณ หล่อสุวรรณ- รัตน์ (2548)			*			*				*		*

ตารางที่ 2.4 (ต่อ)

กระบวนการจัดการความรู้จำแนกตามแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงาน

ลำดับ	นักวิชาการ และหน่วยงาน	กระบวนการจัดการความรู้											
		การบ่งชี้	การแสวงหา	การสร้าง	การรวบรวม	การจัดระบบ	การประมวล/วิเคราะห์	การเข้าถึง	การแบ่งปันแลกเปลี่ยน	การเรียนรู้	การนำไปประยุกต์ปรับใช้	การจัดเก็บ	การกระจาย/เผยแพร่
18	ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่ม ผลผลิตแห่งชาติ (2548)	*	*	*		*	*	*	*	*			
19	กิริติ ยศยิ่งยง (2549)		*	*		*		*	*		*	*	*
20	ประพนธ์ ผาสุขยัต (2549)	*	*			*	*	*	*		*	*	
	จำนวนนักวิชาการและ หน่วยงานทั้งสิ้น	8	16	17	5	12	9	3	15	2	17	13	9

จากตารางที่ 2.4 จะเห็นได้ว่ากระบวนการจัดการความรู้ที่ได้จำแนกตามแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งสิ้น 20 แหล่ง เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่ามีกระบวนการจัดการความรู้ที่สอดคล้องและเหมือนกันเรียงตามลำดับได้ดังนี้ 1) การสร้างและการนำไปประยุกต์ปรับใช้ 2) การแสวงหา 3) การแบ่งปันแลกเปลี่ยน 4) การจัดเก็บ 5) การจัดระบบ 6) การประมวล/วิเคราะห์ และการกระจาย/เผยแพร่ 7) การบ่งชี้ 8) การรวบรวม 9) การเข้าถึง 10) การเรียนรู้ ซึ่งมีสัดส่วนของกระบวนการจัดการความรู้ที่แตกต่างกันออกไป อธิบายได้ดังภาพที่ 2.10

ภาพที่ 2.10 สัดส่วนกระบวนการจัดการความรู้

ทิมา ผู้วิจัย, 2564

จากภาพที่ 2.10 ผู้วิจัยวิเคราะห์กระบวนการจัดการความรู้ที่ได้จำแนกตามแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงานข้างต้นแล้วพบว่า กระบวนการจัดการความรู้ที่สอดคล้องเหมือนกันมากที่สุดและสำคัญที่สุด เกินร้อยละ 50 ของแนวคิดทั้งหมด มี 6 กระบวนการตามลำดับ ดังนี้

- 1) กระบวนการสร้างความรู้และกระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ มีสัดส่วนของแนวคิดในจำนวนที่เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 85 ของแนวคิดทั้งหมด
- 2) กระบวนการแสวงหาความรู้ มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 80 ของแนวคิดทั้งหมด
- 3) กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 75 ของแนวคิดทั้งหมด

4) กระบวนการจัดเก็บความรู้ มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 65 ของแนวคิดทั้งหมด

5) กระบวนการจัดระบบความรู้ มีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 60 ของแนวคิดทั้งหมด

กระบวนการสร้างความรู้และกระบวนการแสวงหาความรู้ เป็นจุดเริ่มต้นขององค์ความรู้ทั้งหมดที่จะนำไปจัดระบบ จัดเก็บ แบ่งปันแลกเปลี่ยน และประยุกต์ปรับใช้ต่อไป ผู้วิจัย จึงได้เลือกกระบวนการจัดการความรู้ตามแนวความคิดข้างต้น ที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพทั้งสิ้นจำนวน 5 กระบวนการ คือ กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ กระบวนการจัดระบบความรู้ กระบวนการจัดเก็บความรู้ กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และกระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ โดยนำกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าว มาใช้เป็นกรอบแนวทางในการศึกษาขั้นตอนกระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ต่อไป

2.1.4 องค์ประกอบของการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ให้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพได้นั้น จะต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ โดยนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ได้มีการกล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการความรู้ไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งอาจมีความเหมือนและแตกต่างกันไปดังนี้

โอเดล และเกรย์สัน (O'Dell & Grayson, 1998) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่จะใช้สำหรับการจัดการความรู้ในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ว่าประกอบไปด้วย 4 ประการ ได้แก่

1. วัฒนธรรมองค์กร (Culture) คือ การสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูงในการเป็นแบบอย่างที่ดี ให้บุคลากรมีความกล้าคิด กล้าทำ มีการทำงานเป็นทีม จนทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประเมิณผล

2. เทคโนโลยี (Technology) คือ สิ่งที่เข้ามาช่วยให้การจัดการความรู้เป็นไปได้ อย่างสะดวกรวดเร็ว เช่น อินเทอร์เน็ต และอินทราเน็ต เป็นต้น

3. โครงสร้างองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Infrastructure) คือ การกำหนดบุคคลหรือทีมงานเพื่อรับผิดชอบการจัดการความรู้ในองค์กร และกำหนดเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ชัดเจน

4. การวัดผลการจัดการความรู้ (Measures) เป็นหลักฐานที่จะทำให้ทราบถึงประโยชน์ของการจัดการความรู้ในองค์กร

แอนเดอร์สัน (Anderson, 2009) นักวิชาการที่ทำการศึกษเกี่ยวกับความสามารถขององค์กร ในการทำนายประสิทธิผลการจัดการความรู้ของบริษัทประเทศอินเดีย ได้เสนอถึงศักยภาพพื้นฐานของการจัดการความรู้ว่าประกอบไปด้วยวัฒนธรรม โครงสร้าง และเทคโนโลยี

บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547, น. 59-62) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จว่าประกอบไปด้วย 5 ประการ ได้แก่

1. ภาวะผู้นำและกลยุทธ์ (Leadership and Strategy) การสนับสนุนจากผู้บริหารขององค์กรเป็นสิ่งสำคัญ โดยผู้บริหารจะต้องเข้าใจแนวคิดและเห็นถึงประโยชน์ที่องค์กรจะได้รับจากการจัดการความรู้เพื่อที่จะสามารถผลักดันให้เกิดการจัดการความรู้ในองค์กร ซึ่งนอกเหนือไปจากการสนับสนุนของผู้บริหารแล้ว ทิศทางและกลยุทธ์ที่ชัดเจนถือเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้องค์กรประสบผลสำเร็จในการจัดการความรู้ โดยองค์กรจะต้องมีเป้าหมายว่าจะจัดการความรู้ไปเพื่ออะไร แล้วนำเป้าหมายนั้นมากำหนดเป็นแผนงานและกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อช่วยให้องค์กรสามารถบรรลุเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ ซึ่งสิ่งสำคัญคือกลยุทธ์ของการจัดการความรู้ จะต้องสนับสนุนและสอดคล้องกับทิศทางการดำเนินงานขององค์กร เพื่อเป็นการช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันขององค์กรได้

2. วัฒนธรรมองค์กร (Culture) วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ระหว่างบุคลากรภายในองค์กร ถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากที่จะทำให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จในการจัดการความรู้ โดย 90% ของกิจกรรมทางด้านการจัดการความรู้ ล้วนเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมองค์กรโดยตรง บุคลากรที่มีความรู้จะเป็นผู้ที่มีความรู้ และอำนาจนี้จะทำให้บุคลากรคนนั้นมีความสำคัญมากกว่าบุคลากรคนอื่น ๆ จึงทำให้บุคลากรในองค์กรไม่ยอมที่จะแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เนื่องจากกลัวตัวเองจะหมดความสำคัญไป ซึ่งสิ่งเหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นเป็นเวลานานก็กลายเป็นวัฒนธรรมขององค์กรที่กีดกันการแบ่งปันความรู้ ดังนั้นสิ่งที่องค์กรต้องพิจารณา คือทำความเข้าใจอุปสรรคต่าง ๆ ที่ขัดขวางไม่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้โดยจะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารอย่างเต็มที่

3. เทคโนโลยีสารสนเทศทางด้านการจัดการความรู้ (Technology) เทคโนโลยีสารสนเทศโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ต และอินทราเน็ต เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้การแลกเปลี่ยนความรู้สามารถทำได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ระบบฐานข้อมูล และ Knowledge Portal ก็เป็นส่วนช่วยสำคัญที่ทำให้การจัดการความรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเช่นกัน ซึ่งเทคโนโลยีเหล่านี้ล้วนเป็นส่วนช่วยให้คนในองค์กรค้นหาความรู้ ดึงความรู้ไปใช้ และวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงช่วยจัดเก็บข้อมูล

ความรู้ต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบ โดยองค์กรจะต้องมั่นใจว่าระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาใช้นั้นสามารถเชื่อมต่อหรือบูรณาการเข้ากับระบบเดิมที่องค์กรมีอยู่ได้ รวมทั้งตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้และใช้งานได้ง่าย สิ่งที่องค์กรต้องตระหนักอยู่เสมอคือ เทคโนโลยีเป็นเพียงเครื่องมือที่ช่วยในการติดต่อและเชื่อมโยงคนในองค์กรเข้าด้วยกัน ช่วยให้การแลกเปลี่ยนความรู้เกิดได้รวดเร็วและสะดวกยิ่งขึ้นเท่านั้น แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือ คน เนื่องจากคนเป็นผู้ที่แลกเปลี่ยนความรู้ไม่ใช่เทคโนโลยี

4. การวัดผล (Measurement) การวัดผลเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้องค์กรสามารถทราบถึงสถานะปัจจุบันเพื่อที่จะได้ปรับปรุงพัฒนา การวัดผลของการจัดการความรู้จะทำให้องค์กรสามารถทบทวน ประเมินผล และปรับปรุงกลยุทธ์และกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการจัดการความรู้ได้ ซึ่งการวัดความสำเร็จของการจัดการความรู้จะทำให้บุคลากรทุกระดับตั้งแต่ผู้บริหารระดับสูงจนถึงพนักงานระดับปฏิบัติการ เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการจัดการความรู้ และที่สำคัญการวัดผลหรือตัวชี้วัดที่ดีนั้น จะต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกับกลยุทธ์การจัดการความรู้ขององค์กร จะต้องบอกสถานะปัจจุบันของการจัดการความรู้ได้ ต้องบอกถึงความคืบหน้าในการดำเนินการ ต้องบอกถึงผลตามที่คาดหวัง และสุดท้ายต้องสามารถบอกได้ว่าการจัดการความรู้ส่งผลกระทบต่ออย่างไรกับองค์กร

5. โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) โครงสร้างหรือระบบรองรับสำหรับให้บุคลากรในองค์กรแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างสะดวกถือเป็นสิ่งสำคัญอย่างมาก แม้ว่าองค์กรจะมีผู้บริหารที่ให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ มีกลยุทธ์ในการจัดการความรู้ที่ดี และพนักงานตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ แต่การแลกเปลี่ยนความรู้ก็อาจดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่นหากขาดโครงสร้าง เช่น สถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือ หรือระบบงาน ที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้กัน นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องพิจารณาถึงโครงสร้างของหน่วยงานหรือบุคลากรที่จะทำหน้าที่รับผิดชอบรูปแบบในการจัดการความรู้ เช่น จัดตั้งทีมข้ามฝ่าย เพื่อให้บุคลากรจากทุกฝ่ายงานเข้าร่วมวางแผนและดำเนินการในเรื่องการจัดการความรู้ โดยมีระบบบริหารทรัพยากรบุคคล เช่น การประเมินผลงาน การยกย่องชมเชย การให้รางวัลที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ขององค์กร

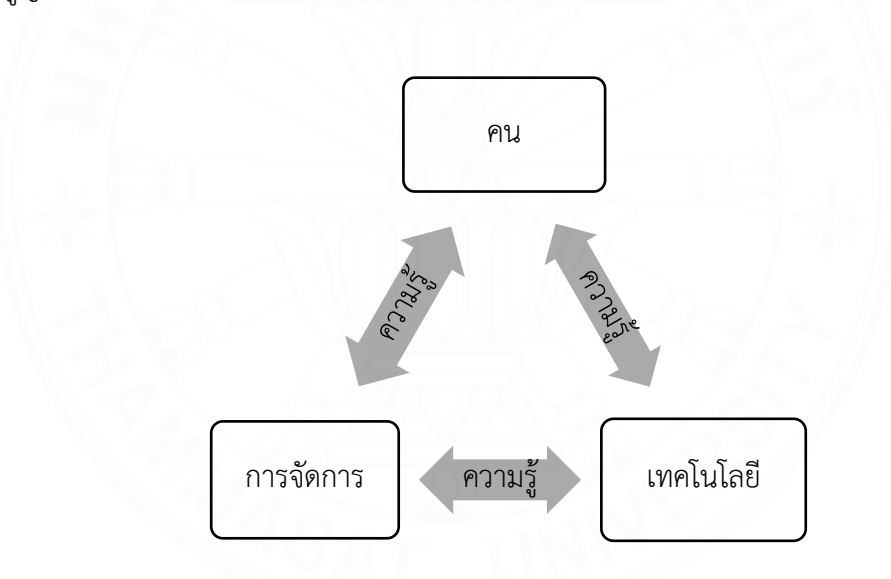
นอกจากนี้ ภารดร จินดาวงศ์ (2549, น. 40-41) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้การจัดการความรู้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและใช้ได้จริง (ภาพที่ 2.11) ว่ามีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1. บุคลากรในองค์กร คือ ผู้บริหารระดับสูงต้องแสดงความเป็นผู้นำและกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการจัดการความรู้ ในขณะที่บุคลากรทั้งหมดจะเป็นส่วนสร้างความรู้และใช้ความรู้ขององค์กรให้เกิดคุณค่าสูงขึ้น

2. การจัดการในองค์กร รวมถึงวัฒนธรรมองค์กรและเครื่องมือที่ช่วยในการบริหารงานต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดระบบงานให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน หรือนำความรู้มาใช้ โดยผู้บริหารจะต้องเปิดโอกาสให้บุคลากรได้รับข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอ และต้องกำหนดวิธีการวัดผลเพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพของการจัดการความรู้

3. พื้นฐานทางกายภาพและเทคโนโลยี เป็นกลไกที่ทำให้การจัดการความรู้ มีการถ่ายทอด จัดเก็บ และแลกเปลี่ยน องค์กรจะต้องมีระบบการจัดเก็บข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ สามารถสืบย้อนกลับได้ มีการนำเทคโนโลยีรูปแบบต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ สามารถค้นหาข้อมูลความรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว

4. ข้อมูลข่าวสารและความรู้ต่าง ๆ ต้องมีการกำหนดและจัดสร้างขึ้นมาให้เหมาะสมกับองค์กร ต้องมีไม่น้อยเกินไปจนไม่เพียงพอเมื่อต้องการใช้ หรือมีไม่มากเกินไปจนก่อให้เกิดความสูญเสียในการจัดเก็บ หรือใช้เวลาในการค้นหาที่นาน หรือมีความซับซ้อนแยกแยะยาก

ภาพที่ 2.11 องค์ประกอบของการจัดการความรู้ตามแนวคิดของภราดร จินดาวงศ์. จาก *การจัดการความรู้ Knowledge Management: The Experience* (น. 41), โดย ภราดร จินดาวงศ์, 2549, ปทุมธานี: ซีดับบลิวซี พริตติ้ง.

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยพบว่าองค์ประกอบของการจัดการความรู้ประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ ที่อาจมีความแตกต่างกันไปตามแนวคิดของนักวิชาการแต่ละท่าน ไม่ว่าจะเป็น คน กระบวนการ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์กรประสบผลสำเร็จในการจัดการความรู้ ซึ่งนอกจากองค์ประกอบของการจัดการความรู้

ที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วนั้น ยังพบว่ามีการศึกษาการอีกหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการความรู้ ดังตารางที่ 2.5

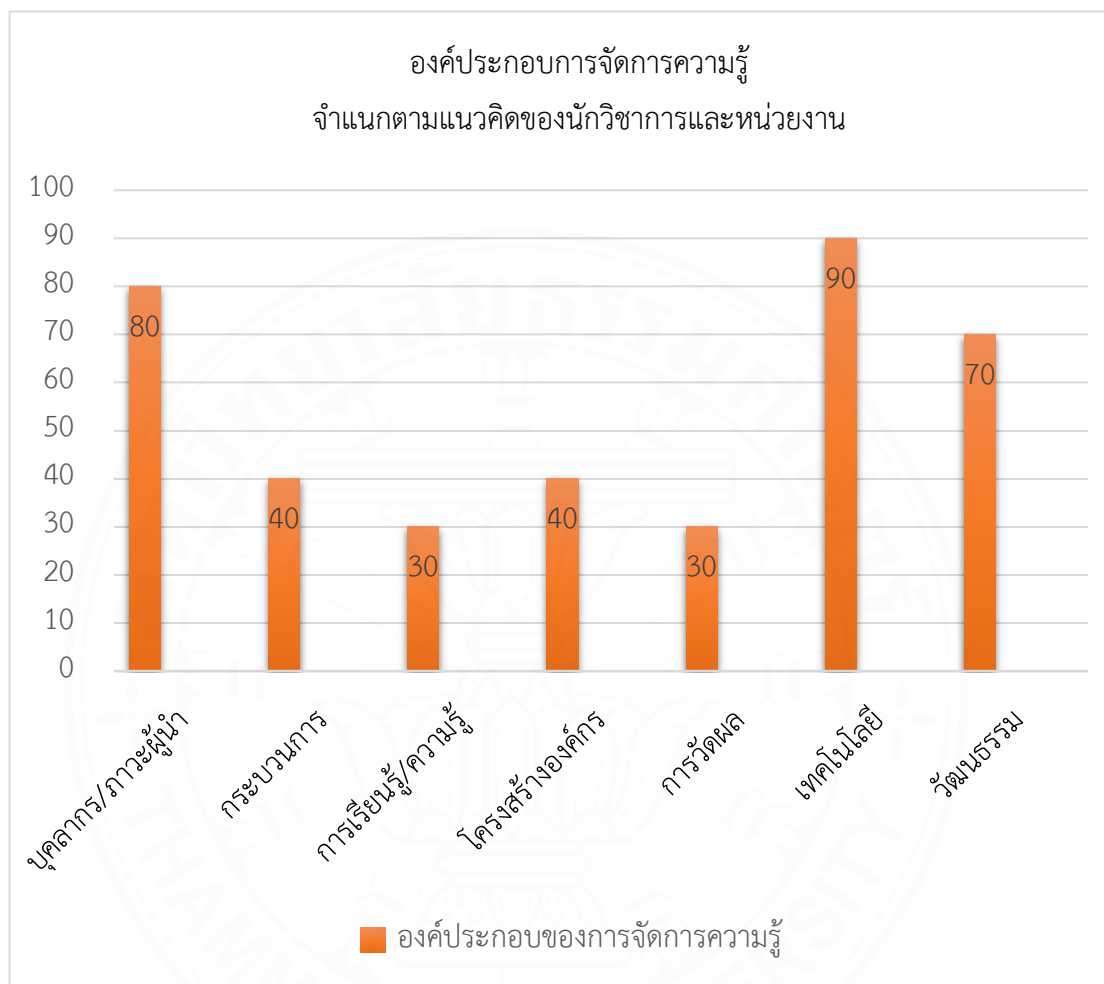
ตารางที่ 2.5

องค์ประกอบของการจัดการความรู้จำแนกตามแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงาน

ลำดับ	นักวิชาการ และหน่วยงาน	องค์ประกอบของการจัดการความรู้						
		บุคลากร/ภาวะผู้นำ	กระบวนการ	การเรียนรู้/ความรู้	โครงสร้างองค์กร	การวัดผล	เทคโนโลยี	วัฒนธรรม
1	Andersen and American Productivity (1996)	*				*	*	*
2	Davenport, and Prusak (1998)	*		*	*		*	
3	O'Dell and Grayson (1998)				*	*	*	*
4	Anderson (2009)				*		*	*
5	น้ำทิพย์ วิภาวิน (2547)	*	*				*	
6	บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547)	*			*	*	*	*
7	ภราดร จินดาวงศ์ (2549)	*	*	*			*	*
8	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553)	*		*				*
9	กษิด์เดช เนื่องจำนงค์ (2557)	*	*				*	
10	ทัศนหา หาญพล (2557)	*	*				*	*
	จำนวนนักวิชาการและหน่วยงานทั้งสิ้น	8	4	3	4	3	9	7

จากตารางที่ 2.5 จะเห็นว่าองค์ประกอบของการจัดการความรู้ ที่จำแนกตามแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงานทั้งสิ้น 10 แหล่ง เมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่ามียังมีองค์ประกอบของการจัดการความรู้ที่สอดคล้องและเหมือนกันเรียงตามลำดับได้ดังนี้ 1) เทคโนโลยี 2) บุคลากร/ภาวะผู้นำ

3) วัฒนธรรม 4) กระบวนการและโครงสร้างองค์กร 5) การเรียนรู้/ความรู้และการวัดผล ซึ่งมีสัดส่วนขององค์ประกอบการจัดการความรู้ที่แตกต่างกันออกไป อธิบายได้ดังภาพที่ 2.12

ภาพที่ 2.12 สัดส่วนองค์ประกอบการจัดการความรู้

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

จากภาพที่ 2.12 ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบของการจัดการความรู้ที่จำแนกตามแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงานข้างต้นแล้วพบว่า องค์ประกอบของการจัดการความรู้ที่สอดคล้องเหมือนกันมากที่สุดและสำคัญที่สุด เกินร้อยละ 50 ของแนวคิดทั้งหมด มี 3 องค์ประกอบตามลำดับ คือ เทคโนโลยี บุคลากร และวัฒนธรรม โดยเทคโนโลยีมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 90 ของแนวคิดทั้งหมด บุคลากรมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 80 ของแนวคิดทั้งหมด และวัฒนธรรมมีสัดส่วนคิดเป็นร้อยละ 70 ของแนวคิดทั้งหมด

การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ผู้วิจัยจึงเลือกองค์ประกอบของการจัดการความรู้ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพทั้งสิ้น 3 องค์ประกอบ คือ บุคลากร เทคโนโลยี และวัฒนธรรม เพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการเสนอแนะแนวทางการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ต่อไป

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หรือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นหนึ่งในประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Educational Scientific and Cultural Organization) หรือองค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้แบ่งประเภทของมรดกวัฒนธรรมไว้ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) และ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ซึ่งการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” เกิดขึ้นครั้งแรกในทวีปเอเชีย โดยประเทศญี่ปุ่นได้เห็นความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงออกกฎหมายในการปกป้องสมบัติทางวัฒนธรรม ซึ่งหลังจากนั้นประเทศต่าง ๆ ทั้ง เกาหลีใต้ ฟิlippินส์ ไทย สหรัฐอเมริกา ก็ได้มีการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะคล้ายกันในเวลาต่อมา เนื่องจากประเทศทั้งหลายเหล่านี้ เล็งเห็นถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ว่าสามารถสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ความเป็นชาติของประเทศตนเอง

เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2546 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส องค์การยูเนสโกได้ออกอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) เนื่องด้วยเล็งเห็นถึงความสำคัญของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หรือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ว่าเป็นบ่อเกิดของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันเมื่อโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของประเทศต่าง ๆ ถูกหล่อหลอมรวมกันทั่วโลก เกิดเป็นการไหลบ่าทางวัฒนธรรม มีการเติบโตแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างชาติ ซึ่งโลกาภิวัตน์นี้เข้ามามีอิทธิพลต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างมาก เนื่องจากโลกาภิวัตน์ได้เข้ามาทำลายอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในประเทศนั้น ๆ เมื่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมหายไป ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงหายไปเช่นกัน ซึ่งมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

หรือมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมยังคงอยู่ ถ้าหากเมื่อใดวัฒนธรรมเหล่านี้ถูกหล่อหลอมรวมกัน มีลักษณะคล้ายกัน อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ก็จะหายไป ทำให้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมหายไปด้วย จนกล่าวได้ว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์ เป็นการคุกคามและทำลายมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์ของอนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage) มีวัตถุประสงค์ด้วยกัน 4 ข้อ คือ 1. เพื่อต้องการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ 2. เพื่อประกันว่าจะเคารพมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชุมชน กลุ่มชน และปัจเจกบุคคลที่เกี่ยวข้อง 3. เพื่อเพิ่มความตระหนักในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติถึงความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และให้เกิดความชื่นชมร่วมกัน 4. เพื่อให้ความร่วมมือและความช่วยเหลือระหว่างประเทศ

2.2.1 ความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ องค์การยูเนสโก ได้ให้ความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้ว่า การปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน หรือในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนี้ เป็นสิ่งที่ชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นมาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน และทำให้คนเหล่านั้นเกิดความภูมิใจในตัวตนและความรู้สึกสืบเนื่องก่อให้เกิดความเคารพต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ (UNESCO, 2003)

Bouchenaki (2003, อ้างถึงใน อธิป จันทรสุริย์, 2561, น. 43) ได้อธิบายความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมว่า มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ในฐานะที่เป็นจุดกำเนิดของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความคิดสร้างสรรค์และความหลากหลาย มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นั้นยังรวมถึง ขนบธรรมเนียมประเพณี มุขปาฐะ ดนตรี ภาษา บทกวี การแสดง เทศกาลงานประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา อีกทั้งความรู้แบบดั้งเดิม ทักษะที่เกี่ยวข้องกับวัสดุด้านวัฒนธรรม เช่น เครื่องมือและที่อยู่อาศัย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2552, น. 4) ได้ให้ความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้ว่า หมายถึง องค์ความรู้หรือผลงานที่เกิดจากบุคคล/กลุ่มชนที่ได้มีการสร้างสรรค์ พัฒนา สืบสม สืบทอด และประยุกต์ใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตมาอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของแต่ละกลุ่มชน อันแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

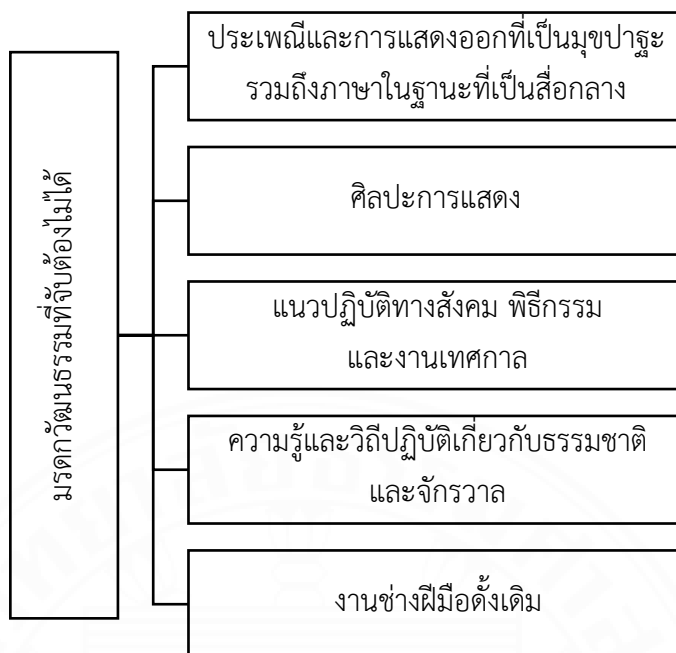
พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (2559, น. 1) ได้ให้ความหมายของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้ว่า ความรู้ การแสดงออก การประเพณีปฏิบัติ หรือทักษะทางวัฒนธรรม ที่แสดงออกผ่านบุคคล เครื่องมือ หรือวัตถุ ซึ่งบุคคล กลุ่มบุคคล หรือชุมชนยอมรับและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และมีการสืบทอดกันมาจากรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม หรือ มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เป็นสิ่งล้ำค่าที่ได้มีการสร้างสรรค์ สืบสม ปลุกฝัง และสืบทอดในชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งมายังคนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมนี้ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้วัฒนธรรมมีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม คือการเป็นวัฒนธรรมที่ฝังอยู่ในตัวคน เป็นวัฒนธรรมที่สามารถเคลื่อนที่ได้และมักแพร่กระจายไปในวงกว้าง แต่มีโอกาสที่จะสูญหายไปเหลือเฉพาะในบางพื้นที่บางบริเวณเพียงเท่านั้น ซึ่งการจะสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ไม่ใช่เพียงจัดทำเอกสารหรือขึ้นทะเบียนเท่านั้น แต่ต้องทำให้มรดกทางวัฒนธรรมคงอยู่โดยการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจึงจะเรียกว่าการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

2.2.2 ประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

การแบ่งประเภทของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมหรือมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สามารถแบ่งออกได้หลายประเภท โดยจะขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ

องค์การยูเนสโกได้แบ่งประเภทของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ไว้ 5 ประเภท (ภาพที่ 2.13) คือ 1. ประเพณีและการแสดงออกที่เป็นมุขปาฐะ รวมถึงภาษาในฐานะที่เป็นสื่อกลาง (Oral traditions and expressions, including language as a vehicle of the intangible cultural heritage) 2. ศิลปะการแสดง (Performing arts) 3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล (Social practices, rituals and festive events) 4. ความรู้และวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and practices concerning nature and the universe) 5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional craftsmanship) (UNESCO, 2003)

ภาพที่ 2.13 การจำแนกมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ขององค์การยูเนสโก

ที่มา ผู้วิจัย, 2563

ในส่วนของประเทศไทย กรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้รวบรวมและระดมความคิดจากผู้ทรงคุณวุฒิทุกแขนง และพบว่าประเทศไทยมีมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ซึ่งมีเอกลักษณ์และมีความโดดเด่น จึงจำแนกประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้มากกว่าที่อนุสัญญาขององค์การยูเนสโกกำหนดไว้ โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม (2552, น. 6-12) ได้แบ่งประเภทของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมไว้ 6 ประเภท ดังนี้

1. วรรณกรรมพื้นบ้าน (Folk literature) ประกอบไปด้วยนิทานพื้นบ้าน ประวัติศาสตร์บอกเล่า บทสวดในพิธีกรรม บทร้องพื้นบ้าน สำนวนและภาษิต ปริศนาคำทาย และคำรา โดยสิ่งเหล่านี้ถือเป็นวรรณกรรมที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นอยู่ในวิถีชีวิตชาวบ้าน ซึ่งครอบคลุมทั้งวรรณกรรมที่ถ่ายทอดโดยการบอกเล่าและที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร

2. ศิลปะการแสดง (Performing arts) ประกอบไปด้วยดนตรี การแสดง การร่ายรำในพิธีกรรม และเพลงร้องพื้นบ้าน โดยสิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก และเรื่องราว ซึ่งมีผู้แสดงเป็นสื่อผ่านทางเสียงและทางร่างกาย

3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่าง ๆ (Social practices, rituals and festive events) ประกอบไปด้วยความเชื่อ ขนบธรรมเนียม และประเพณีพิธีกรรม โดยสิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงออกซึ่งแบบอย่างที่ยึดประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมา

4. ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and practices concerning nature and the universe) ประกอบไปด้วยการตั้งถิ่นฐาน อาหารการกิน การดูแลสุขภาพ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และโหราศาสตร์ โดยสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นเพความรู้ความสามารถ ทักษะในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติและจักรวาลของกลุ่มชน ชุมชน และท้องถิ่น

5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional craftsmanship) ประกอบด้วยผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องจักสาน เครื่องรัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องไม้ เครื่องหนัง เครื่องประดับ งานศิลปกรรมพื้นบ้าน และผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นจากวัสดุในท้องถิ่น โดยสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นภูมิปัญญา ทักษะฝีมือช่าง การเลือกใช้วัสดุ และกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชน

6. กีฬา การละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว (Sports, folk game and martial arts) กีฬาพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว เป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือชุมชนในการแข่งขัน เป็นศาสตร์การต่อสู้เพื่อความสนุกสนานผ่อนคลาย เป็นการพัฒนาร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงชีวิต สังคม และเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ

นอกจากนี้กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (2558, น. 7) ได้จำแนกประเภทของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมไว้เป็น 7 ประเภท โดย 6 ประเภทแรกนั้น ได้มีการจำแนกเช่นเดียวกันกับการจำแนกประเภทของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ คือ 1. สาขาศิลปะการแสดง 2. สาขางานช่างฝีมือดั้งเดิม 3. สาขาวรรณกรรมพื้นบ้าน 4. สาขากีฬามรดกภูมิปัญญาไทย 5. สาขาแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล 6. สาขาความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 7. สาขาภาษา จะเห็นได้ว่าประเภทที่ 7 ที่เพิ่มขึ้นมา นั้น คือ “ภาษา” โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้ให้ความหมายของ ภาษา อันเป็นหนึ่งในประเภทของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมไว้ว่า ภาษา ภาษาถิ่น และภาษาชาติพันธุ์ หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สื่อสารในวิถีการดำรงชีวิตของกลุ่มชนต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนโลกทัศน์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนทั้งในแง่ของวจนภาษาและอวจนภาษา โดยสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ภาษาไทย ภาษาไทยถิ่น และภาษากลุ่มชาติพันธุ์

นอกจากนี้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559 มาตรา 4 ได้มีการกล่าวถึงลักษณะของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมไว้ว่า จะต้องมียุทธศาสตร์

7 อย่าง คือ 1. วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา 2. ศิลปะการแสดง 3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล 4. ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม 6. การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว 7. ลักษณะอื่นตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการจำแนกลักษณะมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมของพระราชบัญญัตินี้ มาจาก 7 สาขาตามที่กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมได้จำแนกไว้ โดยได้มีการกำหนด ลักษณะของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไว้ดังนี้ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2560)

1. วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา วรรณกรรมพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องราวที่ ถ่ายทอดอยู่ในวิถีชาวบ้าน ด้วยวิธีการบอกเล่า เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร หรือภาพ เช่น นิทาน พื้นบ้าน ตำนานพื้นบ้าน บทร้องพื้นบ้าน บทสวดหรือบทกล่าวในพิธีกรรม สำนวนภาษาิต ประสมคำ ทาย และตำรา ในส่วนของภาษา หมายถึง เครื่องมือที่ใช้สื่อสารในวิถีของแต่ละกลุ่มชน ซึ่งสะท้อน โลกทัศน์ ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ทั้งเสียงพูด ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ เช่น ภาษาไทย ภาษาถิ่น ภาษาชาติพันธุ์ ภาษาสัญลักษณ์

2. ศิลปะการแสดง หมายถึง การแสดงดนตรี การขับร้อง การรำ การเต้น และ ละครที่แสดงเป็นเรื่องราว ทั้งที่เป็นการแสดงตามขนบแบบแผน หรือมีการประยุกต์เปลี่ยนแปลง โดย การแสดงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการแสดงสดต่อหน้าผู้ชมและมีจุดมุ่งหมายเพื่อความงาม ความบันเทิง หรือ เป็นการแสดงที่ก่อให้เกิดการคิด วิพากษ์ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพัฒนาสังคม เช่น ดนตรี เพลง ร้อง นาฏศิลป์ และการละคร

3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล หมายถึง การประพฤติ ปฏิบัติและทำกิจกรรมในแนวทางเดียวกันของคนในชุมชน โดยมีการสืบทอดกันมาบนหนทางของ มงคลวิถี ซึ่งจะนำไปสู่สังคมแห่งสันติสุข แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนหรือกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น มารยาท และประเพณี

4. ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล หมายถึง องค์ความรู้ วิธีการ ทักษะ ความเชื่อ แนวปฏิบัติและการแสดงออกที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับ สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีวิต เช่น อาหารและโภชนาการ การแพทย์แผนไทยและ การแพทย์พื้นบ้าน โหราศาสตร์และดาราศาสตร์ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชัยภูมิและการตั้งถิ่นฐาน

5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม หมายถึง งานที่สร้างสรรค์ขึ้นจากภูมิปัญญา ทักษะ ฝีมือช่าง การเลือกใช้วัสดุ เครื่องมือ อุปกรณ์ และกลวิธีการสร้างสรรค์ที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะ

สะท้อนพัฒนาการทางสังคม และวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา เช่น ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องจักสาน เครื่องรัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องไม้ เครื่องหนัง เครื่องประดับ

6. การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว หมายถึง กิจกรรมทางกายและการออกกำลังกาย เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เพื่อชัยชนะ เพื่อการป้องกันตัว เพื่อเชื่อมโยงความสามัคคี โดยมีรูปแบบและวิธีการเล่นตามลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นและมีเอกลักษณ์สะท้อน วิถีไทย เช่น จ้ำจี้ รื้อข้าวสาร หมากเก็บ ปิดตาตีหม้อ แข่งเรือ วิ่งควาย มวยไทย กระบี่กระบอง

การจำแนกประเภทของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมของหน่วยงานต่าง ๆ สามารถสรุปได้ตามตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6

สรุปประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม	องค์การยูเนสโก (ค.ศ. 2003)	สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2552)	กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (พ.ศ. 2558)	พ.ร.บ.ส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (พ.ศ. 2559)
1. วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา	*	*	*	*
2. ศิลปะการแสดง	*	*	*	*
3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล	*	*	*	*
4. ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	*	*	*	*
5.งานช่างฝีมือดั้งเดิม	*	*	*	*

ตารางที่ 2.6 (ต่อ)

สรุปประเภทของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

มรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม	องค์การ ยูเนสโก (ค.ศ. 2003)	สำนักงาน คณะกรรมการ วัฒนธรรม แห่งชาติ (พ.ศ. 2552)	กรมส่งเสริม วัฒนธรรม (พ.ศ. 2558)	พ.ร.บ.ส่งเสริม และรักษามรดก ภูมิปัญญาทาง วัฒนธรรม (พ.ศ. 2559)
6.การเล่นพื้นบ้าน กีฬาพื้นบ้าน และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว		*	*	*
7.ลักษณะอื่นตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง				*

จากที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เห็นการจำแนกประเภทของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมในหลายรูปแบบ ทั้งจากองค์การยูเนสโกที่เป็นองค์กรระดับนานาชาติ และกระทรวงวัฒนธรรมที่ถือเป็นองค์กรระดับชาติในประเทศไทย ซึ่งจากการจำแนกประเภทของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมพบว่า ประเภทของความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ถือเป็นหนึ่งในประเภทของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ทั้งองค์กรระดับนานาชาติและ องค์การระดับชาติ จัดประเภทให้เป็นหนึ่งในลักษณะของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

2.2.3 ความหมายและประเภทของความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล เป็นหนึ่งในประเภทของมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ทั้งองค์กรระดับนานาชาติ และองค์การระดับชาติในประเทศไทยได้จัดให้เป็นประเภทหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

2.2.3.1 ความหมายของความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล หมายถึง องค์ความรู้ วิธีการ ทักษะ ความเชื่อ แนวปฏิบัติ และการแสดงออกที่พัฒนาขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559, น. 1)

2.2.3.2 ประเภทของความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล เป็นชุดความรู้ที่ครอบคลุมศาสตร์ต่าง ๆ ในหลายมิติที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่นโดยอาจมีความคล้ายและแตกต่างกันไปในรายละเอียดของแต่ละภูมิปัญญาในชุมชนนั้น ๆ โดยได้มีการแบ่งประเภทของความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาลออกเป็น 5 ประเภท (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2559, น. 1-2) ดังภาพที่ 2.14

(1) อาหารและโภชนาการ

อาหารและโภชนาการ หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์บริโภค รูปแบบการบริโภค วิธีในการปรุงและประกอบอาหาร รวมถึงคุณค่าทางโภชนาการ โดยประเทศไทยมีอาหารและโภชนาการ ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เช่น กระจ่างสารท แกงเขียวหวาน ปลาร้า ผัดไทย เมี่ยงคำ และส้มตำ เป็นต้น

(2) การแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน

การแพทย์แผนไทย หมายถึง กระบวนการทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้องกับการตรวจวินิจฉัย บำบัดรักษา หรือป้องกันโรค เป็นการส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของมนุษย์หรือ/และสัตว์ ด้วยภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย ในส่วนของการแพทย์พื้นบ้าน หมายถึง การดูแลสุขภาพร่างกายของตนเองในชุมชน ด้วยวิธีแบบดั้งเดิมโดยอาศัยความเชื่อ พิธีกรรม และทรัพยากรที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต โดยมีการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เช่น การนวดไทย การสักรายาหม่อง ภูมิปัญญาการอยู่ไฟ และลูกประคบ เป็นต้น

(3) โหราศาสตร์และดาราศาสตร์

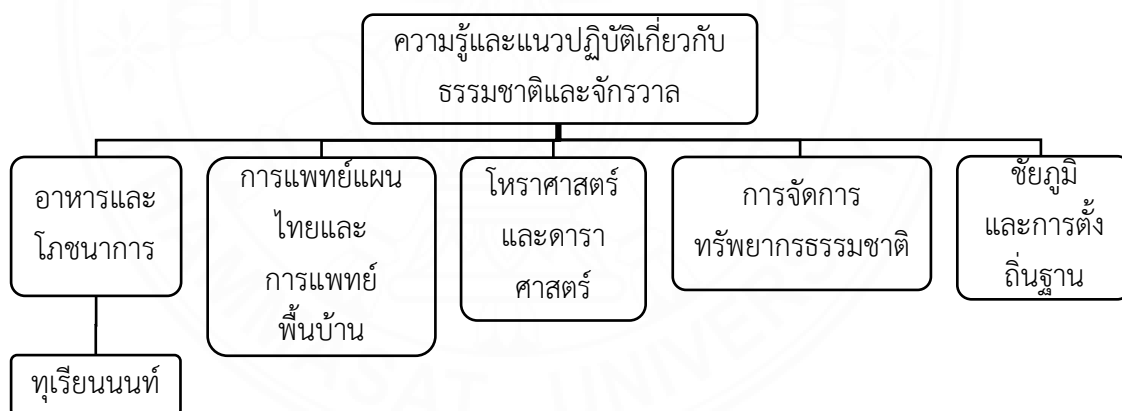
โหราศาสตร์ หมายถึง ความรู้ในการทำนายโชคชะตาอนาคตของบุคคล และบ้านเมือง โดยอาศัยตำแหน่งของดวงดาวในเวลาที่เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในส่วนของดาราศาสตร์ หมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวกับการสังเกตและอธิบายปรากฏการณ์ของธรรมชาติ ของดวงดาวและเทหฟฟ้า โดยมีโหราศาสตร์และดาราศาสตร์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ คือ โหราศาสตร์ไทย ซึ่งประกอบไปด้วยโหราศาสตร์ภาคคำนวณ โหราศาสตร์ภาคพยากรณ์ โหราศาสตร์ภาคพิธีกรรม โหราศาสตร์ภาคปรากฏการณ์ และโหราศาสตร์ในชนบประเพณีและวิถีชีวิต

(4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ ในการจัดการระบบนิเวศเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยประเทศไทยมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ เช่น ไก่ชนไทย ข้าวหอมมะลิ ปลากุดไทย ภูมิปัญญาการทำเส้นไหมไทย ภูมิปัญญาการเลี้ยงควายไทย

(5) ชัยภูมิและการตั้งถิ่นฐาน

ชัยภูมิและการตั้งถิ่นฐาน หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ ในการเลือกที่อยู่อาศัยที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของชุมชน โดยประเทศไทยมีชัยภูมิและการตั้งถิ่นฐานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ คือ ดอนปู่ตา ซึ่งดอนปู่ตาเป็นที่ประทับของผีปู่ตาหรือผีอารักษ์หมู่บ้านของชาวอีสาน ดอนปู่ตาอยู่ในบริเวณป่าที่ดอนที่น้ำท่วมไม่ถึง โดยทุกหมู่บ้านของชาวอีสานจะต้องมีดอนปู่ตานี้ เพราะเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ห้ามตัดหรือฟันต้นไม้และจับสัตว์ในบริเวณนี้มากินเป็นอาหารโดยเด็ดขาด

ภาพที่ 2.14 ประเภทของความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล

ที่มา ผู้วิจัย, 2563

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทุเรียนนนท์ ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในครั้งนี้ ถือเป็นหนึ่งมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติไทย ในประเภทอาหารและโภชนาการ ของสาขาความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล โดยประกาศของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม

ในราชกิจจานุเบกษา เรื่อง การขึ้นบัญชีมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2562 คณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมได้ประกาศให้ “ทุเรียนนนท์” ขึ้นบัญชีเป็นรายการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ต้องได้รับการส่งเสริมและรักษาอย่างเร่งด่วน ในวันที่ 8 กรกฎาคม 2562 ที่ผ่านมามีอีกด้วย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับทุเรียนนนทบุรี

ทุเรียน เป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงของประเทศไทยและเป็นผลไม้ที่มีราคาค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับผลไม้เมืองร้อนชนิดอื่น ๆ ทุเรียนได้รับการขนานนามว่าเป็น “ราชาแห่งผลไม้” ซึ่งลักษณะของทุเรียน คือ มีเปลือกเป็นหนาม มีผลสีเหลืองทอง มีรสชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีกลิ่นที่ค่อนข้างแรง โดยผู้ที่ชื่นชอบรับประทานทุเรียนก็จะกล่าวว่าผลไม้ชนิดนี้มีกลิ่นหอม ในขณะที่ผู้ที่ไม่ชอบก็จะกล่าวว่าทุเรียนนี้มีกลิ่นเหม็น ไม่น่ารับประทาน ซึ่งทุเรียนถือเป็นผลไม้ที่มีคุณค่าทางโภชนาการ หากบริโภคให้เหมาะสมก็สามารถเกิดประโยชน์ต่อสุขภาพเช่นกัน

2.3.1 ประวัติความเป็นมาของทุเรียน

คำว่า “ทุเรียน” ในภาษาไทยมีรากศัพท์มาจากคำว่า “ดูริ” หรือ “ดูเรียน” ซึ่งเป็นคำในภาษามลายูและอินโดนีเซียที่แปลว่า “หนาม” ต่อมาเกิดการแปลงสำเนียง ออกเสียงเป็น “ทุลเรียน” และแปลงเป็น “ทุเรียน” ในที่สุด ซึ่งในภาษาอังกฤษจะเรียกชื่อทุเรียนว่า “durian” ตามเสียงในภาษามลายูและอินโดนีเซีย นอกจากชื่อเรียกทุเรียน ในภาษาของชาติต่าง ๆ ทุเรียนยังมีชื่อทางพฤกษศาสตร์ชื่อว่า “ดูริโอ ไชเบทินัส เมอร์เรย์” (*Durio Zibethinus Murray*) ชื่อสกุล (Genus) คือ ดูริโอ ชื่อชนิด (Species) คือ ไชเบทินัส และชื่อของบุคคลผู้ค้นพบคือ เมอร์เรย์ เพราะเมอร์เรย์เป็นผู้ค้นพบและกล่าวถึงพืชชนิดนี้เป็นครั้งแรก (ทริญ ทริญประดิษฐ์, 2551, น.80) อังคณา สุวรรณภู (2563, น.11) ได้กล่าวถึงพืชในสกุลดูริโอว่ามีอยู่ประมาณ 30 ชนิด ซึ่งพืชในสกุลนี้มีถิ่นกำเนิดจากแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะเกาะบอร์เนียวอันเป็นศูนย์กลางความหลากหลาย แล้วจึงแพร่กระจายพันธุ์ไปตามเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอินโดจีน จัดเป็นพืชพื้นเมืองของมาเลเซีย บรูไน และอินโดนีเซีย แต่พืชในสกุลนี้ที่มีอยู่ 30 ชนิด ส่วนใหญ่เป็นชนิดที่ไม่สามารถรับประทานได้ เนื่องจากมีปริมาณเนื้อน้อยมากหรือแทบไม่มี จะมีอยู่เพียง 6 ชนิดเท่านั้นที่สามารถนำผลมารับประทานได้ โดยดูริโอ ไชเบทินัส เมอร์เรย์ หรือ ทุเรียน เป็นชนิดที่ได้รับความนิยมและมี

ความสำคัญทางเศรษฐกิจมากที่สุด ผู้คนนิยมปลูกในเชิงพาณิชย์เนื่องจากเป็นผลไม้ที่สามารถเจริญเติบโตและให้ผลผลิตได้อย่างดีในสภาพอากาศร้อนชื้น จึงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในประเทศต่าง ๆ แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งศรีลังกา เมียนมา ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย นอกจากนี้ยังแพร่กระจายไปถึงตอนเหนือของประเทศออสเตรเลีย ฟลอริดาและฮาวายในประเทศสหรัฐอเมริกาอีกด้วย

ประวัติทุเรียนในประเทศไทยนั้นมีมาอย่างยาวนาน ประเทศไทยเป็นแหล่งพันธุ์กรรมของผลไม้เขตร้อนและเป็นแหล่งผลิตทุเรียนที่ให้ผลผลิตมากที่สุดในโลก และสายพันธุ์ทุเรียนในประเทศไทยอาจมีมากกว่า 200 สายพันธุ์ (Hiranpradit, Jantrajoo, Lee-Ungulasatian & Polprasid, 1992 อ้างถึงใน ศศิวิมล แสงผล, อุษณีย์ พิชกรรม, วิษุวัต สงนวล, และปิยรัชฎ์ เจริญทรัพย์, 2555, น.2) ซึ่งประวัติความเป็นมาของทุเรียนในประเทศไทยนั้น มีมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา หลักฐานที่ปรากฏคือมีการกล่าวถึงทุเรียนเป็นครั้งแรกในสมัยอยุธยา จากบันทึกของอัครราชทูตชาวฝรั่งเศส เมอร์ซีเออร์ เดอ ลาลูแบร์ ที่เข้ามาอัญเชิญพระราชสาส์นจากพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในปี พ.ศ. 2230 ช่วงปลายรัชสมัยของพระองค์ เดอ ลาลูแบร์ ได้บันทึกเหตุการณ์เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งสภาพบ้านเมือง สวนไร่สวนนา ที่พบเห็นในเมืองไทย แล้วตีพิมพ์เป็นหนังสือเมื่อ พ.ศ. 2336 โดยมีเนื้อหาที่กล่าวถึงทุเรียนไว้ดังนี้

...ทุเรียน (Durion) ชาวสยามเรียกว่า “ทุลเรียน” (Tourrion) เป็นผลไม้ที่นิยมกันมากในแถบนี้ แต่สำหรับข้าพเจ้าไม่สามารถทนต่อกลิ่นเหม็นอันรุนแรงของมันได้ ผลมีขนาดเท่าผลแตง มีหนามอยู่โดยรอบ ดู ๆ ไป ก็คล้ายกับขนุนเหมือนกัน มีเมล็ดมาก แต่เมล็ดขนาดใหญ่เท่าไข่ไก่ ซึ่งเป็นส่วนที่ใช้กิน ภายในยังมีอยู่อีกเมล็ดหนึ่ง ถือกันว่ายังมีเมล็ดในน้อยยังเป็นทุลเรียนดี อย่างไรก็ตาม ในผลหนึ่ง ๆ ไม่เคยปรากฏว่ามีน้อยกว่า 3 เมล็ดเลย...

(De La Loubere, 1986)

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของทุเรียนในประเทศไทย ว่ามีต้นทุเรียนในภาคกลางของประเทศไทยตั้งแต่ในสมัยอยุธยา แต่การนำพันธุ์มาจากที่ใดและเมื่อใดกลับไม่ได้มีหลักฐานปรากฏอย่างแน่ชัด

ต่อมา ในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัดสำหรับการปลูกทุเรียนในประเทศไทย โดยกรมวิชาการเกษตร (2547, น. 1) ได้กล่าวว่า พระยาแพทยพงศาวิสุทธาธิบดี (สุน์ สุนทรเวช) ได้เขียนถึงประวัติของทุเรียนว่ามีการแพร่กระจายพันธุ์ของทุเรียนจากจังหวัดนครศรีธรรมราชเข้ามายังกรุงเทพฯ ตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ. 2318 มีการทำสวนทุเรียนในตำบลบางกร่าง คลองบางกอกน้อยตอนใน หรือปัจจุบันคือพื้นที่เขตอำเภอเมืองจังหวัดนนทบุรี มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2397 ซึ่งในระยะแรกจะเป็นการขยายพันธุ์ทุเรียนด้วยเมล็ด แล้วจึงพัฒนามาเป็นการปลูกด้วยกิ่งตอนจากพันธุ์ดี 3 พันธุ์ คือ อีบาตร ทองสุก และกระเกด โดย หิรัญ หิรัญประดิษฐ์ (2551, น. 82) ได้กล่าวว่ากิ่งตอนจากพันธุ์ดีทั้ง 3 พันธุ์นี้หาได้ยาก ชาวสวนส่วนใหญ่จึงนิยมปลูกด้วยเมล็ด เกิดเป็นทุเรียนพันธุ์ลูกผสมตามธรรมชาติจำนวนมาก ซึ่งการขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดนี้ดำเนินระยะเวลานานกว่า 87 ปี ก่อนจะเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2485 ซึ่งเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ในครั้งนี้ทำให้พันธุ์ทุเรียนต่าง ๆ ที่ปลูกในจังหวัดนนทบุรีและธนบุรีสูญหายไปเป็นจำนวนมาก สวนทุเรียนที่รอดพ้นเหตุการณ์น้ำท่วมจึงได้กลายเป็นแหล่งพันธุ์ที่เหลืออยู่ไม่มากนัก แต่การขยายพันธุ์ด้วยกิ่งตอนไม่สามารถทำได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งยังมีราคาแพง ชาวสวนส่วนใหญ่จึงนิยมปลูกด้วยเมล็ด จึงทำให้เกิดเป็นทุเรียนพันธุ์ลูกผสมตามธรรมชาติ เพิ่มเติมจากพันธุ์ที่เหลือรอดจากวิกฤติน้ำท่วมอีกจำนวนหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการขาดความรู้และหลักเกณฑ์ทางวิชาการ ทุเรียนพันธุ์ต่าง ๆ จำนวนมากมายที่เกิดขึ้น จึงเป็นทุเรียนพันธุ์ลูกผสมตามธรรมชาติ ไม่สามารถทราบเชื้อสายพันธุ์กรรมของพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ได้ ขาดการบันทึกประวัติเป็นลายลักษณ์อักษรทางวิชาการ การตั้งชื่อพันธุ์ทุเรียนต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นมา โดยยังไม่มีหลักเกณฑ์ในการตั้งชื่ออย่างแน่นอน อาจเป็นเพียงการใช้ชื่อตามผู้ที่เพาะเมล็ด ใช้ชื่อตามสถานที่ที่พันธุ์นั้นขึ้นเจริญเติบโต หรือ ใช้ชื่อตามลักษณะเด่นของผล เช่น รูปทรง สี รสชาติ มาเป็นตัวกำหนด ประกอบกับมีการกระจายการปลูกทุเรียนไปยังภาคต่าง ๆ ทำให้มีการนำพันธุ์ทุเรียนไปปลูกยังแหล่งปลูกใหม่เป็นจำนวนมาก รายชื่อพันธุ์ทุเรียนที่รวบรวมได้จากเอกสารจึงมีจำนวนมากถึง 227 พันธุ์ ซึ่งในจำนวน 227 พันธุ์นี้ อาจมีหลาย ๆ พันธุ์ ที่เป็นพันธุ์เดียวกัน แต่มีการกำหนดชื่อขึ้นมาใหม่ จึงเป็นการซ้ำซ้อน สับสน และไม่สามารถใช้ประโยชน์ในเชิงวิชาการได้เท่าที่ควร (หิรัญ หิรัญประดิษฐ์, 2541, น. 38)

สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี (ม.ป.ป.) ได้กล่าวถึงการตั้งชื่อพันธุ์ทุเรียนไว้ว่า การตั้งชื่อที่ถูกหลัก คือการที่ไม่ทิ้งชื่อพันธุ์เดิม เช่น ทุเรียนพันธุ์กบตาขำ เป็นทุเรียนที่เพาะพันธุ์จากเมล็ดทุเรียน “กบ” ส่วนผู้เพาะพันธุ์ชื่อ “ตาขำ” จึงให้ชื่อว่า “กบตาขำ” ซึ่งการตั้งชื่อดังกล่าวถือว่าถูกหลัก แต่ต่อมามักจะตั้งชื่อกันเองตามใจชอบโดยไม่คำนึงถึงว่าเป็นทุเรียนมาจากพันธุ์อะไร ซึ่งจะ

ส่งผลให้เกิดความยุ่งยาก เนื่องจากทุเรียนพันธุ์เดียวกันแต่กลับมีหลายชื่อขึ้นอยู่กับท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นผู้เรียก จะทำให้เกิดความสับสน กรมวิชาการเกษตรสามารถสรุปการตั้งชื่อทุเรียนไว้ดังนี้

1. ตั้งชื่อตามลักษณะผลภายนอก เช่น ทุเรียนที่มีลักษณะก้านยาวเป็นพิเศษ ให้ชื่อว่าพันธุ์ “ก้านยาว” ทุเรียนที่มีรูปร่างเหมือนกบ ให้ชื่อว่าพันธุ์ “กบ”
2. ตั้งชื่อตามลักษณะผลภายใน เช่น ทุเรียนมีเนื้อสีเหลืองคล้ายดอกจำปา ให้ชื่อว่าพันธุ์ “จำปา” ทุเรียนมีเนื้อสีเหลืองคล้ายดอกกระเจต ให้ชื่อว่าพันธุ์ “การะเจต”
3. ตั้งชื่อเดิมผสมกับผู้เพาะ เช่น ทุเรียนพันธุ์ “กำปันทาแพ” มาจากการเพาะ ทุเรียนพันธุ์กำปันทา โดยนายแพเป็นผู้เพาะ หรือทุเรียนพันธุ์การะเจตมาเหมือน มาจากการเพาะทุเรียนพันธุ์การะเจต โดยตาเหมือนเป็นผู้เพาะ
4. ตั้งชื่อทุเรียนพันธุ์เดิมผสมกับลักษณะทั่วไปของทุเรียนที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น ทุเรียนพันธุ์ฉัตรสีนาก มาจากนำเมล็ดของพันธุ์ฉัตรมาเพาะแล้วเกิดทุเรียนใหม่ที่มีเนื้อสีเหมือนนาก จึงให้ชื่อว่า “ฉัตรสีนาก”
5. ตั้งชื่อตามสถานที่ที่ต้นแรกขึ้นอยู่ใกล้ต้นไม้ต้นนั้น ๆ เช่น ทุเรียนที่เกิดใหม่เกิดใกล้ ๆ ต้นมังคุด จึงให้ชื่อว่า “ชายมังคุด” ทุเรียนพันธุ์เกิดใหม่ที่มีชื่ออยู่ในประเภทนี้ คือ พันธุ์ชายมะไฟ พันธุ์ตะโก ลำเจียก จำปี เป็นต้น
6. ตั้งชื่อทุเรียนเดิมผสมกับสถานที่ต้นแรกปลูก เช่น ทุเรียนพันธุ์เดิมคือพันธุ์กบปลูกครั้งแรกที่หลังวิหาร จึงให้ชื่อว่า “พันธุ์กบหลังวิหาร”
7. ตั้งชื่อแบบเบ็ดเตล็ด เป็นการตั้งชื่อที่ไม่มีหลักเกณฑ์ใด ๆ เป็นการตั้งชื่อ เช่น จอมโยธา กลีบสุนทร สาวชม เป็นต้น

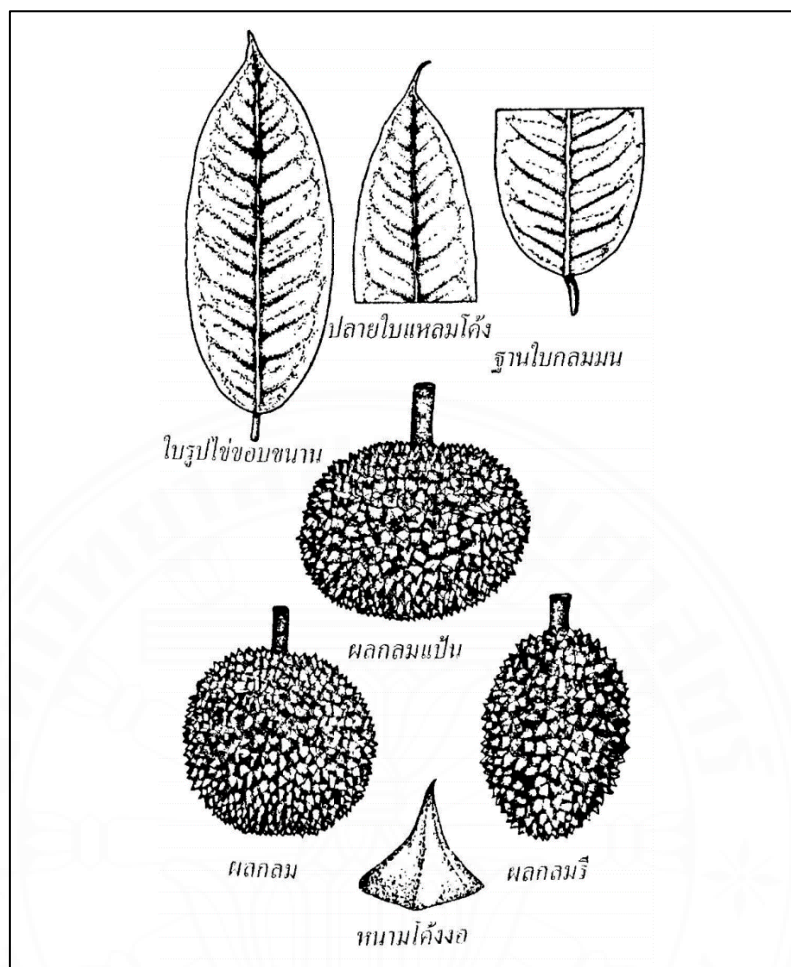
พันธุ์ทุเรียนเหล่านี้ได้มีการขยายไปสู่แหล่งปลูกใหม่ตามจังหวัดต่าง ๆ เช่น ตราด จันทบุรี ระยอง ปราจีนบุรี และนครนายก ส่งผลให้ทุเรียนพันธุ์เดียวกันอาจมีหลายชื่อจนทำให้มีพันธุ์ทุเรียนเป็นจำนวนมาก ทรงพล สมศรี (2551, น. 30) ได้กล่าวถึงทุเรียนบ้านพันธุ์ดีหลายพันธุ์ว่ามีจุดกำเนิดจากธนบุรี แล้วได้มีการแพร่กระจายไปตามจังหวัดต่าง ๆ โดยรอบ ทั้งนนทบุรี สมุทรสงคราม ก่อนจะแพร่กระจายไปทางภาคเหนือ ภาคตะวันออก และกระจายไปยังภาคอื่น ๆ ด้วยกระแสความนิยมบริโภคทุเรียนในประเทศไทย โดยเชื่อว่าแหล่งปลูกทุเรียนเชิงพาณิชย์แห่งแรกในประเทศไทยคือจังหวัดนนทบุรี ซึ่งปัจจุบันมีการปลูกทุเรียนเป็นจำนวนมากในทุกภาคของประเทศไทย แต่จังหวัดนนทบุรีที่ถือเป็นแหล่งปลูกทุเรียนดั้งเดิมซึ่งเป็นทุเรียนคุณภาพดีและมีราคาแพง กลับเหลือทุเรียนอยู่ไม่มากนัก เนื่องจากที่ดินมีราคาสูงขึ้น ชาวสวนจึงนิยมขายที่ดินให้นายทุนเพื่อทำบ้าน

จัดสรร พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดนนทบุรีจึงกลายเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของประชากร มีหมู่บ้านจัดสรรและคอนโดมิเนียมขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อรองรับการเติบโตของสังคมเมือง

2.3.2 การจำแนกกลุ่มพันธุ์ทุเรียนนนทบุรี

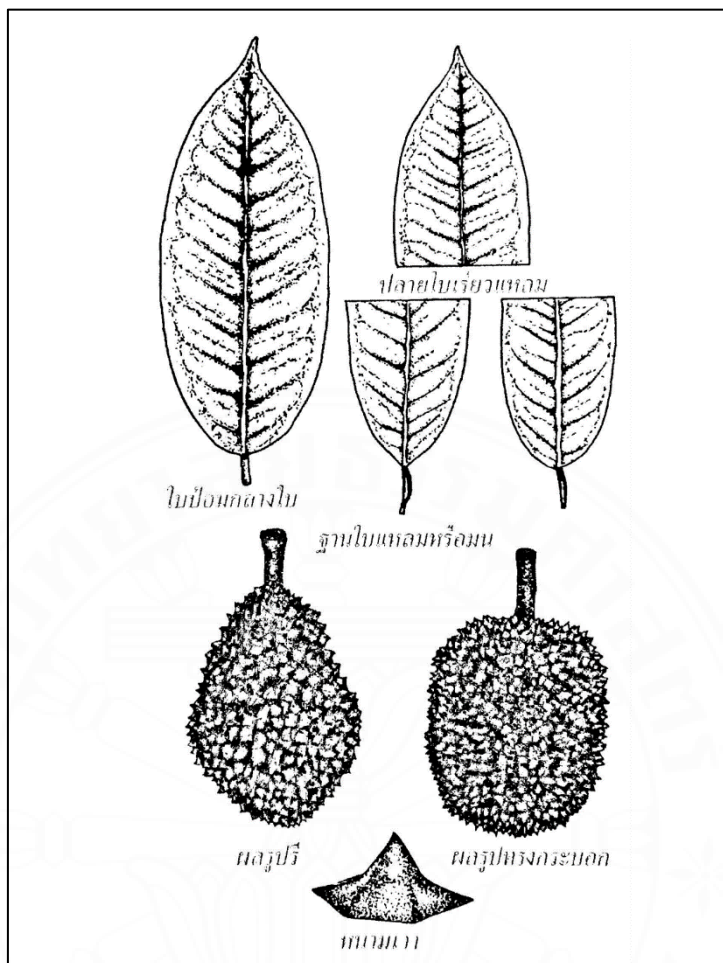
ทุเรียนแต่ละพันธุ์จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของต้น ใบ ดอก ผล เนื้อ เมล็ด รสชาติ และแม้กระทั่งกลิ่น โดยhiru หิรัญประดิษฐ์ (2551, น. 86) กล่าวว่า พันธุ์ทุเรียนที่ปลูกในประเทศไทย สามารถจำแนกได้ออกเป็น 6 กลุ่มใหญ่ ๆ ศึกษาจากสัณฐานวิทยา สังเกตลักษณะรูปทรงของใบ ปลายใบ ฐานใบ สังเกตทรงผล และรูปร่างของหนามผล อันเป็นลักษณะที่คงที่ ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม ถือเป็นเกณฑ์จำแนกกลุ่มพันธุ์ทุเรียนที่สามารถอ้างอิงในเชิงพฤกษศาสตร์ได้อย่างเป็นระบบ ซึ่ง 6 กลุ่มพันธุ์ที่จำแนกได้ มีดังนี้

1. กลุ่มพันธุ์กบ (ภาพที่ 2.15) ทุเรียนกลุ่มพันธุ์กบจะมีลักษณะรูปทรงของใบเป็นรูปไข่ขอบขนาน ลักษณะของปลายใบจะเป็นแบบแหลมโค้ง ลักษณะของฐานใบมีรูปแบบกลมมน ส่วนลักษณะของ ทรงผลจะมีอยู่ใน 3 ลักษณะ คือ ทรงกลม ทรงกลมรี และทรงกลมแป้น ในขณะที่รูปร่างของหนามผลจะมีลักษณะโค้งงอ ทุเรียนกลุ่มพันธุ์กบนี้สามารถจำแนกพันธุ์ได้ 46 พันธุ์ เช่น กบแม่เผ่า กบเล็บเหยี่ยว กบตาขำ กบก้านเหลือง กบพิกุล กบวัดกล้วย กบชายน้ำ กบสาวน้อย คิดเป็นร้อยละ 26.44 ของพันธุ์ทุเรียนทั้งหมด

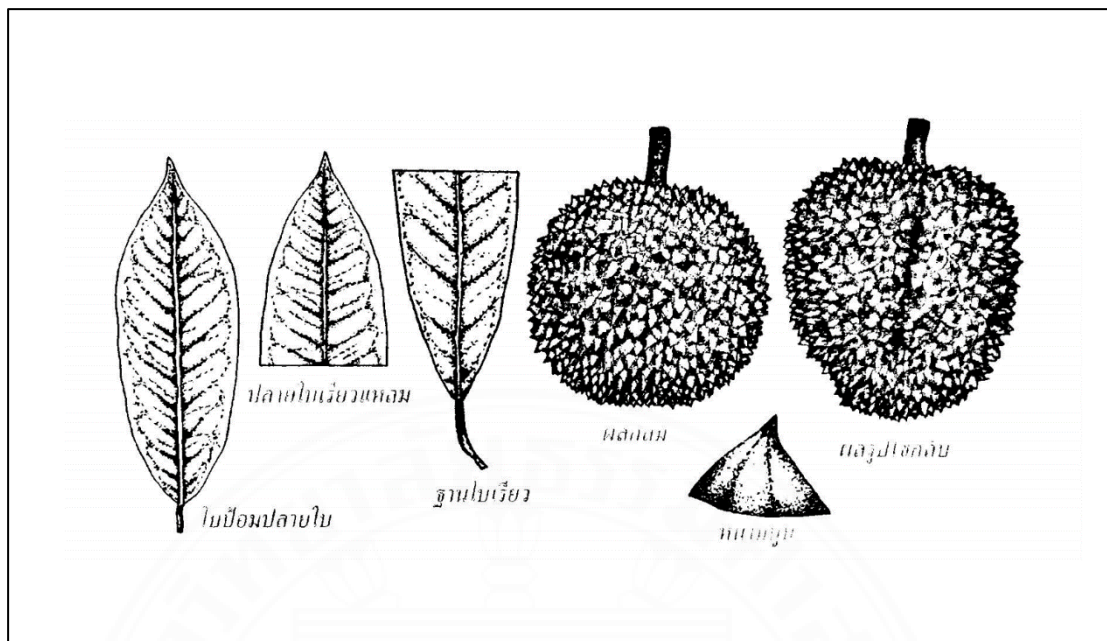
ภาพที่ 2.15 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์กบ. จาก สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับเสริมการเรียนรู้. (ล.10, น. 87), โดย หิรัญ หิรัญประดิษฐ์, 2551, กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

2. กลุ่มพันธุ์ลวง (ภาพที่ 2.16) ทุเรียนกลุ่มพันธุ์ลวงจะมีลักษณะรูปทรงใบเป็นแบบป้อมตรงกลางใบ ลักษณะของปลายใบจะเรียวแหลม ลักษณะของฐานใบมีทั้งรูปแบบแหลมและมน ส่วนลักษณะของ ทรงผลจะมีอยู่ใน 2 ลักษณะ คือ ทรงกระบอก และทรงรี ในขณะที่รูปร่างของหนามผลจะมีลักษณะว่า ทุเรียนกลุ่มพันธุ์ลวงนี้สามารถจำแนกพันธุ์ได้ 12 พันธุ์ ได้แก่ ลวง ลวงทอง ลวงมะรุ้ม ชะนี ชะนีกิ่งม้วน ชมพูศรี ย่ามะหวาด สายหยุด ชะนีก้านยาว ชะนีน้ำตาลทราย มดแดง และสีเทา คิดเป็นร้อยละ 6.90 ของพันธุ์ทุเรียนทั้งหมด

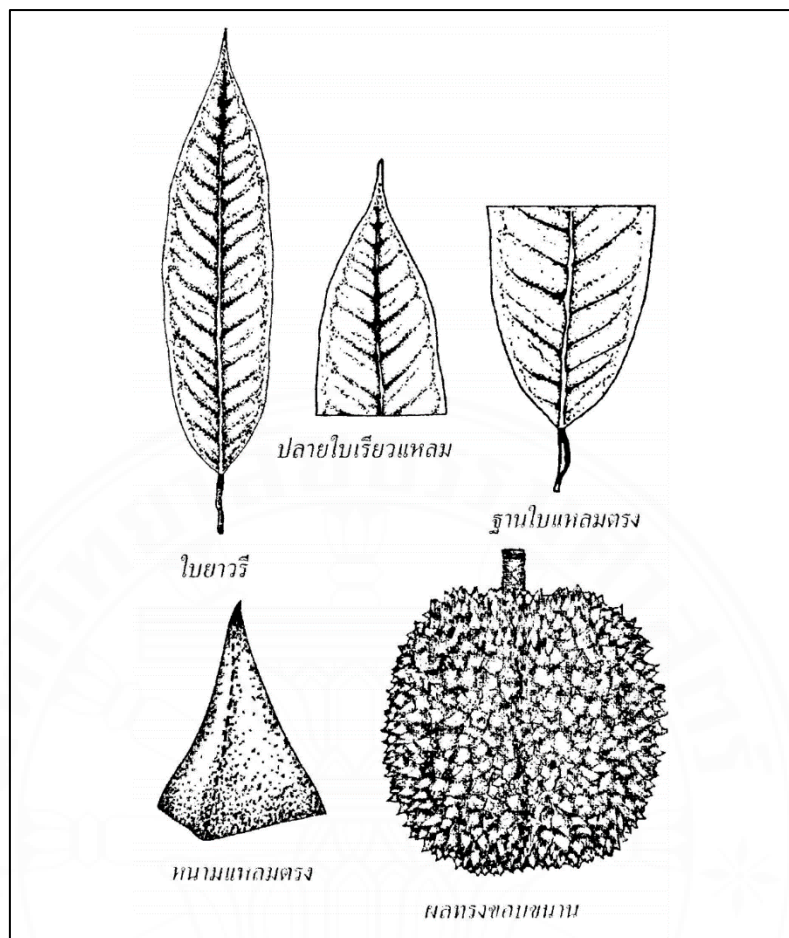
ภาพที่ 2.16 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์ต่าง. จาก สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับเสริมการเรียนรู้. (ล.10, น. 88), โดย หิรัญ หิรัญประดิษฐ์, 2551, กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

3. กลุ่มพันธุ์ก้านยาว (ภาพที่ 2.17) ทุเรียนกลุ่มพันธุ์ก้านยาวจะมีลักษณะรูปทรงใบเป็นแบบป้อมที่ปลายใบ ลักษณะของปลายใบจะเรียวแหลม ลักษณะของฐานใบจะเรียว ส่วนลักษณะของทรงผลจะมีอยู่ใน 2 ลักษณะ คือ ทรงรูปไข่กลับ และทรงกลม ในขณะที่รูปร่างของหนามผลจะมีลักษณะหนาม ทุเรียนกลุ่มพันธุ์ก้านยาวนี้สามารถจำแนกพันธุ์ได้ 8 พันธุ์ ได้แก่ ก้านยาว ก้านยาววัดสัก (เหลื่องประเสริฐ) ก้านยาวสีนาค ก้านยาวพวง ก้านยาวใบต่าง ทองสุก ชมภูบาน และต้นใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 4.60 ของพันธุ์ทุเรียนทั้งหมด

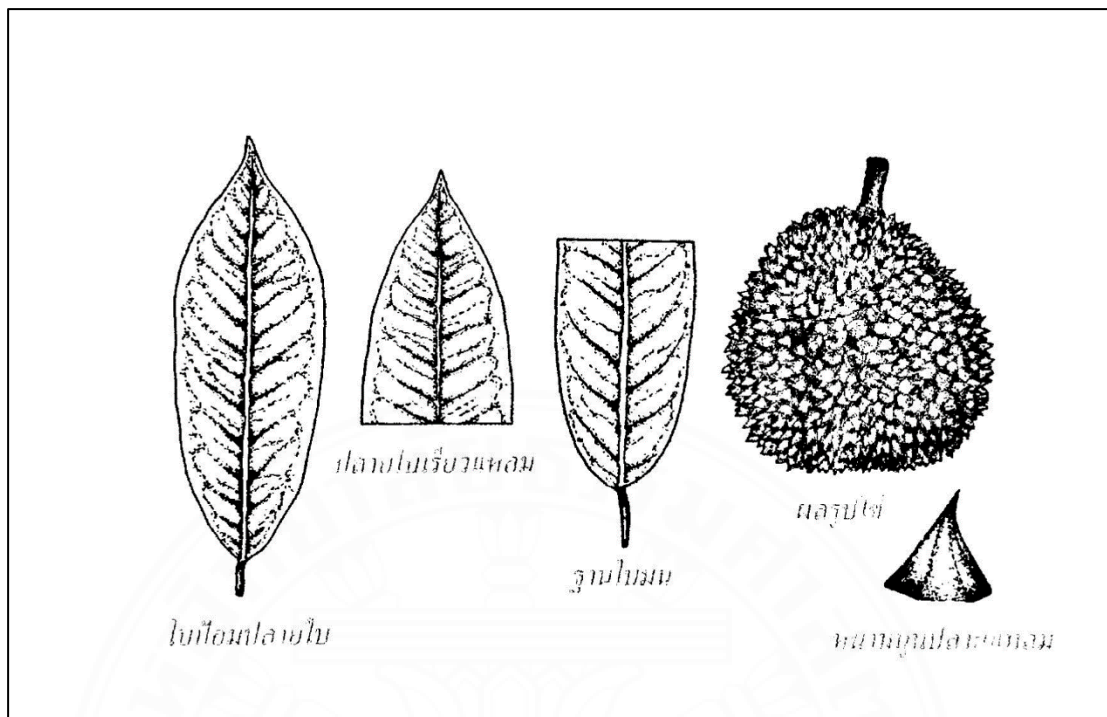
ภาพที่ 2.17 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์ก้านยาว. จาก สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับเสริมการเรียนรู้. (ล.10, น. 89), โดย หิรัญ หิรัญประดิษฐ์, 2551, กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

4. กลุ่มพันธุ์กำป่น (ภาพที่ 2.18) ทุเรียนกลุ่มพันธุ์กำป่นจะมีลักษณะรูปทรงใบเป็นแบบยาวรี ลักษณะของปลายใบจะเรียวแหลม ลักษณะของฐานใบจะแหลมตรง ลักษณะของทรงผลจะเป็นทรงขอบขนาน และรูปร่างของหนามผลมีลักษณะแหลมตรง ทุเรียนกลุ่มพันธุ์กำป่นนี้สามารถจำแนกพันธุ์ได้ 13 พันธุ์ ได้แก่ กำป่นเดิม (กำป่นขาว) กำป่นเหลือง (เจ้ากรม) กำป่นแดง กำป่นตาแพ กำป่นพวง ขายมะไฟ ปั่นทอง เม็ดในกำป่น เหรา หมอนเดิม หมอนทอง กำป่นบางสีทอง และลูกเกตุ คิดเป็นร้อยละ 7.47 ของพันธุ์ทุเรียนทั้งหมด

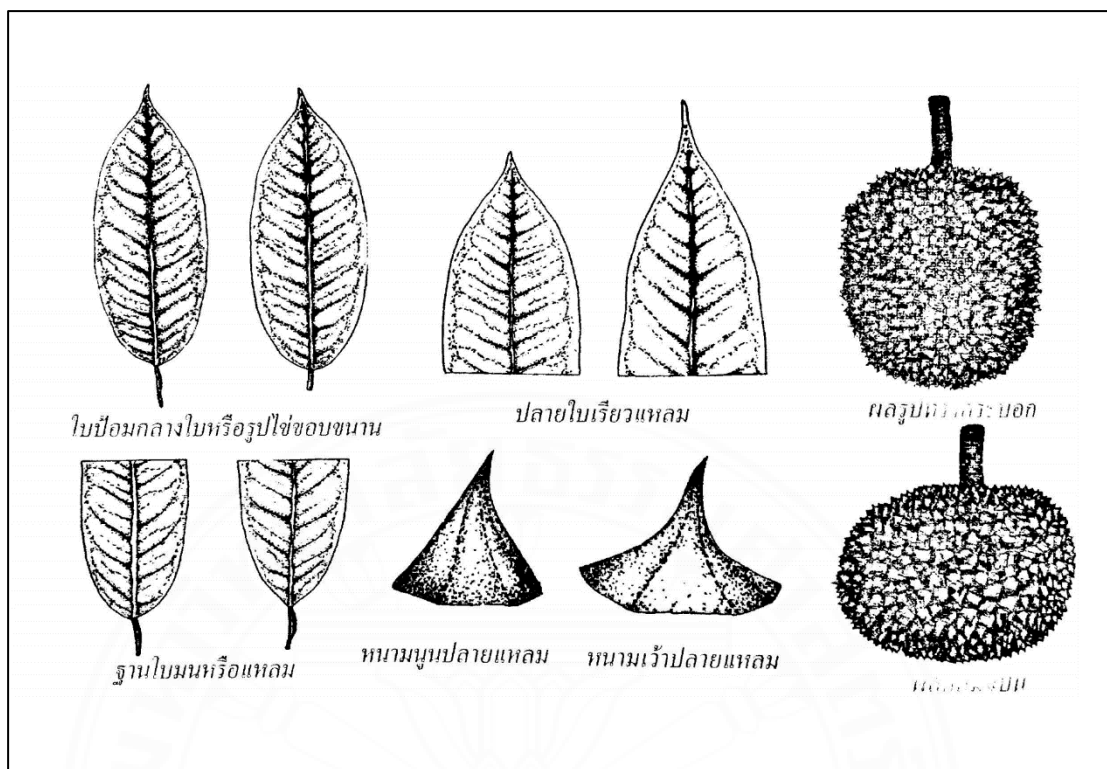
ภาพที่ 2.18 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์กำป็น. จาก สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับเสริมการเรียนรู้. (ล.10, น. 90), โดย หิรัญ หิรัญประดิษฐ์, 2551, กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

5. กลุ่มพันธุ์ทองย้อย (ภาพที่ 2.19) ทุเรียนกลุ่มพันธุ์ทองย้อยจะมีลักษณะรูปทรงใบเป็นแบบป้อมที่ปลายใบ ลักษณะของปลายใบจะเรียวแหลม ลักษณะของฐานใบจะมน ลักษณะของทรงผลเป็นทรงรูปไข่ และรูปร่างของหนามผลมีลักษณะนูนปลายแหลม ทุเรียนกลุ่มพันธุ์ทองย้อยนี้สามารถจำแนกพันธุ์ได้ 14 พันธุ์ ได้แก่ ทองย้อยเดิม ทองย้อยฉัตร ฉัตร ฉัตรสีนาค ฉัตรสีทอง พวงฉัตร ทองใหม่ นมสวรรค์ ทับทิม ธรณีไหว นกหยิบ แดงรัศมี อีอึ้ง และอีทุย คิดเป็นร้อยละ 8.04 ของพันธุ์ทุเรียนทั้งหมด

ภาพที่ 2.19 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์ทองย้อย. จาก สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับเสริมการเรียนรู้. (ล.10, น. 91), โดย หิรัญ หิรัญประดิษฐ์, 2551, กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

6. กลุ่มพันธุ์เบ็ดเตล็ด (ภาพที่ 2.20) ทุเรียนกลุ่มพันธุ์เบ็ดเตล็ดนี้เป็นทุเรียนที่จำแนกลักษณะได้ไม่แน่ชัด เนื่องจากบางลักษณะอาจมีเหมือนกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งใน 5 กลุ่มแรก ขณะเดียวกันก็มีลักษณะที่ผันแปรออกไป เช่น ลักษณะรูปทรงใบจะมีทั้งป้อมกลางใบหรือรูปไข่ขอบขนาน ลักษณะของปลายใบจะเรียวแหลม ลักษณะของฐานใบจะมีทั้งแหลมและมน ส่วนลักษณะของทรงผลจะมีอยู่ใน 3 ลักษณะ คือ ทรงกลมแป้น ทรงกลมรี และทรงกระบอก ในขณะที่รูปร่างของหนามผลก็มีทั้งลักษณะเว้าปลายแหลมหรือหนามปลายแหลมเช่นกัน ซึ่งทุเรียนกลุ่มพันธุ์เบ็ดเตล็ดนี้สามารถจำแนกพันธุ์ได้ถึง 81 พันธุ์ เช่น กะเทยเนื้อขาว กะเทยเนื้อแดง กะเทยเนื้อเหลือง กระดุมทอง กระดุมสีนาค บางขุนนนท์ พวงมณี เม็ดในยายปราง เม็ดในบางขุนนนท์ หมอนละอองฟ้า คิดเป็นร้อยละ 46.55 ของพันธุ์ทุเรียนทั้งหมด

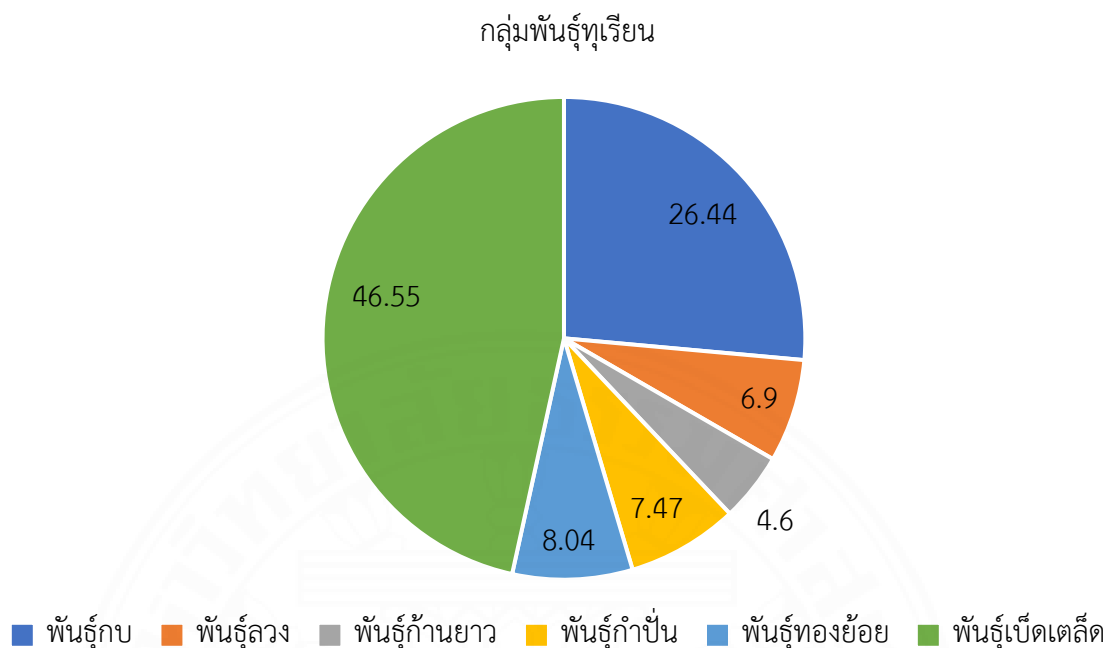
ภาพที่ 2.20 ลักษณะผลทุเรียนของกลุ่มพันธุ์เบ็ดเตล็ด. จาก สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฉบับเสริมการเรียนรู้. (ล.10, น. 92), โดย หิรัญ หิรัญประดิษฐ์, 2551, กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.

ตารางที่ 2.7

เกณฑ์การจำแนกกลุ่มพันธุ์ทุเรียน

[illegible]

ทิมา ผู้วิจัย, 2563

ภาพที่ 2.21 กลุ่มพันธุ์ทุเรียน

ที่มา ผู้วิจัย, 2563

ในอดีตมีการปลูกทุเรียนพันธุ์ต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก แต่ด้วยความนิยมของตลาด จึงทำให้เกษตรกรหันมาปลูกเฉพาะทุเรียนพันธุ์การค้าที่สามารถจำหน่ายได้ในราคาที่ดี เช่น พันธุ์หมอนทอง พันธุ์ชะนี และพันธุ์ก้านยาว โดยโค่นทำลายพันธุ์พื้นเมืองอื่น ๆ ที่ลงไปเหลือเพียงพันธุ์การค้าไม่กี่พันธุ์เท่านั้น นอกจากนี้ในปลายปี พ.ศ. 2554 ประเทศไทยประสบปัญหาอุทกภัยครั้งรุนแรง ที่ส่งผลกระทบไปทั่วทุกภาคของประเทศ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ถือว่าได้รับผลกระทบอย่างหนักในรอบ 70 กว่าปี นับจากเหตุการณ์น้ำท่วมกรุงเทพ ฯ ในปี พ.ศ. 2485 ซึ่งอุทกภัยในปี พ.ศ. 2554 ครั้งนี้ สร้างความเสียหายให้แก่ชาวสวนนนทบุรีเป็นอย่างมาก สวนทุเรียนและสวนผลไม้ต่าง ๆ จมน้ำตายแทบทั้งจังหวัด ต้นทุเรียนโดยเฉพาะพันธุ์โบราณ พันธุ์พื้นเมือง และพันธุ์หายากตายและสูญพันธุ์เกือบหมด แต่ขณะนั้นกรมวิชาการเกษตรเข้ามาเก็บกู้ยอดทุเรียนที่ยืนต้นจมน้ำได้ถึง 17 สายพันธุ์ แล้วนำไปรวบรวมไว้ที่ศูนย์วิจัยพืชสวนจันทบุรี เมื่อสถานการณ์น้ำท่วมดีขึ้น จึงสามารถขยายพันธุ์และผลิตต้นพันธุ์ทุเรียน ส่งคืนแก่ชาวสวนนนทบุรี ให้กลับไปปลูกได้ถึง 2.5 หมื่นต้น (จักรพันธุ์ กังวาล, 2563, น. 59)

สำหรับการจำแนกกลุ่มพันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมมาแล้วพบว่า มีผู้ศึกษาและรวบรวมพันธุ์ของทุเรียนนนท์ไว้ 3 แหล่ง คือ นักวิชาการ เกษตรกร ชาวสวน และหน่วยงานราชการ โดยผู้ที่ศึกษาและรวบรวมสายพันธุ์ทุเรียนนนท์มีจำนวนไม่มาก และภายหลังจากหลังเหตุการณ์น้ำท่วมในปี พ.ศ. 2485 ทำให้พันธุ์ทุเรียนในเขตจังหวัดนนทบุรีสูญพันธุ์ไปจำนวนมาก และถึงแม้ชาวสวนนนท์มีความพยายามที่จะขยายพันธุ์ใหม่ แต่เนื่องจากการขยายพันธุ์ปลูกทำได้ไม่รวดเร็วพอ ชาวสวนจึงต้องใช้เมล็ดเป็นพันธุ์ปลูก จึงทำให้ทุเรียนกลายเป็นพันธุ์ทุเรียนต่าง ๆ จำนวนมากที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมาจึงเป็นทุเรียนพันธุ์ลูกผสมตามธรรมชาติ ที่ไม่สามารถทราบเชื้อสายพันธุ์กรรมของพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ได้ ดังนั้นหากต้องการจำแนกกลุ่มพันธุ์ทุเรียนนนท์สามารถแบ่งกลุ่มได้จากลักษณะของใบ รูปร่างดอก รูปทรงของผล และลักษณะหนาม อันเป็นลักษณะที่มีความจำเพาะสูงและสามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้ (ทรงพล สมศรี, 2551, น. 34)

ดังนั้นเมื่อผู้วิจัยจำแนกความสัมพันธ์ของทุเรียนนนท์และจัดกลุ่มทุเรียนนนท์จากแหล่งข้อมูลทั้ง 3 แหล่งที่ได้ทบทวนวรรณกรรมมานั้น สามารถแบ่งพันธุ์ทุเรียนนนท์ออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพันธุ์กบ กลุ่มพันธุ์ลวง กลุ่มพันธุ์ก้านยาว กลุ่มพันธุ์กำป็น กลุ่มพันธุ์ทองย้อย และกลุ่มพันธุ์เบ็ดเตล็ด ตามการจำแนกพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกในประเทศไทย พบว่า ชื่อพันธุ์ทุเรียนนนท์ที่ทั้ง 3 แหล่งกล่าวเหมือนกัน คือ พันธุ์กบ ได้แก่ กบจำปา/กบชมพู, กบชายน้ำ, กบตาขำ, กบตาเฒ่า/กบตาเต่า, กบตาท่อม/กบดำ, กบพิบูล, กบแม่เฒ่า, กบเล็บเหยี่ยว, กบวัดกล้วย, กบไผ่, กบสาวน้อย/กบก้านสั้น และ กบลิ้นสมุทธุ์ พันธุ์ลวง ได้แก่ ชมพูศรี, ชะนี และ ย่ามะหวาด พันธุ์ก้านยาว ได้แก่ ก้านยาว และก้านยาวสีนาค พันธุ์กำป็น ได้แก่ กำป็นเจ้ากรม, กำป็นเดิม/กำป็นขาว, กำป็นเนื้อเหลือง, กำป็นพวง, ชายมะไฟ และหมอนทอง พันธุ์ทองย้อย ได้แก่ ฉัตรสีทอง, แดงรัศมี และทองย้อยฉัตร พันธุ์เบ็ดเตล็ด ได้แก่ กระดุมทอง/กระดุม, กระปุกทองดี, กะเทยเนื้อขาว, กะเทยเนื้อเหลือง, จอกลอย, บาตรทองคำ/อิบาตร, เม็ดในยายปรางค์, หางสิงห์ และอีล่า/อีหนัก/ทศกัณท์ ส่วนพันธุ์ที่ไม่สามารถจำแนกได้ แต่แหล่งข้อมูลทั้ง 3 แหล่งได้กล่าวถึงเหมือนกัน คือ เงาะ

2.3.3 ภูมิปัญญาการทำสวนทุเรียนนนทบุรี

ภูมิปัญญาในการทำสวนทุเรียนของชาวสวนจังหวัดนนทบุรี ถือเป็นองค์ความรู้และทักษะความสามารถที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ซึ่งเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ พัฒนา และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีการประยุกต์วิธีทำสวนทุเรียนให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในการทำสวนทุเรียนของจังหวัดนนทบุรี แวรวรรณ ลากเก็น (2556, น. 51) กล่าวถึงภูมิปัญญาในการทำสวนทุเรียนตามวิถีชาวสวนจังหวัดนนทบุรี ว่ามีการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำสวนทุเรียนจากกลุ่มคนรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่ง หรือเกิดจาก

การเรียนรู้ตามสภาพแวดล้อมของชุมชนที่ตนอาศัย หรือมีการเรียนรู้ระหว่างชาวสวนด้วยตนเอง เพื่อไม่ให้มีปัญหาการทำสวนทุเรียนสูญหายและหมดไป ซึ่งภูมิปัญญาในการทำสวนทุเรียนตามวิถีชาวสวนจังหวัดนนทบุรีมีดังนี้

1. ขั้นตอนการปลูกทุเรียน จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดที่มีการทำสวนผลไม้อย่างโดดเด่นและมีชื่อเสียง ขึ้นชื่อเรื่องทุเรียนว่ามีรสชาติเป็นเลิศกว่าที่ไหน ๆ ซึ่งปัจจัยสำคัญในการทำสวนทุเรียนมีผลผลิตที่ได้รสชาติดีเยี่ยม คือ ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ และสภาพอากาศ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อผลผลิตและรสชาติของทุเรียน ซึ่งสรุปได้ดังตารางที่ 2.8

ตารางที่ 2.8

สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูกทุเรียน

ทรัพยากรทางธรรมชาติ	ลักษณะของทรัพยากรทางธรรมชาติที่เหมาะสมในการปลูกทุเรียน
ดิน	จังหวัดนนทบุรีมีลักษณะดินเป็นดินตะกอน ที่เกิดจากทั้งน้ำจืดและน้ำเค็มพัดพาแร่ธาตุและวัชพืชละเอียดอ่อนจากน้ำทางเหนือมาตามแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อมาผสมกับดินตม ดินเลน จึงมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุตามธรรมชาติ ส่งผลให้ทุเรียนนนท์มีรสชาติที่ดีเยี่ยมกว่าที่อื่น ๆ
น้ำ	ชาวสวนนนท์ใช้ประโยชน์จากน้ำตามแหล่งน้ำธรรมชาติ ทั้งจากแม่น้ำ ลำคลอง และลำประโดง สร้างระบบชลประทานรับน้ำเหล่านี้เข้ามาในสวนเพื่อใช้สำหรับรดน้ำต้นไม้ ซึ่งตะกอนและแร่ธาตุต่าง ๆ ที่อยู่ในน้ำ จึงเป็นปุ๋ยธรรมชาติบำรุงดินในสวนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ทุเรียนยังไม่ชอบความเค็ม หากมีน้ำเค็มจัด ๆ แะอยู่เป็นเวลานานกับต้นทุเรียน อาจทำให้ทุเรียนตายได้ ดังนั้นจึงสอดคล้องกับสภาพของดิน ถ้าดินใดมีน้ำเค็มขึ้นถึงได้เร็ว ไม่ควรนำทุเรียนไปปลูก เพราะทุเรียนชอบความจืดของดินมากกว่า
อากาศ	สภาพอากาศส่งผลต่อการปลูกทุเรียนเช่นเดียวกัน โดยต้นทุเรียนจะเริ่มออกดอกในช่วงอากาศเริ่มเย็น ประมาณเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม และหากปีใดที่สภาพอากาศมีความร้อนมาก จะส่งผลทำให้ทุเรียนติดผลได้น้อย

เอกลักษณ์การปลูกทุเรียนของชาวสวนนนท์ที่เห็นได้อย่างเด่นชัด คือ การปลูกทุเรียนแบบสวนยกร่อง เนื่องจากจังหวัดนนทบุรีมีลักษณะภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ชาวสวนทุเรียนนนทบุรีส่วนใหญ่ จึงนิยมทำสวนแบบยกร่อง เพื่อให้มีคันคูกันน้ำไว้สำหรับการป้องกันน้ำท่วมและจัดการน้ำให้เหมาะสม เป็นการปลูกทุเรียนแบบยกโคก คือ การพูนดินให้สูงในตำแหน่งที่ปลูกเพื่อช่วยในการระบายน้ำและทำให้อากาศถ่ายเท อีกทั้งเอกลักษณ์ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การปลูกต้นทองหลางไว้เป็นไม้พี่เลี้ยงของต้นทุเรียน เนื่องจากต้นทองหลางมีประโยชน์กับทุเรียนอย่างมาก นอกจากให้ร่มเงาแก่ทุเรียนปลูกใหม่แล้ว ใบทองหลางที่ร่วงหล่นลงดินยังเป็นธาตุอาหารชั้นดีให้แก่ต้นทุเรียนได้อีกด้วย ซึ่งขั้นตอนการปลูกและการสร้างสวนทุเรียนของชาวสวนจังหวัดนนทบุรีมีอัตลักษณ์ที่ไม่เหมือนสวนทุเรียนของจังหวัดอื่น ๆ ซึ่งสรุปได้ดังตารางที่ 2.9

ตารางที่ 2.9

ขั้นตอนการปลูกทุเรียนนนท์

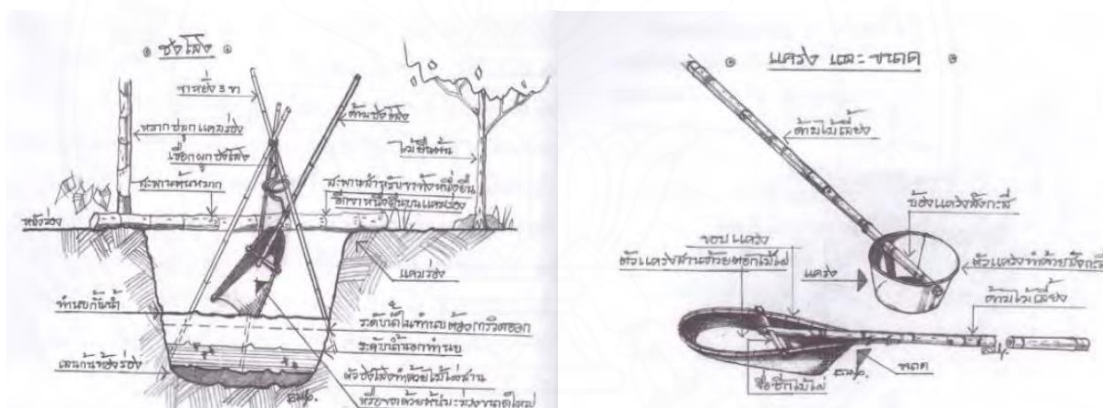
ขั้นตอน	รายละเอียด
1. การเตรียมดินและการปรับพื้นที่	พื้นที่สำหรับการปลูกทุเรียนของชาวสวนนนท์ จะต้องมีการยกร่องให้สูงเพื่อให้มีการระบายน้ำได้ดี และสามารถใช้น้ำในร่องรองวัสดุต้นทุเรียนได้ หากดินที่จะใช้ปลูกทุเรียนเป็นคันดินที่ยกร่องขึ้นมาใหม่ ไม่ใช่ดินที่ยกร่องไว้เดิม จะต้องเตรียมดินเพื่อให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยแร่ธาตุที่เกิดจากการทับถมของซากพืชชนิดต่าง ๆ ก่อน โดยการปลูกต้นทองหลางบนหลังร่องระหว่างหลุมทุเรียน และปลูกไว้ที่คันร่องทั้งสองข้างคูกันไปล่วงหน้าเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี เมื่อต้นทองหลางโตพอก็จะเป็นร่มเงาบังแดดให้แก่ต้นทุเรียน และเมื่อใบทองหลางร่วงหล่นลงท้องร่องก็จะเป็นธาตุอาหารให้แก่ต้นทุเรียนด้วย
2. การเพาะเมล็ดและการเสียบยอด	การขยายพันธุ์ทุเรียน มีทั้งวิธีการเพาะเมล็ดและการเสียบยอด การเพาะเมล็ดจะทำให้ทุเรียนกลายพันธุ์ได้ ซึ่งทุเรียนที่กลายพันธุ์อาจมีคุณสมบัติที่ดีหรือด้อยกว่าแม่พันธุ์เดิม ในขณะที่การเสียบยอดนั้น เป็นวิธีที่ชาวสวนนิยมเนื่องจากสะดวกและทำได้จำนวนมาก ระยะเวลาสำหรับการเพาะเมล็ดเพื่อทำต้นพันธุ์จะอยู่ที่ 2 – 3 เดือน และระยะเวลาในการเสียบยอดเพื่อทำต้นพันธุ์จะอยู่ที่ 14 – 16 เดือน

ตารางที่ 2.8 (ต่อ)

ขั้นตอนการปลูกทุเรียนนนท์

ขั้นตอน	รายละเอียด
3. การปลูกทุเรียน	ชาวสวนทุเรียนนนท์จะปลูกทุเรียนบนดินที่ยกร่อง ด้วยวิธีการยกโคก ซึ่งเป็นการพูนดินให้สูงบริเวณหลุมปลูกเพื่อให้รากลอย เวลารดน้ำดินจะมีความโปร่งทำให้น้ำไม่แช่อยู่เป็นเวลานานเกินไป การยกโคกทำให้สามารถระบายน้ำและทำให้อากาศถ่ายเทได้ดี เวลาปลูกทุเรียนจะนำต้นทุเรียนมาวางบนโคก แล้วจึงนำดินมากอบโคนต้น นำไม้ไผ่มาใช้เป็นหลักประคองต้นทุเรียน และปลูกห่างกันประมาณ 10 เมตร
4. การปลูกพืชแซม	สวนทุเรียนนนท์ จะปลูกพืชแซมเพื่อประโยชน์ในการสร้างรายได้ให้แก่ชาวสวนระหว่างที่รอต้นทุเรียนออกผล และเพื่อพรางแสงแดดและบังแรงลมให้ต้นทุเรียน พืชแซมประกอบไปด้วย ต้นทองหลาง และจะมีพลูดี้ป्ली พริกไทย ที่ชาวสวนมักจะปลูกไว้ตามโคนต้นทองหลางด้วย นอกจากนี้ยังมี กลัวยาดานี กลัวยหอม กลัวยน้ำหว่า หรืออาจจะเป็น หมาก มะพร้าว มะม่วง กระท้อน หรือพืชชนิดต่าง ๆ ที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชาวสวนระหว่างรอทุเรียนออกผล พืชแซมเหล่านี้ช่วยบังแดดให้ร่มเงาต้นทุเรียน พืชจำพวก แคบ้าน ชีเหล็ก สะเดา เป็นพืชแซมที่ช่วยบังลมให้ต้นทุเรียน เนื่องจากลมจะพัดนำความร้อนเข้ามาสู่ต้นทุเรียน จนอาจทำให้สูญเสียความชุ่มชื้นได้ การปลูกพืชแซมเหล่านี้จึงช่วยป้องกันต้นทุเรียนจากสภาพอากาศที่ร้อนระอุ ทำให้ต้นทุเรียนเจริญเติบโตได้ดี
5. การรดน้ำ	ชาวสวนนนท์นำน้ำจากแม่น้ำลำคลอง หรือลำประโดงเข้ามาสู่ร่องน้ำในสวนเพื่อไว้ใช้รดน้ำ โดยจะต้อง เปิด – ปิดน้ำให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมกับความ ต้องการของต้นทุเรียน ตะกอนและแร่ธาตุต่าง ๆ ที่มากับน้ำตามธรรมชาติ ช่วยบำรุงดินและพืชพรรณได้เป็นอย่างดี การรดน้ำเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อเริ่มปลูกต้องรดน้ำตอนเช้าและตอนเย็น หากมีฝนตกก็ไม่ต้องรด ให้รอไป 2 – 3 วัน จึงรดน้ำตามเวลาเดิม หรืออาจรดน้ำวันเว้นวันก็ได้ เมื่อต้นทุเรียนเจริญเติบโตพอที่จะให้ผลผลิต ต้นทุเรียนจะเริ่มออกดอกเพื่อกลายเป็นผล ในช่วงต้นทุเรียนออกดอกไม่ควรรดน้ำมากเพราะจะทำให้ดอกร่วง ไม่ติดผล ควรรดในระยะ 3 – 4 วัน รดหนึ่งครั้ง การรดน้ำมาก รดน้ำน้อย หรือแม้กระทั่งช่วงระยะเวลาในการรด มีผลต่อการออกดอกและติดผลของทุเรียน

2. อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนนนท์ (ภาพที่ 2.22) เครื่องมืออุปกรณ์ โดยทั่วไปที่ใช้ในการทำสวนทุเรียนของชาวสวนนนท์ จะมีลักษณะคล้ายกับอุปกรณ์ของชาวสวนทุเรียนหรือชาวสวนผลไม้ในที่อื่น ๆ ทั้ง จอบ เสียม พลั่ว หรือมีดรูปทรงต่าง ๆ ถือเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่ใช้อยู่ตลอดเวลาในการทำสวนตั้งแต่การปลูก ดูแลรักษา รดน้ำ และการเก็บเกี่ยว เพื่อนำไปขาย อุปกรณ์ที่ชาวสวนนนท์ใช้อยู่หลัก ๆ จะมีจ้ำพวก แครง ขนาด ชงโลง และเรือที่เอาไว้ใช้ในการรดน้ำ มีพลั่ว เสียม จอบ เข่ง กระจาด साແກງ มีดพรวนหวด และคันที่ใช้ในการขนทุเรียน เป็นต้น แครงรดน้ำดั้งเดิมเป็นวัสดุที่ทำมาจากไม้ไผ่นำมาจักเป็นตอกแล้วสาน ตัวแครงมีรูปทรงคล้ายมือเพื่อรองรับน้ำ ต่อมามีการนำอะลูมิเนียม สังกะสี หรือพลาสติกมาผลิตเป็นตัวแครงแทน แต่ด้ามของแครงยังมีการใช้ไม้ไผ่ในการทำเพราะมีความทนทาน ชงโลงมีลักษณะคล้ายแครงเช่นกันแต่มีขนาดใหญ่กว่า เป็นเครื่องวิดน้ำพื้นบ้าน ใช้ในการวิดน้ำจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง แต่ไม่สามารถวิดสาตได้เลยเช่นเดียวกับแครง จะต้องมีการผูกเชือกตักขาค้างก่อน ที่ขนาดก็เป็นอุปกรณ์ตักน้ำเช่นกัน ซึ่งมีด้ามยาวลักษณะคล้ายจอบ ตัวของขนาดแผ่แบน และมีก้นที่ตื้นกว่าแครง

ภาพที่ 2.22 ชงโลง แครง และขนาด อุปกรณ์ที่ใช้ในการรดน้ำ. จาก สืบการทำสวนเครื่องมือเครื่องใช้ ก็สูญตาม. ศิลปวัฒนธรรม, 34, (น. 44-53), โดย สมใจ นิมเล็ก, 2556.

3. การเก็บเกี่ยวผลผลิตทุเรียนนนท์ การมีชื่อเสียงด้านรสชาติและคุณภาพของทุเรียนจังหวัดนนทบุรีนั้น นอกจากจะมีดินที่ดี มีวิธีการปลูกที่เป็นเอกลักษณ์แล้ว การเก็บเกี่ยวผลผลิตก็ถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพของทุเรียน ชาวสวนจังหวัดนนทบุรีมีวิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิตของทุเรียนอย่างพิถีพิถัน วิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิตนี้มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งอาจมีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกันออกไปของชาวสวนแต่ละคน

ต้นทุเรียนจะเริ่มออกดอกในช่วงที่อากาศเริ่มเย็น ประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม ดอกของทุเรียนมีลักษณะเป็นดอกตูม ตุ่มเล็ก ๆ อยู่ใต้ท้องกิ่ง ชาวสวนนนท์เรียกช่วงนี้ว่า “ไขปลา – ตาปู” เมื่อดอกเริ่มขยายใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ จะมีชื่อเรียกเป็น เหยียดตีนหนู หัวกำไล และมะเขือพวง ตามระยะการเจริญเติบโตของดอก เมื่อถึงช่วงที่ดอกบานเต็มที่และติดผล ชาวสวนนนท์จะใช้ชื่อเรียกว่าระยะ “หางแย้” (ภาพที่ 2.23) ซึ่งช่วงติดผลในระยะแรกมีโอกาสร่วงค่อนข้างสูง ชาวสวนต้องระมัดระวังไม่ให้รดน้ำมากเกินไปดังที่กล่าวไปในขั้นตอนการรดน้ำ ว่ามีผลต่อการติดของทุเรียน เมื่อผ่านไปประมาณ 4 – 6 สัปดาห์เมื่อทุเรียนติดผลจะมีอัตราการร่วงน้อยลง ระยะเวลาที่นับตั้งแต่ดอกบานเป็นหางแย้ จนถึงผลแก่พอตัดได้ของทุเรียนแต่ละสายพันธุ์ใช้เวลาไม่เท่ากัน เช่น พันธุ์หมอนทองใช้เวลาประมาณ 120 วัน พันธุ์ชะนีใช้เวลาประมาณ 110 วัน และพันธุ์กระดุมใช้เวลาประมาณ 90 – 100 วัน เป็นต้น (จักรพันธุ์ กังวาล, 2563, น. 58) ซึ่งการเก็บเกี่ยวผลผลิตของต้นทุเรียน จำเป็นที่ต้องอาศัยความชำนาญและประสบการณ์ที่ฝังอยู่ในตัวชาวสวน การจะคัดทุเรียนว่าลูกไหนแก่พอพร้อมตัด นอกจากนับตามระยะเวลาของแต่ละสายพันธุ์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ชาวสวนนนท์ยังต้องดูองค์ประกอบอื่นร่วมด้วย ทั้งลักษณะของปลายหนาม ร่องหนาม ก้านผล สีผล หรือแม้กระทั่งเสียงเวลาตีหนามทุเรียน เป็นต้น

ภาพที่ 2.23 ระยะหางแย้. จาก ทุเรียน ราชาแห่งผลไม้ เสน่ห์ความหลากหลายของทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองไทย. สารคดี, 36, (น. 53), โดย จักรพันธุ์ กังวาล, 2563.

แวรวรี ลากเกิน (2556, น. 85-88) กล่าวถึงการเก็บเกี่ยวผลผลิตของชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรีไว้ว่า หากทุเรียนแก่พอจะตัดได้ต้องมีลักษณะ คือ ปลิงจะโปนพองโตออกมาชั่วหรือก้านผลมีสีดำ เนื้อสัมผัสแข็งและสาก ซึ่งถ้าทุเรียนลูกใดที่ยังไม่แก่ชั่วจะอ่อนนุ่มและไม่ดำ นอกจากนี้ปลายหนามและร่องหนามของทุเรียนที่แก่ต้องแห้ง เมื่อใช้มือหรือไม้ในการเคาะทุเรียนจะมีเสียงดังปุ ๆ อันเป็นเสียงที่แสดงว่าข้างในผลทุเรียนมีช่องว่าง ทุเรียนที่สุกเมื่อดมแล้วจะมีกลิ่นสาบ ซึ่งการตัดทุเรียนชาวสวนนนท์มักตัดช่วงเช้ามากกว่าช่วงเย็น เนื่องจากช่วงเย็นชั่วจะเหี่ยว และเมื่อชาวสวนนนท์ตัดทุเรียนออกจากต้นแล้ว จะไม่โยนลงมาที่พื้นอย่างเด็ดขาด สวนทางจังหวัดจันทบุรีจะใช้กระสอบในการรับ แต่ชาวสวนนนท์จะใช้ตะกร้าซักรอกขึ้นไปรับทุเรียน และเมื่อตัดเสร็จจะนำมากองวางไว้ในบ้านเพื่อแยกทุเรียนที่สุก โดยทุเรียนสุกจะมีกลิ่นหอม เคาะได้ยินเสียงปุ ๆ นำมาคัดใส่ข่งไปขาย ซึ่งการวางทุเรียนจะไม่วางไว้กับพื้นดิน จะมีใบตองหรือเข่งวางรองเพื่อไม่ให้หนามเลอะดิน เมื่อนำทุเรียนใส่ข่งแล้ว จะไม่หยิบจับทุเรียนไปไหนให้ชั่วมันลื่น เพราะถ้าหากจับมากชั่วจะลื่นเป็นมัน ซึ่งจะทำให้ผู้ซื้อมองว่าเป็นทุเรียนอ่อน ทั้งที่จริงเป็นทุเรียนที่แก่แล้ว จนทำให้ไม่น่าเชื่อถือและขายไม่ได้ ดังนั้นทุเรียนต้องมีชั่วที่สมบูรณ์ หนามต้องสะอาด สิ่งที่ชาวสวนทุเรียนนนทบุรีให้ความสำคัญคือ ต้องถนอมปลิงกับชั่วทุเรียนไม่ให้หลุด ถ้าอย่างใดอย่างหนึ่งหลุดไปจะถูกมองว่าเป็นทุเรียนหล่นถือว่ามีเสีรราคา ซึ่งการรักษาหนามทุเรียนถือเป็นเรื่องสำคัญ เช่น ก้านยาวห้ามวางทับชั่วกัน เพราะถ้าก้านยาวชั่วหลุดจะทำให้เสีรราคาอย่างมาก จากลูกละ 200 บาท จะกลายเป็นเหลือ ลูกละ 40 – 50 บาท ดังนั้นการเรียงทุเรียนบรรจุใส่ข่งเพื่อนำไปขาย ต้องทำอย่างดีให้ทุเรียนสมบูรณ์ที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้เห็นว่ากระบวนการเก็บเกี่ยวผลผลิตของชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี มีความละเอียดละออ ใส่ใจ และให้ความสำคัญกับผลผลิตเป็นอย่างมาก ก่อนทำการเก็บจะต้องคอยสังเกตลักษณะต่าง ๆ ของทุเรียน มีการจดบันทึกและคำนวณเวลาของการเก็บทุเรียนในแต่ละสายพันธุ์ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนของการเก็บทุเรียนก็มีความพิถีพิถัน ระมัดระวัง ป้องกันไม่ให้ชั่วหรือปลิงหัก ไม่ให้หนามเปื้อน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพและรสชาติที่ดีเยี่ยมอันเป็นเอกลักษณ์ของทุเรียนนนทบุรี

2.3.4 คุณค่าทางโภชนาการของทุเรียนนนทบุรี

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านการเกษตร มีแหล่งพืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีคุณค่าทั้งในด้านของโภชนาการและคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ทุเรียนเป็นผลไม้เศรษฐกิจของประเทศไทยที่ผู้คนนิยมบริโภคเป็นจำนวนมาก และมีการส่งออกไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศ สามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรเป็นจำนวนมาก ซึ่งนอกจากจะมีคุณค่าทางเศรษฐกิจแล้ว ทุเรียนยังเป็นผลไม้ที่มีคุณค่าทางโภชนาการหากรับประทานอย่างเหมาะสม

ทุเรียนราชาแห่งผลไม้ นอกจากจะมีรสชาติที่หวานมันอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวแล้ว ทุเรียนยังมีคุณค่าทางโภชนาการที่สูง ทุเรียนให้ทั้งพลังงาน โปรตีน คาร์โบไฮเดรต และแร่ธาตุต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยะลา (2561, น. 2) กล่าวถึงคุณค่าทางโภชนาการของทุเรียนว่าในปริมาณเนื้อทุเรียน 100 กรัม ทุเรียนพันธุ์ก้านยาวให้พลังงานมากที่สุด คือ 181 กิโลแคลอรี ในขณะที่พันธุ์หมอนทอง ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้คนส่วนใหญ่จะให้พลังงาน 156 กิโลแคลอรี ภายในเนื้อทุเรียนจะมีธาตุอาหารหลากหลายชนิด ทั้งไนโตรเจน แคลเซียม ฟอสฟอรัส แมกนีเซียม โพแทสเซียม และกำมะถัน ประกอบไปด้วย

ที่ผ่านมา มีนักวิจัยจากประเทศอิสราเอลที่ร่วมมือกับกลุ่มนักวิจัยไทยและชาติอื่น ๆ ทำการศึกษาคุณค่าทางโภชนาการและประโยชน์ต่อสุขภาพของทุเรียน ซึ่งหนึ่งในนั้น คือ Toledo *et al.* (2008 อ้างถึงใน สมศรี เจริญเกียรติกุล, ครรชิต จุดประเสริฐ, วันทนี เกรียงสินยศ, และภรณ์ยา ธิยะใจ, 2555, น. 5) ได้ทำการศึกษาทุเรียน 5 สายพันธุ์ คือ หมอนทอง ชะนี ก้านยาว พวงมณี และกระดุม ในระยะการสุกที่เหมือนกัน พบว่าหมอนทองมีสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพและมีคุณสมบัติต้านอนุมูลอิสระสูงสุด รองลงมาจึงเป็นชะนี พวงมณี ก้านยาว และกระดุม ตามลำดับ นอกจากนี้ Arancibia-Avila *et al.* (2008 อ้างถึงใน สมศรี เจริญเกียรติกุล และคณะ, 2555, น. 5) ได้ทำการศึกษาทุเรียนหมอนทองในระยะการสุกที่แตกต่างกัน 3 ระยะ คือระยะห่าม สุกพอดี และสุกมาก พบว่าทุเรียนที่สุกพอดีจะมีสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพและคุณสมบัติในการต้านอนุมูลอิสระสูงกว่าทุเรียนที่ห่ามหรือสุกเกินไป นอกจากการศึกษาวินิจฉัยคุณค่าทางโภชนาการและประโยชน์ต่อสุขภาพของทุเรียนในนักวิจัยต่างประเทศแล้ว ประเทศไทยโดยสถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ทำการศึกษาคุณค่าทางโภชนาการ สารออกฤทธิ์ทางชีวภาพ และสารต้านอนุมูลอิสระ ของทุเรียนพันธุ์ท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี โดยสมศรี เจริญเกียรติกุล และคณะ (2555, น. 41-42) ได้คัดเลือกทุเรียน 3 พันธุ์ คือ หมอนทอง ชะนี และกระดุม ที่ปลูกในจังหวัดนนทบุรี มาศึกษาถึงคุณค่าดังกล่าว ซึ่งผลการศึกษสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไปของทุเรียน พบว่าขนาดและส่วนที่กินได้ของทุเรียนแต่ละพันธุ์มีความแตกต่างกัน พันธุ์หมอนทองมีขนาดและส่วนที่กินได้มากกว่าพันธุ์ชะนีและพันธุ์กระดุมตามลำดับ

2. คุณค่าทางโภชนาการ ประกอบไปด้วย 3 กลุ่ม คือ สารอาหาร แร่ธาตุ และกรดไขมัน ในด้านสารอาหารพบว่าทุเรียนทั้ง 3 พันธุ์ มีโปรตีนและไขมันพอประมาณ มีปริมาณคาร์โบไฮเดรต ไยอาหาร และน้ำตาลค่อนข้างสูง ซึ่งปริมาณของพลังงาน โปรตีน ไยอาหาร และน้ำตาลของทั้ง 3 พันธุ์ไม่แตกต่างกัน ในขณะที่พบว่าทุเรียนหมอนทองมีปริมาณไขมันและเถ้ามากกว่า

ชะนีและกระดุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ปริมาณคาร์โบไฮเดรตกลับพบว่าพันธุ์หมอนทองมีปริมาณต่ำกว่าอีก 2 พันธุ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในด้านของแร่ธาตุพบว่าทุเรียนทั้ง 3 พันธุ์มีแร่ธาตุต่าง ๆ ในปริมาณที่ต่างกัน ซึ่งพบว่าทุเรียนพันธุ์กระดุมมีแคลเซียมและแมกนีเซียมต่ำกว่าชะนีและหมอนทองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ทุเรียนพันธุ์ชะนีมีปริมาณฟอสฟอรัส โพแทสเซียม เหล็ก ทองแดง และสังกะสี สูงกว่าอีก 2 พันธุ์เช่นกัน ในด้านของกรดไขมัน พบว่าทุเรียนพันธุ์ชะนีและกระดุมมีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ มีร้อยละของกรดไขมันไม่อิ่มตัวพันธะเดี่ยวมากที่สุด รองลงมาจึงเป็นกรดไขมันชนิดอิ่มตัว และกรดไขมันไม่อิ่มตัวหลายพันธะตามลำดับ ส่วนทุเรียนพันธุ์หมอนทองพบว่ามีกรดไขมันอิ่มตัวมากที่สุด รองลงมาเป็นกรดไขมันไม่อิ่มตัวพันธะเดี่ยว และกรดไขมันไม่อิ่มตัวหลายพันธะ

3. สารออกฤทธิ์ทางชีวภาพ ประกอบไปด้วย 3 กลุ่ม คือ คาโรทีนอยด์ ฟีนอลิก และ ฟลาโวนอยด์และกรดฟีนอลิก ผลการประเมินพบว่า ผลรวมของคาโรทีนอยด์มีค่าสูงสุดในพันธุ์กระดุม ชะนี และหมอนทองตามลำดับ ในส่วนของสารประกอบฟีนอลิกพบว่าทุเรียนพันธุ์ต่าง ๆ มีปริมาณสารประกอบฟีนอลิกรวมแตกต่างกัน เรียงลำดับได้ดังนี้ พันธุ์กระดุม พันธุ์หมอนทอง และพันธุ์ชะนี ซึ่งพันธุ์หมอนทองและกระดุมมีปริมาณสารประกอบฟีนอลิกสูงกว่าพันธุ์ชะนีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในส่วนของฟลาโวนอยด์และกรดฟีนอลิกพบว่า ในทุเรียนทั้ง 3 พันธุ์ ที่นำมาศึกษามีปริมาณน้อยกว่าระดับที่จะสามารถวิเคราะห์ได้

4. สารต้านอนุมูลอิสระ ผลการศึกษาพบว่าทุเรียนพันธุ์กระดุมมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระสูงสุด ซึ่งสอดคล้องกับปริมาณสารประกอบฟีนอลิกที่มีอยู่สูงด้วยเช่นกัน เมื่อทดสอบด้วยวิธี DPPH และ FRAP อันเป็นกลไกการส่งผ่านอิเล็กตรอนเดียวกันพบว่าทุเรียนพันธุ์หมอนทอง และพันธุ์กระดุมมีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระสูงกว่าพันธุ์ชะนีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5. ค่าดัชนีน้ำตาล เมื่อรับประทานทุเรียนแต่ละพันธุ์เทียบกับน้ำตาลกลูโคส พบว่าทุเรียนพันธุ์หมอนทองมีค่าดัชนีน้ำตาลสูงถึงร้อยละ 71 ในขณะที่พันธุ์กระดุมมีค่าดัชนีน้ำตาลร้อยละ 32 พันธุ์ชะนีมีค่าดัชนีน้ำตาลร้อยละ 27 ซึ่งต่ำกว่าพันธุ์หมอนทองในปริมาณที่มี available carbohydrate เท่ากัน ดังนั้นการรับประทานทุเรียนหมอนทองจะทำให้ระดับน้ำตาลในเลือดสูงขึ้นและคงอยู่ได้มากกว่าทุเรียนพันธุ์กระดุมและชะนี

จากการศึกษาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าทุเรียนพันธุ์มีศักยภาพในเชิงคุณค่าทางโภชนาการ อีกทั้งยังพบว่าทุเรียนพันธุ์มีสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพ มีฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ และได้ทราบถึงค่าดัชนีน้ำตาลที่จะเป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้ป่วยเบาหวานและผู้ป่วยโรค ผู้บริโภคจะสามารถเลือกรับประทานทุเรียนพันธุ์ที่เหมาะสมกับสุขภาพของตนเพื่อไม่ให้ส่งผลเสียต่อสุขภาพในระยะยาวได้

เช่น ผู้บริโภคที่ต้องควบคุมระดับน้ำตาลหากต้องการรับประทานทุเรียนให้เลือกเป็นพันธุ์ชะนีหรือพันธุ์กระดุม เนื่องจากทั้งสองพันธุ์นี้ จะมีค่าดัชนีน้ำตาลต่ำกว่าพันธุ์หมอนทอง เป็นต้น

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี และงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมจำนวนหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้นำเสนองานวิจัยที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมเพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ดังนี้

2.4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

จงดี โตอิม (2555) ศึกษาเรื่อง “โครงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมทุเรียนและภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนในประเทศไทย: กรณีศึกษา จังหวัดนนทบุรี” งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ 5 ประการ คือ 1. เพื่อสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนมีความรัก และเห็นคุณค่าของทุเรียน 2. เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมทุเรียนและภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี 3. เพื่อรวบรวมตัวอย่างพันธุ์ทุเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับทุเรียน ข้อมูลเกี่ยวกับการเพาะปลูกและการดูแลรักษาทุเรียน รวมทั้งภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับทุเรียน เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา 4. เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เกี่ยวกับพันธุกรรมทุเรียนและภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนให้กับเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี และ 5. เพื่อสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์พันธุกรรมทุเรียนและภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี วิธีการดำเนินงานวิจัยนี้ได้ยึดแนวทางกิจกรรมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช งานสวนพฤกษศาสตร์โรงเรียน โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งมี 5 องค์ประกอบ คือ จัดทำป้ายชื่อพรรณไม้ การรวบรวมพรรณไม้เข้าปลูกในโรงเรียน การศึกษาข้อมูลด้านต่าง ๆ การรายงานผลการเรียนรู้ และการนำไปใช้ประโยชน์ทางการศึกษา มีการลงพื้นที่สำรวจทุเรียน การสัมภาษณ์ และการถอดบทเรียนการเรียนรู้ กำหนดพื้นที่ศึกษาจำนวน 5 สวนทุเรียน กำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 13 คน จากนั้นจึงนำข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นบทเรียน และจัดกิจกรรมค่าย “ทุเรียน ราชแห่งผลไม้” สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายจำนวน 44 คน ในจังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมชุดกิจกรรมนี้ มีความรู้เกี่ยวกับทุเรียนและภูมิปัญญา

ชาวสวนทุเรียนมากขึ้น กิจกรรมการเรียนรู้สามารถนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุ์กรรมทุเรียนและภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีอย่างเกิดผลสัมฤทธิ์ อีกทั้งคณะผู้วิจัยได้จัดทำสื่อการเรียนรู้หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ “ทุเรียนราชาแห่งผลไม้” เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน พบว่าหนังสืออิเล็กทรอนิกส์เรื่องทุเรียนราชาแห่งผลไม้ ทำให้นักเรียนมีความสนใจมากขึ้นและครูผู้สอนก็มีความพึงพอใจ ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ต่อการเรียนการสอน และการเรียนรู้เรื่องราวของทุเรียนและภูมิปัญญาชาวสวนของนักเรียนอีกด้วย

แวรวรี ลาภเก็น (2556) ศึกษาเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี” ซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในการทำสวนทุเรียนของชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี 2. เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการทำอาชีพสวนทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี ให้กับบุคคลทั่วไป ผ่านการให้การศึกษาและการเผยแพร่ข้อมูล งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม มาเป็นเครื่องมือในการศึกษา ทำการศึกษาสวนทุเรียนในพื้นที่ 4 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ และอำเภอบางบัวทอง ผลการศึกษาพบว่า อาชีพทำสวนทุเรียนของชาวสวนจังหวัดนนทบุรี เป็นอาชีพที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ มีวิธีการปลูกและดูแลที่ปรับเปลี่ยนไปจากเดิมตามสภาพแวดล้อมและเทคโนโลยีทางการเกษตร การทำสวนทุเรียนจะเน้นการทำแบบเกษตรอินทรีย์ ใช้ปุ๋ยขี้วัว ปุ๋ยคางควา มากกว่าการใช้ปุ๋ยเคมี การออกผลผลิตไม่แน่นอนจะต้องมีมากต่อจำนวนต้น เนื่องจากต้องการรักษาคุณภาพของผลผลิตและต้นทุเรียนเอาไว้ โดยภาพรวมของการปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรีกำลังอยู่ในช่วงพลิกฟื้นหลังจากเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2554 ทำให้ปัจจุบันมีสวนทุเรียนที่ให้ผลผลิตได้น้อยมาก มีเพียง 16 ไร่ จาก 3,350 ไร่ ในส่วนของการตั้งชื่อพันธุ์ทุเรียน พบว่ามีการตั้งชื่อตามกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นชื่อที่มาจากคนเพาะ เช่น กบตาขำ กบแม่เฒ่า เจ้ากรม หรือเป็นชื่อที่มาจากสถานที่ปลูก เช่น กบหน้าศาลา ขายมะไฟ ขายมั่งคุด บางก็เป็นชื่อที่มาจากรูปร่างลักษณะและสีของเปลือกหรือสีของผล เช่น แดงรัศมี กระดุมสีนาค จอกลอย ก้านยาว เป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังศึกษาเกี่ยวกับขั้นตอนการปลูกทุเรียน การดูแลรักษาสวนทุเรียน การใช้อุปกรณ์ในการทำสวนทุเรียน การเก็บเกี่ยวผลผลิต ความเชื่อและพิธีกรรม และการป้องกันน้ำท่วม ของชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี ซึ่งนับเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดและสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษอย่างยาวนาน สามารถนำภูมิปัญญาเหล่านี้ไปให้การศึกษาและเผยแพร่ข้อมูลแก่บุคคลทั่วไปได้ต่อไปในอนาคต

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี ทำให้สรุปได้ว่า พันธุ์ทุเรียนนนท์ สวนทุเรียนนนท์ และองค์ความรู้การปลูกทุเรียนนนท์ ถือเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์โดดเด่นและเป็นสิ่งล้ำค่าที่ได้รับการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ ควรต้องได้รับการส่งเสริมและรักษาให้คงอยู่สืบไป ผ่านการให้การศึกษากับเยาวชน งานวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของผู้วิจัยที่ต้องการอนุรักษ์ แลกเปลี่ยน และเผยแพร่องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์และสวนทุเรียนนนท์ อันเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่ต้องได้รับการส่งเสริมและรักษาอย่างเร่งด่วน ให้คงอยู่สืบต่อไปอย่างยั่งยืนผ่านโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

2.4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

กษิต์เดช เนืองจำนงค์ (2557) ศึกษาเรื่อง “การจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาการเล่นสะบ้าบ่อน อำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาการจัดการองค์ความรู้การเล่นสะบ้าบ่อนของอำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และ 2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการองค์ความรู้การเล่นสะบ้าบ่อนของอำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้สืบทอด กลุ่มผู้เล่น และกลุ่มผู้ชม ผลการศึกษาพบว่า การเล่นสะบ้าบ่อนมีฐานองค์ความรู้มรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 6 ประการ คือ บ่อนสะบ้า ลูกสะบ้า เครื่องแต่งกายเครื่องประดับ ท่าประกอบการเล่น ขนบธรรมเนียมในการเล่น และภาษา นอกจากนี้ยังพบว่ามีกระบวนการจัดการองค์ความรู้การเล่นสะบ้าบ่อนทั้งสิ้น 6 กระบวนการ ตามกรอบแนวคิดการจัดการความรู้ ได้แก่ 1. การบ่งชี้ความรู้ 2. การสร้างและแสวงหาความรู้ 3. การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ 4. การเรียนรู้ 5. การแลกเปลี่ยนความรู้ 6. การประยุกต์ใช้ความรู้ ในส่วนของข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการองค์ความรู้การเล่นสะบ้าบ่อนของอำเภอยะประแดง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่ามีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการที่จะทำให้การจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการเล่นสะบ้าบ่อนมีประสิทธิภาพมากขึ้น คือ คน กระบวนการ และเทคโนโลยี อันดับแรกควรเริ่มจากคนเนื่องจากความรู้จะฝังลึกอยู่ในตัวเจ้าของหรือผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้กระบวนการและเทคโนโลยี ยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งผ่านความรู้ฝังลึกไปสู่ความรู้ชัดแจ้ง ใช้เป็นช่องทางสำหรับการสงวนรักษาและเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการเล่นสะบ้าบ่อนให้สืบทอดอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ณัฐวุฒิ สุรนไพบูลย์ (2560) ศึกษาเรื่อง “การจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาสังกนตริไทยพาทย์รัตน์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของ สังกนตริไทยพาทย์รัตน์ และ 2. เสนอแนะแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ของ สังกนตริไทยพาทย์รัตน์ งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม คือ 1. นักวิชาการดนตรีศึกษา 2. นักปฏิบัติดนตรีไทย 3. ครูดนตรีไทยใน สังกนตริไทยพาทย์รัตน์ และ 4. ลูกศิษย์ที่ปัจจุบันเป็นครูและอาจารย์จากสถาบันต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต และใช้ข้อมูลเอกสาร ผลการศึกษาพบว่าองค์ความรู้ที่มีในปัจจุบันสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท คือ องค์ความรู้เรื่องการบันทึกโน้ตสากลในดนตรีไทย องค์ความรู้เรื่องฆ้องวงใหญ่ องค์ความรู้เรื่องระนาดเอก และองค์ความรู้เรื่องการขับร้องเพลงไทย โดยกระบวนการจัดการองค์ความรู้ของ สังกนตริไทยพาทย์รัตน์ สามารถจำแนกได้เป็น 6 กระบวนการ ตามกรอบแนวคิดการจัดการความรู้ คือ 1. การบ่งชี้ความรู้ 2. การสร้างและแสวงหาความรู้ 3. การจัดเก็บและเข้าถึงความรู้ 4. การเรียนรู้ 5. การแลกเปลี่ยนความรู้ 6. การประยุกต์ใช้ความรู้ ในส่วนของข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ของ สังกนตริไทยพาทย์รัตน์ เป็นการจัดการตามกรอบแนวคิดดั้งเดิมคำนึงถึงความปลอดภัยในการศึกษาดนตรีไทยและความเป็นไปได้ในการดำเนินกิจกรรมในยุคปัจจุบัน เพื่อให้เป็นแหล่งข้อมูลวิชาความรู้ทางด้านดนตรีไทยในสายฝั่งธนบุรี

คมสัน จุลนวล (2561) ศึกษาเรื่อง “การจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์” มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาการจัดการองค์ความรู้สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ในระดับปริญญาตรี และ 2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการองค์ความรู้สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ระดับปริญญาตรี งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2 กลุ่ม คือ 1. กลุ่มผู้ให้องค์ความรู้ ที่เป็นศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ และ 2. กลุ่มผู้รับองค์ความรู้ ที่เป็นนักศึกษาและผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ผลการศึกษาพบว่าทั้งกลุ่มผู้ให้องค์ความรู้และกลุ่มผู้รับองค์ความรู้ ล้วนเป็นผู้ที่มีความรู้ชัดแจ้งและความรู้ฝังลึก ในสาขาวิชานาฏศิลป์ไทย โดยสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย มีการจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น 5 กระบวนการ คือ 1. กระบวนการแสวงหาความรู้ โดยสอบถามจากผู้มีความรู้ ฝึกฝน สังเกต และศึกษาจากเอกสาร 2. กระบวนการจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ ให้เข้าถึงความรู้ในรูปแบบของหนังสือ การปฏิบัติภาพถ่าย เว็บไซต์ และงานวิจัย 3. กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นการถ่ายโอนความรู้ระหว่างกลุ่มผู้ให้และกลุ่มผู้รับผ่านกระบวนการให้การศึกษา ถ่ายทอด เรียนรู้ และอบรม

4. กระบวนการประยุกต์ปรับใช้ความรู้ เป็นการสร้างขึ้นใหม่ ดัดแปลง ผสมผสาน และต่อยอด เพื่อให้เกิดมูลค่าในงานนาฏศิลป์ไทย และ 5. กระบวนการเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ เป็นการเผยแพร่ทางสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ การบรรยาย การสาธิต และการจัดนิทรรศการ ในส่วนของข้อเสนอแนวทางการจัดการองค์ความรู้สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ระดับปริญญาตรี คือ จัดทำหลักสูตรเพิ่มเติมในรายวิชาที่ต้องทบทวนท่ารำ จัดทำหลักสูตรท่ารำระยะสั้น และลดจำนวนเพลงรำลงในแต่ละภาคการศึกษา อีกทั้งต้องดึงองค์ความรู้เกี่ยวกับท่ารำที่แฝงฝังอยู่ในผู้เชี่ยวชาญและศิลปินแห่งชาติ ให้ออกมาเป็นรูปธรรม เพื่ออนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับนาฏศิลป์ไทยให้คงอยู่สืบต่อไปในอนาคต

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สรุปได้ว่า งานวิจัยต่าง ๆ ล้วนให้ความสำคัญต่อการจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม นำกระบวนการจัดการองค์ความรู้เข้ามาประยุกต์ปรับใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสงวนรักษาและถ่ายทอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ ทั้งยังให้มีการส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านี้จากรุ่นไปสู่รุ่นเพื่อไม่ให้สูญหาย งานวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของผู้วิจัยที่ศึกษาการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนางานวิจัยได้ในอนาคต

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี และเสนอแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ซึ่งให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบการศึกษาที่เป็นขั้นตอนตามลำดับของการนำเสนอเนื้อหาดังต่อไปนี้

3.1 พื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่สำหรับเก็บข้อมูลเพื่อทำการศึกษาวิจัย โดยเลือกพื้นที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดนนทบุรี เป็นตัวแทนในการศึกษาการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าว มีการจัดทำโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ขึ้นเพื่ออนุรักษ์ทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองจำนวน 60 สายพันธุ์ ไว้ภายใต้วิถีชาวสวนนนท์ มีการจำลองพื้นที่สวนนนท์ ยกร่อง ปลูกไม้แซม และสืบค้นกล้าพันธุ์ทุเรียนนนท์ มาทำการอนุรักษ์ไว้ภายใต้ภูมิปัญญาของเกษตรกรชาวสวนนนท์ในแต่ละพื้นที่ โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ได้รวบรวมองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์จากพื้นที่จริงไว้อย่างเป็นระบบ เป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน เป็นมรดกภูมิปัญญาที่มีอัตลักษณ์ของจังหวัดนนทบุรีสืบไป

5. นายสืบพงษ์ จิตวิมลนิมิต	ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตรและสหกรณ์
6. นางทับทิม สดใส	เกษตรกรผู้นำตำบลเกาะเกร็ด
7. นางมะลิวัลย์ หาญใจไทย	เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์
8. นายสำเร็จ สุนทรแสง	เลขานุการชมรมอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนนนท์

3.2.3 ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ คัดเลือกโดยใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) และใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) บุคคลที่อยู่ในพื้นที่ของจังหวัดนนทบุรี และมีความสนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ ภายในโครงการ ฯ ซึ่งเข้ามาเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์เป็นจำนวนหลายครั้ง และได้สัมผัสกับโครงการ ฯ อย่างแท้จริง จำนวน 5 คน ดังนี้

1. นางสาวใจ สุตสุนทร
2. นางนันทน์ ผดุงเกียรติวัฒนา
3. นายกฤติพงศ์ ใจแสน
4. นางสาวศจี เขาว์ดำริกุล
5. นางสาวนันทนา ปาผล

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.3.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยเตรียมคำถามแบบมีโครงสร้างและมีประเด็นคำถามหลัก ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1

แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

ประเด็น	คำถาม	กลุ่มตัวอย่าง
1. สถานการณ์การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์	1. ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการปลูกทุเรียนนนท์มีอะไรบ้าง	กลุ่มที่ 1 และ กลุ่มที่ 2
	2. ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนของจังหวัดนนทบุรีมีความแตกต่างจากการปลูกทุเรียนของจังหวัดอื่นอย่างไร	
	3. การปลูกทุเรียนในแต่ละอำเภอของจังหวัดนนทบุรีมีลักษณะที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร	
	4. ในปัจจุบันทุเรียนนนท์ ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรม จำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและรักษาอย่างเร่งด่วนหรือไม่ อย่างไร	กลุ่มที่ 1, 2 และ 3
2. กระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์นนทบุรี	5. โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เกิดขึ้นได้อย่างไร	กลุ่มที่ 1
	6. โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ มีการแสวงหาองค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์จากแหล่งใด โดยวิธีการใดบ้าง	
	7. โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ได้นำองค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ ที่ได้รับตามข้อ 6 มาจัดการให้เป็นระบบอย่างไร	
	8. โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ มีการจัดเก็บองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ ในรูปแบบใด และวิธีการใดบ้าง	
	9. โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ มีการแลกเปลี่ยนเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์อย่างไร	
	10. ปัจจุบันมีการนำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ ไปประยุกต์ปรับใช้กับเรื่องใดบ้าง	

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง

ประเด็น	คำถาม	กลุ่มตัวอย่าง
3. ข้อเสนอแนะ แนวทางในการจัดการ องค์ความรู้ภูมิปัญญา การปลูกทุเรียนใน โครงการอนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์ ณ สวน สมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี	11. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อการจัดการองค์ ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ของโครงการอนุรักษ์ สวนทุเรียนนนท์ 12. ท่านคิดว่าอะไรบ้าง ที่มีผลต่อการจัดการ องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ของโครงการ อนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ 13. ท่านคิดว่าโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ มีจุดแข็งและจุดอ่อนในเรื่องใด 14. ท่านมีความเห็นว่าโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียน นนท์ ควรพัฒนาในเรื่องใดบ้าง ที่จะช่วยให้การอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์คงอยู่ สืบไป	กลุ่มที่ 1, 2 และ 3

3.3.2 เครื่องบันทึกข้อมูล

เครื่องบันทึกข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก กล้องถ่ายรูป เพื่อใช้ในการบันทึกข้อมูลให้สมบูรณ์และใช้ในการอำนวยความสะดวกต่อการเก็บข้อมูลมากยิ่งขึ้น

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยนี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.4.1 ข้อมูลปฐมภูมิ

เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลในภาคสนาม ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสังเกต การจดบันทึก และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากรายบุคคลจากผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3.4.2 ข้อมูลทุติยภูมิ

เป็นข้อมูลเอกสารที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าตำรา แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย และเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการความรู้ องค์ประกอบของการจัดการความรู้ องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์ จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยเลือกใช้การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรีเป็นขอบเขตในการวิจัย ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากการสังเกต การจดบันทึก การสัมภาษณ์ และจากการศึกษาค้นคว้าเอกสารโดยนำแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลในรูปแบบเชิงพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษา ที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการปฐมนิเทศกรรมการ และจากข้อมูลภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี โดยมีประเด็นการนำเสนอผลการศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ ส่วนที่หนึ่ง กล่าวถึงข้อมูลทั่วไปและประวัติความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา ส่วนที่สอง กล่าวถึงบริบทการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ส่วนที่สาม วิเคราะห์ถึงกระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการ ฯ และในส่วนที่สี่ วิเคราะห์ถึงแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการดังกล่าว ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปและประวัติความเป็นมาของพื้นที่ศึกษา

โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เป็นโครงการที่ตั้งอยู่ในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ บนถนนศรีสมาน ตำบลบ้านใหม่ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นโครงการที่ได้มีการรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ มาทำการอนุรักษ์และจัดแสดงบนพื้นที่จริง โดยทำการสืบค้นกล้าพันธุ์ทุเรียนพื้นเมืองนนท์จำนวน 60 สายพันธุ์ มาปลูกไว้ภายใต้พื้นที่ที่จำลองมาจากวิถีชาวสวนนนท์ด้วยการยกร่อง ยกโคก และปลูกไม้แซม

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพของจังหวัดนนทบุรี

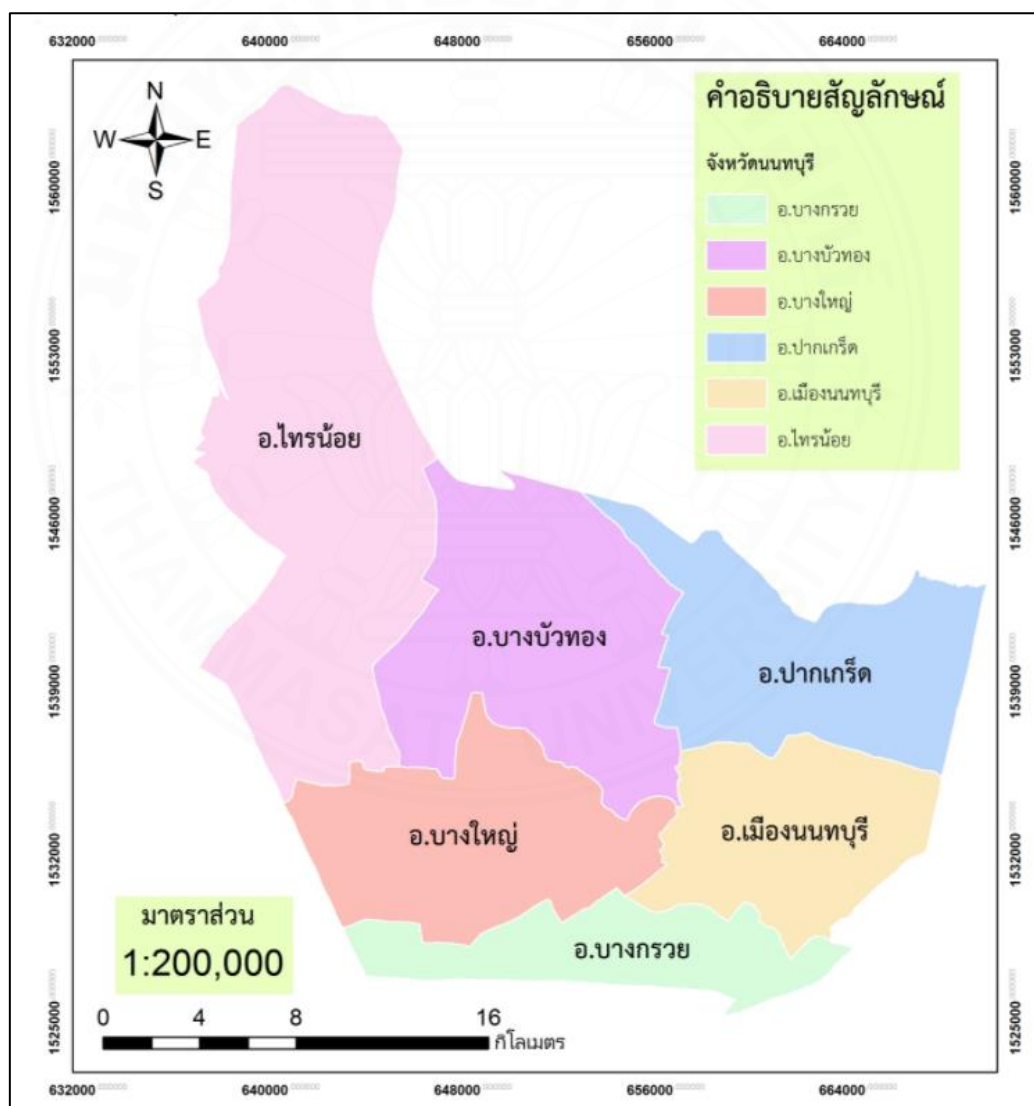
จังหวัดนนทบุรีตั้งอยู่ที่ภาคกลางของประเทศไทย มีเนื้อที่ 622.38 ตารางกิโลเมตร แบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 6 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ อำเภอบางบัวทอง อำเภอไทรน้อย และอำเภopakเกร็ด (ภาพที่ 4.1) เป็นจังหวัดปริมณฑล ที่อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ประมาณ 20 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
อำเภอลาดหลุมแก้ว และอำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับฝั่งธนบุรี เขตบางพลัด เขตตลิ่งชัน และเขตทวีวัฒนา
กรุงเทพมหานคร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับฝั่งพระนคร เขตดอนเมือง เขตหลักสี่ เขตจตุจักร และ
เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอพุทธมณฑล และอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

ภาพที่ 4.1 แผนที่แสดงอำเภอในจังหวัดนนทบุรี. จาก การแบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาค, โดย Google Sites, 2559, สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/nontraburi571010985>

จังหวัดนนทบุรีตั้งอยู่บนริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีคลองทั้งตามธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้นใหม่เป็นเส้นทางที่ใช้สัญจรไปมา เชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอต่าง ๆ แม่น้ำเจ้าพระยาสายนี้ ได้แบ่งพื้นที่ของจังหวัดนนทบุรีออกเป็น 2 ส่วน คือ ฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตก ซึ่งในอดีตพื้นที่ที่ห่างจากแม่น้ำลำคลองส่วนใหญ่จะเป็นสวนหรือไร่ที่มักจะเกิดน้ำท่วมอยู่เสมอ แต่ในปัจจุบันพื้นที่ในบางอำเภอที่เคยเป็นสวนผลไม้ต่าง ๆ และมีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร มีการเปลี่ยนแปลงกลายเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชน ที่อพยพมาจากทุกภูมิภาคของประเทศ นอกจากนี้บางส่วนของพื้นที่ฝั่งตะวันออกที่มีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร เช่น พื้นที่ของอำเภอเมืองนนทบุรี อำเภอปากเกร็ด อำเภอบางใหญ่ และอำเภอบางบัวทอง ยังเป็นพื้นที่ที่ใช้ในการรองรับการขยายตัวด้านอุตสาหกรรม มีการจัดสรรที่ดินและก่อสร้างโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นอย่างหนาแน่น จนอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่เหล่านี้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของกรุงเทพมหานครด้วยเช่นกัน (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2561, น. 4)

4.1.2 ประวัติความเป็นมาของจังหวัดนนทบุรี

จังหวัดนนทบุรีเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีความอุดมสมบูรณ์ ผู้คนจึงมาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนหนาแน่นบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยามาเป็นเวลายาวนานกว่า 400 ปี ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา จวบจนถึงปัจจุบัน จังหวัดนนทบุรีเดิมชื่อชุมชน “บ้านตลาดขวัญ” และด้วยความที่เป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดนนทบุรีจึงเป็นพื้นที่สวนผลไม้ที่มีชื่อเสียงมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยในหัวข้อนี้จะแบ่งช่วงของประวัติความเป็นมาของจังหวัดนนทบุรีออกเป็น 4 ช่วงเวลา (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2561, น. 3-6) ดังนี้

สมัยกรุงศรีอยุธยา ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ โปรดเกล้า ฯ ยกฐานะบ้านตลาดขวัญ ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านของกรุงศรีอยุธยาในการป้องกันข้าศึกจากสงครามพม่าที่ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นเมืองนนทบุรี แต่เดิมที่ตั้งของนนทบุรีอยู่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา ต่อมาในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พระองค์โปรดเกล้า ฯ ให้ขุดคลองลัดตัดส่วนโค้งของแม่น้ำเจ้าพระยา จึงทำให้กระแสน้ำเปลี่ยนทิศทางการไหล เดิมไหลจากแม่น้ำเจ้าพระยาวกไปทางบางกรวยและบางใหญ่ แต่เมื่อเปลี่ยนทิศ จึงไหลเข้าคลองที่ขุดใหม่จนทำให้เป็นแนวแม่น้ำหน้าศาลากลางจังหวัดหลังเก่าในปัจจุบัน ซึ่งเมื่อแนวแม่น้ำเจ้าพระยาสั้นลง อาจทำให้ข้าศึกเข้ากรุงศรีอยุธยาได้ง่ายขึ้น ต่อมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายเมืองนนทบุรีจากบ้านตลาดขวัญไปตั้งที่บางศรีเมือง ซึ่งในช่วงนี้เศรษฐกิจของเมืองนนทบุรีมีความมั่นคงจากทั้งการค้าขายและการทำสวนผลไม้ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2310 พม่าเข้าตีกรุงศรีอยุธยาจนแตก เป็นการเสียกรุงครั้งที่สอง

บ้านเมืองและวัดวาอารามถูกทำลาย ชาวนนทบุรีจึงต้องอพยพไปหลบซ่อนในสวนบางกรวยและบางใหญ่เพื่อหนีภัยสงครามจากพม่า

สมัยต้นรัตนโกสินทร์ บ้านเมืองมีการฟื้นฟูจึงมีผู้คนอพยพย้ายกลับสู่ถิ่นเดิม และ มีผู้คนจากถิ่นอื่นเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ด้วย เช่น ชาวมอญที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ปากเกร็ด และชาวไทยมุสลิมเมืองปัตตานี ชาวไทยมุสลิมเมืองไทรบุรี ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านท่าอิฐและบ้านบางบัวทอง เกิดการพัฒนาพื้นที่และมีปริมาณผู้คนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

สมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้า ฯ ให้เปลี่ยนคำว่า “เมือง” มาเป็น “จังหวัด” จึงทำให้เมืองนนทบุรี เปลี่ยนชื่อมาเป็น จังหวัดนนทบุรี โดยในปี พ.ศ. 2471 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายศาลากลางจังหวัดนนทบุรี มาตั้งที่โรงเรียนราชวิทยาลัย ซึ่งปัจจุบันคือ ศาลากลางจังหวัดหลังเก่าบริเวณท่าน้ำนนท์

สมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2486 หลังช่วง สงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทางราชการจึงประหยัดงบประมาณด้วยการยุบจังหวัด นนทบุรีลง โดยโอนอำเภอเมืองนนทบุรีและอำเภopakเกร็ดให้ไปขึ้นกับจังหวัดพระนคร และโอน อำเภอบางกรวย อำเภอบางใหญ่ และอำเภอบางบัวทอง ให้ไปขึ้นกับจังหวัดธนบุรี จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2489 นนทบุรีได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัดอีกครั้ง อำเภอต่าง ๆ ที่โอนไปดังกล่าวข้างต้น จึงได้ กลับมาอยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดนนทบุรีตามเดิม นอกจากนี้กระทรวงมหาดไทย ยังได้ยก กิ่งอำเภอไทรน้อยที่แต่เดิมอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอบางบัวทอง ให้มีฐานะเป็นอำเภอไทรน้อย จึงทำให้ปัจจุบันจังหวัดนนทบุรีมีเขตการปกครอง 6 อำเภอ และในปี พ.ศ. 2535 กระทรวงมหาดไทย ได้ย้ายศาลากลางจังหวัดและหน่วยงานราชการอื่น ๆ ไปตั้งที่ศูนย์ราชการจังหวัดนนทบุรี บนถนน รัตนธิเบศร์ ตำบลบางกระสอ จวบจนปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าพื้นที่ ส่วนใหญ่ของจังหวัดนนทบุรี เป็นพื้นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ มีคลองธรรมชาติและคลองที่ขุดขึ้นใหม่ จำนวนมาก ผู้คนนิยมอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ชุมชนจึงหนาแน่นบริเวณริมน้ำ พื้นที่ที่ห่างจากริมน้ำจะเป็นหมู่บ้านอิสระ สวน และไร่นา ซึ่งปัจจุบันพื้นที่สวนผลไม้ในบางอำเภอของนนทบุรีที่มีอาณาเขตติด กับกรุงเทพมหานครก็ได้เปลี่ยนแปลง กลายเป็นที่อยู่อาศัยของประชาชน และจากข้อมูลของ สำนักงานที่ดินจังหวัดนนทบุรี ณ วันที่ 31 ตุลาคม 2561 พบว่า จังหวัดนนทบุรี มีจำนวนบ้านจัดสรร และคอนโดมิเนียมที่เพิ่มขึ้นสูง จึงทำให้จังหวัดนนทบุรี มีประชากรหนาแน่นเป็นลำดับที่ 2 ของประเทศ หรือประมาณ 1,975 คน ต่อตารางกิโลเมตร (สำนักงานที่ดินจังหวัดนนทบุรี, 2561, น. 7)

จังหวัดนนทบุรีจึงเป็นจังหวัดปริมณฑล ที่ออกแบบให้รองรับการเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร มีอัตราการขยายตัวของอาคารบ้านเรือนมากขึ้น เพื่อรองรับการเติบโตของสังคมเมือง และเมื่อพื้นที่เมืองได้ขยายตัวทำลายพื้นที่ชุมชนดั้งเดิม ที่ดินสีเขียวจึงถูกแทนที่ด้วยหมู่บ้านจัดสรร คอนโดมิเนียม และธุรกิจอุตสาหกรรมต่าง ๆ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวสวนนนท์แบบดั้งเดิมจึงจางหายไป

จากประวัติความเป็นมาของจังหวัดนนทบุรี จะเห็นได้ว่าลักษณะการใช้พื้นที่ของผู้คนในจังหวัดนนทบุรี มีการเปลี่ยนแปลงมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงปัจจุบัน สภาพพื้นที่ทางการเกษตรถูกทดแทนด้วยพื้นที่อยู่อาศัยของคนเมือง การขยายตัวของเมือง ทำให้สิ่งสำคัญที่นับเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนนทบุรี คือ “ทุเรียนนนท์” เริ่มลดน้อยลงไปทุกที

4.1.3 ลักษณะทางกายภาพของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เป็นโครงการขนาด 7 ไร่ ตั้งอยู่ในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ที่ทางจังหวัดนนทบุรีร่วมมือกับทั้งภาคราชการและภาคเอกชน ระดมทุนจัดสร้างขึ้น เพื่อถวายสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในวโรกาสมหามงคลเจริญพระชนมายุ 92 พรรษา จึงได้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า “สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี” โดยมีเทศบาลนครปากเกร็ด เป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลสวน ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการดูแลรักษาสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ พ.ศ. 2531 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2555 ซึ่งในคำขวัญประจำจังหวัดนนทบุรี มีการกล่าวถึง สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์และทุเรียนนนท์ ดังนี้

พระตำหนักสง่างาม	ลิ้นนามสวนสมเด็จพระ
เกาะเกร็ดแหล่งดินเผา	วัดเก่านามระปือ
เลื่องลือทุเรียนนนท์	งามน่ายลศูนย์ราชการ

จากคำขวัญประจำจังหวัดดังกล่าว ทำให้เห็นว่าทั้งสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ และทุเรียนนนท์นั้น ล้วนเป็นสิ่งสำคัญที่มีค่าของจังหวัด โดยสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์แห่งนี้ เป็นสวนสาธารณะประจำจังหวัดนนทบุรี ที่มีวิสัยทัศน์ คือ “สวนน้ำขานเมือง สถานที่พักผ่อนออกกำลังกาย ศูนย์การเรียนรู้อนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์” (สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี, 2562, น. 1) จากวิสัยทัศน์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี เป็นสวนสาธารณะที่

สำคัญของจังหวัดนนทบุรี สำหรับให้ประชาชนได้พักผ่อน ออกกำลังกาย และจัดกิจกรรมของชุมชนในพื้นที่ ด้วยศักยภาพของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ถึง 102 ไร่ 3 งาน 83.2 ตารางวา แบ่งพื้นที่เป็นสระน้ำประมาณ 65 ไร่ พื้นที่เป็นพื้นดินโดยรอบสระประมาณ 37 ไร่ จึงทำให้สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี เป็นสถานที่ที่คงความเป็นธรรมชาติ เต็มไปด้วยสวนน้ำ และพันธุ์ไม้นานาชนิด เหมาะแก่การพัฒนาคุณภาพดินและคุณภาพน้ำสำหรับปลูกไม้พื้นเมือง เช่น ทุเรียนนนท์ อันเป็นผลไม้ที่มีชื่อเสียงของจังหวัด ซึ่งได้มีการพัฒนาที่ดินบางส่วนภายในบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี จัดทำเป็นโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ สร้างสวนปลูกทุเรียนนนท์ เพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เผยแพร่วิถีชีวิตของชาวสวนจังหวัดนนทบุรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ตั้งของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ อยู่ภายในบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี (ภาพที่ 4.2) ซึ่งตั้งอยู่บริเวณชานเมืองของกรุงเทพมหานคร บนถนนศรีสมาน ตำบลบ้านใหม่ อำเภopakเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

ภาพที่ 4.2 โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ตั้งอยู่ภายในบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี. จาก Google Earth ภาพถ่ายทางอากาศ, โดย Google Earth, 2564, สืบค้นจาก www.google.co.th/intl/th/earth

ทิศเหนือ (ภาพที่ 4.3) มีพื้นที่ติดกับหมู่บ้านแมกไม้ และหมู่บ้านทรัพย์กานดา โดยมีแนวรั้วกำแพงของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์เป็น เส้นแบ่งเขต

ภาพที่ 4.3 สวนสมเด็จพระ ฯ บริเวณทิศเหนือติดหมู่บ้านจัดสรร

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

ทิศใต้ (ภาพที่ 4.4) มีพื้นที่ติดกับที่ดินว่างเปล่า และวัดเรืองเวชมงคล

ภาพที่ 4.4 สวนสมเด็จพระ ฯ บริเวณทิศใต้ ติดที่ดินว่างเปล่า (ซ้าย) และวัดเรืองเวชมงคล (ขวา)

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

ทิศตะวันออก (ภาพที่ 4.5) มีพื้นที่ติดกับบ้านเรือนที่พักอาศัยของประชาชนและติดกับทางด่วนสายปากเกร็ด-บางปะอิน

ภาพที่ 4.5 สวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทิศตะวันออก ติดที่พักอาศัยของประชาชน (ซ้าย) และทางด่วนสายปากเกร็ด-บางปะอิน (ขวา)

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

ทิศตะวันตก (ภาพที่ 4.6) มีพื้นที่ติดกับหมู่บ้านมิตรประชา

ภาพที่ 4.6 สวนสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทิศตะวันตก ติดกับหมู่บ้านมิตรประชา

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เป็นโครงการขนาดพื้นที่ 7 ไร่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ด้านขวาของโครงการ ฯ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ของวัดเรืองเวชมงคล (ภาพที่ 4.7)

ภาพที่ 4.7 ที่ตั้งโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ของวัดเรืองเวชมงคล

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

4.1.4 ประวัติความเป็นมาของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เป็นโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงห่วงใยว่าทุเรียนนนท์จะสูญหายไปและหาได้ยากมากยิ่งขึ้น เนื่องจากจังหวัดนนทบุรีประสบปัญหาอุทกภัยครั้งรุนแรงในปี พ.ศ. 2554 ทำให้พันธุ์ทุเรียนจมน้ำตายและสวนทุเรียนเสียหายเกือบทั้งจังหวัด นอกจากนี้ยังมีปัญหาการขยายตัวของเมืองที่รุกล้ำทำลายพื้นที่สวนเดิมกลายเป็นชุมชนที่ปกออาศัย ทำให้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวสวนนนท์เริ่มเลือนหายไป ทางจังหวัดนนทบุรีได้ตระหนักเห็นถึงความสำคัญดังกล่าว จึงน้อมนำพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2555 ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา มาเป็นแนวทางดำเนินงานโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

...ในเรื่องการอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนของจังหวัดนนทบุรีซึ่งมีหลายพันธุ์ ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับจังหวัด ทำการศึกษาวิจัยถึงพันธุ์ทุเรียนต่าง ๆ ว่าพันธุ์ใดเหมาะกับพื้นดินลักษณะใด รวมทั้งดำเนินการฟื้นฟูสวนทุเรียนที่ถูกน้ำท่วม เพื่อเป็นการช่วยเหลือราษฎรเจ้าของสวน และในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรีควรปลูกทุเรียนด้วย...

(เทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพฯ, 2555)

จังหวัดนนทบุรีจึงได้พิจารณาให้ทางเทศบาลนครปากเกร็ด ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ดำเนินการสำรวจและปรับปรุงสภาพพื้นที่จำนวน 7 ไร่ ภายในสวนสมเด็จพระ ฯ เพื่อจัดทำเป็นโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ให้เป็นศูนย์เรียนรู้และเผยแพร่วิถีชีวิตชาวสวนนนท์ และอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ให้คงสืบไป เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้มีสถานที่ในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ พันธุ์ไม้พื้นเมือง และวิถีชาวสวนนนท์ สร้างความภูมิใจและรักถิ่น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์ทุเรียนนนท์ สร้างองค์ความรู้เรื่องสวนทุเรียนนนท์ให้คงอยู่ในพื้นที่ เพื่อจัดให้มีพื้นที่ในการจัดแสดงและนำเสนอข้อมูลการอนุรักษ์ทุเรียนนนท์ วิถีชาวสวน เชื่อมโยงกับระบบฐานข้อมูลพันธุ์กรรมพืชสำหรับใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาพันธุ์พืชต่อไป โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เริ่มดำเนินการพัฒนาพื้นที่เพื่อจัดทำโครงการฯ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2556 จนถึงปีงบประมาณ 2558 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเปิดโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2558 (ภาพที่ 4.8) เช่นเดียวกับที่ผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ได้แสดงความเห็นไว้ว่า

...อุทกภัยปี 2554 ส่งผลต่อภาพรวมเกือบทั้งประเทศ โดยเฉพาะภาคกลาง มีผลกระทบอย่างหนัก เกษตรกรในหลายอาชีพหลายสาขา ได้รับผลกระทบในช่วงกลางปี 54 ทำให้สวนต่าง ๆ ที่ปลูกทุเรียนทั้งในอำเภอบางใหญ่ บางกรวย ไทรน้อย บางบัวทอง เจอสภาวะน้ำท่วม ซึ่งทุเรียนถ้าเกิดน้ำท่วมไม่เกิน 1 สัปดาห์เสียหายยืนต้นตายหมด เนื่องจากเป็นสภาวะในภาพรวมที่ไม่สามารถ

จัดการได้ จึงเกิดโครงการนี้ขึ้นมา หลังจากปี 54 ที่น้ำท่วม สมเด็จพระเทพฯ ทรงดำริผู้ว่าราชการจังหวัดนนทบุรีสมัยนั้นคือท่านวิเชียรว่าจะทำอย่างไรให้สายพันธุ์ทุเรียนที่อยู่ในนนทบุรี ไม่เสียหายไปพร้อมกับน้ำท่วม หลังจากพระองค์ท่านได้ทรงตรัสกับผู้ว่าฯ ผู้ว่าฯ ก็เกิดความคิดที่จะให้ส่วนราชการที่มีความพร้อมสามารถอนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียน เพื่อที่จะไม่ให้สูญหายไปกับน้ำท่วม ซึ่งทางจังหวัดเล็งเห็นสถานที่ในสวนสมเด็จพระฯ ว่าเป็นสถานที่ที่เหมาะสมพอจะปรับปรุงได้ ซึ่งเดิมสถานที่ตรงนี้เป็นบ่อขยะ ทั้งกิ่งไม้ เศษปูน และวัสดุต่าง ๆ ก็เลยนำสถานที่ตรงนี้มาเป็นสถานที่ตั้งโครงการฯ มีการปรับปรุงถมดิน ยกทรงเริ่มแรกตั้งโครงการฯ ปี 56 มีการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในปี 57 เพื่อหาแนวทางข้อดีในการดำเนินการตามโครงการฯ นี้ และมีการดำเนินการตั้งงบประมาณขึ้นมา ปี 58 ก็เรียบร้อยบรรลุตามวัตถุประสงค์ และได้มีการปลูกทุเรียนทั้งหมด 60 สายพันธุ์...

(สุชาติ ศรีจิตร์, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

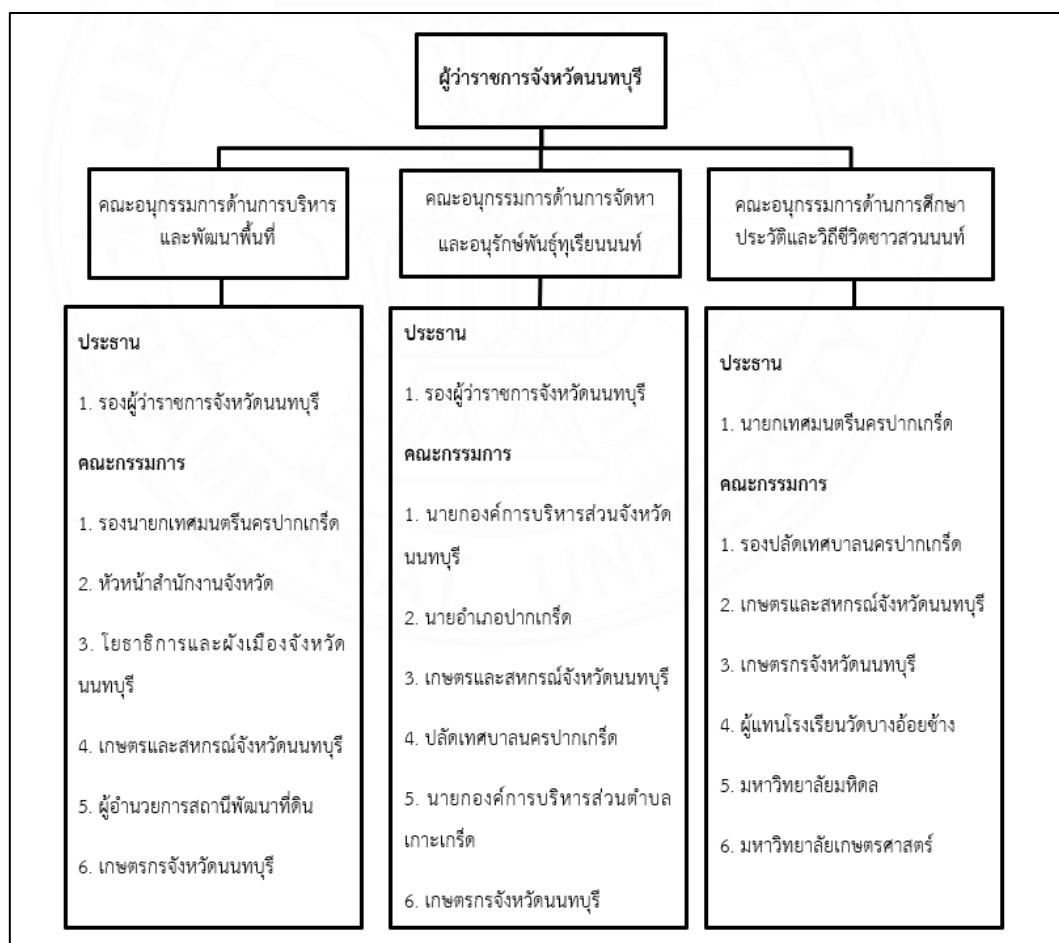
ภาพที่ 4.8 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเปิดโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์. จาก เปิดโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์, โดย เทศบาลนครปากเกร็ด, ม.ป.ป., สืบค้นจาก www.pakkrctcity.go.th/duriannonn

การจัดทำโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ใช้งบประมาณรวมทั้งสิ้น 39 ล้านบาท แบ่งเป็นงบประมาณที่ได้รับจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี จำนวน 20 ล้านบาท สำหรับใช้ในการก่อสร้างลานทรงปลูกและพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสวนไม้เมืองนนท์ นอกจากนี้ยังมีงบประมาณที่ได้รับจากเทศบาลนครปากเกร็ด

จำนวน 19 ล้านบาท และได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไม้จำพวกทุเรียน ทองหลาง มังคุด และพันธุ์ไม้พื้นเมืองต่าง ๆ อีกจำนวนมาก จากเกษตรกรชาวสวนนนท์ โดยวิธีดำเนินการจัดทำโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ มีขั้นตอนดังนี้ (สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี, 2563, น. 26-28)

1. จังหวัดนนทบุรีดำเนินการจัดประชุมเตรียมความพร้อมร่วมกับภาคส่วนราชการ และเกษตรกรที่เกี่ยวข้อง สํารวจพื้นที่ 7 ไร่ภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี เพื่อกำหนดรายละเอียดการใช้พื้นที่ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

2. แต่งตั้งคณะกรรมการกำหนดแนวทางพัฒนาโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ประกอบด้วย ผู้แทนของจังหวัด ผู้แทนของกระทรวงเกษตร ฯ ภาคท้องถิ่น ปราชญ์ทุเรียน เกษตรกร จำนวน 3 ชุด กำหนดแนวทางพัฒนา 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารและพัฒนาพื้นที่ ด้านการจัดหาและอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนนนท์ และด้านการศึกษาประวัติและวิถีชีวิตชาวสวนนนท์ (ภาพที่ 4.9)

ภาพที่ 4.9 คณะกรรมการรับผิดชอบหน้าที่กำหนดแนวทางพัฒนาโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

3. การดำเนินงานของโครงการ แบ่งพื้นที่ 7 ไร่ เป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ลานทรงปลูก เป็นพื้นที่ที่มีต้นทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองจำนวน 3 ต้น ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงปลูกไว้ด้านหน้าโครงการฯ เพื่อเป็นการ ส่งเสริมให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ส่วนที่ 2 ศูนย์การเรียนรู้ จัดแสดงวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชาวสวนทุเรียนนนท์บนพื้นที่สวนและบนพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสวนไม้ เมืองนนท์ ศูนย์การเรียนรู้ประกอบไปด้วยสถานีการเรียนรู้ จำนวน 5 สถานี รวบรวมข้อมูลความรู้ ต่าง ๆ ของชาวสวนนนท์ ทั้งปราชญ์ทุเรียน สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ เทคนิคการปลูก และข้อมูลต่าง ๆ นำมาจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน สวนไม้เมืองนนท์ ส่วนที่ 3 ร่องสวนทุเรียนนนท์ จัดทำเป็นสวน ทุเรียนนนท์ โดยนำทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองนนท์ จำนวน 60 สายพันธุ์ มาปลูกภายใต้วิถีชาวสวนนนท์ด้วย การปลูกไม้เปลือกสวน เช่น ทองหลาง มังคุด ชมพู่ กลัวย และไม้พื้นเมืองต่าง ๆ แซมไปกับต้นทุเรียน และจัดทำร่องสวน ระบบระบายน้ำ เพื่อสร้างสวนให้มีอัตลักษณ์เป็นแบบฉบับของชาวสวนนนท์ (ภาพที่ 4.10)

ภาพที่ 4.10 โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์บนพื้นที่ 7 ไร่ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน. จาก รายงาน ผลการดำเนินงานประจำปี 2563. (น. 25), โดย สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี, 2563, ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

4. การดำเนินงานในแต่ละด้าน ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่ การจัดหาพันธุ์ทุเรียน และการศึกษาประวัติและวิถีชีวิตชาวสวนนนท์ เริ่มจากการปรับพื้นที่ ถมดิน และพัฒนาคุณภาพดิน ด้วยการนำดินจากสวนจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ธาตุตามธรรมชาติอันเป็นประโยชน์ต่อทุเรียนมาลงในพื้นที่โครงการ ฯ สืบหากล้าพันธุ์ทุเรียนนนท์ จากเกษตรกรจังหวัดนนทบุรีและพื้นที่ข้างเคียงให้ได้ไม่น้อยกว่า 60 สายพันธุ์ จัดพื้นที่โครงการ ฯ ขุดเป็นร่องสวนจำนวน 6 ร่อง ตามจำนวนของอำเภอ 6 อำเภอ ในจังหวัดนนทบุรี เพื่อปลูกทุเรียนอนูรักษ์ 60 สายพันธุ์ โดยขุดและยกร่องให้มีลักษณะของสวนทุเรียนนนท์ดั้งเดิม ก่อสร้างลานทรงปลูกและอาคารพิพิธภัณฑสถานสวนไม้เมืองนนท์ ด้วยงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยลานทรงปลูกกำหนดให้ปลูกทุเรียนนนท์จำนวน 3 สายพันธุ์ ที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงโปรด คือ พันธุ์กะเทยเนื้อขาว พันธุ์กลีบสมุทร และพันธุ์ก้านยาว นอกจากนี้ยังรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับชาวสวนนนท์ ภูมิปัญญาของชาวสวนนนท์และสายพันธุ์ทุเรียนนนท์นำมาจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานสวนไม้เมืองนนท์

5. จัดทำแผนบริหารและแผนประชาสัมพันธ์โครงการอนูรักษ์สวนทุเรียนนนท์ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี บริหารจัดการโครงการ ฯ รวบรวมข้อมูลการเจริญเติบโตของต้นทุเรียนอนูรักษ์ รวบรวมปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไข รายงานผลการดำเนินงานโครงการประจำปี กำหนดและจัดทำแผนพัฒนาและประชาสัมพันธ์โครงการ เพื่อพัฒนาโครงการสู่ความยั่งยืน

จากความเป็นมาของโครงการอนูรักษ์สวนทุเรียนนนท์ สามารถสรุปได้ว่าโครงการ ฯ เกิดขึ้นจากพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยมีจังหวัดนนทบุรีเป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินโครงการ ฯ มีคณะอนุกรรมการรับผิดชอบงาน 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารและพัฒนาพื้นที่ ด้านการจัดหาและอนุรักษ์พันธุ์ทุเรียนนนท์ และด้านการศึกษาประวัติและวิถีชีวิตชาวสวนนนท์ มีเทศบาลนครปากเกร็ดเป็นหน่วยงานรับผิดชอบในการขับเคลื่อนโครงการ ฯ มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้รับการแต่งตั้งเพื่อร่วมดำเนินการโครงการ ฯ ประกอบด้วย ผู้แทนของจังหวัด ผู้แทนของกระทรวงเกษตร ฯ ภาคท้องถิ่น ประชาชนทุเรียน และเกษตรกร ซึ่งโครงการ ฯ แบ่งพื้นที่ออกเป็น ลานทรงปลูก ศูนย์การเรียนรู้ และร่องสวนทุเรียนนนท์ มีการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน และสายพันธุ์ทุเรียนที่สำคัญของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งรายละเอียดขององค์ความรู้จะได้กล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

4.2 การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เป็นโครงการที่รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ มาทำการอนุรักษ์และจัดแสดงเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ จัดทำเป็นลักษณะศูนย์เรียนรู้วิถีชาวสวนนนท์ ที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของภาคส่วนต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี และองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการ ฯ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

การสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้คงอยู่อย่างดีที่สุด จะต้องทำโดยการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี เป็นตัวอย่างหนึ่งของการสงวนรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนท้องถิ่น ที่เป็นปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ในแต่ละอำเภอ นอกจากนี้ ยังได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและสถานศึกษาในการจัดการองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ให้แก่โครงการ ฯ ซึ่งจากการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการจัดการ องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี สามารถจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (Key Stakeholders) และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง (Secondary Stakeholders) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1.1 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (Key Stakeholders)

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก เป็นกลุ่มผู้ดำเนินการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ ฯ ซึ่งรับผลประโยชน์และผลกระทบในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการ ฯ โดยตรง ผลจากการศึกษาพบว่า มีกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก 2 กลุ่ม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน คือ

(1) กลุ่มชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ ปราชญ์ชุมชนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ที่เป็นสมาชิกของเครือข่ายเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ มีบทบาทหน้าที่ในถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ให้แก่โครงการ ฯ

(2) หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เทศบาลนครปากเกร็ด เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญ มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

4.2.1.2 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง (Secondary Stakeholders)

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง เป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนโดยตรง แต่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี โดยให้ความช่วยเหลือและให้การสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการ ฯ ในด้านต่าง ๆ ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า มีกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง 3 กลุ่มย่อย คือ

(1) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี องค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดนนทบุรี สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดนนทบุรี สถานีพัฒนาที่ดินนนทบุรี เป็นหน่วยงานภาครัฐที่ร่วมมีบทบาทจัดตั้งโครงการ ฯ สนับสนุนบุคลากรและองค์ความรู้เชิงวิชาการในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปลูกทุเรียนของโครงการ ฯ

(2) กลุ่มสถาบันการศึกษา ได้แก่ โรงเรียนวัดบางอ้อยช้าง มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นสถาบันการศึกษาที่ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนการจัดและดำเนินงานองค์ความรู้ของโครงการ ฯ ในด้านต่าง ๆ

(3) กลุ่มคณะบุคคลที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ได้แก่ คณะนักเรียน นักศึกษา เกษตรกร องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และประชาชนทั่วไป ที่เข้ามาศึกษาดูงานในโครงการ ฯ เป็นผู้ได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์จากการเยี่ยมชมศึกษาดูงานโครงการ ฯ

การจัดการองค์ความรู้ ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี พบว่ามีกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 4.11

ภาพที่ 4.11 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

จากการจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มที่กล่าวมา ยังสามารถจำแนกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็น 1) ผู้สร้างองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ประกอบด้วย ปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ซึ่งมีองค์ความรู้ด้านการปลูกทุเรียนนนท์ 2) ผู้รวบรวมและจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ประกอบด้วย เทศบาลนครปากเกร็ด สถาบันการศึกษา และหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีบทบาทแตกต่างกันออกไป เช่น เทศบาลนครปากเกร็ดมีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนโครงการ ฯ สถาบันศึกษามีบทบาทในการสนับสนุนในเชิงวิชาการ และหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการสนับสนุนเชิงวิชาการและทรัพยากรให้แก่โครงการ ฯ 3) ผู้นำองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนไปใช้ประโยชน์ ได้แก่ ผู้เข้าเยี่ยมชมโครงการ ฯ ที่ได้รับประโยชน์จากการเข้ามาเยี่ยมชมศึกษาดูงาน และสถาบันการศึกษาที่ให้ความร่วมมือในการสนับสนุนหรือแลกเปลี่ยนเชิงวิชาการ

4.2.2 องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เป็นโครงการที่รวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ในหลากหลายด้าน ดังนี้

4.2.2.1 องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์

องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ ภายในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี มีองค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

(1) องค์ความรู้ประวัติความเป็นมาและสถานการณ์ทุเรียนนนท์ เป็นทั้งองค์ความรู้ฝังลึก ที่มีอยู่ในตัวปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และองค์ความรู้ชัดแจ้งที่มีอยู่ในหนังสือและงานวิจัยต่าง ๆ นำมารวบรวม บันทึกให้อยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง ปรากฏอยู่ในสถานการเรียนรู้ ป้ายประชาสัมพันธ์แสดงข้อมูลประจำสถานการเรียนรู้ หนังสือคู่มือองค์ความรู้ วิทยุทัศน์ และเว็บไซต์ของโครงการ ฯ

(2) องค์ความรู้การปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์ เป็นองค์ความรู้หลักของโครงการ ฯ ที่ได้มาจากปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ที่เป็นความรู้ฝังลึก เป็นภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์แบบดั้งเดิม ด้วยการปลูกแบบยกร่อง ยกโคก และปลูกพืชไม้แซม โครงการ ฯ รวบรวมองค์ความรู้เหล่านี้ให้อยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง ในลักษณะของสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่อยู่ภายในโครงการ ฯ ได้แก่ ร่องสวนทุเรียนนนท์ สถานการเรียนรู้ ป้ายประชาสัมพันธ์แสดงข้อมูลประจำสถานการเรียนรู้ หนังสือคู่มือองค์ความรู้ วิทยุทัศน์ และเว็บไซต์

(3) องค์ความรู้สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ทุเรียนพื้นเมือง ดั้งเดิมของจังหวัดนนทบุรี เป็นความรู้ฝังลึกที่ได้มาจากปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ โครงการ ฯ รวบรวมสายพันธุ์พื้นเมืองต่าง ๆ มาอนุรักษ์และจัดเก็บให้อยู่ในรูปแบบของความรู้ชัดแจ้ง ที่ปรากฏอยู่ในป้ายประชาสัมพันธ์แสดงคิวอาร์โค้ด และป้ายบริเวณด้านหน้าต้นทุเรียนภายในร่องสวน ที่บันทึกข้อมูลเชิงพฤกษศาสตร์ของสายพันธุ์ทุเรียน จำนวน 60 สายพันธุ์ เกี่ยวกับลักษณะของใบ รูปร่างของดอก รูปทรงของผล และลักษณะของหนาม อีกทั้งองค์ความรู้สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ยังปรากฏอยู่ในเว็บไซต์ของโครงการ ฯ ด้วย

(4) องค์ความรู้การขยายพันธุ์ทุเรียน เป็นองค์ความรู้ของโครงการ ฯ ที่ได้มาจากปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ เป็นความรู้ฝังลึกที่เป็นภูมิปัญญาในการขยายพันธุ์ทุเรียนพื้นเมืองของชาวสวนนนท์ และองค์ความรู้ชัดแจ้งที่เป็นขั้นตอนและวิธีการขยายพันธุ์

เชิงวิชาการทางการเกษตรที่โครงการ ฯ ได้รับมาจากหน่วยงานภาครัฐ และโครงการ ฯ รวบรวมองค์ความรู้มาอยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง ซึ่งปรากฏอยู่ที่ป้ายประชาสัมพันธ์แสดงข้อมูลประจำสถานการเรียนรู้

(5) องค์ความรู้การบริหารจัดการน้ำในสวนทุเรียน เป็นทั้งองค์ความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ และองค์ความรู้ชัดแจ้งที่เป็นแนวคิดทฤษฎีเชิงวิชาการที่โครงการ ฯ ได้รับมาจากหน่วยงานภาครัฐ มาจัดการแก้ปัญหาและบริหารน้ำในร่องสวน โครงการ ฯ รวบรวมองค์ความรู้มาอยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง ซึ่งปรากฏอยู่ที่ป้ายประชาสัมพันธ์แสดงข้อมูลประจำสถานการเรียนรู้ วิทยุทัศน์ และเว็บไซต์ของโครงการ ฯ

(6) องค์ความรู้การพัฒนาดินด้วยปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน เป็นทั้งองค์ความรู้ฝังลึก ที่ได้มาจากชุมชนท้องถิ่นในการทำปุ๋ยชีวภาพ และองค์ความรู้ชัดแจ้งในการจัดทำปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน สถานีพัฒนาที่ดินนนทบุรีร่วมกับเทศบาลนครปากเกร็ด จัดทำองค์ความรู้ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง และโครงการ ฯ นำมาเผยแพร่ให้ปรากฏที่ป้ายประชาสัมพันธ์แสดงข้อมูลประจำสถานการเรียนรู้ วิทยุทัศน์ และเว็บไซต์ของโครงการ ฯ

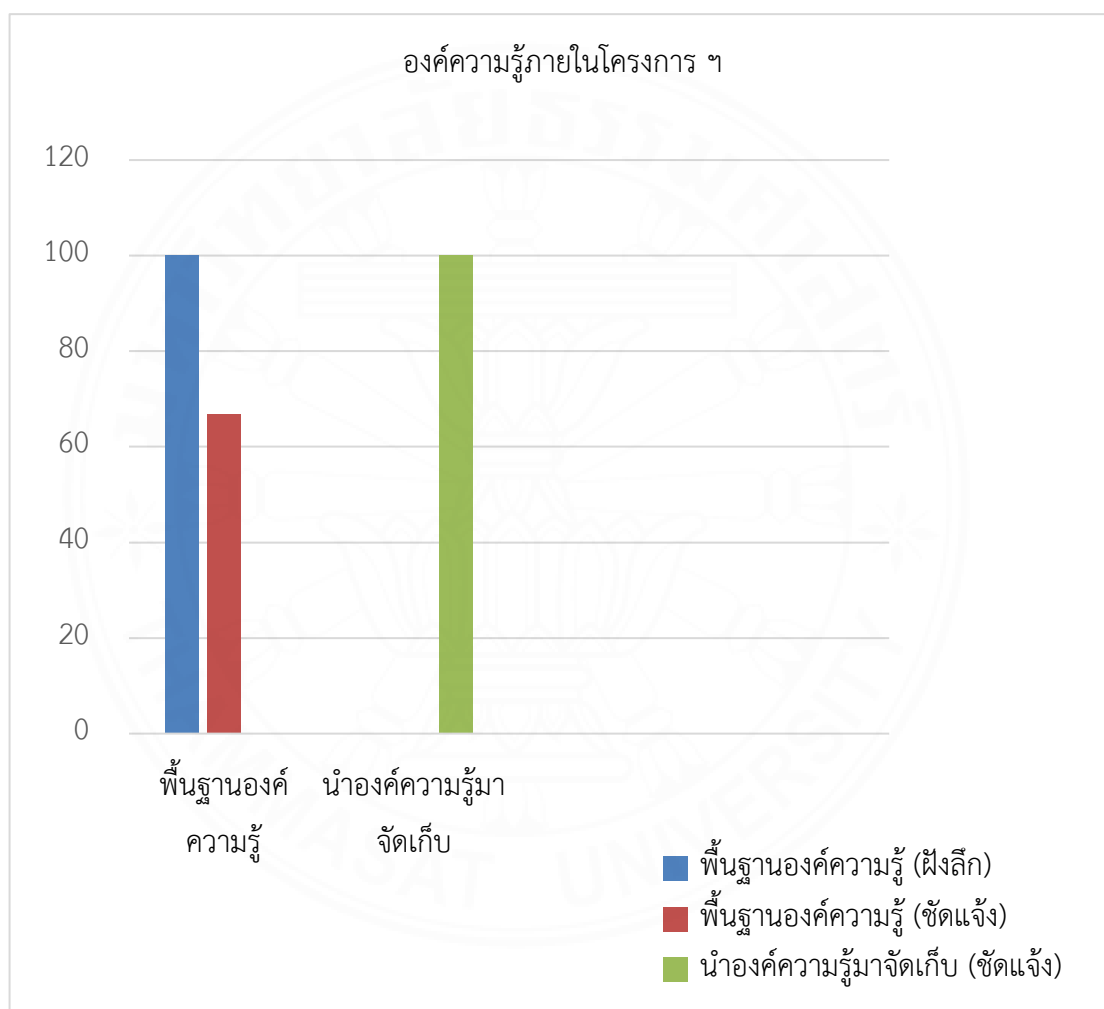
สรุปได้ว่า องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ภายในโครงการ ฯ มีพื้นฐานขององค์ความรู้ในรูปแบบความรู้ฝังลึกและในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง และโครงการ ฯ นำองค์ความรู้เหล่านั้นมาจัดเก็บให้อยู่ในรูปแบบขององค์ความรู้ชัดแจ้ง ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1

องค์ความรู้ภายในโครงการ ฯ

องค์ความรู้ภายในโครงการ ฯ	พื้นฐานขององค์ความรู้		นำองค์ความรู้มาจัดเก็บ
	ความรู้ฝังลึก	ความรู้ชัดแจ้ง	ความรู้ชัดแจ้ง
1. ประวัติความเป็นมาและสถานการณ์ทุเรียนนนท์	*	*	*
2. การปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์	*		*
3. สายพันธุ์ทุเรียนนนท์	*		*
4. การขยายพันธุ์ทุเรียน	*	*	*
5. การบริหารจัดการน้ำในสวนทุเรียน	*	*	*
6. การพัฒนาดินด้วยปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมัก	*	*	*
ประเภทองค์ความรู้ภายในโครงการ ฯ	100%	66.7%	100%

จากตารางที่ 4.1 จะเห็นได้ว่า องค์ความรู้ต่าง ๆ ภายในโครงการ ฯ จะมีพื้นฐานมาจากการเป็นองค์ความรู้ฝังลึก ร้อยละ 100 และเป็นองค์ความรู้ชัดแจ้ง ร้อยละ 66.7 โดยโครงการ ฯ นำองค์ความรู้ทั้งหมดเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการจัดเก็บเพื่อเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ จึงทำให้องค์ความรู้ต่าง ๆ ภายในโครงการ ฯ อยู่ในรูปแบบขององค์ความรู้ชัดแจ้ง ร้อยละ 100 ซึ่งอธิบายได้ดังภาพที่ 4.12

ภาพที่ 4.12 องค์ความรู้ภายในโครงการ ฯ

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปสัดส่วนองค์ความรู้ได้ว่า โครงการ ฯ นำพื้นฐานองค์ความรู้ทั้งที่เป็นองค์ความรู้ฝังลึก และองค์ความรู้ชัดแจ้ง มาจัดเก็บให้อยู่ในรูปแบบของความรู้ชัดแจ้ง

โดยผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่า องค์ความรู้ที่มีภายในโครงการ ฯ ส่วนใหญ่เป็นองค์ความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวบุคคล และมีองค์ความรู้ชัดแจ้งเชิงวิชาการในสัดส่วนที่น้อยกว่า แล้วโครงการ ฯ นำองค์ความรู้ทั้งหมดมาจัดเก็บ ทำให้อยู่ในรูปแบบขององค์ความรู้ชัดแจ้ง เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้ของโครงการ ฯ

4.2.2.2 องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์

องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์ เป็นองค์ความรู้หลักของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ การปลูกทุเรียนภายในโครงการ ฯ เป็นภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนด้วยวิถีชาวสวนนนท์ เป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ไม่เหมือนการปลูกทุเรียนในจังหวัดอื่น ๆ เมื่อเริ่มดำเนินโครงการ ฯ จึงต้องมีการปรับสภาพพื้นและดินในพื้นที่ของโครงการ ฯ ซึ่งแต่เดิมเป็นบริเวณบ่อขยะไว้สำหรับทิ้งกิ่งไม้ เศษปูน และเศษวัสดุต่าง ๆ จึงต้องขุดลอกดินเดิมที่เป็นดินท้องนาหรือดินเหนียวที่ไม่มีความอุดมสมบูรณ์ของซากพืชซากสัตว์ออก แล้วเตรียมดินในการปลูกทุเรียนใหม่ โดยนำดินจากสวนจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นดินเหนียวที่มีลักษณะพิเศษ อันเกิดจากกระแส น้ำพัดพาเอาตะกอนดินที่อุดมไปด้วยแร่ธาตุที่เป็นประโยชน์กับทุเรียนและผลไม้เมืองนนท์ มาลงในพื้นที่ของโครงการ ฯ ถมปรับระดับและพัฒนาคุณภาพดิน โดยการใส่ปุ๋ยอินทรีย์และปลูกปอเทืองก่อนปลูกทุเรียนพันธุ์นุรักษ์ ซึ่งเป็นการนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวสวนนนท์ มาปลูกทุเรียนในลักษณะการปลูกแบบยกร่อง ยกโคก และปลูกพืชไม้แซม อันเป็นภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนของชาวสวนจังหวัดนนทบุรี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การยกร่องสวน จังหวัดนนทบุรีมีลักษณะภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ชาวสวนนนท์จึงนิยมทำสวนแบบยกร่องเพื่อเป็นคันดินป้องกันน้ำท่วม และเป็นระบบที่จัดการน้ำได้อย่างเหมาะสม ทั้งเพื่อป้องกันน้ำท่วม และเพื่อใช้น้ำจากในท้องร่องวิดสาดต้นทุเรียน อีกทั้งยังสามารถควบคุมสภาพน้ำในท้องร่องไม่ให้เกิดความเค็มมากจนเกินไป บริเวณคันดินจะปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของท้องร่อง ซึ่งโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ได้ยกร่องสวนในพื้นที่ของโครงการ ฯ ออกเป็นจำนวน 6 ร่อง แยกตามจำนวน 6 อำเภอของจังหวัดนนทบุรี ดังที่ผู้ดูแลโครงการ ฯ ได้กล่าวว่า

...การปลูกของนนท์จะยกร่อง เพื่อการถ่ายเทและระบายน้ำในช่วงหน้าน้ำหลาก การยกร่องจะไม่ทำให้เกิดน้ำท่วม มีการระบายน้ำที่ดี ซึ่งถ้าเป็นจังหวัดอื่น เช่น ปราจีนบุรี จันทบุรี ระยอง ระนอง ชุมพร เขาจะปลูกแบบพืชไร่ทั่ว ๆ ไป สถานที่ที่มีความลาดชันทุเรียนก็ปลูกได้ พื้นที่ที่ราบเสมอก็ปลูกได้ แต่ของนนทบุรีจะ

โดดเด่นกว่าที่อื่น สืบเนื่องจากว่าเป็นพื้นที่แอ่งกระทะ รากลุ่ม ที่น้ำท่วมขังในช่วงหน้าฝน เราจึงต้องมีการยกทรงเพื่อการระบายน้ำ...

(สุชาติ ศรีจิตร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

นอกจากนี้ เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาในการปลูกทุเรียนนนท์ด้วยวิธีการยกทรงสวน ไว้ว่า

...จังหวัดนนทบุรี มีน้ำใต้ดินค่อนข้างสูง หลักการปลูกทุเรียนจะต้องมีระดับน้ำใต้ดินไม่ต่ำกว่า 1 เมตร 50 เซนติเมตร แล้วร่องสวนที่ขุดก็เพื่อระดับน้ำใต้ดินว่าในร่องสวนมีน้ำอยู่ในระดับไหน น้ำใต้ดินก็จะอยู่ในระดับนั้น เป็นตัววัดระดับน้ำ...

(มนตรี แยมทรัพย์, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2564)

...จังหวัดนนทบุรี สภาพพื้นที่การทำสวนทุเรียนจะเป็นการยกทรง คือ นึกสภาพห้องร่องออกใหม่ จะเป็นในลักษณะของหลังร่อง ท้องน้ำ หลังร่อง ท้องน้ำ สลับกันแบบนี้ เราไม่ได้ปลูกบนพื้นราบเหมือนทางภาคตะวันออก ที่มีการเจริญเติบโตของต้นทุเรียนจะดีกว่าบ้านเรา สภาพอากาศดีกว่าบ้านเรา สภาพน้ำก็ดีกว่าบ้านเรา ในมุมมองกลับกัน คือ จังหวัดนนทบุรีเรา มีสภาพอากาศบริสุทธิ์ลดลง กลายเป็นหมู่บ้าน มีน้ำเสียด้วยน้ำไม่มีใช้ด้วย แล้วก็ระบบรากของทุเรียนที่เราปลูกเป็นร่อง เมื่อรากมาถึงแคมร่อง ก็จะเลื้อยไปตามแคมร่อง พอเจอน้ำก็จะหยุด ไม่ใช่ว่าลงน้ำแล้วข้ามน้ำไปอีกร่อง ระบบรากก็ไปได้แค่นั้นเอง การเจริญเติบโตถึงได้ช้ากว่าทางภาคตะวันออกหรือทางภาคใต้ ที่เป็นการปลูกแบบพื้นราบแบบนั้นรากจะกระจายไปได้ทั่ว หากินได้ไกล เปรียบเทียบการเจริญเติบโตของเรา 5 ปี แต่ทางภาคอื่นที่ปลูกพื้นราบเขา 3 ปี ก็ต้นใหญ่แล้ว...

(กิตติ มั่นกตัญญู, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2564)

(2) การยกโคก เป็นการปลูกต้นไม้ในลักษณะการพูนดินให้สูงบริเวณหลุมปลูกเพื่อให้รากลอย เมื่อเวลารดน้ำ ดินจะมีความโปร่งทำให้น้ำไม่แฉะอยู่เป็นเวลานานเกินไป การยกโคกสามารถช่วยในการระบายน้ำได้เร็วและทำให้อากาศถ่ายเทได้ดี เวลาปลูกทุเรียนจะนำต้นทุเรียนมาวางบนกลางโคก ไม่ใช้การขุดดินลงไป ซึ่งในแต่ละปี จะพูนโคนต้นให้กว้างขึ้นและทำการวางโคน เพื่อป้องกันรากไม้อื่นเข้าไปในโคนทุเรียน และป้องกันน้ำขังในเวลาที่ฝนตกหนัก อีกทั้งยังใช้เป็นร่องสำหรับใส่ปุ๋ยอีกด้วย ดังที่เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ได้กล่าวว่า

...ทุเรียนนนท์เขาต้องใช้ยกโคก คือการพูนดินขึ้นมาให้สูงจากพื้นดินเดิมสักเมตรหนึ่ง แต่ที่อื่นเขาจะใช้การขุดแล้วปลูกได้เลย แต่ทางนนท์ต้องยกโคก ซึ่งที่อำเภอปากเกร็ดเขาขอยกโคกประมาณใหญ่ ๆ สูง ๆ ไม่เหมือนอำเภออื่น แต่ในภาพรวมก็เป็นการปลูกแบบยกโคกเหมือนกัน...

(มะลิวัลย์ หาญใจไทย, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564)

...การปลูกทุเรียนในแต่ละอำเภอของจังหวัดนนทบุรี ส่วนใหญ่มีลักษณะที่เหมือนกัน ไม่แตกต่าง บางพื้นที่ถ้าที่ไหนเป็นที่ลุ่ม คือที่ต่ำ เขาจะยกโคกให้สูงกว่าปกติอย่างน้อยเป็นเมตร ถ้าเป็นที่ดอนเขาจะยกโคกไม่ค่อยสูง แล้วก็บางที่เวลาเขาตั้งโคกบนที่ลุ่ม เขาก็เอาต้นทองหลาง หรือกิ่งทองหลางตอกลงไปกลางหลุมที่จะปลูกทุเรียน แล้วก็เอาต้นทุเรียนที่จะปลูกลงมาตรงทองหลาง เพื่อป้องกันการทรุด เพราะเวลาดินตั้งโคกใหม่ ๆ มีโอกาสที่จะยุบ จะทำให้ต้นทุเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับระบบราก แต่บางพื้นที่อย่างในสวนผมก็ไม่ได้ทำส่วนใหญ่จะเป็นของปากเกร็ด การทำตรงนี้เรียกว่าเป็นภูมิปัญญาของแต่ละบุคคลแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องคำนึงถึงสภาพพื้นที่เป็นหลักไม่ทำที่ไม่ผิดทำก็ไม่ผิด...

(กิตติ มั่นกตัญญู, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2564)

...วัดจากระดับร่องสวนขึ้นมาถึงโคกจะต้องไม่ต่ำกว่าเมตรห้าสิบ เพราะฉะนั้นโคกจะสูงหรือจะต่ำขึ้นอยู่กับร่องสวนของคุณเอง การรักษาระดับน้ำใต้ดิน คือการปิดท่อแล้วกักเก็บน้ำไว้ห่างจากระดับโคกประมาณเมตรห้าสิบ และการปลูก

ของเราจะพุนดินขึ้นมา ไม่ใช่ขุดดินลงไป เราตั้งโคกสูงขึ้นอยู่กับขนาดของต้นที่นำไปปลูก หลักการทำโคกที่ดี คือเป็นการระบายน้ำได้เร็วและแลกเปลี่ยนอากาศ ทุเรียนไม่ต้องการน้ำมากแต่ขาดน้ำไม่ได้ ซึ่งการยกโคกนั้น นานไปจะต้องเอาดินที่โคนออก คือ การรางโคน ซึ่งเป็นการขยายตามทรงพุ่มของต้นทุเรียนและกันรากไม้อื่นเข้าไปในโคนทุเรียน...

(มนตรี แยมทรัพย์, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2564)

(3) การปลูกพืชไม้แซม การทำสวนทุเรียนนนท์จะทำในลักษณะของสวนผสมผสาน เพื่อให้พืชชนิดต่าง ๆ เกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยมีต้นทุเรียนเป็นไม้หลัก แล้วปลูกต้นทองหลางเป็นพืชพี่เลี้ยง ปลูกสลับฟันปลาข้าวของต้นทุเรียน เพื่อให้ร่มเงากับต้นทุเรียน และใบทองหลางมีไนโตรเจนสูง เมื่อย่อยสลายจะเป็นแร่ธาตุธรรมชาติที่ดีให้แก่ต้นทุเรียน อีกทั้งยังมีการปลูกพืชไม้แซมชนิดต่าง ๆ เพื่อพรางแสงและบังแสงลมให้ต้นทุเรียน เช่น กล้วย หนาก มะพร้าว มะม่วง กระท้อน แคบ้าน ชีเหล็ก สะเดา ซึ่งพืชเหล่านี้นอกจากจะช่วยในการป้องกันความร้อนเข้ามาสู่ต้นทุเรียนแล้ว ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรชาวสวนในระหว่างรอเก็บเกี่ยวผลผลิตของต้นทุเรียนอีกด้วย ดังเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ได้กล่าวว่า

...การปลูกทองหลางเป็นปัจจัยหลักของการปลูกทุเรียนนนท์เลย เพราะมีแร่ธาตุอย่างที่ดีช่วยฟื้นฟูดินไม่ได้ ต่างจังหวัดจะใช้น้ำอย่างเดียว ไม่มีดินไม่บังใบแต่ของเรามี เพราะเราเป็นพื้นที่ความร้อนสูง เลยปลูกทองหลางสลับ แล้วก็ไม่มีอื่นก็แซมได้ เช่น กล้วย อะไรพวกนี้...

(เฉลียว เล็กประพันธ์, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564)

...ต้นทองหลาง ผมเชื่อว่าเป็นพืชที่ช่วยให้ทุเรียนมีรสชาติที่ดีขึ้น เป็นพืชพี่เลี้ยงที่ชาวจังหวัดนนท์ใช้ เป็นพืชพี่เลี้ยงที่อยู่กับทุเรียนมากที่สุด เป็นพืชมหัศจรรย์ที่ให้ความชุ่มชื้นและมีประโยชน์เยอะ ก็คือสิ่งเหล่านี้ทำให้ทุเรียนนนท์แตกต่างจากจังหวัดอื่น...

(มนตรี ศรีสม, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564)

...สวนนนท์ จะเป็นสวนแบบผสมผสาน มีทองหลางเป็นพืชพี่เลี้ยงที่ให้ร่มเงา แล้วก็ใบเป็นไนโตรเจนสูง เมื่อลำต้นและรากเน่าเปื่อยก็จะเป็นปุ๋ยที่ดี ทุกสิ้นปี เราจะมีการขุดลอกท้องร่อง เอาใบทองหลางใบไม้ต่าง ๆ ซากพืชซากสัตว์ เอาสารอินทรีย์ต่าง ๆ มาใช้ ทำให้ได้แร่ธาตุธรรมชาติที่เยอะ...

(สำเริง สุนทรแสง, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564)

จากที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์ ว่าประกอบไปด้วย การยกร่องสวน การยกโคก และการปลูกพืชไม้แซม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาการปลูกที่มีอัตลักษณ์โดดเด่น ไม่เหมือนการปลูกทุเรียนในจังหวัดอื่น ๆ ดังภาพที่ 4.13

ภาพที่ 4.13 องค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

การพัฒนาพื้นที่ของโครงการ ฯ เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมให้ใกล้เคียงกับสวนทุเรียนนนท์ให้มากที่สุด มีการปรับพื้นที่ด้วยการยกร่อง ยกโคก มีการเตรียมดินที่ใช้ปลูก โดยนำดินจากพื้นที่สวนจริงของจังหวัดนนทบุรีมาถม และปลูกพืชไม้แซม ซึ่งเป็นการทำตามองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ได้รับจากปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงแล้ว

การดำเนินการดังกล่าวเป็นการสร้างหรือพัฒนาสภาพพื้นที่โครงการ ฯ เพื่อให้มีความเหมาะสมเหมือนสวนทุเรียนนนท์จริงให้มากที่สุดเท่าที่จะสามารถดำเนินการได้ เนื่องจากบริเวณพื้นที่โครงการ ฯ ในอดีตเป็นบ่อขยะ ที่แม้จะขุดขนย้ายขยะออกไปแล้ว แต่อาจมีการตกค้างสะสมของสารเคมีและมลพิษ ที่ทำให้มีความแตกต่างไปจากสภาพแวดล้อมของสวนทุเรียนนนท์ที่แท้จริง ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่า ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์ เป็นความรู้ฝังลึกที่สามารถนำไปปรับใช้กับทุกพื้นที่ เพื่อให้มีสภาพที่เหมาะสม แม้ว่าพื้นที่นั้น ๆ จะไม่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การปลูกทุเรียนนนท์ก็ตาม

4.3 กระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ มีกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ต่าง ๆ ภายในโครงการ ฯ เป็นจำนวนมาก ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ รวบรวมเป็นศูนย์เรียนรู้และเผยแพร่วิถีชีวิตชาวสวนนนท์ และอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ที่กำลังสูญหายให้คงอยู่ เนื้อหาในส่วนนี้จะเป็นการนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและภาคสนาม ที่ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์กับทฤษฎีการจัดการองค์ความรู้ ที่มีกระบวนการจัดการความรู้ 5 กระบวนการ คือ กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ กระบวนการจัดระบบความรู้ กระบวนการจัดเก็บความรู้ กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และกระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ ดังนี้

กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ เป็นกระบวนการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ทั้งที่อยู่ในรูปแบบความรู้ฝังลึกและในรูปแบบความรู้ชัดแจ้งมาจากแหล่งต่าง ๆ ที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วไป โดยรวบรวมบุคคลที่มีองค์ความรู้ มาสร้างหรือจัดทำเนื้อหาความรู้ให้เหมาะสม มีกระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้จัดทำในรูปแบบของการพบปะ การประชุม หรือการเรียนรู้จากประสบการณ์และความสำเร็จของผู้อื่น

กระบวนการจัดระบบความรู้ เป็นการนำความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้งที่ได้มาจากกระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ มาผ่านการกรององค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์ อันเป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวชาวสวนนนท์ ผสมผสานกับความรู้ชัดแจ้งของหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ และนำเอาองค์ความรู้เหล่านั้นมาจัดวางให้เป็นระบบ จัดหมวดหมู่ แบ่งโครงสร้าง เพื่อเผยแพร่ไปสู่ภายนอก

กระบวนการจัดเก็บความรู้ เป็นกระบวนการรักษาองค์ความรู้ทางด้านกายภาพ ทั้งองค์ความรู้ฝังลึกและองค์ความรู้ชัดแจ้งอย่างเป็นระบบ โดยจัดเก็บความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของเอกสารสิ่งพิมพ์ หรือในรูปแบบดิจิทัล เพื่อให้อยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง

กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นกระบวนการเผยแพร่ กระจาย และถ่ายทอดความรู้ ทั้งความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง ที่โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์มีอยู่ออกไปสู่ภายนอก เพื่อให้ผู้อื่นได้ทราบและนำไปใช้ประโยชน์ ผ่านรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดนิทรรศการ การศึกษาดูงาน การบรรยายสาธิต การประชุม การพบปะพูดคุย เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ เป็นกระบวนการนำเอาองค์ความรู้ทั้งที่อยู่ในรูปแบบความรู้ฝังลึกและในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ไปประยุกต์ปรับใช้ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าในทางใดทางหนึ่ง

โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี มีกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ที่เด่นชัด ได้แก่ ร่องสวนทุเรียนนนท์ สถานีการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานี นิทรรศการ หนังสือคู่มือองค์ความรู้ วิดีทัศน์และเว็บไซต์ ที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์กับทฤษฎีการจัดการองค์ความรู้ ดังนี้

4.3.1 ร่องสวนทุเรียนนนท์

ร่องสวนทุเรียนนนท์ในโครงการ ฯ เกิดจากการแสวงหาความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์ ซึ่งเป็นความรู้ฝังลึกที่ได้จากปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ อีกทั้งโครงการ ฯ ยังได้รับความรู้เชิงวิชาการ ซึ่งเป็นความรู้ชัดแจ้งจากหน่วยงานภาครัฐ มาปรับปรุงสภาพดินจากบ่อขยะ เริ่มศึกษาสภาพน้ำและสิ่งแวดล้อมเพื่อปรับสภาพพื้นที่ในโครงการ ฯ ให้มีคุณภาพ มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การปลูกทุเรียนนนท์ โครงการ ฯ ได้ประชุมหารือกับทุกภาคส่วน แล้วมีมติดำเนินการขุดร่องสวน และกำหนดสายพันธุ์ทุเรียนที่จะปลูกในร่อง ออกเป็นจำนวน 6 ร่อง 60 สายพันธุ์ สายพันธุ์ที่ปลูกในร่องสวนนี้ นำชื่อพันธุ์มาจากปราชญ์ทุเรียน จึงไม่ได้มีเพียงพันธุ์เศรษฐกิจ อย่างเช่น พันธุ์หมอนทอง พันธุ์ชะนี หรือพันธุ์ก้านยาวเท่านั้น แต่มีสายพันธุ์ทุเรียนโบราณที่หายากและเป็นพันธุ์ทุเรียนดั้งเดิมของนนทบุรีรวมอยู่ด้วย การออกแบบร่องสวนได้จัดทำในลักษณะของสวนนนท์แบบดั้งเดิม (ภาพที่ 4.14 และ ภาพที่ 4.15) คือมีการขุดร่องน้ำ ยกโคก และปลูกพืชไม้แซม ดังที่ผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ได้กล่าวไว้ว่า

ภาพที่ 4.14 ขุดร่องสวนจำนวน 6 ร่อง (ซ้าย) และทุเรียนนนท์จำนวน 60 สายพันธุ์ ในปัจจุบัน (ขวา). จาก รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2563. (น.26), โดย สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี, 2563, ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

ภาพที่ 4.15 พื้นที่ของร่องสวน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ จำนวน 6 ร่อง 6 อำเภอ
พืมา ผู้วิจัย, 2563

...ช่วงแรก ๆ ก่อนที่เราจะทำ เราก็มีจัดประชุม แบ่งออกเป็นภาคส่วนต่าง ๆ มีทั้งในส่วนราชการ ส่วนของจังหวัด และก็ในส่วนของปราชญ์ทุเรียน ที่เป็นเกษตรกรที่อยู่ในทุกอำเภอของนนทบุรี แล้วก็รวมไปถึงเทศบาล และอบจ.นนท์ด้วย คือจะเป็นการนำเอาองค์ความรู้ของปราชญ์ทุเรียน และส่วนราชการทุกภาคส่วนมาประชุมปรึกษาหารือ สำนวญ กำหนดพื้นที่ กำหนดแปลง ว่าเราจะใช้พื้นที่ตรงไหนดี แปลงจะปลูกเป็นลักษณะแบบไหน จะเอาพันธุ์ทุเรียนใดมาปลูกบ้าง ปราชญ์ทุเรียนจะเป็นผู้แนะนำสายพันธุ์และชื่อพันธุ์ของทุเรียนนนท์ แล้วนำ

ความรู้ความสามารถของส่วนราชการเข้ามาขับเคลื่อนให้โครงการ ฯ นี้เกิดขึ้นได้จริง ซึ่งคณะกรรมการจะแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ทั้ง 3 ด้านจะปฏิบัติหน้าที่ร่วมกัน และจัดประชุมร่วมกันทุกเดือน เดือนละหนึ่งถึงสองครั้งเพื่อเป็นการขับเคลื่อน คณะกรรมการก็จะมาจากทุกภาคส่วนราชการ ทั้ง อำเภอ เกษตรกร องค์กร บริหารส่วนจังหวัด กรมพัฒนาที่ดิน เพราะก่อนจะทำเราก็ต้องมีการวางแผนก่อน แล้วเราก็ดูดิน ดูปัจจัยหลาย ๆ ด้านก่อน ก่อนที่จะมาปลูกทุเรียนนนท์ได้...

(เนตรนภิศ ศรีวิริยไชย, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2564)

...นนทบุรี มี 6 อำเภอ ปราชญ์และเกษตรกรที่ประจำอยู่ในอำเภอนั้น ๆ มีส่วนร่วมในการที่จะระดมความคิดเห็นเรื่องการปลูกทุเรียนในโครงการ เห็นควรจัดทำเป็น 6 ร่อง 6 อำเภอ ทุกอำเภอก็มีส่วนร่วมกันหมด ก็ถือเป็นนโยบายของการบริหารที่มีประโยชน์ ทำให้ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ปราชญ์แต่ละคน แต่ละอำเภอมาเจอกันพูดคุยกัน เราในฐานะส่วนกลางตัวเชื่อมเราก็ได้คุยได้รู้ ปัญหาต่าง ๆ ว่าพันธุ์นี้ปลูกแบบนี้ ห่างกันกี่เมตร พันธุ์หนัก พันธุ์เบาต่าง ๆ ถือเป็นการถ่ายทอดเชื่อมโยงที่ดี...

(สุชาติ ศรีจิตร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 256)

ส่วนเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับร่องสวนทุเรียนนนท์ของโครงการ ฯ ไว้ว่า

...สภาพสวนสมเด็จ ฯ ไม่ใช่สวนเก่า เป็นสวนใหม่ เป็นป่าปรี๊ด ที่ต้องมีการขุดลอกป่าปรี๊ดแล้วก็ถมดิน ทั้งไว้ประมาณ 8 เดือน หลังจากนั้นได้มีการยกร่องโดยวัดตามขนาดของพื้นที่ว่าต้องการร่องเท่าไร แล้วจังหวัดนนทบุรี มี 6 อำเภอ ก็เลยลงมติกันเป็น 6 ร่อง 6 อำเภอ ของจังหวัดนนท์ หลังจากที่ยกร่องตามขนาดเรียบร้อยแล้วก็จะวางแผนว่าจะปลูกกี่สายพันธุ์ ระยะระหว่างต้นก็เมตรกว่าไป ด้วยสภาพดินตรงนั้นเป็นดินท้องนา ดินเหนียว ไม่มีซากพืชซากสัตว์เลย จึงต้องใช้วิธีผ่าดินออก กว้างเมตร ยาวเมตร ลึกเมตร เอาดินที่ถมแล้วออก แล้วก็เอาดินสวนนนท์เข้าไปใส่ ประกอบกับการใช้แกลบ ใช้กาบมะพร้าว

สับลงไป มีใบทองหลาง ใบกำมปู ให้ดินมีแร่ธาตุที่อุดมสมบูรณ์ คือพองผาดินเป็น
 สีเหลือง กว้างเมตร ยาวเมตร ลึกเมตรแล้ว ก็เอาแกลบ กาบมะพร้าว
 ใบทองหลาง ใส่ลงไปแล้วตั้งโคก สูงประมาณ 50 – 80 เซนติเมตร หลุมตรง
 กลางเอาทุเรียนลงไปปลูก ในระหว่างนั้นกว่าทุเรียนจะมาถึงดินที่เป็น
 ดินเหนียว ดินทองนาต้องใช้ระยะเวลาประมาณเกือบ 2 ปี รอบ ๆ พื้นที่ร่องสวน
 ก็พัฒนาไปเรื่อย ๆ ไม่ว่าจะปลูกปอเทืองก็ดี ถั่วเขียวก็ดี คือปลูกพืชที่ปรับปรุงบำรุง
 ดิน ให้มีซากพืชซากสัตว์ ประกอบกับการปลูกทองหลาง ซึ่งทองหลางก็เป็นพืช
 ตระกูลถั่วอยู่แล้ว...

(กิตติ มั่นกตัญญู, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2564)

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยพบว่า องค์ความรู้ภายในร่องสวนทุเรียนนนท์
 ประกอบไปด้วย องค์ความรู้การปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์ สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ การขยายพันธุ์
 ทุเรียน การบริหารจัดการน้ำในสวนทุเรียน การพัฒนาดินด้วยปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน
 ซึ่งเป็นองค์ความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ประกอบกับความรู้ชัด
 แจ้งในเชิงวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐนำมาศึกษาพิจารณาและนำมาปฏิบัติ ทำให้สามารถปรับพื้นที่ใน
 โครงการ ฯ เป็นร่องสวนทุเรียนนนท์ได้ในที่สุด ซึ่งการจัดทำร่องสวนเป็นการนำความรู้ฝังลึกและความรู้
 ชัดแจ้ง มาจัดระบบ จัดหมวดหมู่ และจัดเก็บให้อยู่ในรูปแบบของความรู้ชัดแจ้ง เพื่อเผยแพร่ไปสู่
 ภายนอก ให้ผู้ที่มีความสนใจได้เข้ามาศึกษาเยี่ยมชมและนำไปประยุกต์ปรับใช้ ตามที่ผู้ดูแลโครงการ
 อนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ กล่าวไว้ว่า

...ก่อนที่จะมีโควิดระบาด ก็มีหน่วยงานในหลายพื้นที่ ที่เข้ามาศึกษาดูงานใน
 โครงการนี้ ซึ่งจะทำหนังสือมาถึงเทศบาลปากเกร็ด ขอศึกษาดูงานเรื่องการปลูก
 ทุเรียน ส่วนใหญ่จะเป็นเกษตรกรที่ให้ความสนใจ โดยผ่านหน่วยงานท้องถิ่น
 ทั้ง อบต. อบจ. หรือเทศบาลท้องถิ่นของหลายจังหวัดก็เข้ามาดูงานตรงนี้ คือเขา
 จะรู้ว่าการจัดตั้งต้องทำยังไง สายพันธุ์ยังไง ความเป็นมาอย่างไร ก็ถือว่าเป็นมุม
 หนึ่งที่จะได้ส่งเสริมองค์ความรู้ตรงนี้ นอกจากนี้ก็มีนักวิชาการเกษตรของ
 องค์การบริหารส่วนจังหวัดทำหนังสือมาให้ทางเทศบาล เพื่อที่จะมาเรียนรู้
 เกี่ยวกับการปลูกทุเรียน การดูแลรักษา ซึ่งในช่วงนั้นเป็นช่วงที่เขาได้เข้ามาเห็น
 การตัดดอก การให้น้ำ ในช่วงทุเรียนออกดอก การตัดแต่งกิ่ง การให้ปุ๋ย ให้ยาฆ่า

แมลงศัตรูพืชต่าง ๆ ก็ถือว่าเขามาเรียนรู้ในช่วงที่ทุเรียนออกดอกพอดี เราก็ให้
ความรู้ภาพรวมการปลูกกับเขาไป...

(สุชาติ ศรีจิตร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

จึงสรุปได้ว่า ร่องสวนทุเรียนนนท์ มีทั้งกระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้
กระบวนการจัดระบบความรู้ กระบวนการจัดเก็บความรู้ กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และ
กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ ครบทั้ง 5 กระบวนการ

4.3.2 สถานีการเรียนรู้

สถานีการเรียนรู้ 5 สถานีในโครงการ ฯ เป็นกิจกรรมที่รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้
ต่าง ๆ ประกอบด้วย องค์ความรู้ประวัติความเป็นมาและสถานการณ์ทุเรียนนนท์ การปลูกทุเรียนตาม
วิถีชาวสวนนนท์ สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ การขยายพันธุ์ทุเรียน การบริหารจัดการน้ำในสวนทุเรียน
การพัฒนาดินด้วยปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ในรูปแบบความรู้ฝังลึก
ที่อยู่ในตัวปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และองค์ความรู้ชัดแจ้งที่เป็นความรู้
ทางวิชาการของหน่วยงานภาครัฐ นำมารวบรวมจัดทำเป็นระบบผ่านสถานีการเรียนรู้ทั้ง 5 สถานี
(ภาพที่ 4.16)

ภาพที่ 4.16 สถานีการเรียนรู้ต่าง ๆ ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

ทิมา ผู้วิจัย, 2564

สถานีที่ 1 คือ สถานีอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เป็นการนำเสนอองค์ความรู้
ทั้งองค์ความรู้ฝังลึก ที่มีอยู่ในตัวปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และองค์ความรู้ชัดแจ้ง
ที่มีอยู่ในแล้วหนังสือและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมา สถานการณ์ทุเรียนนนท์

และวิธีการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ตามวิถีชาวสวนนนท์ นำมารวบรวมบันทึกให้อยู่ในรูปแบบความรู้ ชัดแจ้งที่เป็นสถานการเรียนรู้

สถานที่ 2 คือ สถานีบริหารจัดการน้ำในโครงการ ฯ เป็นการนำเสนอระบบการบริหารจัดการน้ำในโครงการ ฯ เช่น การตรวจวัดคุณภาพน้ำ จากแหล่งน้ำในสวนสมเด็จพระ ฯ และระบบการให้น้ำในร่องสวนทุเรียนนนท์ ซึ่งเป็นทั้งองค์ความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวผู้ดูแลโครงการ ฯ และองค์ความรู้ชัดแจ้ง ซึ่งเป็นแนวคิดทฤษฎีเชิงวิชาการที่โครงการ ฯ ได้รับความรู้มาจากหน่วยงานภาครัฐ มาใช้ในการจัดการแก้ปัญหาและบริหารน้ำในร่องสวน ซึ่งโครงการ ฯ ได้รวบรวมองค์ความรู้นี้ให้อยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้งเป็นสถานการเรียนรู้

สถานที่ 3 คือ สถานีการจัดทำสวนทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์ เป็นการนำเสนอข้อมูลความรู้ในเรื่องของรูปแบบการปลูก รูปแบบการทำสวน และระบบนิเวศของร่องสวนทุเรียนนนท์ เช่น การยกร่อง การยกโคก การกำหนดระยะการปลูกทุเรียน การปลูกไม้เปลือกสวน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ฝังลึกที่ได้มาจากปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ มาจัดทำให้อยู่ในรูปแบบของความรู้ชัดแจ้งที่เป็นสถานการเรียนรู้

สถานที่ 4 คือ สถานีการขยายพันธุ์ทุเรียนนนท์ เป็นการนำเสนอภูมิปัญญาซึ่งเป็นองค์ความรู้ฝังลึกเกี่ยวกับการขยายพันธุ์ทุเรียนพื้นเมือง และองค์ความรู้ชัดแจ้งซึ่งเป็นขั้นตอนและวิธีการขยายพันธุ์เชิงวิชาการต่าง ๆ เช่น การทาบกิ่ง การเสียบยอด การตอนกิ่ง ให้แก่ผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานสามารถบันทึกวิธีการขยายพันธุ์ทุเรียน ด้วยการสแกน QR CODE เกี่ยวกับขั้นตอนการขยายพันธุ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่บนแผ่นป้ายประจำสถานีเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งถือเป็นการจัดทำองค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ให้อยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้งที่เป็นสถานการเรียนรู้

สถานที่ 5 คือ สถานีเปลือกสวนทุเรียนนนท์ (การจัดการผลผลิต) เป็นการนำเสนอองค์ความรู้ในเรื่องของการปลูกไม้พื้เลื้อย เช่น ต้นทองหลาง การปลูกไม้เปลือกสวน เช่น กล้วย มะพร้าว ชมพู่ อันเป็นพันธุ์ไม้ที่เกี่ยวคู่กันมาแต่ดึกดำบรรพ์ และสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรชาวสวนระหว่างรอผลผลิตของทุเรียน จึงถือเป็นองค์ความรู้ฝังลึกที่เป็นภูมิปัญญาโดดเด่นของการปลูกทุเรียนในจังหวัดนนทบุรี นอกจากนี้ยังมีการให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพดินด้วยปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน ซึ่งเป็นทั้งองค์ความรู้ฝังลึกและชัดแจ้ง ที่จัดทำโดยสถานีพัฒนาที่ดินนนทบุรีร่วมกับเทศบาลนครปากเกร็ด ให้เป็นที่แพร่หลายโดยทั่วไป ดังที่ผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ได้กล่าวไว้ว่า

...ขั้นแรกเราต้องวางแผนกันก่อนว่าจะทำอะไร จุดประสงค์ของโครงการคืออะไร หลังจากวางแผนเสร็จก็ได้มีการประชุม ประชุมปราชญ์ต่าง ๆ ที่ว่ามานี้แหละ พอดกผลึกกันได้ว่าต้องทำอะไรต่อ ก็มีจัดทำเป็นสถานการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อจุดประสงค์ก็คือ ต้องการให้โครงการนี้เป็นศูนย์การเรียนรู้สำหรับเกษตรกรทั่ว ๆ ไป และผู้ที่สนใจในทุเรียนนนทบุรี ให้รู้ว่าการปลูกทุเรียน มีองค์ประกอบอะไรบ้าง สถานการเรียนรู้ ก็มีอยู่ 5 สถาน ตามที่ได้พาไปชม นี่ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการเอาองค์ความรู้มาจัดระบบให้เป็นรูปธรรม...

(สุชาติ ศรีจิตร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

...ระบบในเรื่องของการเรียนรู้ ว่าขั้นตอนเบื้องต้นในการปลูกทุเรียนควรมีอะไรบ้าง เราก็เลยจัดทั้งหมดเป็น 5 สถานด้วยกัน เพื่อให้เด็ก ๆ หรือคนที่เข้ามาดูงานจะได้รู้ขั้นตอน ว่าการที่เราจะปลูกทุเรียน 1 ต้น เบื้องต้นต้องมีอะไรก่อน ต้องทำอะไรก่อน เช่น ต้องดูเรื่องของน้ำ เรื่องของดิน เรื่องของปุ๋ย อะไรแบบนี้ก็นำเอาความรู้เกี่ยวกับทุเรียนมาจัดทำเป็นสถานี่ต่าง ๆ...

(เนตรนภิศ ศรีวิชัย, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2564)

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยพบว่า โครงการ ฯ นำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการปลูก เทคนิคการทำสวน และวิธีการดูแลรักษาทุเรียนนนท์ จากปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ซึ่งเป็นความรู้ฝังลึก และองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการให้น้ำในร่องสวน การทำปุ๋ยหมัก ขั้นตอนและวิธีการขยายพันธุ์เชิงวิชาการต่าง ๆ ซึ่งเป็นความรู้ชัดแจ้งมาจัดทำเป็นสถานการเรียนรู้ภายในโครงการ ฯ เพื่อเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม สามารถศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ไปปรับใช้ได้ ผู้วิจัยจึงสามารถสรุปได้ว่าสถานการเรียนรู้ 5 สถานในโครงการ ฯ มีทั้งกระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ กระบวนการจัดระบบความรู้ กระบวนการจัดเก็บความรู้ กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และกระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้

4.3.3 พิพิธภัณฑ

พิพิธภัณฑพื้นบ้านสวนไม้เมืองนนท์ (ภาพที่ 4.17) เป็นอาคารเรือนไทย มีพื้นที่ประมาณ 300 ตร.ม. สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและจัดแสดงข้อมูล

เกี่ยวกับพระราชประวัติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พันธุ์ไม้ประจำของสวนสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าสิริบุญสาร ซึ่งส่วนจัดแสดงข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ ที่จะจัดแสดงบนพิพิธภัณฑ์ จะเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์พันธุ์กรรมทุเรียนนนท์ ภูมิปัญญาชาวสวนนนท์ สภาพพื้นที่สวนนนท์ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และเครื่องมือที่ใช้ในการทำสวนทุเรียน พิพิธภัณฑ์จึงเป็นที่รวบรวมทั้งองค์ความรู้ทั้งฝั่งลึก และความรู้ชัดแจ้งที่มีอยู่ในโครงการ ฯ มาจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสวนไม้เมืองนนท์ เพื่อให้อยู่ในรูปแบบองค์ความรู้ชัดแจ้ง โดยการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นจากความร่วมมือของทุก ภาคส่วน ใช้งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้จากปราชญ์ทุเรียนและหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ โดยได้มีการเสนอความต้องการให้มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นผู้ดำเนินการจัดทำข้อมูลองค์ความรู้ภายในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งมีการวางแผนดำเนินการร่วมกันมาแล้ว แต่ยังไม่มีการจัดแสดงที่เป็นรูปธรรม ปัจจุบันมีเพียงตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ ที่สร้างในลักษณะของบ้านเรือนไทยอันเป็นวิถีชีวิตของชาวสวน ที่มักจะมีเรือนไทยควบคู่กับสวนผลไม้อยู่ด้วยกัน

ภาพที่ 4.17 พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสวนไม้เมืองนนท์

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

...เราคิดว่าจะทำเป็นโครงการ ฯ ที่ให้ทุกคนมาเรียนรู้เป็นพิพิธภัณฑ์ เรียนรู้วัสดุ เครื่องไม้เครื่องมือ โดยจะนำมาจัดแสดงไว้ที่นี่ หรือนำข้อมูลต่าง ๆ มาเก็บไว้ที่ตัวอาคารพิพิธภัณฑ์ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งเก็บสะสม ตอนนี้อยู่ระหว่างการรวบรวม บางส่วนเท่าที่จะหาได้ ก็มีเครื่องมือเครื่องไม้ต่าง ๆ แต่ตอนนี้ข้างบนยังค่อนข้างจะไม่สมบูรณ์แบบ แต่จัดวางภาพไว้แล้วว่าจะทำอะไรต่อไป ยังอยู่ในช่วงพัฒนา

แต่ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เอาองค์ความรู้ของทุเรียนนนท์ มาจัดแสดงไว้ให้เป็นระบบ มีเครื่องไม้เครื่องมือ มีข้อมูลของปราชญ์ทุเรียนนนท์...

(สุชาติ ศรีจิตร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

...เรื่องพิพิธภัณฑ์ยังไม่สมบูรณ์ ตอนเสนอความต้องการครั้งแรก เราทำกับมหาวิทยาลัยเกษตรอยู่ ซึ่งทางมหาวิทยาลัยดำเนินการในส่วนของการจัดข้อมูลที่จะมาติดตั้งเป็นจอวิทัศน์ แล้วก็สามารถมาเปิดอ่านข้อมูลในแต่ละส่วนได้ ตั้งแต่ในเรื่องของภูมิปัญญาดั้งเดิม การปลูก การเก็บเกี่ยว เครื่องมือเครื่องใช้ จะอยู่ในพิพิธภัณฑ์ทั้งหมด แผนงานที่วางไว้เบื้องต้น คือ ชั้นบนแต่ละห้อง ๆ ก็จะแตกต่างกัน ห้องนี้จะเป็นห้องทรงงาน ห้องนี้เป็นที่เก็บเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำสวนทุเรียน และในส่วนของวิทัศน์รอบนอกก็สามารถเดินเข้าไปแล้วกดได้เลย อยากจะรู้ตรงส่วนไหนกดปุ่มแล้วก็จะบรรยายออกมาหมด อันนี้คือเบื้องต้นที่วางเอาไว้ เป็นแนวทางในตอนแรก แต่ตอนนี้ผมยังไม่เห็นความคืบหน้าในส่วนนั้น...

(มนตรี แยมทรัพย์, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2564)

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยพบว่า หากพิพิธภัณฑ์ดำเนินการแล้วเสร็จตามแผนงาน ภายในพิพิธภัณฑ์จะมีองค์ความรู้ ประกอบไปด้วย องค์ความรู้ประวัติความเป็นมาและสถานการณ์ทุเรียนนนท์ การปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์ และสายพันธุ์ทุเรียนนนท์ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และความรู้ชัดแจ้งที่ได้มาจากการรวบรวมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ มาจัดระบบความรู้ จัดเก็บความรู้ จัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์ภายในโครงการ ฯ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม สามารถศึกษาค้นคว้าความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสวนไม้เมืองนนท์ เป็นทั้งกระบวนการจัดระบบความรู้ กระบวนการจัดเก็บความรู้ และกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ แต่ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์อยู่ในระหว่างดำเนินการยังไม่แล้วเสร็จ

4.3.4 ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานี

ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานีการเรียนรู้ จะมีทั้งป้ายแสดงข้อมูลภาพแผนผัง และป้ายประชาสัมพันธ์แสดงคิวอาร์โค้ด โดยมีการจัดเก็บความรู้เกี่ยวกับ ขั้นตอน วิธีการปลูก รูปแบบการทำสวนทุเรียนนนท์ การขยายพันธุ์ทุเรียนนนท์ สายพันธุ์ทุเรียน นนทฯ ซึ่งเป็นทั้งองค์ความรู้

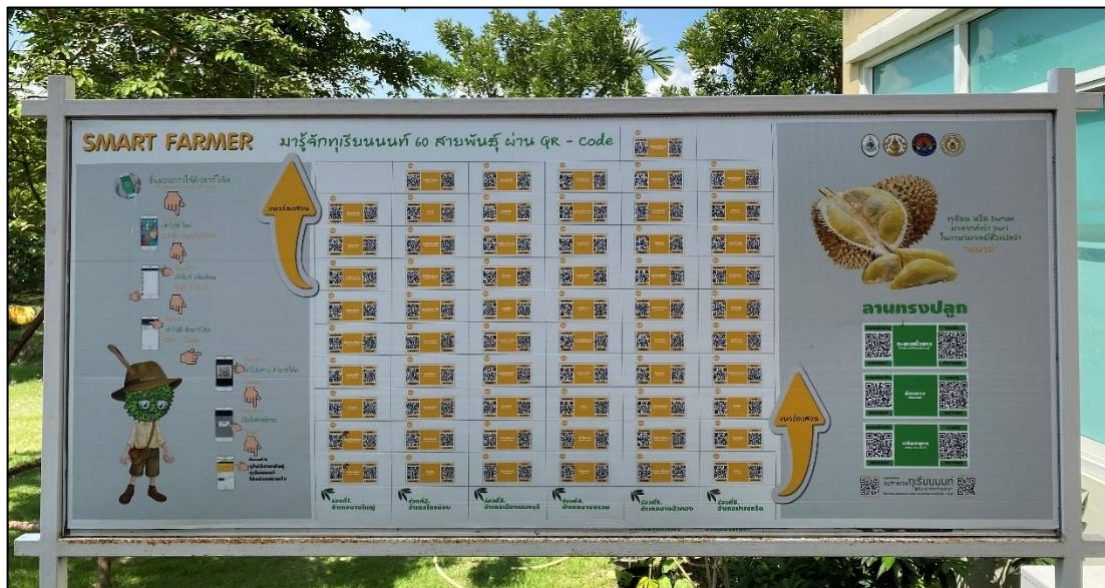
ที่อยู่ในรูปแบบความรู้ฝังลึกและองค์ความรู้ที่อยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง มาจัดเก็บองค์ความรู้เหล่านี้ให้อยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง ในลักษณะของป้ายแสดงข้อมูลภาพแผนผัง (ภาพที่ 4.18)

ภาพที่ 4.18 ป้ายประชาสัมพันธ์แสดงข้อมูลประจำสถานการเรียนรู้ต่าง ๆ

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

นอกจากนี้ข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับสายพันธุ์ทุเรียนนนท์ จัดแสดงที่ป้ายประชาสัมพันธ์คิวอาร์โค้ด ได้ให้ข้อมูลความรู้ในเชิงพฤกษศาสตร์ของทุเรียนนนท์ จำนวน 60 สายพันธุ์ ที่ปลูกในร่องสวนของโครงการ ฯ บันทึกลักษณะของใบ รูปร่างของดอก รูปทรงของผล และลักษณะของหนาม ผู้ที่เข้าเยี่ยมชมโครงการ ฯ สามารถศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับทุเรียนสายพันธุ์ต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ด้วยการจัดเก็บความรู้ให้อยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง ผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดที่ป้ายประชาสัมพันธ์ด้านหน้าพื้นที่ร่องสวน แยกเป็นสายพันธุ์ตามลำดับร่องสวน ในแต่ละอำเภอ นอกจากนี้ บริเวณด้านหน้าของต้นทุเรียนภายในร่องสวนทั้ง 6 ร่อง มีป้ายประชาสัมพันธ์แสดงคิวอาร์โค้ด ที่เป็นทั้งภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ของสายพันธุ์ประจำต้นนั้น ๆ (ภาพที่ 4.19 และภาพที่ 4.20)

ภาพที่ 4.19 ป้ายประชาสัมพันธ์แสดงคิวอาร์โค้ด ด้านหน้าพื้นที่ร่องสวน แสดงสายพันธุ์ตามลำดับเรียงในแต่ละอำเภอ

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

ภาพที่ 4.20 ป้ายประชาสัมพันธ์แสดงคิวอาร์โค้ด ในพื้นที่ร่องสวน ตั้งประจำสายพันธุ์ทุเรียนจำนวน 60 สายพันธุ์

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

...ปัจจุบันเราก็มีการจัดเก็บในหลายรูปแบบ หนึ่งในนั้นก็จะเป็นป้าย
ประชาสัมพันธ์ประจำแต่ละสถานี 5 สถานี ที่จัดแสดงองค์ความรู้ข้อมูลต่าง ๆ...

(เนตรนภิศ ศรีวิริยไชย, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2564)

...การจัดเก็บข้อมูลความรู้ทางโครงการ ฯ มีระบบดิจิทัล เช่น คิวอาร์โค้ดที่เห็น
อยู่ตรงด้านหน้า มีรายละเอียดสายพันธุ์เชิงพฤกษศาสตร์ ว่าลักษณะทรงพุ่มเป็น
แบบไหน ช่อ ใบ ผล เป็นยังไง ซึ่งจะบอกลักษณะในเชิงวิชาการอยู่ในคิวอาร์โค้ด
และในอนาคตจะพัฒนาเป็นระบบที่สามารถบ่งบอกได้ว่า ต้นทุเรียนหมอนทอง
กบแม่เฒ่า หรือสายพันธุ์ต่าง ๆ ปลูกอยู่ที่ไหนในจังหวัดนนทบุรี เพื่อที่จะให้คนที่
มีความสนใจได้ไปตามหาไปศึกษาตามแหล่งนั้น ๆ ได้อย่างหลากหลาย...

(สุชาติ ศรีจิตร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยพบว่า องค์ความรู้ภายในป้ายประชาสัมพันธ์
ประจำสถานี ประกอบไปด้วย องค์ความรู้ประวัติความเป็นมาและสถานการณ์ทุเรียนนนท์ การปลูก
ทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์ สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ การขยายพันธุ์ทุเรียน การบริหารจัดการน้ำในสวน
ทุเรียน การพัฒนาดินด้วยปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน ซึ่งเป็นทั้งองค์ความรู้ในรูปแบบ
ความรู้ฝังลึกที่อยู่ในตัวปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และองค์ความรู้ชัดแจ้งที่เป็น
ความรู้ทางวิชาการของหน่วยงานภาครัฐ จัดเก็บให้มาอยู่ในรูปแบบของความรู้ชัดแจ้ง ในลักษณะของ
ป้ายแสดงข้อมูลภาพแผนผัง และป้ายประชาสัมพันธ์แสดงคิวอาร์โค้ด เพื่อแบ่งปันความรู้เหล่านี้แก่
ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการ ฯ จึงสามารถสรุปได้ว่าป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานีในโครงการ ฯ
มีกระบวนการจัดเก็บความรู้ และกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ เข้ามาเกี่ยวข้องในการ
จัดการความรู้ทั้งหมด

4.3.5 หนังสือคู่มือองค์ความรู้

หนังสือคู่มือองค์ความรู้ (ภาพที่ 4.21) เป็นการบันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับ
ทุเรียนนนท์ ซึ่งเป็นทั้งองค์ความรู้ทั้งในรูปแบบความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้ง ที่เกี่ยวข้องกับ
สถานการณ์ทุเรียนนนท์ พื้นที่การปลูก สภาพสวน สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ การอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์
รูปแบบการทำสวนทุเรียนนนท์ วิธีการเก็บเกี่ยวผลทุเรียนนนท์ และรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับ
โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ บันทึกลงในหนังสือคู่มือองค์ความรู้ เพื่อให้กลายเป็นความรู้ชัดแจ้ง

โดยรวบรวมไว้ในรูปแบบของลายลักษณ์อักษร จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เหล่านี้แก่ผู้ที่สนใจ

ภาพที่ 4.21 หนังสือคู่มือองค์ความรู้สวนทุเรียนนนท์

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

...ปัจจุบันที่เราทำก็จะมีในเรื่องของสื่อสิ่งพิมพ์ เราก็จะแจกให้กับประชาชนทั่วไปที่สนใจ ก็จะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นแผ่นพับ เป็นเล่มหนังสือคู่มือ แต่ในส่วนของแผ่นพับหมดไปนานแล้ว ปีนี้ว่าจะทำเพิ่มเพราะตอนนี้หมดไม่เหลือที่เทศบาล ฯ แล้วเหมือนกัน...

(เนตรนภิศ ศรีวิริยไชย, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2564)

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยพบว่า หนังสือคู่มือองค์ความรู้ของโครงการ ฯ ประกอบไปด้วย องค์ความรู้ประวัติความเป็นมาและสถานการณ์ทุเรียนนนท์และการปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์ ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์

ซึ่งมีองค์ความรู้แบบฝังลึก และรวบรวมองค์ความรู้ชัดแจ้งที่มีอยู่ในหนังสือและงานวิจัยต่าง ๆ นำมาบันทึกไว้ให้อยู่ในรูปแบบของความรู้ชัดแจ้ง ในลักษณะของสื่อสิ่งพิมพ์ เพื่อแบ่งปันและเผยแพร่องค์ความรู้เหล่านี้แก่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการ ฯ จึงสามารถสรุปได้ว่าหนังสือคู่มือองค์ความรู้ทั้งกระบวนการจัดระบบความรู้ กระบวนการจัดเก็บความรู้ และกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

4.3.6 นิทรรศการ

นิทรรศการโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ (ภาพที่ 4.22) เป็นกิจกรรมนำเสนอข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ทั้งองค์ความรู้ฝังลึกและองค์ความรู้ชัดแจ้ง ที่มีอยู่ในโครงการ ฯ เพื่อเป็นการเผยแพร่และกระจายความรู้เหล่านั้นไปสู่สาธารณะ ในงานวันคล้ายวันสวรรคตสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี วันที่ 18 กรกฎาคม ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี อีกทั้งยังจัดนิทรรศการตามสถานที่ต่าง ๆ อีกหลายแห่งตามวาระและโอกาสต่าง ๆ ด้วย การจัดนิทรรศการจึงเป็นการจัดระบบความรู้ที่มีในโครงการ ฯ แล้วนำมาจัดเก็บให้อยู่ในลักษณะของการจัดแสดงเพื่อเผยแพร่ความรู้เหล่านั้นในงานนิทรรศการดังที่ผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ได้กล่าวไว้ว่า

...เนื่องจากสวนสมเด็จพระ ฯ ทั่วประเทศมีอยู่ 12 แห่ง ซึ่งในวันที่ 18 ก.ค. ของทุกปี เป็นวันที่สมเด็จพระเจ้าสุวรรคต ส่วนราชการก็มีการวางพวงมาลา ซึ่งในวันนั้นก็จะมีโครงการหลาย ๆ โครงการมานำเสนอ มาตั้งนิทรรศการ เพื่อรำลึกถึงพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเจ้า และเพื่อให้ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมในวันนั้น ได้รู้ถึงโครงการในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ซึ่งแต่ละที่ก็จะมีจัดนิทรรศการแตกต่างกันไปในแต่ละจังหวัด ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ของจังหวัดนั้น ๆ ไป ซึ่งในส่วนของสวนสมเด็จพระ ฯ ทุกปีจะมีนิทรรศการโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ไปเสนอเผยแพร่ให้ผู้เข้ามาเยี่ยมชมได้มาศึกษาเรียนรู้...

(สุชาติ ศรีจิตร, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

...เราจะมีการจัดนิทรรศการโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ในนามตัวแทนของจังหวัด ที่จัดร่วมกับโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพ ฯ (อพ.สธ.) จะมีการจัดในวงรอบปีเว้นปี ขึ้นอยู่กับที่จังหวัดจะกำหนดและแจ้งมา ส่วนใหญ่จะเป็นการจัดที่ต่างจังหวัด นิทรรศการที่จัดใน

ต่างจังหวัดจะเป็นโครงการที่จัดร่วมกับ อพ.สธ. เช่น จัดที่โคราช เราก็จะยกองค์ความรู้ของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ไปจัดแสดง เผยแพร่ด้วย บางครั้งก็มีการจัดภายในจังหวัด เช่น ที่เซ็นทรัลพลาซารัตนาธิเบศร์ และที่มีการจัดเป็นประจำทุกปี ก็จะเป็นที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ในวันสมเด็จพระย่า 18 กรกฎาคม เราจะจัดนิทรรศการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ทุกปีอยู่แล้ว แต่นี่ช่วงโควิดก็ไม่มี...

(เนตรนภิส ศรีวิริยไชย, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2564)

ภาพที่ 4.22 นิทรรศการโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์. จาก รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2562. (น.19), โดย สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี, 2562, ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยพบว่า นิทรรศการโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ประกอบไปด้วย องค์ความรู้ประวัติความเป็นมาและสถานการณ์ทุเรียนนนท์ การปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์ สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ การขยายพันธุ์ทุเรียน การบริหารจัดการน้ำในสวนทุเรียน การพัฒนาดินด้วยปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน ซึ่งเป็นทั้งองค์ความรู้ในรูปแบบ

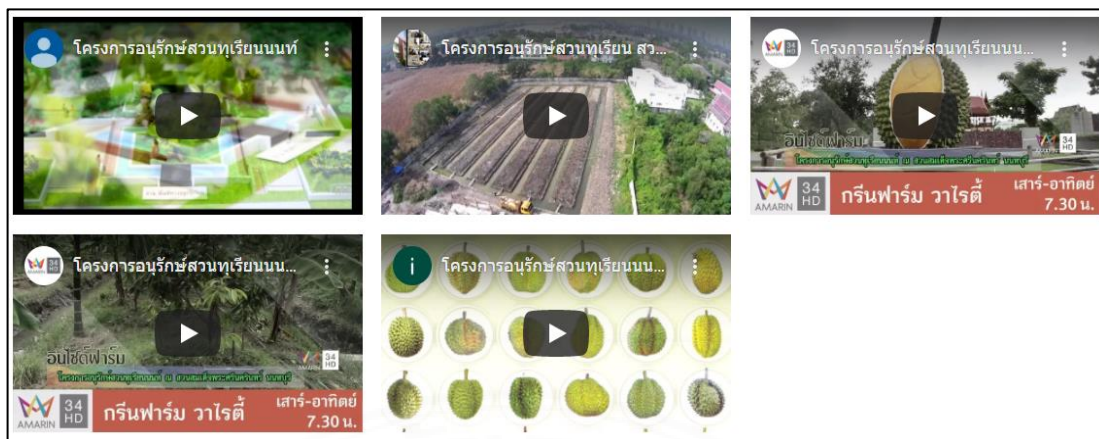
ความรู้ฝังลึกที่อยู่ในตัวปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และองค์ความรู้ชัดแจ้งที่เป็นความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ นำมาจัดแสดง เผยแพร่ และแบ่งปันความรู้ ในรูปแบบของนิทรรศการ จึงสามารถสรุปได้ว่านิทรรศการโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ มีทั้งกระบวนการจัดระบบความรู้ กระบวนการจัดเก็บความรู้ และกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

4.3.7 วิดีทัศน์และเว็บไซต์

วีดิทัศน์และเว็บไซต์ของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ (ภาพที่ 4.23 และ ภาพที่ 4.24) เป็นกิจกรรมที่รวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ทั้งองค์ความรู้ฝังลึกและองค์ความรู้ชัดแจ้ง ที่เป็นข้อมูลทั้งหมดของโครงการ ฯ ให้มาอยู่ในรูปแบบความรู้ชัดแจ้ง วิดีทัศน์จะรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ ตั้งแต่ประวัติการจัดตั้งโครงการ ฯ การดำเนินงาน และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ ที่มีอยู่ในโครงการ ฯ มาจัดเก็บในรูปแบบของสื่อดิจิทัล จัดทำเป็นวีดิทัศน์ซึ่งเป็นความรู้ชัดแจ้งที่มีทั้งภาพเคลื่อนไหวและเสียงบรรยาย ซึ่งมีความน่าสนใจสามารถเก็บรายละเอียดและถ่ายทอดเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างดี ส่วนเว็บไซต์จะเป็นการรวบรวมข้อมูลทั้งหมดของโครงการ ฯ มาจัดเก็บให้อยู่ในรูปแบบของตัวอักษร ภาพถ่าย รวมทั้งวีดิทัศน์ แล้วนำมาเผยแพร่ผ่าน www.pakkretcity.go.th/duriannon ซึ่งเป็นเว็บไซต์หลักของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ที่จัดทำและรวบรวมข้อมูลโดยเทศบาลนครปากเกร็ด ดังที่ผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ได้กล่าวไว้ว่า

...นอกจากสื่อสิ่งพิมพ์ที่เราทำ อีกอย่างหนึ่งก็มีเป็นวีดิทัศน์ ที่จะลงอยู่ในยูทูปของมูลนิธิสวนสมเด็จ ฯ ที่จัดทำเป็นวิดีโอรายงานการดำเนินงานและความเคลื่อนไหวของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ แล้วก็มีอยู่ตรงหน้าเว็บไซต์ของเทศบาลปากเกร็ด ชื่อโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์...

(เนตรนภิศ ศรีวิริยไชย, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2564)

ภาพที่ 4.23 วิดีทัศน์จัดเก็บความรู้ของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

ภาพที่ 4.24 เว็บไซต์โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

จากคำกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยพบว่า วิทัศน์และเว็บไซต์ของโครงการ ฯ ประกอบไปด้วย องค์ความรู้ประวัติความเป็นมาและสถานการณ์ทุเรียนนนท์ การปลูกทุเรียนตาม วิถีชาวสวนนนท์ สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ การขยายพันธุ์ทุเรียน การบริหารจัดการน้ำในสวนทุเรียน การพัฒนาดินด้วยปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน ซึ่งเป็นทั้งองค์ความรู้ในรูปแบบ ความรู้ฝังลึกที่อยู่ในตัวปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และองค์ความรู้ชัดแจ้งที่เป็น ความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ นำมารวบรวม จัดเก็บ เพื่อเผยแพร่และแบ่งปันความรู้ในรูปแบบของ ความรู้ชัดแจ้งที่เป็นวิทัศน์และเว็บไซต์เพื่อให้เข้าถึง เรียนรู้ และศึกษา จึงสามารถสรุปได้ว่า วิทัศน์และเว็บไซต์ของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ มีทั้งกระบวนการจัดระบบความรู้ กระบวนการจัดเก็บความรู้ และกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

ข้อค้นพบที่เป็นผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น นำไปสู่ข้อสรุปได้ว่ากิจกรรม เผยแพร่องค์ความรู้ต่าง ๆ ของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ มีทั้งองค์ความรู้ฝังลึกและองค์ความรู้ ชัดแจ้ง ที่ถูกจัดเก็บให้อยู่ในรูปขององค์ความรู้ชัดแจ้ง พร้อมทั้งจะเผยแพร่องค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ ทั้งประวัติความเป็นมาและสถานการณ์ทุเรียนนนท์ การปลูกทุเรียนตาม วิถีชาวสวนนนท์ สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ การบริหารจัดการน้ำในสวนทุเรียน การขยายพันธุ์ทุเรียน การพัฒนาดินด้วยปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมักสูตรพระราชทานให้เป็นที่แพร่หลาย เป็นแหล่งเรียนรู้และ อนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ได้สมดังแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ซึ่งจากการศึกษากิจกรรมต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า ร่องสวน ทุเรียนนนท์และสถานีการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการจัดการความรู้ครบทุกกระบวนการ ซึ่งทั้งสองกิจกรรมนี้เป็นการศึกษาและปฏิบัติในพื้นที่ ส่วนพิพิธภัณฑ์ ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานี หนังสือคู่มือองค์ความรู้ นิทรรศการ วิทัศน์และเว็บไซต์ เป็นกิจกรรมที่โครงการ ฯ จัดทำขึ้นเพื่อให้ เป็นสื่อการเรียนรู้ที่นำองค์ความรู้ฝังลึกและองค์ความรู้ชัดแจ้ง มาจัดเก็บให้อยู่ในรูปแบบของ องค์ความรู้ชัดแจ้งในรูปแบบที่หลากหลายและสามารถศึกษาเรียนรู้ได้โดยง่าย ไม่ต้องไปศึกษาจาก พื้นที่ ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2

กระบวนการจัดการความรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้	ประเภทความรู้		องค์ความรู้ภายในโครงการ ฯ						กระบวนการจัดการความรู้				
	ความรู้ผู้ฝึก	ความรู้ผู้จัดแจ้ง	ประสบการณ์/แบบแผนการ	บทเรียนจากเหตุการณ์	สายพันธุ์ทุเรียนนนท์	การขยายพันธุ์ทุเรียนนนท์	การดูแลรักษาทุเรียนนนท์	การพัฒนาทุเรียนนนท์	ความรู้แบบเฉพาะทาง	ความรู้แบบบูรณาการ	ความรู้แบบบูรณาการ	ความรู้แบบบูรณาการ	ได้ประยุกต์ใช้ความรู้แบบบูรณาการ
1. ร่องสวนทุเรียนนนท์	*	*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
2. สถานีการเรียนรู้	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
3. พิพิธภัณฑ์	*	*	*	*	*					*	*	*	
4. ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานี	*	*	*	*	*	*	*	*			*	*	
5. หนังสือคู่มือองค์ความรู้	*	*	*	*						*	*	*	
6. นิทรรศการ	*	*	*	*	*	*	*	*		*	*	*	
7. วิดีทัศน์และเว็บไซต์	*	*	*	*	*	*	*	*		*	*	*	

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

จากตารางที่ 4.2 ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า สถานการณ์การเรียนรู้ทั้ง 5 สถานการณ์ของโครงการ ฯ เป็นกิจกรรมที่สมบูรณ์แบบที่สุด เนื่องจากมีประเภทความรู้ทั้งที่อยู่ในรูปแบบความรู้ฝังลึกและความรู้ชัดแจ้งครบทุกองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับทุเรียนนนท์และครบทุกกระบวนการจัดการความรู้ และผู้วิจัยเห็นว่า ร่องสวนทุเรียนนนท์และสถานการณ์การเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการจัดการความรู้ครบทุกกระบวนการ ทั้งการสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ โดยจะเห็นได้ว่าทั้งสองกิจกรรมนี้เป็นการศึกษาและปฏิบัติในพื้นที่ สำหรับพิพิธภัณฑ์ หนังสือคู่มือองค์ความรู้ นิทรรศการ วิทยุทัศน์และเว็บไซต์ เป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการจัดการความรู้ 3 กระบวนการ คือ การจัดระบบความรู้ การจัดเก็บความรู้ และการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานี เป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการจัดการความรู้เพียง 2 กระบวนการ คือ การจัดเก็บความรู้ และการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

4.4 แนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

จากการศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี พบว่า โครงการ ฯ มีกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ในทุกกระบวนการจัดการความรู้ แต่กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ยังขาดองค์ประกอบของการจัดการความรู้บางประการ อันเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การจัดการองค์ความรู้มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้เนื้อหาในส่วนนี้จะนำเสนอแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ที่ได้จากผลการศึกษาดังกล่าว ประกอบกับการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

4.4.1 กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้

กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ มีอยู่ในกิจกรรมร่องสวนทุเรียนนนท์และสถานการณ์การเรียนรู้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์ในพื้นที่ร่องสวนของโครงการ ฯ และเป็นกิจกรรมที่นำองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ ซึ่งได้จากปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีความรู้ในทฤษฎีเชิงวิชาการ

ทั้งหลาย มารวบรวมและจัดทำเนื้อหาความรู้ให้ได้ศึกษาอย่างครบถ้วนผ่านสถานีการเรียนรู้ ทั้ง 5 สถานี ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของโครงการ ฯ ที่ได้มีการนำความรู้เหล่านั้น มาจัดแสดงไว้ในพื้นที่ของ ร่องสวนทุเรียนนนท์และสถานีการเรียนรู้ แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ ยังมีจุดอ่อนในประเด็นของบุคลากร เนื่องจากปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรชาวสวนทุเรียนนนท์ ผู้ซึ่งถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับโครงการ ฯ ส่วนใหญ่จะมีอายุมากขึ้นและไม่มีลูกหลานมาสืบทอด องค์ความรู้ต่อเนื่อง ซึ่งอาจทำให้การแนะนำวิธีการปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์และการถ่ายทอด องค์ความรู้ต่าง ๆ ภายในร่องสวนมีโอกาสสูญหายไม่สืบทอดต่อเนื่อง สอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครปากเกร็ด ผู้ดูแลโครงการ อนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ กล่าวไว้ว่า

...ตอนนี้ปราชญ์แต่ละคน อายุเยอะแล้ว แล้วถ้าหมดรุ่นนี้คิดว่าไม่มีแล้ว เพราะ ตอนนี้พื้นที่ในการทำสวนทำไร่มันหมดแล้ว คนรุ่นถัด ๆ ไปของเขาจะไม่ได้ทำ สวนกันแล้ว พอไม่ได้ทำองค์ความรู้ก็จะหายไป โครงการ ฯ นี้ต้ององค์ความรู้มา จากปราชญ์ รุ่นพ่อรุ่นแม่ที่มีประสบการณ์ถ่ายทอดกันมายังรุ่นลูกหลานให้มา รับช่วงต่อปราชญ์กันไป ปราชญ์ที่อายุน้อยก็มีอยู่แค่ไม่กี่คน ที่เหลือส่วนใหญ่จะเป็นปราชญ์อายุมากแล้ว อย่างที่ผ่านมาล่าสุดอาทิตย์ที่แล้ว ก็เลยปราชญ์ของ จังหวัดไป ท่านนั้นเป็นคนเก่ง น่าเสียดายมาก...

(เนตรนภิศ ศรีวิริยไชย, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2564)

นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลหลักของโครงการ ฯ ที่รับผิดชอบ ร่องสวน จะเกษียณอายุราชการในเดือนตุลาคม 2564 ทำให้โครงการ ฯ ขาดบุคลากรที่ดูแล รับผิดชอบและถ่ายทอดองค์ความรู้ของโครงการ ฯ อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จาก การสัมภาษณ์ผู้ดูแลโครงการฯ เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ และผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการ ฯ ดังนี้

...ตอนนี้เรื่องคนดูแลถ้าพี่สุชาติเกษียณ ก็จะไม่มีคนแล้ว เพราะตอนนี้ตำแหน่ง นักวิชาการเกษตรจะมีเฉพาะเทศบาลใหญ่ ๆ แล้วก็มีย่อยมาก ไม่ค่อยมีเปิดสอบ หากเปิดสอบก็ไม่ค่อยสอบกัน จึงทำให้มีบุคลากรตรงนี้น้อย ถึงเราจะมีจุดแข็ง คืองบประมาณจากภาครัฐสนับสนุน มีเงินที่จะจ้างคน แต่จ้างในลักษณะที่เป็น

พนักงานจ้าง ซึ่งไม่ใช่เป็นบุคลากรเฉพาะด้านที่มีความรู้โดยตรง เพราะอันนี้มันต้องมาจากการสอบ อย่างพี่สุชาติบรรจุมาจากการสอบ แต่อย่างลูกจ้างเราจ้างได้ แต่เด็กพวกนี้เขาจะไม่มีทักษะ คือไม่ได้เรียนมาโดยตรง การดูแลทุเรียนเป็นอะไรที่ละเอียดอ่อน อย่างน้อยต้องมีทั้งวิชาการและประสบการณ์ด้วย...

(เนตรนภิศ ศรีวิริยไชย, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2564)

...ตอนนี้คือจะมีคุณสมบัติอยู่ แต่ว่าก็ใกล้จะเกษียณแล้วในปลายปีนี้ พี่ก็ไม่รู้ว่าจะทางเทศบาล ฯ เขาจะจัดให้ใครเข้ามาดูแลต่อ คงต้องมีการประชุมอีกทีหนึ่งค่ะ...

(มะลิวัลย์ หาญใจไทย, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564)

...เจ้าหน้าที่ ที่เป็นวิทยากรที่มาอธิบายในส่วนต่าง ๆ เขามีอายุแล้ว ใกล้จะเกษียณแล้ว เลยคิดว่าต้องมีคนที่มาศึกษาในด้านนี้ มาทำหน้าที่แทนเขา แล้วคนที่เข้ามาทำตรงนี้ ควรจะเป็นคนที่มีความสามารถในด้านเกษตรกรรม โดยเฉพาะ...

(นันทนา ปาผล, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2564)

แนวทางการจัดการองค์ความรู้ในกระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ ผู้วิจัยพบว่า มีบุคลากรเป็นจุดอ่อน เนื่องจากการสร้างและแสวงหาความรู้ มีความสำคัญอยู่ที่ตัวปราชญ์ทุเรียนและเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการ ฯ เมื่อปราชญ์ทุเรียนมีอายุมากขึ้น และเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการ ฯ เกษียณอายุราชการ องค์ความรู้ที่ได้จากตัวบุคลากรทั้งสองนี้ จะขาดหายไปหากไม่มีการสานต่อและสืบทอดที่ดี ดังนั้นโครงการ ฯ จึงควรจัดเก็บรวบรวมองค์ความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวปราชญ์ทุเรียนไว้ในรูปแบบขององค์ความรู้ชัดแจ้ง เพื่อที่จะนำไปเผยแพร่ สืบทอด และสานต่อได้ และควรให้เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการ ฯ จัดทำรายงานการปฏิบัติงานภายในโครงการ ฯ อย่างละเอียด ตั้งแต่เริ่มตั้งโครงการ ฯ เป็นลำดับขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง บันทึกรายละเอียดปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้น พร้อมแนวทางแก้ไข และผลการดำเนินงานต่าง ๆ ให้อยู่ในรูปแบบขององค์ความรู้ชัดแจ้ง เพื่อที่จะให้ผู้เข้ามาดูแลรับผิดชอบโครงการ ฯ ต่อไปได้นำไปศึกษาและสานต่อสืบทอดงานในโครงการ ฯ ได้เป็นอย่างดี

4.4.2 กระบวนการจัดระบบความรู้

กระบวนการจัดระบบความรู้ มีอยู่ในกิจกรรมรณรงค์ชวนทุเรียนนนท์ สถานีการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ นิทรรศการ หนังสือคู่มือองค์ความรู้ วิดีทัศน์และเว็บไซต์ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมที่นำองค์ความรู้ฝังลึกและองค์ความรู้ชัดแจ้งที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ ที่ได้มาจากกระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ นำมาจัดวางให้เป็นระบบ จัดหมวดหมู่ และแบ่งโครงสร้าง เพื่อเผยแพร่ออกสู่สาธารณะผ่านกิจกรรมทั้งหลายข้างต้น แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการจัดระบบความรู้ยังมีจุดอ่อนในประเด็นของวัฒนธรรมและเทคโนโลยี เนื่องจากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสวนไม้เมืองนนท์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์การเรียนรู้ภายในโครงการ ฯ ที่จะจัดแสดงข้อมูลองค์ความรู้ในประเด็นอื่น ๆ นอกเหนือจากองค์ความรู้ทุเรียนนนท์ ทั้งพระราชประวัติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และพันธุ์ไม้ประจำของสวนสมเด็จพระ ฯ ปัจจุบันอยู่ในขั้นตอนการดำเนินงานที่ยังไม่แล้วเสร็จ ไม่พร้อมที่จะเปิดให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก คือ ผู้ดูแลโครงการ ฯ และเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ที่ให้ความเห็นไว้ว่า

...อยากให้เพิ่มตรงเทคโนโลยีการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ อยากให้มีเทคโนโลยีที่มาเผยแพร่ความรู้ในพิพิธภัณฑ์ได้อย่างดี ให้น่าสนใจ ก็น่าจะช่วยเสริมกันไป ไม่ใช่มาถึงพิพิธภัณฑ์ก็มีแต่รูป มีแต่ QR CODE มีแต่คนบรรยาย คือถ้าเป็นคนโตจะไม่มีปัญหา แต่ถ้าเป็นเด็กจะเบื่อ คืออย่างน้อยก็น่าจะมีอะไรที่เป็นรูปธรรมนิดนึง เช่น อยากให้มีเทคโนโลยีเสมือนจริง จัดแสดงวีอาร์ คืออยากให้รู้สึกตื่นเต้น น่าดู ไม่ใช่ลักษณะของการบรรยายอย่างเดียวจะน่าเบื่อ คือจริง ๆ ก็น่าทำให้มีเทคโนโลยีดี ๆ ในพิพิธภัณฑ์เพื่อสื่อความหมาย คือลงทุนครั้งเดียวก็ให้ดีไปเลย ให้อยู่ได้นานไม่ล้าสมัยอะไรแบบนี้ แต่หลัก ๆ แล้วพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับจังหวัดที่สามารถจะทำได้ ถ้าระดับเล็ก ๆ แบบนี้ก็ไม่ต้อง เพราะจะมีการโดนตรวจสอบโดนท้วงเยอะ...

(เนตรนภิศ ศรีวิริยไชย, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2564)

...ตอนแรกเขาบอกว่าในส่วนของศาลาเรือนไทย เขาบอกจะมีข้อมูลเกี่ยวกับสวนทุเรียนนนท์ ตอนนี้อยู่ทำหรือยัง ยังไม่รู้แน่ ถ้ายังไม่ทำก็สมควรที่จะมีได้แล้ว

ศาลาเรือนไทยสร้างเสร็จนานแล้ว น่าจะตั้งแต่ปี 2558 ข้อมูลตรงนี้น่าจะมีใน ศาลา...

(กิตติ มั่นกตัญญู, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2564)

ส่วนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง คือ ผู้ที่เข้าเยี่ยมชมโครงการ ฯ ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสวนไม้เมืองนนท์ ไว้ว่า

...ติดตามพิพิธภัณฑ์เรือนไทย ดุ้ยยังไม่มีอะไรบนเรือนไทย คือน่าจะมีอะไรสักหน่อย เอาข้อมูลมาแปะให้ความรู้ เช่น พวกวิธีการปลูกหรืออะไรก็ได้ อาจจะทำซ้ำด้วยการเอาข้อมูลข้างนอก ที่อยู่ในร่องสวนตรงแดดร้อน ๆ มาไว้ในเรือนไทยด้วยก็ได้ เผื่อคนที่เขาไม่ได้เดินเข้าไปในร่องสวน เขาก็จะได้มาเรียนรู้ตรงนี้แทน ก็ยากนะที่คนเข้ามาแล้วเขาจะเดินเข้าไปในร่องสวน ส่วนใหญ่เขาคงอยากขึ้นไปบนเรือนไทยร่ม ๆ ก่อน บางคนเขาเดินมาเห็นเรือนไทย เขาก็อยากเดินขึ้นไปดู แต่พอมันไม่มีอะไร เขาก็กลับ เขาไม่เดินไปแดดร้อน ๆ ต่อ นอกจากเขาจะสนใจจริง ๆ เขาก็จะเดินไป แต่ถ้าหากเขาเดินไปบนเรือนไทยแล้ว มีข้อมูลเกี่ยวกับทุเรียนนนท์ที่น่าสนใจ ก็อาจจะอยากเดินไปดูที่สวนก็ได้...

(นันทนัช ผดุงเกียรติวัฒนา, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2564)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบจุดอ่อนเกี่ยวกับหนังสือคู่มือองค์ความรู้ ในด้านวัฒนธรรมองค์กร ที่มีการจัดระบบความรู้ในหนังสือน้อยเกินไป ไม่ครบทุกองค์ความรู้ในโครงการ ฯ กล่าวคือ หนังสือคู่มือองค์ความรู้เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่บันทึกองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและสถานการณ์ทุเรียนนนท์ การปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวนนนท์และรายละเอียดต่าง ๆ ของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์เป็นหลัก ขาดรายละเอียดเกี่ยวกับสายพันธุ์ทุเรียนนนท์ การขยายพันธุ์ทุเรียน การบริหารจัดการน้ำในสวนทุเรียน และการพัฒนาดินด้วยปุ๋ยชีวภาพและปุ๋ยหมักสูตรพระราชทาน อีกทั้งจากการลงภาคสนามของผู้วิจัยพบว่า หนังสือคู่มือองค์ความรู้ไม่ได้มีการจัดวางไว้ในจุดที่ติดต่อขอเข้าชม (ภาพที่ 4.25) อาจเนื่องมาจากหนังสือคู่มือองค์ความรู้มีจำนวนน้อยหรือหมดทำให้ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมบางท่านที่ไม่ได้ติดต่อขอเข้าชมไว้เป็นหมู่คณะกับทางเทศบาลนครปากเกร็ด ไม่สามารถได้รับองค์ความรู้ที่จัดเก็บในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์

ภาพที่ 4.25 จุดติดต่อขอเข้าชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

ทิมา ผู้วิจัย, 2564

แนวทางการจัดการองค์ความรู้ในกระบวนการจัดระบบความรู้ ผู้วิจัยพบว่า มีวัฒนธรรมและเทคโนโลยีเป็นจุดอ่อน โดยวัฒนธรรมองค์กรเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน และแบ่งปันความรู้ โครงการ ฯ จึงควรระดมเจ้าหน้าที่ทุกภาคส่วนที่ให้การสนับสนุนโครงการ ฯ มาโดยตลอด ช่วยดำเนินงานจัดระบบองค์ความรู้ในพิพิธภัณฑ์อย่างต่อเนื่องให้ลุล่วงแล้วเสร็จ เพื่อให้เป็นส่วนจัดแสดงข้อมูลองค์ความรู้ต่าง ๆ ตามแผนงานที่วางไว้ได้อย่างสมบูรณ์ และหากพิพิธภัณฑ์พร้อมที่จะเปิดให้เข้าเยี่ยมชม ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาปรับใช้ เช่น นำเทคโนโลยีเสมือนจริง มาประยุกต์ใช้ในการนำเสนอข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน มีภาพเคลื่อนไหว แสง สี และเสียง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และดึงดูดความสนใจของเยาวชนที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการ ฯ นอกจากนี้ในส่วนของหนังสือคู่มือองค์ความรู้ เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ได้เช่นกัน โครงการ ฯ จึงควรจัดหมวดหมู่เนื้อหา องค์ความรู้ที่มีภายในโครงการ ฯ พิมพ์ลงในหนังสือคู่มือองค์ความรู้ให้ครบถ้วนสมบูรณ์และจัดพิมพ์ หนังสือเพิ่มให้มีจำนวนเพียงพอ สามารถแจกจ่ายให้แก่ผู้เข้าเยี่ยมชมศึกษาดูงานโครงการ ฯ และ นำมาจัดวางไว้ที่จุดติดต่อขอเข้าชมโครงการ ฯ

4.4.3 กระบวนการจัดเก็บความรู้

กระบวนการจัดเก็บความรู้ มีอยู่ในทุกกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ของโครงการ ฯ ได้แก่ ร่องสวนทุเรียนนนท์ สถานีการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานีนิทรรศการ หนังสือคู่มือองค์ความรู้ วิดีทัศน์และเว็บไซต์ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นการจัดเก็บองค์ความรู้ที่มีอยู่ในโครงการ ฯ อย่างเป็นระบบในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้ง่ายต่อการศึกษา แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการจัดเก็บความรู้ ยังมีจุดอ่อนในประเด็นของเทคโนโลยีและบุคลากร เนื่องจากป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานีที่แสดงข้อมูลภาพแผนผัง เมื่อทำไว้ระยะหนึ่งแล้ว มีสภาพเสื่อมโทรมสีสันทึบของป้ายไม่สดใสพอที่จะดึงดูดความสนใจของผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชม จึงควรนำเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก คือ เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานีไว้ว่า

...ในส่วนของคุณข้อมูลตามแต่ละสถานี มีแค่ไว้นิล ถ้าเกิดสามารถปรับให้มีเทคโนโลยีเข้ามา อาจจะเป็นจอ อยากรู้อะไรก็กดถามตรงนั้น ทั้งเรื่องวิธีการขั้นตอนการทำ การปลูกในแต่ละอำเภอเป็นอย่างไร ก็จะได้อีกส่วนหนึ่ง แต่ถ้ามีคนก็ง่ายขึ้นไง ถามตรงไหนก็ตอบตรงนั้น แต่ถ้าไม่มีคนก็ต้องเอาเทคโนโลยีเข้ามาช่วย เพราะตอนนี้แค่มีป้ายเฉย ๆ ถ้ามีเทคโนโลยีเข้ามาให้ความรู้ก็จะสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น...

(มนตรี แยมทรัพย์, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2564)

ส่วนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง คือ ผู้ที่เข้าเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกับผู้วิจัย เกี่ยวกับป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานีไว้ว่า

...ข้อมูลที่อยู่รอบร่องสวนก็ทำได้ดีอยู่แล้ว แต่ป้ายข้อมูลเริ่มเก่า เริ่มโทรมไปหน่อย เลยคิดว่าถ้าบางคนไม่อยากเดินเข้าไปในร่องสวน เพราะอากาศอาจจะร้อนด้วยและเดินไกลด้วย ก็ควรจะมี PowerPoint หรือทำเป็นวิดีโอทัศน์ฉายข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ให้ชมก่อน อาจจะทำบนพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เพราะดูแล้วน่าจะเข้าใจได้ง่าย แล้วอากาศก็ไม่ร้อนด้วย...

(กฤติพงศ์ ใจแสน, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2564)

นอกจากนี้ วิดีทัศน์และเว็บไซต์ ที่จัดเก็บข้อมูลองค์ความรู้ทั้งหมดของโครงการ ฯ ในรูปแบบของสื่อดิจิทัล ผู้วิจัยพบว่าประเด็นปัญหาในเรื่องของข้อมูลบางส่วนในเว็บไซต์ไม่ทันสมัย เนื่องจากไม่มีบุคลากรเพียงพอสำหรับทำหน้าที่จัดเก็บข้อมูล ตารางแสดงการเจริญเติบโตของทุเรียน สายพันธุ์ต่าง ๆ ในร่องสวน มีการบันทึกข้อมูลแต่เป็นการบันทึกที่ไม่สม่ำเสมอและต่อเนื่อง ข้อมูลที่เปิดพบในเว็บไซต์มีการบันทึกข้อมูลความสูง เส้นรอบวง จำนวนกิ่งหลัก ความกว้างพุ่ม และภาพในแต่ละร่องแต่ละสายพันธุ์ครบในบางรายการ แต่มีบางรายการที่บันทึกข้อมูลไม่ครบ มีเวลาบันทึกต่างกัน และข้อมูลไม่เป็นปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก คือ ผู้ดูแลโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ดังนี้

...การอัปเดตการเจริญเติบโตในเว็บไซต์ไม่เป็นปัจจุบัน ก็เพราะปัญหาบุคลากร ผมทำงานหลายด้าน จริง ๆ ต้องเอาคนมาประจำเรื่องนี้สักคน ไม่ทำเรื่องอื่นแล้วจะทำได้ดี แต่ผมทำหลายอย่าง พื้นที่สีเขียวทั้งในเขตเทศบาลทั้งหมด ผมต้องทำ ต้องดูแลรักษา รวมถึงพื้นที่ตรงนี้ด้วย ถ้าขาดความต่อเนื่องไปสักระยะหนึ่ง ผลกระทบมีทันทีเลย เรื่องบุคลากรเลยต้องเต็มเต็มเสมอ ต้องเป็นผู้มีประสบการณ์จริง ๆ และทำงานด้านเดียว เน้นโครงการทุเรียน ก็โครงการทุเรียนอย่างเดียวไปเลย จะได้ผล มิฉะนั้นแล้วปัญหาก็จะเกิด...

(สุชาติ ศรีจิตร์, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

แนวทางการจัดการองค์ความรู้ในกระบวนการจัดเก็บความรู้ ผู้วิจัยพบว่า องค์ความรู้ทั้งหมดของโครงการ ฯ ที่จัดเก็บในรูปแบบของ پایประชาสัมพันธ์ประจำสถานี วิดีทัศน์ และเว็บไซต์ มีจุดอ่อนอยู่ที่เทคโนโลยีและบุคลากร เนื่องจาก پایประชาสัมพันธ์ประจำสถานีมีสภาพเสื่อมโทรม โครงการ ฯ จึงควรนำเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้ กับ پایประชาสัมพันธ์แสดงข้อมูลประจำแต่ละสถานีให้มีความสวยงามและทันสมัย เช่น ใช้เทคโนโลยีมัลติมีเดีย จัดแสดงที่ پایประชาสัมพันธ์ เพื่อให้มีรูปภาพ แสง สี เสียง ประกอบก็จะทำให้เป็นที่ดึงดูดความสนใจของผู้เข้าเยี่ยมชมและได้รับความรู้จาก پایได้อย่างเต็มที่ แม้จะไม่มีบุคลากรของโครงการ ฯ มาประจำตามสถานีการเรียนรู้ นอกจากนี้ในส่วนของวีดิทัศน์และเว็บไซต์ โครงการ ฯ ควรต้องเพิ่มบุคลากรที่ทำหน้าที่ปฏิบัติงานในร่องสวน เพื่อติดตามบันทึกการเจริญเติบโตและปัญหาต่าง ๆ ของต้นทุเรียนในร่องสวน มาจัดทำรายงานความต่อเนื่องให้สม่ำเสมอและทันสมัยตลอดเวลา เพื่อให้กระบวนการจัดเก็บความรู้ของโครงการ ฯ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4.4.4 กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ มีอยู่ในทุกกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ของโครงการ ฯ ได้แก่ ร่องสวนทุเรียนนนท์ สถานีการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ ป้ายประชาสัมพันธ์ ประจำสถานี นิทรรศการ หนังสือคู่มือองค์ความรู้ วิดีทัศน์และเว็บไซต์ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นเพื่อต้องการเผยแพร่ กระจาย และถ่ายทอดความรู้ที่โครงการ ฯ มีอยู่ออกไปสู่ภายนอก เพื่อให้ผู้อื่นได้ทราบและนำไปใช้ประโยชน์ผ่านกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ยังมีจุดอ่อนในประเด็นของวัฒนธรรม บุคลากร และเทคโนโลยี เนื่องจากกิจกรรมร่องสวนทุเรียนนนท์ เป็นกิจกรรมหลักของโครงการ ฯ ที่จัดขึ้นในพื้นที่ มีการนำองค์ความรู้จากปราชญ์ทุเรียนและองค์ความรู้ทางทฤษฎีเชิงวิชาการจากหน่วยงานภาครัฐ มาปรับใช้กับการดำเนินงานในร่องสวน ซึ่งเมื่อเกิดปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ ภายในร่องสวนทุเรียนของโครงการ ฯ จะต้องผ่านขั้นตอนในการประชุมระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้ทันที่ เมื่อเปรียบเทียบกับปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรผู้ที่เป็นเจ้าของสวนที่จะตัดสินใจและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสวนของตนเองได้ทันที โดยการประชุมบำรุงรักษาดูแลร่องสวนทุเรียนนนท์ จะมีประมาณ 3 เดือนครั้ง ในแต่ละครั้งมีผู้บริหารเทศบาล หัวหน้าส่วนราชการ เกษตรจังหวัดนนทบุรี สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดนนทบุรี และเครือข่ายเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ เข้าร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ ซึ่งเทศบาลนครปากเกร็ดจะมีปฏิทินรายงานปัญหาในการปลูกทุเรียนแต่ละร่องสวน ให้ผู้เข้าร่วมประชุมตรวจสอบรายงานปัญหาและให้ความคิดเห็น พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหา ซึ่งจะเห็นได้ว่าโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ขับเคลื่อนด้วยระบบราชการ จึงส่งผลให้การดำเนินงานภายในโครงการ ฯ เกิดความล่าช้าและอาจแก้ปัญหาได้ไม่ทันที่ นอกจากนี้ปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ได้กล่าวถึงข้อขัดข้องต่าง ๆ ว่าโครงการ ฯ ขาดการประชุมบำรุงรักษาดูแลสวนทุเรียนที่ต่อเนื่อง โดยไม่ค่อยมีการนัดประชุมปรึกษาหารือกันเหมือนช่วงแรก ๆ ที่จัดทำโครงการ ฯ และการไปประชุมในแต่ละครั้ง ปราชญ์ทุเรียนจะต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายเองทั้งสิ้น เป็นการเสียสละเวลาไปให้ความรู้โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจทำให้กิจกรรมในการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้อันเป็นวัฒนธรรมองค์กรของโครงการ ฯ ขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากองค์ความรู้ที่มีอยู่ภายในโครงการ ฯ ส่วนใหญ่ล้วนเป็นองค์ความรู้ที่ได้มาจากปราชญ์ทุเรียน แต่หากปราชญ์ทุเรียนไม่ได้เข้ามาให้ความรู้กับโครงการ ฯ ดังเดิม อาจทำให้การได้มาซึ่งองค์ความรู้ของโครงการ ฯ อยู่ในสถานการณ์ที่น่าเป็นห่วงสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก คือ เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ได้กล่าวไว้ว่า

...การทำงานตรงนี้ไม่ได้ดีกว่าจะทำก็ทำ ต้องมีการประชุม ทุกอย่างจะมีการประชุมหาข้อสรุปว่าทำแบบนี้ดีไหม เห็นด้วยไหม คือทุกอย่างต้องมาจากการระดมความคิดของเกษตรกรที่เป็นคณะกรรมการ การทำงานตรงนี้จะต้องประชุมหลายฝ่าย จะทำอะไรบางที่ต้องเชิญทางพวกผู้ใหญ่ของเทศบาล ฯ เกษตรกรปราชญ์ทั้งหลายให้มาประชุม แล้วหาข้อสรุป ห้ามติจากที่ประชุมแล้วถึงจะดำเนินการต่อไป จะไม่กล้าทำอะไรโดยพลการ เพราะเป็นโครงการพระราชดำริระบบราชการจะทำอะไรที่ต้องผ่านขั้นตอน ไม่เหมือนเอกชน อาจทำให้เกิดความล่าช้าไม่ทันต่อปัญหาของร่องสวนทุเรียนในตอนนั้น แต่หากเป็นสวนของเอกชน ทุเรียนไม่ดีปุ๊บเราฟันทิ้งปลูกใหม่ก็ได้ แต่อันนี้เป็นระบบราชการต้องรอนุ่นรอนี้ กว่าเขียนโครงการ เขียนเรื่องจึงยุ่งยาก...

(กิตติ มั่นกตัญญู, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2564)

...เราในฐานะชาวสวน จะทำอะไรก็ยาก ไม่เหมือนสวนเราสวนเดียวที่เราได้ทำได้เปิดเต็มๆ เพราะฉะนั้นรูปแบบของโครงการทำอะไรก็ต้องอิงราชการ ดูได้เลยว่าความเจริญเติบโตของทุเรียนในสวนส้มแดง ฯ กับทุเรียนในสวนส่วนตัวมีความแตกต่างกันมาก ๆ สวนที่ทำส่วนตัวจะสมบูรณ์เต็มที่ แต่สวนของทางโครงการ ฯ ไปเปลี่ยนแปลงอะไรก็ลำบาก เพราะต้องผ่านระบบอะไรแบบนี้...

(สำเริง สุนทรแสง, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564)

...เวลานี้บรรดาปราชญ์และนักทำทั้งหลายเนี่ย ไม่ค่อยได้มีโอกาสเข้าไปในโครงการ ฯ นาน ๆ ไปที เพราะว่าเทศบาล ฯ เขาจัดการดูแลของเขาอยู่แล้ว เราก็เลยจะห่าง ๆ ออกมา ซึ่งทำให้ขาดการปรึกษาหารือกัน ถ้าเขาทำพลาดไปทุเรียนตรงนี้ก็ตายหมด แต่นาน ๆ เขาก็มีหนังสือเชิญไปประชุม ไปดูกันสักที ตอนนี้นั้ผมก็ไม่ค่อยจะได้ไป ไม่ค่อยรู้เรื่องหรอก เพราะผมเป็นสายของน้ำพวงษ์อีกที บางทีก็ลืมบอกเราหรือไม่มีเวลามารับเรา เราก็ไม่มีรถไปเอง เราก็ไม่ได้ไป คือ เวลาประชุมเขาก็ไม่บอกสมาชิกทุกคน เขาเล่นบอกเป็นจุด ๆ แล้วให้คนจุดนี้ไปบอกต่อ ๆ บางทีก็ไม่ได้บอกกัน บางทีก็มาได้บ้างอะไรมั้ง จึงไม่พร้อมกันเหมือนแต่ก่อน แต่ก่อนนี้พร้อมมากครับ ที่ประชุม 20 กว่าคนนี่เต็มทุกนัด

เดี๋ยวนี้มี 5 – 6 คน บางทีก็ไม่มีเลย บางทีก็ยกเลิกการประชุมไปนัดประชุมใหม่ บางทีมีหนังสือมาตั้งตัวไม่ทัน มีนัดกับคนอื่นไว้แล้ว เราก็ไปไม่ได้ คนส่วนใหญ่ก็เป็นแบบนี้ ก็เลยรู้อย่างนี้บ้าง บางทีไปก็ไม่พร้อมเพรียงกัน ทำอะไรไปก็ขาดการปรึกษาหารือกัน ดูแลไม่เท่าที่ควรไม่เหมือนสมัยก่อนตอนแรก ๆ นี่คือจุดอ่อนที่เรามองเห็นว่าถ้าเขาทำพลาดไป หรือเขาทำไม่ดีขึ้นมา ทุกเรียนสวนนี้จะหมดเหมือนกัน เพราะการแก้ไขนั้นไม่ใช่คนที่ไม่รู้เรื่องแล้วจะมาทำก็ไม่ถูก ต้องให้คนที่รู้เรื่องมาทำ นี่คือจุดอ่อนหลักเลยของโครงการ ฯ ผมมองว่านานไปอีกสัก 5 – 6 ปี หรือ 10 ปีข้างหน้าเนี่ย ถ้าพวกปราชญ์ไม่เข้าไป ให้แต่ส่วนราชการทำกันเนี่ย ผมก็กลัวไปไม่รอด แต่ถ้าตราบใดพวกเขายังนึกถึงพวกเราอยู่ เขายังเรียกประชุมอยู่ทุกคนทุกฝ่ายแล้วมาปรึกษากันบ่อย ๆ ก็อาจจะดีขึ้น อาจจะได้ความรู้แปลก ๆ ขึ้นมาปฏิบัติ...

(เฉลียว เล็กประพันธ์, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564)

...จริง ๆ ผมว่าโครงการ ฯ ขาดการประชุมของชาวสวนไปค่อนข้างมากนะ บางทีปีนังยังไม่ได้ประชุมเลย มีอยู่ปีนึงผมก็เลยโทรไปถามว่านานแล้วนะ ยังไม่มีการประชุมเลยน่าจะประชุมนะ ปีนั้นก็เลยได้ประชุมครั้งเดียว แล้วหลังจากนั้นก็เว้นช่วง แล้วอย่างตอนนี้นี้ก็ยังไม่มีการประชุมเลย อาจจะโควิดด้วยก็มีส่วน และปราชญ์ที่ไปประชุมเนี่ยเขาก็ไม่ได้มีค่าน้ำมันให้ เพียงแต่มีข้าวเลี้ยงมือหนึ่งเท่านั้นเอง พวกเราก็กินเสียสละไปกันจริง ๆ แล้วก็น่าจะมีความน้ำมันให้บ้าง...

(สืบพงษ์ จิตวิมลนิมิต, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2564)

...พูดถึงจริง ๆ อีกอย่าง คือ น่าจะมีเบี้ยเลี้ยงหรือค่าน้ำมันรถให้เราบ้าง น่าจะมีเบี้ยเลี้ยงให้สักนิดนึง ของคนอื่นเขาสตาร์ทรถ เขาก็ถึงสวนสมเด็จ ฯ แล้วนะ แต่อย่างของพี่เนี่ยไม่ใช่ ต้องต่อเรือต่ออะไรมาอีก การเดินทางมาประชุมที่ค่าใช้จ่ายในการเดินทางจะแพงกว่าเขา ทางเทศบาล ฯ น่าจะเล็งเห็นตรงนี้บ้าง น่าจะเจียดเอาส่วนตรงไหนก็ได้มาเป็นค่าเดินทางให้บ้าง ทุกวันนี้เขาก็ไม่ค่อยอยากไปกันแล้ว ควรจะมีค่าเดินทางให้บ้างสักนิดหน่อย...

(ทับทิม สดใส, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2564)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า สถานการณ์การเรียนรู้ มีจุดอ่อนในประเด็นของบุคลากร ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมโครงการ ฯ เนื่องจากสถานการณ์การเรียนรู้ทั้ง 5 สถานะจะมีเจ้าหน้าที่บรรยายให้ความรู้ประจำอยู่ตามสถานการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งผู้บรรยายประจำแต่ละสถานะเป็นเจ้าหน้าที่ของเทศบาลนครปากเกร็ด ซึ่งเจ้าหน้าที่บางคนอาจไม่มีทักษะความชำนาญและประสบการณ์เท่ากับปราชญ์ชุมชนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก คือ เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ดังนี้

...ตอนนี้เท่าที่ผมเห็นในโครงการ ฯ มีฐานการเรียนรู้อยู่พอสมควร แต่ว่าโครงการ ฯ ไม่มีพนักงานประจำ เพราะฉะนั้นในกรณีที่จะมีคนมาเรียนรู้อย่างเช่น นักเรียนนักศึกษาตามโรงเรียนต่าง ๆ อยากจะมาดูงาน ก็ต้องแจ้งไปที่เทศบาลนครปากเกร็ด เทศบาลก็ต้องจัดคนมาเพื่อที่จะมาอยู่ตามฐาน กลายเป็นว่าต้องเอาเจ้าหน้าที่ของเทศบาลมารับบรรยาย ซึ่งคนบรรยายตอนนี้เป็นเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในเทศบาล ฯ ไม่ใช่คนที่ทำจริง ๆ จากชาวสวนจริง ๆ คือไม่ได้องค์ความรู้จากคนที่สอนกันมารุ่นต่อรุ่นจริง ๆ เพราะถ้าคนที่อยู่ในสวนเขาจะตอบได้หมดเลย เทคนิคการทำปุ๋ย ต้นทองหลาง ใบ ราก สามารถเอามาทำอะไรได้บ้าง เขาตอบได้หมดเลย นี่คือเหตุผลว่าคนที่ทำเขาถึงจะรู้ ถ้าเข้าไปศึกษาแล้วได้รับฟังบรรยายจากเจ้าหน้าที่เทศบาล กับฟังบรรยายจากชาวสวนอันไหนได้ลึกมากกว่ากัน คือ ผมก็ได้ไปถ่ายทอดเอาไว้แล้วเจ้าหน้าที่เขาก็ต้องไปถ่ายทอดต่อจากผม ทางเทศบาล ฯ เขาก็มีเก็บข้อมูลไว้บางส่วน คือเราต้องสอนเขาไว้ก่อนเหมือนผมเป็นต้นฉบับ ผมให้ร้อย คุณรับได้เท่าไร ไปถ่ายทอดได้เท่าไร ความรู้มันจะห่างออกไป ฯ นี่แหละประเด็น...

(มนตรี แยมทรัพย์, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2564)

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า นิทรรศการ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ได้เป็นประจำในทุก ๆ ปี ตามสถานที่ต่าง ๆ แต่ขณะนี้พบปัญหาข้อขัดข้องเนื่องจากเป็นช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 ทำให้ไม่สามารถจัดนิทรรศการตามสถานที่ต่าง ๆ ได้เช่นเคย ดังนั้นโครงการ ฯ จึงควรเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ในรูปแบบอื่น เช่น เผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ดังนั้นกิจกรรมนิทรรศการจึงเป็นกิจกรรมที่มีจุดอ่อนในประเด็นของเทคโนโลยี สอดคล้องกับ

ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ ผู้ที่เข้าเยี่ยมชมโครงการ ฯ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า

...โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ควรมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับงานในแปลง เช่น การปลูก การดูแลบำรุงรักษา ตลอดจนการเก็บเกี่ยวผลผลิตผ่านสื่อต่าง ๆ ที่ทันสมัย อาจจะเป็นในหลาย ๆ ช่องทาง เพื่อเป็นการนำเสนอความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับการปลูกทุเรียนนนท์ที่ทางโครงการมีเนื้อหาที่ละเอียดและชัดเจน ได้นำไปเผยแพร่ในวงกว้าง...

(ศจี เขาวัดาริห์กุล, สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2564)

...ควรจะมีการเผยแพร่ไปตามช่องทางพวกสื่อสังคมออนไลน์ เช่น อาจจะเป็นอินสตาแกรม เพราะเดี๋ยวนี้คนชอบดูภาพกันเยอะ ในอินสตาแกรมจะเป็นรูปภาพ ถ้าเกิดมีคนที่เขาสนใจเขาจะคลิกเข้าไปดูเอง ดึงรูปภาพให้เป็นจุดสนใจอยากให้โครงการ ฯ ลงรูปทุเรียน ลงรูปสวน โฆษณาดึงดูดคน ช่วงนี้โควิด - 19 อยู่ พอเปิดได้ คนจะได้เข้าไปชมกัน คือตอนแรกก็ไม่ว่าโครงการ ฯ นี่มีอยู่ในสวนสมเด็จ ถ้ามีโฆษณาเพิ่มในช่องทางออนไลน์ขึ้นมา ก็จะทำให้คนที่เขาสนใจได้กดเข้าไปดู เขาก็จะเห็น จึงเป็นอีกสื่อหนึ่งที่เป็นทางเลือกให้คนสามารถกดเข้าไปดูได้...

(นันทนซ์ ผดุงเกียรติวัฒนา, สัมภาษณ์, 19 พฤษภาคม 2564)

แนวทางการจัดการองค์ความรู้ในกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ผู้วิจัยพบว่า มีจุดอ่อนอยู่ที่วัฒนธรรม บุคลากร และเทคโนโลยี ซึ่งหากมีการปรับปรุงแก้ไขจะทำให้การเผยแพร่ กระจาย และถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในโครงการ ฯ ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีแนวทางการแก้ปัญหาเรื่องสวนทุเรียนนนท์ ด้วยการจัดประชุมให้ต่อเนื่อง และมีงบประมาณเข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือการทำงานของปราชญ์ แก่ปัญหาสถานการณ์การเรียนรู้ ด้วยการจัดให้มีบุคลากรเฉพาะด้านที่เป็นปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ เข้ามาประจำในโครงการ ฯ หรือสามารถเชิญให้มาเป็นวิทยากรบรรยายพิเศษในเวลาที่โครงการ ฯ ติดต่อไป เพื่อให้ความรู้แก่ผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษา ส่วนการแก้ปัญหาหนี้การ ควรปรับเปลี่ยนวิธีดำเนินการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้

ผ่านช่องทางเทคโนโลยีที่ทันสมัย ในกรอบระยะเวลาที่เหมาะสม เช่น นำข้อมูลตัวอักษร ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว หรือวีดิทัศน์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปลูกทุเรียนนนท์ไปเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊ก อินสตาแกรม หรือยูทูป ในหน้าทุเรียนนอกผล เพื่อทดแทนการจัดนิทรรศการตามแหล่งต่าง ๆ มาเป็นในรูปแบบออนไลน์ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

4.4.5 กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้

กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ มีอยู่ในกิจกรรมรณรงค์สวนทุเรียนนนท์ และสถานการเรียนรู้ ซึ่งถือเป็นจุดแข็งของโครงการ ฯ ที่กิจกรรมเหล่านี้จะเป็นต้นแบบให้ภาคส่วนอื่นนำไปต่อยอดและอนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ดั้งเดิมให้ยั่งยืนต่อไปได้ ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ยังมีจุดอ่อนในประเด็นของ บุคลากร เนื่องจากกิจกรรมรณรงค์สวนทุเรียนนนท์ มีเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลร่องสวนในจำนวนน้อย บางช่วงเวลาที่โครงการ ฯ จำเป็นต้องมีบุคลากรจำนวนมากเพื่อปฏิบัติงานในร่องสวน เช่น การปิดดอกทุเรียนที่ออกดอกพร้อม ๆ กัน หากมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน จะทำให้เกิดผลผลิตได้ดีเท่าที่ควร การอนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ อาจได้ผลผลิตไม่ครบทุกสายพันธุ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ฯ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก คือ ผู้ดูแลโครงการ ฯ ดังนี้

...ตรงนี้เป็นโครงการที่ดี แต่มีข้อที่ขาดตกบกพร่องในส่วนของโครงการ คือ บุคลากร เจ้าหน้าที่ ที่มาทำในส่วนของโครงการ ฯ มีค่อนข้างน้อย หากหน่วยงานไหนเป็นหน่วยงานที่มีบุคลากรเฉพาะทางมาก ก็จะเป็นประโยชน์ ความละเอียดของโครงการก็จะมีมากขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ต้นทุเรียนที่มีชื่อเล็ก ๆ ขึ้นมา หลังจากนั้น 3 – 4 สัปดาห์ เกสรจะบาน เราต้องมาผสมเกสรหรือเรียกว่า ปิดเกสร เกสรตัวเมียอยู่ตรงกลางช่อดอก ตัวผู้อยู่ด้านนอก ซึ่งการบานของดอก ทุเรียนเป็นช่วงกลางคืน ประมาณลัคนากะโหลกเย็นจนถึงสองทุ่ม ที่จะต้องเข้ามาปิดเกสรหรือผสมเกสร แล้วเวลาเรามาปิดดอกทุเรียนต้นนี้ ใช้เวลาปิดดอก ประมาณอาทิตย์กว่า ๆ ที่นี้กว่าจะได้แต่ละต้น วันนี้กิ่งทางด้านซ้าย วันพรุ่งนี้ กิ่งทางขวา อีกวันนึงยอดข้างบน ซึ่งถ้าบุคลากรน้อย แล้วเราต้องทำงานช่วงเย็น ถึงกลางคืน ก็จะยากลำบาก คนเดียวต้องมานั่งสังเกตภาพว่าคืนนี้ปิดเกสรกิ่งขวา ซึ่งเป็นงานละเอียดที่บุคลากรต้องทำ เพราะโครงการ ฯ ทำในเชิงวิชาการ เรามีความจำเป็นต้องมีตัวเลข มีสถิติ อย่างเช่นการวัดค่าน้ำทุกวัน จะต้องจดตัวเลขไว้

อีกมาก ซึ่งเจ้าหน้าที่ตรงนี้ก็จะมีผมอยู่คนเดียวที่รับผิดชอบอยู่ ถ้ามีเจ้าหน้าที่มา
เพิ่ม ช่วยประคับประคองตรงนี้ก็จะเป็นโครงการ ฯ ที่สมบูรณ์มากขึ้น...

(สุชาติ ศรีจิตร์, สัมภาษณ์, 11 พฤษภาคม 2564)

ส่วนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรอง คือ ผู้ที่เข้าเยี่ยมชมโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์
ได้แสดงความเห็น เกี่ยวกับบุคลากรผู้ดูแลร่องสวน ไว้ดังนี้

...เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในโครงการ ฯ ยังมีน้อยเกินไป ไม่เพียงพอต่อการดูแล
สายพันธุ์ทุเรียนของทั้ง 6 อำเภอในจังหวัดนนทบุรี คือจากการที่เข้าไปชม
โครงการ ฯ เห็นว่า เวลาที่ทุเรียนทั้ง 6 ร่องสวน ของแต่ละอำเภอออกดอกมา
พร้อม ๆ กัน เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของโครงการ ฯ ที่จะเข้าไปดูแล ทำการตัด
ดอกของแต่ละสายพันธุ์น่าจะไม่มีเพียงพอ แล้วเวลาที่เหมาะสมในการตัดดอก
เป็นช่วงเวลากลางคืนเพราะฉะนั้นการที่มีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ การตัดดอกก็จะ
ไม่ได้ผลเท่าที่ควร เลยมีความคิดที่ว่า ถ้าจะให้โครงการ ฯ พัฒนาไปได้ น่าจะมี
จำนวนบุคลากรที่ปฏิบัติงานในโครงการ ฯ มากกว่านี้...

(สายใจ สุดสุนทร, สัมภาษณ์, 13 พฤษภาคม 2564)

แนวทางการจัดการองค์ความรู้ในกระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้
ผู้วิจัยพบว่า มีจุดอ่อนที่บุคลากร เนื่องจากในร่องสวนทุเรียนนนท์มีเจ้าหน้าที่ดูแลและปฏิบัติงาน
จำนวนน้อย บางช่วงเวลาที่โครงการ ฯ มีความจำเป็นต้องใช้เจ้าหน้าที่จำนวนมาก อาจใช้วิธีภูมิปัญญา
แบบดั้งเดิมเข้ามาแก้ปัญหาตรงจุดนี้ได้ เช่น การใช้วิธี “ลงแขก” โดยขอความช่วยเหลือจากปราชญ์
ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ ในพื้นที่อำเภอของร่องสวนนั้น ๆ ระดมแรงงานและภูมิปัญญา
ของตน ให้ก่อเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด โดยโครงการ ฯ อาจจัดสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อเป็น
รางวัลตอบแทนให้กับบุคคลเหล่านี้ ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาการเพิ่มจำนวนบุคลากรที่มีความ
เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน

ผลการศึกษาแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ใน
โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า

แต่ละกระบวนการจัดการความรู้ในทุก ๆ กิจกรรมของโครงการ ฯ มีบุคลากร เทคโนโลยี และ วัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบ ซึ่งขณะเดียวกันก็เป็นจุดอ่อนที่ต้องมีการแก้ไขเพื่อให้โครงการ ฯ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ดังนั้น แนวทางแก้ไขการจัดการองค์ความรู้ คือ ร่องสวนทุเรียนนนท์ควรต้องแก้ไขในประเด็นบุคลากรและ วัฒนธรรม สถานีการเรียนรู้ควรต้องแก้ไขในประเด็นบุคลากร พิพิธภัณฑสถานควรต้องแก้ไขในประเด็น เทคโนโลยีและวัฒนธรรม ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานีควรต้องแก้ไขในประเด็นเทคโนโลยี หนังสือคู่มือองค์ความรู้ควรต้องแก้ไขในประเด็นวัฒนธรรม นิทรรศการควรต้องแก้ไขในประเด็น เทคโนโลยี ส่วนวิถีทัศน์และเว็บไซต์ควรต้องแก้ไขในประเด็นบุคลากร เพื่อให้โครงการมีประสิทธิภาพ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสรุปได้ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3

แนวทางการจัดการความรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์

กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้	กระบวนการจัดการความรู้					องค์ประกอบ การจัดการความรู้ ที่เป็นจุดอ่อน		
	การสร้างและแสวงหาความรู้	การจัดระบบความรู้	การจัดเก็บความรู้	การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้	การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้	บุคลากร	เทคโนโลยี	วัฒนธรรม
1. ร่องสวนทุเรียนนนท์	*	*	*	*	*	*		*
2. สถานีการเรียนรู้	*	*	*	*	*	*		
3. พิพิธภัณฑ		*	*	*			*	*
4. ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานี			*	*			*	
5. หนังสือคู่มือองค์ความรู้		*	*	*				*
6. นิทรรศการ		*	*	*			*	
7. วิถีทัศน์และเว็บไซต์		*	*	*		*		

จากตารางที่ 4.3 แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ทั้ง 7 กระบวนการ มีองค์ประกอบการจัดการความรู้ที่เป็นจุดอ่อน คือ ร่องสวนทุเรียนนนท์ไม่มีเจ้าหน้าที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน อีกทั้งขาดการประชุมปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์อย่างต่อเนื่อง ผู้บรรยาย สถานิการเรียนรู้บางคนอาจไม่มีทักษะความชำนาญและประสบการณ์เท่าปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ พิพิธภัณฑียังดำเนินการไม่แล้วเสร็จ ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานีสภาพเสื่อมโทรม ไม่ทันสมัย หนังสือคู่มือองค์ความรู้มีองค์ความรู้ไม่หลากหลายและไม่ได้จัดวางไว้ที่โครงการ ฯ นิทรรศการไม่สามารถจัดแสดงได้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และเว็บไซต์ยังบันทึกข้อมูลการเจริญเติบโตของต้นทุเรียนได้ไม่สมบูรณ์ ซึ่งโครงการ ฯ ควรต้องปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้การจัดการความรู้ในโครงการ ฯ ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี และ 2) เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 3 กลุ่ม ในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการ ฯ รวมทั้งสิ้น 15 คน จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้แนวคิดทฤษฎีที่บททวนไว้ ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี เป็นโครงการที่เกิดขึ้นตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี จึงทำให้มีการรวมตัวกันของทุกภาคส่วน ในการขับเคลื่อนโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักในการเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ ให้คงอยู่สืบไป องค์ความรู้ที่มีอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ ฯ ส่วนใหญ่เป็นองค์ความรู้ฝังลึกที่มีอยู่ในตัวบุคคล และเป็นองค์ความรู้ชัดแจ้งเชิงวิชาการในสัดส่วนที่น้อยกว่า แล้วโครงการ ฯ นำองค์ความรู้ทั้งหมดมาจัดเก็บ ทำให้อยู่ในรูปแบบขององค์ความรู้ชัดแจ้ง เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่ความรู้ของโครงการ ฯ จากการศึกษากระบวนการจัดการความรู้ที่มีอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ ฯ ผ่านองค์ประกอบของการจัดการความรู้ คือ บุคลากร เทคโนโลยี และวัฒนธรรม โดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและการลงภาคสนามของผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า กระบวนการจัดการความรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ ฯ ยังมีจุดอ่อนที่ควรต้องหาแนวทางแก้ไข เพื่อให้การจัดการองค์ความรู้ในโครงการ ฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อให้

โครงการ ฯ บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ดังนั้นผู้วิจัยจึงสรุปผลการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) กระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี 2) แนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1.1 กระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

จากการศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี ทำให้ทราบว่าโครงการ ฯ มีกระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนทั้งสิ้น 5 กระบวนการ ได้แก่ 1) การสร้างและแสวงหาความรู้ 2) การจัดระบบความรู้ 3) การจัดเก็บความรู้ 4) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ 5) การนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังภาพที่ 5.1 ดังนี้

ภาพที่ 5.1 กระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

ที่มา ผู้วิจัย, 2564

องค์ความรู้ต่าง ๆ ภายในโครงการ ฯ ที่เป็นทั้งองค์ความรู้ฝังลึกและองค์ความรู้ชัดแจ้ง จะถูกถ่ายทอดออกมาผ่านกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ของโครงการ ฯ ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกกิจกรรมดังกล่าวออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ในพื้นที่ ได้แก่ ร่องสวนทุเรียนนนท์และสถานการเรียนรู้ 2) กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ที่อยู่นอกพื้นที่ในรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานี หนังสือคู่มือองค์ความรู้ นิทรรศการ วิทยุทัศน์และเว็บไซต์ ซึ่งกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ในพื้นที่ จะมีกระบวนการจัดการความรู้ครบถ้วนทุกกระบวนการ ทั้งการสร้างและแสวงหาความรู้ การจัดระบบความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ และการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ ส่วนกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ที่อยู่นอกพื้นที่ จะมีกระบวนการจัดการความรู้ไม่ครบทุกกระบวนการ ส่วนใหญ่จะขาดกระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ เนื่องจากกิจกรรมนอกพื้นที่จะรวบรวมองค์ความรู้ที่มีการสร้างและแสวงหาไว้แล้วนำมาจัดระบบ จัดเก็บ และแบ่งปันแลกเปลี่ยน ซึ่งยังไม่มีการนำไปประยุกต์ปรับใช้ที่ต่อเนื่อง เมื่อเทียบกับกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ในพื้นที่

จากผลการศึกษาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า กระบวนการจัดการความรู้ที่เด่นชัดของโครงการ ฯ คือ กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ และกระบวนการจัดเก็บความรู้ โดยกระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ เป็นกระบวนการที่เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญ ที่ก่อให้เกิดกระบวนการจัดการองค์ความรู้อื่น ๆ ตามมา ซึ่งจะมีอยู่เฉพาะในกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ในพื้นที่ คือ ร่องสวนทุเรียนนนท์และสถานการเรียนรู้เท่านั้น แล้วจึงนำความรู้จากการสร้างและแสวงหาเหล่านั้นมาจัดระบบ จัดเก็บ แบ่งปันแลกเปลี่ยน รวมทั้งนำไปประยุกต์ปรับใช้ ดังนั้นร่องสวนทุเรียนนนท์และสถานการเรียนรู้ จึงเป็นกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ที่สมบูรณ์แบบ มีกระบวนการจัดการความรู้ครบถ้วนทุกกระบวนการ ส่วนกระบวนการจัดเก็บความรู้ ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญอีกกระบวนการหนึ่ง เนื่องจากทำให้องค์ความรู้ฝังลึกและองค์ความรู้ชัดแจ้งที่โครงการ ฯ ได้สร้างและแสวงหามานั้นถูกนำมาจัดเก็บให้อยู่ในรูปแบบขององค์ความรู้ชัดแจ้ง เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่องค์ความรู้ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากระบวนการจัดเก็บความรู้ มีอยู่ในทุกกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ของโครงการ ฯ

นอกจากนี้ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่า กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้เป็นกระบวนการที่ด้อยที่สุด โดยผู้วิจัยพบว่า กระบวนการจัดระบบความรู้ กระบวนการจัดเก็บความรู้ และกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ มีอยู่ในกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ของโครงการ ฯ แต่กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่ที่มีอยู่ในสามกระบวนการข้างต้นยังไม่สมบูรณ์แบบ เนื่องจากมีปัญหาข้อขัดข้องบางประการที่เกิดจากบุคลากร เทคโนโลยี และวัฒนธรรม ส่งผลให้การนำกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่ไม่สามารถไปประยุกต์ปรับใช้ได้ดี

เท่าที่ควร จึงทำให้กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้เป็นกระบวนการที่ด้อยที่สุด โดยจะเห็นได้จากกระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ มีอยู่เฉพาะในกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ในพื้นที่เท่านั้น แต่ไม่มีอยู่ในกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่ สืบเนื่องมาจากกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่ไม่สมบูรณ์ จึงเป็นเหตุให้ไม่มีกระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ อยู่ในกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่ ซึ่งต่างจากกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ในพื้นที่ที่สามารถนำองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ภายในห้องสวนทุเรียนนนท์และสถานการเรียนรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ เพื่อต่อยอดและอนุรักษ์สายพันธุ์ดั้งเดิมให้ยั่งยืนต่อไปได้

5.1.2 แนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

กระบวนการจัดการความรู้ที่มีอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ของโครงการ ฯ มีบุคลากร เทคโนโลยี และวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบการจัดการความรู้ และในขณะเดียวกันก็เป็นจุดอ่อนที่ต้องมีการแก้ไข ผลการศึกษาทำให้ผู้วิจัยพบว่า แม้กระบวนการสร้างและแสวงหาความรู้ และกระบวนการจัดเก็บความรู้ จะเป็นกระบวนการจัดการความรู้ที่เด่นชัดแต่ก็ยังขาดองค์ประกอบของการจัดการความรู้บางประการ ที่จะทำให้การจัดการความรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งจากผลการศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ที่พบว่า กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ เป็นกระบวนการจัดการองค์ความรู้ที่ด้อยที่สุดของโครงการ ฯ เนื่องจากกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่ของโครงการ ฯ ยังไม่สมบูรณ์แบบ ไม่ว่าจะเป็นพิพิธภัณฑ์ยังไม่แล้วเสร็จ ป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานีเสมือนโทรคมนาคมไม่ทันสมัย หนังสือคู่มือองค์ความรู้ไม่ได้มีองค์ความรู้ที่หลากหลายและไม่ได้จัดวางไว้ที่โครงการ ฯ นิทรรศการไม่สามารถจัดแสดงได้ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และเว็บไซต์ยังบันทึกข้อมูลการเจริญเติบโตของต้นทุเรียนได้ไม่สมบูรณ์ ดังนั้นแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ที่เป็นจุดด้อย คือ โครงการ ฯ ต้องนำองค์ประกอบการจัดการความรู้ในประเด็นของบุคลากร เทคโนโลยี และวัฒนธรรม เข้ามาใช้เพื่อทำให้งิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เพื่อนำความรู้ที่ได้จากกิจกรรมเหล่านั้นไปประยุกต์ปรับใช้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยปรับปรุงองค์ประกอบการจัดการความรู้ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

5.1.2.1 บุคลากร

บุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นจุดเริ่มต้นและที่มาขององค์ความรู้ รวมทั้งเป็นผู้ขับเคลื่อนการนำองค์ความรู้เหล่านั้นมารวบรวม จัดระบบ จัดเก็บ แบ่งปันแลกเปลี่ยน และประยุกต์ปรับใช้ แต่การที่จะนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ได้ดีและมีประสิทธิภาพจะต้องมีบุคลากรที่

เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการ ฯ เพิ่มมากขึ้นให้เพียงพอต่อการปฏิบัติงานในร่องสวนและบันทึกการเจริญเติบโตของต้นทุเรียนลงในเว็บไซต์อย่างสม่ำเสมอและเป็นปัจจุบัน หากโครงการ ฯ สามารถปรับปรุงแก้ไขในประเด็นที่เกี่ยวกับบุคลากรดังกล่าวได้ เชื่อว่าจะทำให้กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ของโครงการ ฯ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.1.2.2 เทคโนโลยี

เทคโนโลยีสารสนเทศถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการความรู้ สามารถนำมาใช้ในการจัดเก็บ แลกเปลี่ยน และเผยแพร่ความรู้ เพื่อให้การจัดเก็บองค์ความรู้ทำได้ อย่างสะดวกรวดเร็วและทันสมัยมากยิ่งขึ้น โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ควรนำเทคโนโลยีเข้ามา ปรับใช้กับกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่ โดยนำเทคโนโลยีเสมือนจริงเข้ามาประยุกต์ปรับใช้ กับการจัดแสดงข้อมูลบนพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสวนไม้เมืองนนท์ นอกจากนี้ควรนำเทคโนโลยีมัลติมีเดีย มาปรับใช้กับป้ายประชาสัมพันธ์ประจำสถานี ให้มีรูปภาพ แสง สี เสียงประกอบ อีกทั้งโครงการ ฯ ควรเพิ่มวิธีการเผยแพร่องค์ความรู้นอกเหนือจากการจัดนิทรรศการ เป็นการเผยแพร่ในรูปแบบ ออนไลน์ ผ่านช่องทางเทคโนโลยีที่ทันสมัยในรูปแบบต่าง ๆ เช่น นำข้อมูลตัวอักษร ภาพถ่าย ภาพเคลื่อนไหว หรือวีดิทัศน์ ที่เกี่ยวกับการปลูก การเจริญเติบโต และการดูแลรักษาทุเรียนนนท์ของ โครงการ ฯ ไปเผยแพร่ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก อินสตาแกรม หรือยูทูป เพื่อที่สามารถ นำองค์ความรู้ในกิจกรรมเหล่านี้ไปประยุกต์ปรับใช้ต่อไป

5.1.2.3 วัฒนธรรม

วัฒนธรรมองค์กรก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ วัฒนธรรมองค์กรของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้โครงการ ฯ ประสบความสำเร็จในการจัดการความรู้ เนื่องจากโครงการ ฯ มีกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ ที่เอื้อต่อการเผยแพร่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียน แต่สำหรับการ นำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ โครงการ ฯ ควรมีแนวทางปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ นอกพื้นที่ โดยเร่งปรับปรุงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสวนไม้เมืองนนท์ให้แล้วเสร็จ เพื่อจัดระบบและ รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ ให้สามารถเผยแพร่แก่ผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้ อีกทั้งโครงการ ฯ ควรจัดหมวดหมู่เนื้อหาและเพิ่มองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่มีภายในโครงการ ฯ ลงใน หนังสือคู่มือองค์ความรู้ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ และจัดพิมพ์หนังสือคู่มือองค์ความรู้เพิ่มเติมให้มีจำนวน เพียงพอ สามารถแจกจ่ายเผยแพร่องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ให้แก่ผู้ที่มาเยี่ยมชมศึกษา ศึกษาดูงานโครงการ ฯ และบุคคลทั่วไปอย่างทั่วถึงและแพร่หลาย หากโครงการ ฯ สามารถปรับปรุงแก้ไข

วัฒนธรรมองค์กรในประเด็นต่าง ๆ นี้ได้ เชื่อว่าจะทำให้การจัดการความรู้ในโครงการ ฯ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

โครงการอนุรักษ์สวณทุเรียนนนท์ เกิดขึ้นจากแนวพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี ทำให้มีการรวมตัวกันของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนดำเนินงาน ซึ่งโครงการ ฯ ได้นำองค์ความรู้การปลูกทุเรียนตามวิถีชาวสวณนนท์มาเป็นองค์ความรู้หลัก จัดทำเป็นกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ผ่านกระบวนการจัดการความรู้ ทั้ง 5 กระบวนการ คือ 1) การสร้างและแสวงหาความรู้ 2) การจัดระบบความรู้ 3) การจัดเก็บความรู้ 4) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ 5) การนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ในพื้นที่ยังไม่สมบูรณ์เนื่องจากปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดจากการขาดองค์ประกอบการจัดการความรู้ในด้าน บุคลากร เทคโนโลยี และวัฒนธรรม จึงเป็นเหตุให้กระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ของโครงการ ฯ ไม่มีประสิทธิภาพ และเป็นกระบวนการจัดการความรู้ที่ด้อยที่สุดของโครงการ ฯ จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมตามแนวคิดของนักวิชาการและหน่วยงานต่าง ๆ ที่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการความรู้ที่สอดคล้องและเหมือนกันมากที่สุดว่ามี บุคลากร เทคโนโลยี และวัฒนธรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การจัดการความรู้ประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น แนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์ในโครงการ ฯ จึงต้องปรับปรุงและพัฒนาองค์ประกอบทั้งสิ้น 3 องค์ประกอบ คือ บุคลากร เทคโนโลยี และวัฒนธรรม ดังนี้

1) บุคลากร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดเนื่องจากเป็นจุดเริ่มต้นและที่มาขององค์ความรู้ รวมทั้งเป็นผู้ขับเคลื่อนการนำองค์ความรู้มารวบรวม จัดระบบ จัดเก็บ แบ่งปันแลกเปลี่ยน และประยุกต์ปรับใช้ ดังนั้นโครงการ ฯ จึงต้องให้ความสำคัญกับบุคลากรเป็นอย่างมาก เพราะบุคลากรเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กษิด์เดช เนื่องจำนงค์ (2557) ที่พบว่า แนวทางการจัดการองค์ความรู้ การเล่นสบบ้าบ่อนของอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ให้มีประสิทธิภาพจะต้องอาศัย คนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการความรู้ เนื่องจากความรู้จะฝังลึกอยู่ในตัวบุคคลที่เป็นเจ้าของ

หรือผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม คนจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการเล่นสะบ้าบ่อน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ จึงมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ในแต่ละอำเภอให้เข้ามาถ่ายทอดองค์ความรู้ ซึ่งนอกจากโครงการ ฯ จะต้องให้ความสำคัญกับบุคลากรผู้เป็นปราชญ์ทุเรียนที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่โครงการ ฯ แล้ว ยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับบุคลากรที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการ ฯ และปฏิบัติงานในร่องสวนให้มีจำนวนที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อทำให้กระบวนการจัดการความรู้โดยเฉพาะกระบวนการนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้มีประสิทธิภาพ

2) เทคโนโลยี ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการ ฯ เนื่องจากเทคโนโลยีที่ทันสมัย จะช่วยทำให้การจัดเก็บ แลกเปลี่ยน และเผยแพร่ความรู้ทำได้อย่างสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่งผลให้การนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ต่อเกิดประสิทธิภาพมากขึ้นไปด้วยเช่นกัน ดังนั้นผลการวิจัยจึงพบว่า เทคโนโลยีเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยของ กษิด์เดช เนื่องจำนงค์ (2557) ที่พบว่า เทคโนโลยีจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้การจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการเล่นสะบ้าบ่อนให้มีประสิทธิภาพ ทำให้สามารถเข้าถึงความรู้ได้ง่ายและรวดเร็ว เช่น การจัดทำฐานข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการเล่นสะบ้าบ่อน การพัฒนาแอปพลิเคชันบนมือถือเพื่อแสดงข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสะบ้าบ่อน เพื่อให้เป็นช่องทางในการสงวนรักษาและเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมการเล่นสะบ้าบ่อนให้สืบทอดต่อไปอย่างยั่งยืน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ มีความจำเป็นต้องนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาปรับใช้กับกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นเทคโนโลยีเสมือนจริง เทคโนโลยีมัลติมีเดีย และการเผยแพร่องค์ความรู้ผ่านช่องทางออนไลน์ที่ทันสมัย เพื่อที่จะทำให้การจัดเก็บองค์ความรู้ การเผยแพร่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และการนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) วัฒนธรรม เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญ ที่ทำให้การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการ ฯ ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากวัฒนธรรมองค์กรจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันความรู้ จากผลการศึกษาพบว่า โครงการ ฯ มีกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้ต่าง ๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ ที่เอื้อต่อการเผยแพร่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่

เกี่ยวข้องกับทุเรียนนนท์ ดังนั้น วัฒนธรรมองค์กรจึงเป็นองค์ประกอบการจัดการความรู้ที่สามารถใช้เป็นแนวทางในการจัดการองค์ความรู้และเป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนนนท์ ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีของ บุญดี บุญญากิจ และคณะ (2547) ที่กล่าวว่า วัฒนธรรมองค์กรเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้องค์กรบรรลุผลสำเร็จในการจัดการความรู้ สิ่งที่ต้องพิจารณาต้องพิจารณา คือ ทำความเข้าใจอุปสรรคต่าง ๆ ที่ขัดขวางไม่ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กรให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้

ดังนั้นโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ควรพิจารณาทบทวนให้ทราบปัญหาและอุปสรรคที่ขัดขวางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อแก้ไขให้หมดไป และเสริมสร้างพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรในด้านต่าง ๆ ให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อนำไปสนับสนุนกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเร่งการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสวนไม้เมืองนนท์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์การเรียนรู้ภายในโครงการ ฯ ให้แล้วเสร็จ ปรับปรุงคู่มือหนังสือให้มีความรู้ที่หลากหลายครบถ้วนและจัดวางไว้ที่จุดติดต่อขอเข้าชมโครงการ ฯ เพื่อที่จะสามารถเผยแพร่องค์ความรู้แก่ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมให้ได้รับความรู้ความเข้าใจสามารถนำไปประยุกต์ปรับใช้ต่อไปได้

จากปัญหาที่พบในกระบวนการจัดการองค์ความรู้โครงการ ฯ ในส่วนของกิจกรรมเผยแพร่องค์ความรู้นอกพื้นที่ของโครงการ ฯ ที่ยังไม่แล้วเสร็จและไม่สมบูรณ์ เนื่องจากขาดการจัดการขององค์ประกอบในด้านบุคลากร เทคโนโลยี และวัฒนธรรม จึงส่งผลทำให้ไม่สามารถนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบที่ได้กล่าวมา จึงนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ประสบผลสำเร็จเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีและอนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ได้อย่างยั่งยืน

5.3 ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ส่วน คือ ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย นำมาวิเคราะห์กับวัตถุประสงค์หลักของโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินงานของโครงการ ฯ ทั้งหมดในระยะเวลาตั้งแต่ก่อตั้งโครงการ ฯ จนถึงปัจจุบัน โครงการ ฯ ยังมีการดำเนินงานที่ยังไม่แล้วเสร็จและยังไม่สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์หลักของโครงการ ฯ ที่วางไว้ ที่จะให้เป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ที่ดี เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานบ้านสวนไม้เมืองนนท์ยังไม่มีการจัดแสดงข้อมูลองค์ความรู้ จึงทำให้การเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ของโครงการ ฯ ยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร และการอนุรักษ์สายพันธุ์ทุเรียนนนท์ จำนวน 60 สายพันธุ์ ของร่องสวนในโครงการ ฯ ยังไม่มีผลผลิตครบทุกสายพันธุ์ ซึ่งอาจเกิดจากปัญหาสภาพของดิน สภาพของน้ำ สภาพอากาศ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งอาจเกิดจากข้อขัดข้องภายในกระบวนการจัดการความรู้ต่าง ๆ ที่จะต้องศึกษาสภาพแวดล้อมและความเหมาะสมของต้นทุเรียนแต่ละสายพันธุ์ ที่อาจมีความแตกต่างกัน

จากการที่ผู้วิจัยได้สรุปไว้ว่า ร่องสวนทุเรียนนนท์เป็นกิจกรรมในพื้นที่ที่สมบูรณ์แบบ สามารถเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับทุเรียนนนท์ได้เป็นอย่างดีและมีกระบวนการจัดการความรู้ครบถ้วนทุกกระบวนการ ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งของโครงการ ฯ แต่ขณะเดียวกันปัจจุบันร่องสวนทุเรียนนนท์ยังมีผลผลิตไม่ครบทุกสายพันธุ์ ซึ่งถือว่าเป็นจุดอ่อนของโครงการ ฯ อีกทั้งพิพิธภัณฑสถานที่ยังไม่แล้วเสร็จ จึงเป็นจุดอ่อนของการจัดระบบ จัดเก็บ แบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ของโครงการ ฯ ทำให้ไม่สามารถนำความรู้ในพิพิธภัณฑสถานไปประยุกต์ปรับใช้ต่อไปได้ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

5.3.1.1 โครงการ ฯ ควรเร่งสานต่องานในส่วนของพิพิธภัณฑสถานบ้านสวนไม้เมืองนนท์ให้สำเร็จตามแผนงานที่วางไว้ โดยเริ่มจากการจัดประชุมเพื่อกำหนดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ระดมเจ้าหน้าที่วางแผนจัดระบบข้อมูลความรู้ในพิพิธภัณฑสถานให้ครบถ้วน โดยใช้เทคโนโลยีเสมือนจริงเข้ามาปรับใช้ให้เป็นพิพิธภัณฑสถานทันสมัย เพื่อทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้การอนุรักษ์ภูมิปัญญาวิถีชาวสวนนนท์ อันทรงคุณค่าที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย

5.3.1.2 โครงการ ฯ ควรเร่งแก้ปัญหาและดูแลบำรุงรักษาทุเรียนสายพันธุ์อนุรักษ์ให้มีผลผลิตครบถ้วนทั้ง 60 สายพันธุ์ โดยเพิ่มจำนวนบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในร่องสวนให้มีจำนวนเพียงพอ สามารถบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของทุเรียนแต่ละสายพันธุ์ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องของการปลูก การเจริญเติบโต การออกดอกและออกผลของทุเรียนแต่ละสายพันธุ์ ในโครงการ ฯ ได้อย่างต่อเนื่องครบถ้วน เพื่อนำข้อมูลมาศึกษาและปรับปรุงพัฒนาหาแนวทางแก้ไขต่อไป และในช่วงเวลาที่ต้องระดมเจ้าหน้าที่ ควรขอรับการสนับสนุนภูมิปัญญาและแรงงานจากปราชญ์ทุเรียนหรือเกษตรกรสวนทุเรียนนนท์ เข้ามาช่วยปฏิบัติงานหรือแก้ไขปัญหาค้างคาขัดข้องและ

ความล่าช้าของงานในร่องสวน เพื่อให้ต้นทุเรียนนนท์สายพันธุ์ต่าง ๆ มีความสมบูรณ์ มีผลผลิตครบถ้วน และยังสามารถขยายพันธุ์อนุรักษ์เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรชาวสวนที่มีความสนใจได้มีพันธุ์หายากไว้ปลูกเพื่อต่อยอดอนุรักษ์สายพันธุ์ไม่ให้สูญหายไป และเพื่อส่งเสริมทำให้เป็นสายพันธุ์เศรษฐกิจของชาวสวนนนท์ต่อไปได้อีกด้วย

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของภาครัฐ ด้วยเหตุนี้จึงยังไม่ครอบคลุมทุกประเด็น ผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

5.3.2.1 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ระหว่างแหล่งเรียนรู้ของภาครัฐกับแหล่งเรียนรู้ของภาคเอกชน เพื่อให้ทราบถึงจุดแข็งและจุดอ่อนของแหล่งเรียนรู้ของภาครัฐกับแหล่งเรียนรู้ของภาคเอกชน และสามารถนำมากำหนดรูปแบบแนวทางพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนที่มีประสิทธิภาพ

5.3.2.2 ควรมีการศึกษาสายพันธุ์ วิธีการปลูกและขยายพันธุ์ทุเรียนนนท์พื้นเมืองที่มีอยู่หลากหลายสายพันธุ์ และมีรสชาติโดดเด่นเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดนนทบุรี เพื่อส่งเสริมให้เป็นพันธุ์การค้าที่หลากหลายและแพร่หลายเป็นที่นิยมบริโภคของคนทั่วไป

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- กรมวิชาการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2547). *ทุเรียน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ดอกเบญจ.
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2558). *คู่มือการเสนอขอขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- _____. (2559). *ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- _____. (2562). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ประจำปีพุทธศักราช 2562*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.
- กานต์สุดา มาฆะศิรินันท์. (2546). *การนำเสนอระบบการจัดการความรู้สำหรับองค์กรภาคเอกชน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิริติ ยศยิ่งยง. (2549). *การจัดการความรู้ในองค์กรและกรณีศึกษา*. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2547). *การพัฒนาบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัย ทิศทางที่ควรเป็นเพื่อส่งเสริมศักยภาพในการแข่งขันกับนานาชาติได้อย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- โกศล ดิษฐ์ธรรม. (2546). *การจัดการความรู้แห่งโลกธุรกิจใหม่*. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนาเพรส แอนด์กราฟฟิค จำกัด.
- จงดี โตอิม. (2555). *โครงการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมทุเรียนและภูมิปัญญาชาวสวนทุเรียนในประเทศไทย: กรณีศึกษา จังหวัดนนทบุรี(รายงานการวิจัย)*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- เจนเนตร มณีนาถ และคณะ. (2546). *สร้างองค์กรอัจฉริยะในยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: ส.เสริมมิตรการพิมพ์.
- ทรงพล สมศรี. (2551). *ทุเรียนไทยและการปรับปรุงพันธุ์: กรณีศึกษาพันธุ์จันทบุรี 1 จันทบุรี 2 จันทบุรี 3*. กรุงเทพฯ: สำนักผู้เชี่ยวชาญ กรมวิชาการเกษตร.
- ทัศนากาญจน์. (2557). *แนวคิดและองค์ประกอบของกระบวนการจัดการความรู้. ใน ชุมวิชาการจัดการความรู้ (Knowledge Management)*. 2-43. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2548). องค์การแห่งความรู้: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: แชนพรี พรีนติ้ง จำกัด.
- น้ำทิพย์ วิภาวิน. (2547). การจัดการความรู้กับคลังความรู้. กรุงเทพฯ: เอสอาร์ พรีนติ้ง แมสโปรดักส์.
- บดินทร์ วิจารณ์. (2547). การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เนท.
- บุญดี บุญญาภิกิจ และคณะ. (2547). การจัดการความรู้ จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: จีรวัดน์ เอ็กเพรส จำกัด.
- ประพนธ์ ผาสุขยัต. (2549). การจัดการความรู้ (KM) ฉบับขับเคลื่อน LO. กรุงเทพฯ: ไยไหม
- พรธิตา วิเชียรปัญญา. (2547). การจัดการความรู้: พื้นฐานและการประยุกต์ใช้. กรุงเทพฯ: เอ็กสเปอร์เนท.
- ภราดร จินดาวงศ์. (2549). การจัดการความรู้ *Knowledge Management: The Experience*. ปทุมธานี: ซีดับบลิวซี พรีตติ้ง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.
- วิจารณ์ พานิช. (2559). ขอบฟ้าใหม่ในการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.
- ศศิวิมล แสงผล, อุษณีย์ พิษกรรม, และวิษุวัต สงนวล. (2555). พันธุ์ทุเรียนแห่งนนทบุรี. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- _____. ปิยรัชฎ์ เจริญทรัพย์. (2555). การประเมินและอนุรักษ์ทรัพยากรพันธุกรรมทุเรียน (*Durio zibethinus L.*) ในจังหวัดนนทบุรี(รายงานการวิจัย). ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- ศุภามนต์ ศุภกานต์. (2547). การจัดการความรู้แบบที่ถูกต้อ้นนั้นเป็นอย่างไร. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2547). การจัดการความรู้จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บริษัท จีรวัดน์ เอ็กสเพรส จำกัด.
- สมศรี เจริญเกียรติกุล, ครรชิต จุตประสงศ์, วันทนี เกரியสินยศ, และภรณ์ยา ธิยะใจ. (2555). สารออกฤทธิ์ทางชีวภาพเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพและคุณค่าทางโภชนาการของทุเรียน (*Durio zibethinus L.*) พันธุ์ท้องถิ่นในจังหวัดนนทบุรี(รายงานการวิจัย). ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี. (2562). รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2562. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- _____. (2563). รายงานผลการดำเนินงานประจำปี 2563. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- สำนักงาน ก.พ.ร.และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2548). คู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, กระทรวงวัฒนธรรม. (2552). *มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *คู่มือการจัดการความรู้ในองค์กรการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล.

หิรัญ หิรัญประดิษฐ์. (2541). *เทคโนโลยีการผลิตทุเรียน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
_____. (2551). ทุเรียน. ใน *สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน ฉบับเสริมการเรียนรู้* (ล.10, น.79-127). กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

บทความวารสาร

จักรพันธ์ กังวาฬ. (กรกฎาคม 2563). ทุเรียน ราชาแห่งผลไม้ เสน่ห์ความหลากหลายของทุเรียนพันธุ์พื้นเมืองไทย. *สารคดี*, 36, 53.

สมใจ นิมเล็ก. (มกราคม 2556). สืบการทำสวนเครื่องมือเครื่องใช้ที่สูญตาม. *ศิลปวัฒนธรรม*, 34, 44-53.

อังคณา สุวรรณบุญ. (8 พฤษภาคม 2563). ทุเรียนไทยไปจีน. *จดหมายข่าวผลิใบ ก้าวใหม่การวิจัยและพัฒนาการเกษตร*, 22, 10-15.

วิทยานิพนธ์

กษิด์เดช เนื่องจำนงค์. (2557). *การจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษาการเล่นสบบ้าบ่อน อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วิทยาลัยนวัตกรรมการบริหารงานวัฒนธรรม.

คมสัน จุลนวล. (2561). *การจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม สาขาวิชานาฏศิลป์ไทยสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วิทยาลัยนวัตกรรมการบริหารงานวัฒนธรรม.

ณัฐวุฒิ สุชนไพบูลย์. (2560). *การจัดการองค์ความรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษา สำนักดนตรีไทยพาทย์รัตน์ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วิทยาลัยนวัตกรรมการบริหารงานวัฒนธรรม.

- ปณิตา พันภัย. (2544). *การบริหารความรู้: แนวคิดและกรณีศึกษา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะรัฐศาสตร์, ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์.
- แวรวรี ลากเกิน. (2556). *แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาวสวนทุเรียนจังหวัดนนทบุรี*.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาการ
จัดการทรัพยากรวัฒนธรรม.
- อธิป จันทร์สุริย์. (2561). *การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นฐานสู่การ
ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จังหวัดชุมพร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต). มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาการจัดการ.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2560). *ประกาศคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง
วัฒนธรรม*. สืบค้นจาก <http://ich.culture.go.th/images/stories/ich-pdf/160.pdf>
- โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี. (ม.ป.ป.). พันธุ์ทุเรียนที่ปลูก
ในสวนอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์. ใน *Smart Farmer*. สืบค้นจาก
<https://www.pakkretcity.go.th/duriannon/smart-farmer/>
- เทศบาลนครปากเกร็ด. (ม.ป.ป.). *เปิดโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์*. สืบค้นจาก
www.pakkretcity.go.th/duriannon
- สำนักงานเกษตรจังหวัดนนทบุรี. (ม.ป.ป.). *การตั้งชื่อพันธุ์ทุเรียน*. สืบค้นจาก
<http://www.nonthaburi.doae.go.th/nonthaburi.html>
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดยะลา. (กันยายน 2561). *ความสำคัญของทุเรียน*. ใน *ข้อมูลราย
สินค้าของจังหวัดยะลา ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561*. สืบค้นจาก
<https://www.opsmoac.go.th/yala-dwl-files-402791791902>
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (ม.ป.ป.). *พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทาง
วัฒนธรรม พ.ศ. 2559*. สืบค้นจาก <http://web.krisdika.go.th/>
- สำนักงานจังหวัดนนทบุรี. (ธันวาคม 2561). *บรรยายสรุปจังหวัดนนทบุรี*. สืบค้นจาก
http://www.nonthaburi.go.th/Downloads/brief_nonthaburi.pdf
- อดิสรณ์ นิมน้อย. (ม.ป.ป.). *ชื่อสายพันธุ์ทุเรียนนนท์*. สืบค้นจาก <https://www.duriannon.com/>
- Google Earth. (2564). *Google Earth ภาพถ่ายทางอากาศ*. สืบค้นจาก
www.google.co.th/intl/th/earth

Google Sites. (2559). *การแบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาค*. สืบค้นจาก
<https://sites.google.com/site/nontraburi571010985>

การสัมภาษณ์

กฤติพงษ์ ใจแสน. (21 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

กิตติ มั่นกตัญญู. เกษตรกรต้นแบบ. (15 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

ฉลิยว เล็กประพันธ์. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตรและสหกรณ์. (14 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

ทับทิม สดใส. เกษตรกรผู้นำตำบลเกาะเกร็ด. (15 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

นันทนัช ผดุงเกียรติวัฒนา. (19 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

นันทนา ปาผล. (21 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

เนตรนภิศ ศรีวิริยไชย. นักจัดการงานทั่วไปชำนาญการ เทศบาลนครปากเกร็ด. (12 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

มนตรี แยมทรัพย์. ประธานชมรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์. (21 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

มนตรี ศรีสม. ประธานชมรมอนุรักษ์ทุเรียนนนท์. (14 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

มะลิวัลย์ หาญใจไทย. เกษตรกรสวนทุเรียนนนท์. (14 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

ศจี เขาว์ดำริกุล. นักวิชาการเกษตร. (15 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

สายใจ สุตสุนทร. (13 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

สำเร็จ สุนทรแสง. เลขานุการชมรมอนุรักษ์ฟื้นฟูทุเรียนนนท์. (14 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

สืบทพงษ์ จิตวิมลนิมิต. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเกษตรและสหกรณ์. (14 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

สุชาติ ศรีจิตร. นักวิชาการสวนสาธารณะชำนาญการ เทศบาลนครปากเกร็ด. (11 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์.

Books and Book Articles

Alavi, M. (1997). KPMG Peat Marwick U.S.: one giant brain, case 9 – 397 – 108. Boston: Harvard Business School.

Andersen and American Productivity & Quality Center. (1996). *The knowledge management assessment tool: external benchmarking version*. USA: Arthur Anderson/APQC.

- Anderson, K.K. (2009). *Organizational capabilities as predictors of effective knowledge management: an empirical examination*. A dissertation of Doctor of Business Administration, Nova Southeastern University.
- Bennet, A., & Bennet, D. (2004). *Organizational survival in the new world: the intelligent complex adaptive system*. Burlington, MA: Elsevier.
- Bukowitz, W., & Williams, R. (2000). *The knowledge management fieldbook*. London: Prentice Hall.
- Camp Da. (1976). *The nature of knowledge: an introduction for librarians*. London: Civil Bingley Ltd.
- Choo, C. W. (1998). *The knowing organization: how organizations use information to construct meaning, create knowledge and make decisions*. Oxford: Oxford University Press.
- Davenport, T.H., & Prusak, L. (1998). *Working knowledge: how organization manage what they know*. Boston: Harvard Business School Press.
- De La Loubere, S. (1986). *The kingdom of Siam. Facsimile reproduction of the 1693 London editions titled a new historical relation of the kingdom of Siam, with an introduction by David K. Wyatt*. Singapore: Oxford University Press.
- Drucker, Peter F. (1995). *Innovation and entrepreneurship*. Butterworth Heinemann.
- Jenson, M. C., & Meekling, W. (2001). *Specific and general knowledge, and organizational structure: knowledge management and organizational*. Delhi: Replica Press.
- Liebowitz, J. (1999). *Knowledge management handbook*. London: CRC Press.
- Marquardt, M. J., & Reynolds, A. (1994). *The global learning organization*. New York: IRWIN.
- Nonaka, I., and Takeuchi, H. (1995). *The knowledge creating company: how Japanese companies create the dynamics of innovation*. New York: Oxford University.
- O'Dell, C and Grayson, Jr., C. J. (1998). *If only we knew what we know: the transfer of internal knowledge and best practice*. New York: The Free Press.
- Polanyi, M. (1966). *The tacit dimension*. Garden City, New York: Doubleday & Company.

- Probst, G.; Raub, S. and Romhardt, K. (2000). *Managing knowledge: building blocks for success*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Senge, P.M. (1990). *The fifth discipline: the art and practice of the learning organization*. New York: Doubleday.
- Takeuchi, H. and Nonaka, I. (2004). *Hitotsubashi on knowledge management*. Singapore: John Wiley & Sons (Asia).
- Turban and et al. (2001). *Introduction to information technology*, Toronto: John Wiley & Sons.
- _____. (2004). *Information technology for management: transforming organizations in the digital economy* (4th Ed.). New Jersey: John Wiley & Sons.
- Wiig, K. (1993). *Knowledge management foundations: thinking about thinking – how people and organizations represent, create and use knowledge*. Arlington, TX: Schema Press.

Articles

- Aikawa, N. (2004). An historical overview of the preparation of the UNESCO international convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage. *Museum International*, 56(1-2), 137-149.
- Anderson, D. et al. (2000). *Development of knowledge about electricity and magnetism during a visit to a science museum and related post-visit activities*. *Science Education*, 84(4), 658-679.
- Arancibia-Avila, P. et al. (2008). Antioxidant properties of durian fruit as influenced by ripening. *LWT - Food Science and Technology*, 41(10), 2118-2125.
- Holsapple, C., and Whinston, A. (1987). Knowledge-based organizations. *The Information Society*, 5(2), 77-90.
- Horwitch, M. & Armacost, J. (2002). Helping knowledge management be all it can be. *The Journal of Business Strategy*, 23(3), 26-31.
- Meyer, M., & Zack, M. (1996). The design and implementation of information products. *Sloan Management Review*, 37(3), 43-59.

- Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation. *Journal of Organization Science*, 5(1), 14-37.
- Toledo, F. et al. (2008). Screening of the antioxidant and nutritional properties, phenolic contents and proteins of five durian cultivars. *International Journal of Food Sciences and Nutrition*, 59(5), 415-27.

Electronic Media

- Bouchenaki, M. (2003). *The interdependency of the tangible and intangible cultural heritage*. Retrieved from http://openarchive.icomos.org/id/eprint/468/1/2_-_Allocation_Bouchenaki.pdf
- Kucza, T. (2001). *Knowledge management process model*. Retrieved from <http://www.vtt.fi/inf/pdf/publications/2001/P455.pdf>
- Newman, B. (1991). *What is knowledge management*. Retrieved from http://www.km-forum.org/what_is.htm
- Trapp, H. (1999). *Benefits of an intranet-based knowledge management system-measuring the effect*. Retrieved from http://www.avinci.de/competence/publikationen/diplomarbeit_holger_trapp.pdf
- UNESCO. (2003). *Convention for safeguarding of intangible cultural heritage*. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000132540>
- Wiig, K. (1999). *Comprehensive knowledge management*. Retrieved from www.krit.com/downloads/compreh_km.pdf.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อต้นพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

ตารางที่ ก.1

พันธุ์ทุเรียนที่ปลูกในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี

ที่	ชนิดพันธุ์	ที่	ชนิดพันธุ์	ที่	ชนิดพันธุ์
1	กบชายน้ำ	21	ทับทิม	41	กำป่นเจ้ากรม
2	กบแม่เฒ่า	22	สาวชม	42	ดาวกระจาย
3	กบสุวรรณ	23	ฉัตรสีนาค	43	กบตานวล
4	จอกลอย	24	ชะนี	44	ก้านยาวเขียว
5	ชมพู่ศรี	25	หมอนทอง	45	กบพิกุล
6	ก้านยาว	26	อีกหนัก	46	กระดุมสีนาค
7	ก้านยาวสีนาค	27	กลีบสมุทร	47	กบตาเต่า
8	กำป่นเนื้อขาว	28	กะเทยเนื้อเหลือง	48	กบไว
9	ชายมะไฟ	29	พานพระสี	49	แดงรัศมี
10	การะเกด	30	กระปุกทองดี	50	กบวัดกล้วย
11	ตะพานน้ำ	31	กะเทยเนื้อขาว	51	กระดุมเขียว
12	กบจำปา	32	อีลวง	52	ฉัตรสีทอง
13	นกหยิบ	33	กำป่นเหลือง	53	กบสาวน้อย
14	กบตาห้วม	34	กระดุมทอง	54	ทองย้อยเดิม
15	กบทองคำ	35	กบตาขำ	55	ลวงหางสิงห์
16	ย่ามะหวาด	36	กบหน้าศาล	56	กำป่นตาแพ
17	ทองย้อยฉัตร	37	กำป่นพวง	57	ธรณีไหว
18	บางขุนนนท์	38	กบเจ้าคุณ	58	เจ้าเงาะ
19	กบเล็บเหยี่ยว	39	กบทองเพ็ง	59	สาวน้อยเรือนงาม
20	บาตรทองคำ	40	ชมพูปาน	60	นมสวรรค์

ภาคผนวก ข
สรุปพันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

ผู้วิจัยได้จำแนกความสัมพันธ์ของทุเรียนนนท์และจัดกลุ่มทุเรียนนนท์จากแหล่งข้อมูล ทั้ง 3 แหล่ง ออกเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพันธุ์กบ กลุ่มพันธุ์ลวง กลุ่มพันธุ์ก้านยาว กลุ่มพันธุ์กำป็น กลุ่มพันธุ์ทองย้อย และกลุ่มพันธุ์เบ็ดเตล็ด ตามการจำแนกพันธุ์ทุเรียนที่ปลูกในประเทศไทย ดังนี้

ตารางที่ ข.1

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงวงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์ทุเรียนพื้นบ้านนนทบุรี	โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์
พันธุ์กบ			
1. กบก้านป้าน		*	
2. กบก้านเหลื่อง		*	
3. กบกิ่งแข็ง		*	
4. กบแก้ว		*	
5. กบขุนแผน		*	
6. กบแข็งสิงห์		*	
7. กบง่อย		*	
8. กบงู		*	
9. กบจำปา/กบชมพู	*	*	*
10. กบเจ้าคุณ		*	*
11. กบชายน้า	*	*	*
12. กบซ่อนกลิ่น		*	
13. กบตากล่อม	*		
14. กบตาขำ	*	*	*

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์กบ			
15. กบตาแจ่ม		*	
16. กบตาเฒ่า/กบตาเต่า	*	*	*
17. กบตาห้วม/กบดำ	*	*	*
18. กบตานวล	*	*	
19. กบตานุช		*	
20. กบตาปุ่น		*	
21. กบตาเป็น		*	
22. กบตามาก		*	*
23. กบตามิตร		*	
24. กบตาแมน		*	
25. กบตาลู่ง		*	
26. กบตาเหมย	*		*
27. กบตาไห		*	
28. กบทองก้อน/ทองก้อน		*	
29. กบทองคำ/ทองคำ		*	*
30. กบทองดี		*	
31. กบทองเพ็ง/ทองเพ็ง		*	
32. กบอีระ		*	
33. กบบุนนาค		*	
34. กบเบา		*	
35. กบพระไว		*	

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์กบ			
36. กบพลเทพ		*	
37. กบพลอย		*	
38. กบพวง		*	*
39. กบพิกุล	*	*	*
40. กบมังกร		*	
41. กบเม็ดใน		*	
42. กบแม่เชื่อม		*	
43. กบแม่เฒ่า	*	*	*
44. กบรัศมี		*	
45. กบราชเนตร		*	
46. กบลำเจียก/ลำเจียก		*	
47. กบเล็บเหยี่ยว	*	*	*
48. กบวัดกล้วย	*	*	*
49. กบวัดเพลง		*	
50. กบไว	*	*	*
51. กบสาวน้อย/กบก้านสั้น	*	*	*
52. กบสีนาค/กระดุมสีนาค	*	*	
53. กบสุพรรณ		*	*
54. กบหน้าศาล		*	*
55. กบหลังวิหาร		*	
56. กบหัวล้าน		*	

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงวงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์กบ			
57. กบหัวสิงห์	*		
58. กลีบสมุทร	*	*	*
59. การะเกด		*	*
60. การะเกดแดง		*	
61. การะเกดตาเหมือน		*	
62. การะเกดพุ่ม		*	
63. การะเกดแม่เฒ่า		*	
64. การะเกดสีนาค		*	
พันธุ์ลวง			
65. ชมพูศรี	*	*	*
66. ชะนี	*	*	*
67. ชะนีก้านยาว		*	
68. ชะนีกิ่งม้วน		*	
69. ชะนีน้ำตาลทราย		*	
70. มดแดง		*	
71. ย่ำมะหวาด	*	*	*
72. ลวงทอง		*	
73. ลวงมะรุ้ม		*	
74. สายหยุด		*	
75. สีเทา/นายฉลวย/หอยโข่ง		*	

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงวงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์ก้านยาว			
76. ก้านยาว/ทรงหวด/ทรงบาตร	*	*	*
77. ก้านยาวใบด่าง		*	
78. ก้านยาวพวง	*	*	
79. ก้านยาววัดสัก/เหลืองประเสริฐ		*	
80. ก้านยาวสีนาค	*	*	*
81. ต้นใหญ่		*	
82. ทองสุก		*	*
พันธุ์กำป่น			
83. กำป่นเจ้ากรม	*	*	*
84. กำป่นเดิม/กำป่นขาว	*	*	*
85. กำป่นแดง		*	
86. กำป่นตาเฟ่ง		*	
87. กำป่นตาแพ	*		*
88. กำป่นเนื้อเหลือง	*	*	*
89. กำป่นบางสีทอง		*	
90. กำป่นพวง	*	*	*
91. กำป่นสีนาค		*	
92. ชายมะไฟ	*	*	*
93. ปิ่นทอง	*	*	
94. เม็ดในกำป่น		*	
95. ลูกเกตุ		*	

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงวงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์ก้าน			
96. หมอนเดิม		*	
97. หมอนทอง	*	*	*
98. เท-รา		*	
พันธุ์ทองย้อย			
99. ฉัตร		*	
100. ฉัตรสีทอง	*	*	*
101. ฉัตรสีนาค		*	*
102. แดงรัศมี	*	*	*
103. ทองย้อยฉัตร	*	*	*
104. ทองย้อยเดิม		*	*
105. ทองใหม่		*	
106. ทับทิม		*	*
107. ธรณีไหว		*	
108. นกหยิบ		*	*
109. นมสวรรค์		*	*
110. พวงฉัตร		*	
111. อีทุย		*	
112. อีอึ้ง		*	
พันธุ์เบ็ดเตล็ด			
113. กระดุมทอง/กระดุม	*	*	*
114. กระดุมสีนาค			*

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงวงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์เบ็ดเตล็ด			
115. กระปุกทองดี	*	*	*
116. กระโปรงทอง		*	
117. ก้อนทอง		*	
118. กะเทยข้าวสั่น		*	
119. กะเทยเนื้อขาว	*	*	*
120. กะเทยเนื้อแดง		*	
121. กะเทยเนื้อเหลือง	*	*	*
122. ขุนทอง		*	
123. เขียวดำลิง		*	
124. จอกลอย	*	*	*
125. ขายมั่งคุด		*	*
126. ดาวกระจาย		*	*
127. แดงช่างเขียน		*	
128. แดงตาน้อย		*	
129. แดงตาเฟื่อน		*	
130. แดงสาวน้อย		*	
131. ตอสามเส้า		*	
132. ตะโก(ทองแดง)		*	
133. ตะพาน้ำ		*	*
134. ตุ่มทอง	*	*	
135. ทศพิณ		*	

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงวงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์เบ็ดเตล็ด			
136. ทองคำตาพรวน		*	
137. ทองนพคุณ		*	
138. ทองม้วน		*	
139. ทองหยอด		*	
140. ทองหยิบ	*	*	
141. นกกระเจิบ	*	*	
142. นมสด		*	
143. เนื้อหนา		*	
144. บางขุนนนท์		*	*
145. บาตรทองคำ/อึบาตร	*	*	*
146. โบราณ		*	
147. เป็ดลบ		*	
148. ฝอยทอง		*	
149. พวงมณี		*	
150. พวงมาลัย		*	
151. พื้นเมืองเกาะช้าง		*	
152. ฟักข้าว		*	
153. มะนาว		*	
154. เม็ดในกระดุม		*	
155. เม็ดในก้านยาว		*	
156. เม็ดในบางขุนนนท์		*	

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงวงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์เบ็ดเตล็ด			
157. เม็ดในยายปรางค์	*	*	*
158. เม็ดในलग		*	
159. เมล็ดเผียน		*	
160. เมล็ดพงษ์พันธุ์		*	
161. เมล็ดลับแล		*	
162. เมล็ดสม		*	
163. เมล็ดอารีย์		*	
164. ยินดี		*	
165. लगเพาะเมล็ด		*	
166. ลำเจียก		*	
167. ลุงไหล		*	
168. ลูกหนัก		*	
169. สาเก		*	
170. สาวชมฟักทอง/ฟักทอง		*	
171. สาวชมเห็ด		*	
172. สาวใหญ่		*	
173. สีทอง		*	
174. สีไพร		*	
175. หมอนข้าง		*	
176. หมอนละอองฟ้า		*	
177. หลงลับแล		*	

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์เบ็ดเตล็ด			
178. หางสิงห์	*	*	*
179. ห้าลูกไม่ถึงผิว		*	
180. เหมราช	*	*	
181. เหยี่ยวทอง		*	
182. เหลืองทอง		*	
183. อินทรชิต		*	
184. อีงอน		*	
185. อียักซ์		*	
186. อีล่า/อีหนัก/ทศกัณฐ์	*	*	*
187. ไอ้ไข่/ตะไข่		*	
พันธุ์ที่ไม่สามารถจำแนกได้			
188. กระปุกตลิ่งชัน		*	
189. กระปุกนาค		*	
190. ก้านสั้น/สาวน้อยเรื่อนงาม		*	
191. เก้งแดง		*	
192. เก้งทอง	*	*	
193. เขียวสะอาด		*	
194. งาช้าง		*	
195. เงาะ	*	*	*
196. จอมโยธา		*	
197. จำปา		*	

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงวงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์ที่ไม่สามารถจำแนกได้			
198. จำปาใบลาย		*	
199. จำปี		*	
200. ฉัตรขุนคลัง		*	
201. ชมพูพาน		*	*
202. แดงเถาว์		*	
203. แดงแม่เฒ่า		*	
204. แดงยายมี		*	
205. แดงโศก		*	
206. ตลับทอง		*	
207. ตลับนาค		*	
208. ตะกราย		*	
209. ตะโก(ทองแดง)		*	
210. ทศกรรณ		*	
211. ทองเกลียว		*	
212. ทองแดง	*	*	
213. ทองปะศรี		*	
214. ทองย่น		*	
215. เทพรำพึง		*	
216. นวลทองจันทร์	*		
217. บาตรเขียว		*	
218. ปลาगाให้		*	

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์ที่ไม่สามารถจำแนกได้			
219.ฝรั่งตดตีก		*	
220. พระสมุทร		*	
221. พวงเงิน		*	
222. พานพระศรี	*		
223. ฟักทอง		*	
224. มะฝ่อ	*		
225. เม็ดในตาสมบุญ	*		
226. ยักษ์		*	
227. ย่ำเพละ		*	
228. ลวงเขียว		*	
229. ลวงแดง		*	
230. ลวงพุ่ม		*	
231. ละมุด		*	
232. สนั่น		*	
233. สารภี		*	
234. สาวชม	*		*
235. สาวชมเขียว	*		
236. สาวน้อยเรื่อนงาม	*	*	*
237. สาวสวรรค์		*	
238. สาวแหวกทอง		*	
239. สีสวาท		*	

ตารางที่ ข.1 (ต่อ)

พันธุ์ทุเรียนจังหวัดนนทบุรี

พันธุ์ทุเรียนนนทบุรี	แหล่งข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม		
	ศศิวิมล แสงวงผล และคณะ	ศูนย์การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์ ทุเรียนพื้นบ้าน นนทบุรี	โครงการ อนุรักษ์สวน ทุเรียนนนท์
พันธุ์ที่ไม่สามารถจำแนกได้			
240. สดสาคร		*	
241. หมอนเขียว	*		
242. หมอนดำ		*	
243. หลินลับแล		*	
244. เหลืองประเสริฐ		*	
245. อีลวง	*		*
246. อีลีนายทิพย์		*	
247. ไอ้เงาะ		*	

หมายเหตุ. จาก พันธุ์ทุเรียนแห่งนนทบุรี, โดย ศศิวิมล แสงวงผล และคณะ, 2555, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ชื่อสายพันธุ์ทุเรียนนนท์, โดย อติสรณ์ ฉิมน้อย, (ม.ป.ป.), สืบค้นจาก <https://www.duriannon.com/> และ พันธุ์ทุเรียนที่ปลูกในสวนอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์, โดย โครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี, (ม.ป.ป.), สืบค้นจาก <https://www.pakkretcity.go.th/duriannon/smart-farmer/>

ภาคผนวก ค**รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย**

ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ในการตรวจสอบความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์กับวัตถุประสงค์งานวิจัย โดยมีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. อาจารย์ ดร.ปรเมษฐ์ บุญนำศิริกิจ

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2. อาจารย์สุรรัตน์ บุปผา

อาจารย์ประจำสาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

3. อาจารย์ ดร.อริป จันทร์สุริย์

อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ภาคผนวก ง
เอกสารราชการ

ที่ อว 67.40/477

วิทยาลัยนวัตกรรม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาคารอเนกประสงค์ 3
ถ.พระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200

22 เมษายน 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เรียน อาจารย์ ดร.ประเมษฐ์ บุญนำศิริกิจ
มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ด้วยนางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนากุล เลขทะเบียน 6223110021 นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความประสงค์ในการขอความอนุเคราะห์เรียนเชิญท่านเป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย เพื่อประกอบการจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา HIM 800 วิทยานิพนธ์

ในการนี้นางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนากุล เลขทะเบียน 6223110021 (หมายเลขโทรศัพท์ 098-4646415 E-mail Address: nitch_junki@hotmail.com) จะติดต่อท่านโดยตรงเพื่อนัดหมายต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป จะขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คม คัมภีรณานนท์)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย

ที่ อว 67.40/478

วิทยาลัยนวัตกรรม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาคารอเนกประสงค์ 3
ถ.พระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200

22 เมษายน 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เรียน อาจารย์สุรรัตน์ บุปผา
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ด้วยนางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนกุล เลขทะเบียน 6223110021 นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความประสงค์ในการขอความอนุเคราะห์เรียนเชิญท่านเป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย เพื่อประกอบการจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียนในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา HIM 800 วิทยานิพนธ์

ในการนี้นางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนกุล เลขทะเบียน 6223110021 (หมายเลขโทรศัพท์ 098-4646415 E-mail Address: nitch_junki@hotmail.com) จะติดต่อท่านโดยตรงเพื่อนัดหมายต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป จะขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คม คัมภีรานนท์)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย

ประสานงาน : คุณอัจฉราวีดี วงศ์ละคร
โทร.0-2623-5055-8 ต่อ 1102 อีเมล edu_lb@cit. tu.ac.th

ที่ อว 67.40/470

วิทยาลัยนวัตกรรม
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาคารอเนกประสงค์ 3
ถ.พระจันทร์ กรุงเทพฯ 10200

22 เมษายน 2564

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย
เรียน อาจารย์ ดร.อธิป จันทรสุรีย์
มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ด้วยนางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนกุล เลขทะเบียน 6223110021 นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วิทยาลัย นวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความประสงค์ในการขอความอนุเคราะห์เรียนเชิญท่านเป็นผู้ตรวจสอบ เครื่องมือการวิจัย เพื่อประกอบการจัดทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาการปลูกทุเรียน ในโครงการอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ นนทบุรี” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา HIM 800 วิทยานิพนธ์

ในการนี้นางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนกุล เลขทะเบียน 6223110021 (หมายเลขโทรศัพท์ 098-4646415 E-mail Address: nitch_junki@hotmail.com) จะติดต่อท่านโดยตรงเพื่อนัดหมายต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ต่อไป จะขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คม คัมภีรานนท์)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ

นางสาวณัฐนิช คุปต์กาญจนากุล

วันเดือนปีเกิด

12 เมษายน 2541

วุฒิการศึกษา

ปีการศึกษา 2562: ศิลปศาสตรบัณฑิต

(การจัดการมรดกวัฒนธรรมและอุตสาหกรรมสร้างสรรค์)

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

